

TAVALLINEN PAPPI – KOKONAINEN IHMINEN

Diskurssianalyysi ei-heteroseksuaalisesti suuntautuneiden
pappien subjektipositioista

ANNA MARIA SUORSA
Tampereen yliopisto
Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö
Sosiaalipsykologian pro gradu -tutkielma
Helmikuu 2011

TAMPEREEN YLIOPISTO

Sosiaalitutkimuksen laitos

SUORSA, ANNA MARIA: Tavallinen pappi – kokonainen ihminen. Diskurssianalyysi ei-heteroseksuaalisesti suuntautuneiden pappien subjektipositioista

Pro gradu -tutkielma, 126 s., 3 liites.

Sosiaalipsykologia

Helmikuu 2011

Tässä tutkielmassa tarkastellaan mahdollisuuksia, joita ei-heteroseksuaalisiksi identifioituvilla Suomen evankelis-luterilaisen kirkon papeilla on jäsentää ammattinsa ja seksuaalisen suuntautumisensa suhdetta, sekä näissä suhteutuksissa papeille rakentuvia itsemäärittelyjä. Tärkeäksi ja mielenkiintoiseksi aiheen tekee niin kirkossa kuin laajemmin yhteiskunnassa esiintyvien ei-heteroseksuaalisuutta koskevien näkökantojen jännitteisyys ja heteronormista poikkeavat käytännöt torjuvien ja marginalisoivien näkemysten vahva sija. Myös ei-heteroseksuaalisten pappien sopivuus tehtävänsä on pitkään asetettu kyseenalaiseksi.

Tutkielma tukeutuu sosiaalisen konstruktionismin ja diskurssianalyysin teoreettis-metodologisiin lähtökohtiin, joissa sosiaalisen todellisuuden ymmärretään rakentuvan, uusintuvan ja muuntuvan kielenkäytön ja muun merkitysvälitteisen toiminnan kautta. Nostamalla esiin pappeutta ja ei-heteroseksuaalisuutta suhteuttavia kielellisiä merkityksellistämisen tapoja pyrkimyksenä on myös herättää keskustelua kielenkäyttöön liittyvästä vallasta ja eriarvoisuuden rakentumisen ehdoista. Valtasuhteiden rakentuminen huomioidaan analysoitaessa itsemäärittelyihin liittyvää toimijuutta ja toisaalta tuotettujen merkitysten suhdetta vallitsevaan kulttuuriseen kontekstiin. Analyysi etenee myös laajempien aineiston ylittävien potentiaalisten ideologisten seurausten pohtimisen suuntaan.

Aineistona tutkielmassa on seitsemän ei-heteroseksuaalisesti suuntautuneen papin tai osin papin tehtävissä toimineen henkilön haastattelut, jotka on toteutettu vuoden 2006 lopussa. Aineistosta on hahmotettavissa moninaisia mahdollisuuksia, joita papeilla on tuottaa itsensä oikeutettuna, kompetenttina ja sopivana papin työhön sekä vastustaa ei-heteroseksuaalisesti suuntautuneen ja samaa sukupuolta olevan ihmisen kanssa parisuhteessa elävän ihmisen pappeuden mahdollisuuden torjuvia ja kyseenalaistavia tendenssejä. Tämä vaikuttaa olevan mahdollista erityisesti, kun seksuaalisuus ja seksuaalinen suuntautuminen erotetaan työn piiristä tai sitä ei tuoteta työn suhteen merkityksellisenä. Lisäksi papit näyttäytyvät toisinaan myös erilaisina muutosagentteina, joilla on mahdollisuus vaikuttaa torjuvaan kulttuuriin ei-heteroseksuaalisena pappina. Toisaalta lopullinen valta päättää yleisemmin pappeuden tai hyvän ja ”täyden” pappeuden mahdollisuudesta jää pitkälti papin esimiehille, piispalle ja kirkkoherralle, tai se näyttäytyy alistaiseina oletetulle yleiselle mielipiteelle ja eräänlaiselle vaikenemisen kulttuurille. Tällöin ajettavassa täyden papin ideaalissa seksuaalinen suuntautuminen näyttäytyy merkityksellisenä papin työn suhteen: hyvä ja täysi pappeus edellyttää mahdollisuutta olla työn piirissä hyväksytysti ja avoimesti sitä mitä on, persoonineen ja perheineen.

Haastateltavien voidaan ymmärtää tekevän tilaa ei-heteroseksuaalisen ihmisen pappeuden mahdollisuudelle erityisesti erilaisten tavallisuutta tuottavien käytäntöjen kautta. Ideaalinen pappi merkityksellistyy pitkälti tavalliseksi ja normaaliksi papiksi, jolloin papin samankaltaisuus ja yhtäläisyys suhteessa kehen tahansa toiseen pappiin korostuu ja heteronormia ylläpitävä seksuaaliseen suuntautumiseen liittyvä ero näyttäytyy vähintäänkin merkityksettömänä. Papit tavallaan muotoilevat uudelleen myös pappeuteen liittyvää heteronormatiivista järjestystä niin, että sen kattama tavallisuuden piiri avautuu myös siitä perinteisesti poikkeaville muodoille. Vaikka tavallistamisen, yhtäläisyyksien tuottamisen ja yleisesti hyväksytyjen vallitseviin

merkityksellistämisen tapojen kautta haastateltavat kykenevät tuottamaan ei-heteroseksuaalisen papin mahdollisuutta ja oikeutusta, voidaan nämä käytännöt myös nähdä seurauksiltaan ainakin paikoitellen konformistisina suhteessa niitä toiseuttavaan heterojärjestykseen.

Avainsanat: pappi, ei-heteroseksuaalisuus, sosiaalinen konstruktionismi, diskurssianalyysi, subjektipositio

Sisällysluettelo:

1	TUTKIMUKSEN LÄHTÖKOHDAT	1
1.1	EI-HETEROSEKSUAALISUUS JA KIRKKO	4
1.1.1	<i>Heteronormatiivisuus, identiteetti ja muuttuva yhteiskunta</i>	5
1.1.2	<i>Kirkon virallisen tason lausunnot: kaikille tilaa riittää, vai riittääkö?</i>	10
1.1.3	<i>Puolesta ja vastaan</i>	15
1.1.4	<i>Papit ja ei-heteroseksuaalisuus</i>	19
1.2	TEOREETTIS-METODOLOGISET LÄHTÖKOHDAT: SOSIAALINEN KONSTRUKTIONISMI JA DISKURSSIANALYYSI	27
1.2.1	<i>Diskurssi ja subjektipositio</i>	28
1.2.2	<i>Valta ja muutos</i>	29
1.2.3	<i>Kielenkäytön funktiot ja ideologiset seuraukset tutkimuksen keskiössä</i>	31
1.2.4	<i>Tutkija kielenkäytön seurauksellisuuden tulkitsijana</i>	32
1.3	HAASTATTELUT AINEISTONA	34
1.3.1	<i>Haastattelun osapuolet merkitysten rakentajina</i>	35
1.3.2	<i>Haastattelu puhelimitse</i>	37
1.3.3	<i>Haastattelujen toteutus</i>	39
1.4	TÄSMENNETYT TUTKIMUSKYSYMYKSET	44
2	NEUVOTTELUJA EI-HETEROSEKSUAALISESTI SUUNTAUTUNEEN PAPIN MAHDOLLISUUDESTA	45
2.1	PAPPI RATKAISIJAN POSITIOISSA	47
2.1.1	<i>Pappi työntekijänä ja pappi asiantuntijana</i>	47
2.1.2	<i>Papiksi kutsuttu ja sisäinen ongelmanratkaisija</i>	55
2.1.3	<i>Ihmiskeskeinen pappi</i>	64
2.1.4	<i>Tasa-arvoinen ja inhimillinen pappi</i>	67
2.2	KIRKKO, ESIMIEHET JA YLEINEN MIELIPIDE TAI KULTTUURI RATKAISIJAINA	71
2.2.1	<i>Kokonaiseksi hyväksyty?</i>	71
2.2.2	<i>Kirkko, piispat ja kirkkoherrat vastuunkantajina vallan kahvassa</i>	74
2.2.3	<i>Kirkon yleinen linja ja vaikenemisen kulttuuri toimijoina</i>	78
2.3	PAPPI MUUTOSAGENTTINA	85
2.3.1	<i>Varovaiset vaikuttajat: yhdessä ja kohua kaihtaen</i>	85
2.3.2	<i>Pappi elävänä esimerkkinä ja pappi opettajana</i>	89
2.3.3	<i>Pappina sateenkaariseurakunnassa</i>	92

3	PÄÄTELMÄT.....	94
3.1	SISÄLLÖLLISET PÄÄTELMÄT.....	95
3.1.1	<i>Pappi ratkaisijana.....</i>	<i>96</i>
3.1.2	<i>Kirkko, esimiehet ja yleinen mielipide tai kirkollinen kulttuuri ratkaisijoina .....</i>	<i>102</i>
3.1.3	<i>Pappi muutosagenttina ja sateenkaaripappi.....</i>	<i>107</i>
3.1.4	<i>Osallisuutta tavallisuudesta.....</i>	<i>108</i>
3.1.5	<i>Lopuksi.....</i>	<i>111</i>
3.2	TEOREETTIS-METODOLOGISET PÄÄTELMÄT	114
3.2.1	<i>Tulkintojen pätevydestä.....</i>	<i>114</i>
3.2.2	<i>Teoreettis-metodologisten lähtökohtien sopivuudesta.....</i>	<i>116</i>
	LÄHTEET.....	117

LIITTEET

Liite 1: Haastattelurunko

Liite 2: Tutkimusesite

Liite 3: Tutkimussuostumus

1 TUTKIMUKSEN LÄHTÖKOHDAT

Vaikka seksuaalivähemmistöjen tai heteroseksuaalisuudesta eri tavoin poikkeavien ihmisten asema ja kohtelu on ollut Suomessa vuosikymmeniä vahvasti esillä, yhteiskunnallinen ilmapiiri on muuttunut hyväksyvämmäksi ja syrjivää lainsäädäntöä on purettu sekä syrjinnänkieltoja ja yhdenvertaisuutta edistävää lainsäädäntöä rakennettu, jakaa aihe edelleen voimakkaasti mielipiteitä. Ei-heteroseksuaalisuutta¹ kontrolloidaan edelleen moraalisesti ja sosiaalisesti eri määrin kuin heteroseksuaalisuutta. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon on nähty hiipivän tasa-arvo ja yhdenmukaisuuskysymyksissä muun yhteiskunnan perässä (Grönlund 2010, 13, 15; Hytönen 2003, 274). Sen on myös esitetty pitäneen yllä homoseksuaaleihin kohdistuneita ennakkoluuloja ja vastustaneen muutoksia, joilla homoseksuaalien tilannetta on pyritty parantamaan (Särs 2003, 33; Hentilä 2007, 152; Hytönen 2003, 236–240). Kristillisten kirkkojen piirissä homoseksuaalisuuteen on perinteisesti suhtauduttu kielteisesti ja homoseksuaalisesti suuntautuneet ihmiset on suljettu ulkopuolelle ja marginalisoitu (ks. Lienemann 1998, 8; Stålström 1997, 43–51; Cederberg 1994, 8–9; vrt. Boswell 1994).

Kirkot ovat kuitenkin joutuneet vastaamaan sosiaalisten asenteiden muutokseen yhteiskunnassa: modernisaatio ja sekularisaatio ovat siirtäneet kysymystä seksuaalisuudesta tabuna yksityisen alueelle. Myös muutokset seksuaalisuutta koskevissa laeissa ja tutkimukset seksuaalisen identiteetin muodostumisesta ovat haastaneet kirkot keskustelemaan ja ottamaan kantaa. Kirkkojen piirissä on viime vuosikymmeninä käyty intensiivisiä keskusteluja seksuaalisesta etiikasta erityisesti homoseksuaalisuuteen liittyen, ja tyypillisesti moninaiset ja vahvasti polarisoituneet näkökulmat jakavat kirkkoja. (Lienemann 1998, 7, 8, 10; Kalliomäki 2005; Kirkko ja rekisteröidyt parisuhteet 2009, 25.) Suomessa keskustelua on kirkossa ryhdytty käymään erityisesti vuonna 2002 voimaantulleen parisuhdelain hyväksymisen jälkeen (Kalliomäki 2005, 4–5; Kirkko ja rekisteröidyt parisuhteet 2009, 11). Suomen ev.lut. kirkon hallinnossa on pyritty selvittämään, miten ei-heteroseksuaalisuuteen ja samaa sukupuolta olevien parisuhteisiin tulisi suhtautua. Oma lukunsa keskustelussa on ollut kirkon suhtautuminen ei-heteroseksuaalisiin työntekijöihin. Vielä vuonna 2001 esitetyssä kannanotossa (Piispojen kannanotto parisuhdelakiin 2001) piispojen on ymmärretty edellyttävän kirkon työntekijöiltä pidättäytymistä ei-heteroseksuaalisen suuntautumisen mukaisesta

---

¹ Käsitettä ei-heteroseksuaalisuus käytän tutkielmassa väljästi kuvaamassa ihmistä, jolla on joko seksuaalisia tunteita samaa sukupuolta olevia kohtaan, seksuaalista käyttäytymistä samaa sukupuolta olevan kanssa tai itsemäärittely kuten itsen nimeäminen lesboksi, homoksi tai biseksuaaliksi (Lehtonen & Mustola 2004, 22).

käyttäytymisestä (Suhonen 2002; Saarinen 2004, 62), mutta vuonna 2010 piispat ovat kuitenkin todenneet, ettei parisuhteen rekisteröiminen ole voimassaolevan lainsäädännön mukaan este toimia kirkon työssä eivätkä piispat myöskään ehdottaneet pyrittävän virkakiellon järjestämiseen (Parisuhdelain seuraukset kirkossa 2010, 67–68, 78). Myöskään piispojen esitystä käsitelleessä kirkolliskokouksen perustevaliokunnan mietinnössä (2010), jonka kirkon ylimmän päättävän elimen kirkolliskokouksen voidaan katsoa hyväksyneen äänestyksessään vuoden 2010 marraskuussa, ei esitetä virkakiellon järjestämistä, joskaan aiheeseen ei mietinnössä suoraan oteta kantaa. Selkeää kantaa kirkon ei-heteroseksuaalisuutta ja ei-heteroseksuaalista käyttäytymistä koskevasta opetuksesta ei kuitenkaan tuoreessakaan piispojen selvityksessä tahi perustevaliokunnan mietinnössä esitetä eikä käyttäytymiseen kielteisesti suhtautuvista tulkinnoista sanouduta irti. Nykyistä tilannetta kirkossa kuvanneekin näkökulmien moninaisuus (Kirkko ja rekisteröidyt parisuhteet 2009; Niemelä & Palmu 2006; Kalliomäki 2005; Helsingin Sanomat 31.10.2010), ja seksuaalivähemmistöjä koskevan keskustelun voitaneen olettaa jatkuvan myös tulevina vuosina.

Kirkollisessa kontekstissa, jossa kielteisillä ja seksuaalivähemmistöjä marginalisoivilla näkemyksillä ja käytännöillä on vankat perinteet ja edelleen melko vahva sija, on kiinnostavaa kysyä, millaisia mahdollisuuksia juuri heteroseksuaalisuuden normista poikkeavilla Suomen ev.lut. kirkon työntekijöillä itsellään on tehdä ymmärrettäväksi työnsä ja seksuaalisen suuntautumisen suhdetta. Käsillä olevassa tutkielmassa tarkastelun kohteena ovat ei-heteroseksuaalisiksi identifioituvien Suomen ev.lut. kirkon pappien tavat merkityksellistää työn tai ammatin ja seksuaalisen suuntautumisen suhdetta sekä näin muodostuvat itsemäärittelyt tai identiteetit. Pappien voidaan työnsä luonteen vuoksi olettaa kuuluvan työntekijäryhmiin, joiden ei-heteroseksuaalinen suuntautuminen ja sen ilmentäminen on kirkon piirissä vaikeinta hyväksyä ja joka siten aiheuttanee kirkossa suurimpia konflikteja (ks. Niemelä & Palmu 2006). Lisäksi papeilta opin edustajina on esitetty voitavan edellyttää ei-heteroseksuaalisen suuntautumisen mukaisesta käyttäytymisestä pidättäytymistä perustellummin kuin muilta kirkon työntekijöiltä (Kirkko ja rekisteröidyt parisuhteet 2009, 154–157; Parisuhdelain seuraukset kirkossa 2010, 67–69).

Aineistona tutkielmassa on seitsemän papin² haastattelut, jotka toteutin vuoden 2006 syksyllä. Aiheen ajankohtaisuuden ja keskeneräisyyden vuoksi uskon tämän tutkimuksen kautta olevan mahdollista tuottaa ajankohtaista, edelleen sovellettavaa ja hyödynnettävää tietoa, vaikka tutkimuksen aineisto ei olekaan aivan tuore.

---

² Yksi seitsemästä haastateltavasta ei ollut vielä valmistunut teologian maisteriksi eikä vihitty pappisvirkaan, mutta viransijaisuuksissaan hän oli hoitanut papin virkaan kuuluvia tehtäviä soveltuvilta osin.

Kiinnostukseni pappien tapoihin rakentaa itsemäärittelyjä erilaisten sopivaa seksuaalisuutta ja pappetta määrittävien näkemysten jännitteisessä kontekstissa kumpuaa sosiaalisen konstruktionismin ja diskurssianalyysin teoreettis-metodologisista lähtökohdista. Näissä suuntauksissa todellisuuden ymmärretään rakentuvan, uusintuvan ja muuttuvan merkitysvälitteisen toiminnan kautta neuvoteltuna. Erilaiset kuvaukset ja konstruktiot tuottavat monenlaisia symbolisia ja aineellisia seurauksia, ja kiinnittyvät valtasuhteisiin tukiessaan tai marginalisoidessaan tiettyjä sosiaalisen toiminnan muotoja sekä määritellään ihmisen toiminnan rajoja. Näissä oletuksissa suuntauksia tarjoavat myös lähtökohdat ja välineitä tarkastella merkitysneuvotteluja sekä erilaisten konstruktioiden keskinäisten että sisäisten valtasuhteiden näkökulmasta.

Tekemällä näkyväksi ei-heteroseksuaalisten pappien omia orientaatioita toivon nostavani esiin sellaisia kielellisiä, kulttuurisia ja valtarakenteisiin liittyviä tekijöitä, jotka voivat toimia niin luterilaisen kirkon työntekijöille ja jäsenille kuin myös kaikille työn ja ei-heteroseksuaalisuuden suhteesta kiinnostuneille lukijoille itsereflektion välineinä ja lisätä tietoisuutta vaihtoehtoisista identiteeteistä. Todellisuuden tuotetun luonteen esiintuomisella pyrin vahvistamaan ymmärrystä muutoksen mahdollisuudesta ja jokaisen ihmisen mahdollisuudesta ja jopa velvollisuudesta huomioida oma osuutensa arvottuneiden rakenteiden ja ajattelutapojen tuotannossa (ks. Burr 2003).

Tämä tutkielma täydentää työtä ja ei-heteroseksuaalisuutta Suomen ev.lut. kirkon kontekstissa käsittelevien tutkimusten näkökulmia ja niiden tuottamaa tietoa. Tutkimuksia, joissa olisi keskitytty juuri ei-heteroseksuaalisten työntekijöiden tai pappien omiin näkemyksiin, ei juuri ole tehty. Katri Valve (2004) on haastatellut vuonna 2003 kymmentä Suomen ev.lut. kirkossa työskentelevää homoksi, lesboksi tai biseksuaaliksi itsensä määrittelevää työntekijää ja eriteltyt työntekijöiden tapoja ratkaista rajanveto työelämän ja seksuaalivähemmistöön kuulumisen välillä. Valveen artikkelin aihe osuu lähelle omaani, mutta poikkeaa käsillä olevasta tutkimuksesta tarkemmilta tutkimustehtäviltään ja teoreettis-metodologiselta orientaatioltaan.

Ennen siirtymistä varsinaisen aineiston pariin avaan taustoittavasti ei-heteroseksuaalisuutta koskevaa yhteiskunnallista ja kulttuurista sekä kirkollista kontekstia (luku 1.1). Tämän jälkeen esittelen tutkimuksen keskeiset teoreettis-metodologiset lähtökohdat ja haastatteluaineistojen luonnetta (luvut 1.2 ja 1.3) sekä tiivistän vielä lopuksi tutkimuskysymykseni (luku 1.4). Itse analyysi esitetään luvussa kaksi. Luvussa kolme käyn läpi tutkimuksen sisältöä ja teoreettis-metodologista suuntautumista koskevat johtopäätökset.

1.1 EI-HETEROSEKSUAALISUUS JA KIRKKO

Kirkon kaiken toiminnan taustalla voidaan ajatella olevan kirkon tehtävänsä koskevan itseymmärryksen, joka pohjautuu sen oppiin ja uskoon: miten tehtävä on muotoiltu kirkkolaissa ja miten se kulloisessakin yhteiskunnallisessa kontekstissa kirkon itsensä toimesta tulkitaan. Kirkon teologia, arvopohja, normit ja niiden erilaiset tulkinnat vaikuttavat myös työyhteisöjen symbolis-aineellisiin rakenteisiin, onhan seurakunnan perimmäinen tarkoitus uskonyhteisönä toimiminen. Seurakunnan työyhteisöissä ovat kaikesta huolimatta myös käytössä yhteisesti päätetyt ja yhteiskunnan hyväksymät työelämän säännöt. Yhteiskunnallisen arvomaailman ja lainsäädännön voidaan nähdä vaikuttavan työyhteisöjen symbolis-aineellisiin rakenteisiin ”suoraan” tai välillisemmin uskonnollisen yhteisön säännöissä, joita ihmiset tuottavat suhteessa kulloisenkin yhteiskunnallisen tilanteen tarjoamiin ymmärtämisen tapoihin. (Grönlund 2010, 13–14, 132–133.)

Tässä luvussa pyrin antamaan lukijalle välineitä ymmärtää aineistoa ja sen analyysiä yhteiskunnallisessa ja kirkollisessa kontekstissaan. Osaltaan taustoitusta perustelee myös aiheen valintaa. Aluksi käsittelen laajempaa kulttuurista kontekstia jännitteineen ja mahdolluuksineen, jonka jälkeen ei-heteroseksuaalisuuteen liittyvää kirkollista keskustelua ja käytäntöjä. Tuon esiin joitain huomioita kirkon virallisista lausumista erityisesti viimeisen vuosikymmenen ajalta, jolloin keskustelu aiheesta on kirkon sisällä ollut intensiivisempää kuin koskaan. Tarkasteltaessa ei-heteroseksuaalisuuteen liittyviä kysymyksiä tärkeä osa yhteisten suuntaviivojen määrittämisessä on piispainkokouksella ja kirkkohallituksella sekä erityisesti kirkon ylimmällä päättävällä elimellä kirkolliskokouksella³. Kirkolliskokous päättää lopulta esimerkiksi siitä, pyritäänkö papiksi pyrkiville asettamaan erityisehtoja koskien parisuhteen rekisteröimistä samaa sukupuolta olevan kanssa tai ryhdytäänkö kirkon piirissä siunaamaan samaa sukupuolta olevien parisuhteita. Seksuaalieettisissä kysymyksissä piispojen yhteisiä lausuntoja on myös pidetty seurakunnissa

---

³ Kirkkolaissa kirkolliskokouksen tehtäväksi on kirjattu käsitellä ”asioita, jotka koskevat kirkon oppia ja työtä sekä lainsäädäntöä, hallintoa ja taloutta”. Tämä tarkoittaa muun muassa tehtävää käsitellä ”kysymyksiä, jotka edellyttävät kirkon uskoa ja oppia koskevia ja niihin pohjautuvia periaatteellisia kannanottoja” sekä ryhtymistä toimenpiteisiin niiden johdosta. Lisäksi kirkolliskokous antaa lausuntoja, tekee esityksiä ja lausuu toivomuksia valtioneuvostolle esimerkiksi avioliittoa, perhettä ja ihmisoikeuksia koskevissa kysymyksissä. (KL 20 luku 7 §.) Piispainkokous käsittelee ”kirkon uskoa, julistusta ja työtä sekä hiippakuntien hallintoa ja hoitoa” sekä tekee ”esityksiä ja antaa lausuntoja kirkolliskokoukselle ja kirkkohallitukselle” (KL 21 luku 2 §). Kirkkohallituksella on yleinen toimivalta kirkon yhteisissä toiminnallisissa asioissa. Sen tehtävänä on esimerkiksi valmistella asioita kirkolliskokoukselle, huolehtia tämän päätösten toimeenpanosta ja antaa valtioneuvoston kirkolta pyytämät lausunnot, mikäli kirkolliskokous ei niitä anna. (KL 22 luku 2 §; ks. Hytönen 2003, 42.)

ohjeellisina: kannanilmaisua siveellistä elämää koskevissa kysymyksissä nähdään piispan viran luonteeseen kuuluvana tehtävänä. (Ks. Kirkko ja rekisteröidyt parisuhteet 2009, 11–14 ; Kuusniemi 2005, 2; Cederberg 1994, 63; Hytönen 2003, 41–43, 49; Parisuhdelain seuraukset kirkossa 2010, 5.) Hiippakuntansa pappeihin piispoilla on tietysti vielä erityinen suhteensa näiden esimiehenä. Virallisemman tason lausuntojen lisäksi pyrin valaisemaan joitain yleisiä näkökohtia kirkollisessa keskustelussa. Lopuksi on syytä tarkastella joitain keskeisiä näkökohtia koskien juuri ei-heteroseksuaalisesti suuntautuneita pappeja sekä käydä lyhyesti läpi, mikä ylipäätään on pappi.

1.1.1 Heteronormatiivisuus, identiteetti ja muuttuva yhteiskunta

Heteroseksuaalinen sukupuolijärjestelmä on länsimaisessa kulttuurissa keskeinen luokittelujärjestelmä, joka säätelee sitä, mikä on yhteiskunnassamme hyväksyttävää, normaalia tai ylipäätään mahdollista. Judith Butler (1999, 42–43, 45–100) on kutsunut tätä luokittelujärjestelmää tuottavaa valtamekanismia käsitteellä *heteroseksuaalinen matriisi*. Heteroseksuaalinen matriisi tekee diskursiivisesti jaon kahteen biologiseen sukupuoleen, joihin ajatellaan itsestään selvästi kiinnittyvän vastakkaiseen sukupuoleen kohdistuvan seksuaalisen halun. Näihin kahteen toisiaan täydentävään biologis-seksuaaliseen kompleksiin liitetään myös erityiset sosiaaliset roolinsa. Toisin sanottuna oletusta biologiseen sukupuoleen sidotusta ihmisruumiista (sex) ajatellaan automaattisesti seuraavan sitä vastaava sosiaalinen sukupuoli (gender): biologisesta naiseudesta feminiininen rooli ja biologisesta mieheydestä maskuliininen rooli. Tämä jaottelu on paitsi binäärinen myös hierarkkinen niin, että maskuliinisuus arvotetaan feminiinisyttä korkeammalle. Mallista poikkeavat sukupuolet ja seksuaalisuudet suljetaan ulkopuolelle ja marginalisoidaan. (Ks. Pulkkinen 1996, 184; Lehtonen 1997, 28.) Heteroseksuaalisen sukupuolijärjestelmän kapeaa binääristä sukupuolinäkemyttä, automaattista heteroseksuaalisuutta ja heteroseksuaalista miehisyyttä tai naisellisuutta ainoana tai vähintäänkin muita parempina vaihtoehtoina on kuvattu myös *heteronormatiivisuuden* käsitteen kautta (Lehtonen & Mustola 2004, 21–22; ks. Richardson 1996.) Kulttuurin läpäisevä ja jokapäiväisiin arkisiin käytäntöihin ankkuroituva heteronormatiivisuus heijastuu myös ”työelämän instituutioihin, rakenteisiin, ihmissuhteisiin ja käytäntöihin: heteroseksuaalinen miehisuus ja heteroseksuaalinen naisellisuus edustavat niissä luonnollisia, toivottuja ja usein ainoita mahdollisuuksia olla ihminen ja työyhteisön jäsen”. (Lehtonen & Mustola 2004, 22; ks. myös Richardson 1996.)

Monet homo- ja lesbotutkijat näkevät, että ulkopuolisuutta kuvastava homoseksuaalisuuden kategoria nimettiin heteroseksuaalisuuden olemuksen vahvistukseksi (Kaskisaari 1997, 248;

Pulkkinen 1996, 185; vrt. ks. Stålström 1997, 57–61). Kulttuurintutkija Stuart Hall (1999, 139–222) selittää luokittelujärjestelmille tyypillisen poikkeavan symbolisen poissulkemisen pitävän yllä sosiaalista ja symbolista järjestystä ja helpottavan meitä liittoutumaan yhdeksi kuvitelluksi yhteisöksi. ”Meistä” tulee etuoikeutettu standardi, josta poikkeava ”toiseus” ladataan tyypillisesti sisäpiirille vastakkaisin kielteisin merkityksin.

Seksuaalisuuden idea sisäisenä voimana tai olemuksena, joka määritteli keitä olemme, on länsimaissa nähty olevan peräisin 1800-luvulta. Vallitseva käsitys pitkälle 1800-luvulle saakka oli uskonnolliseen perinteeseen tukeutuva käsitys, ettei samaa sukupuolta olevien välinen seksuaalisuus ollut muuta kuin kiellettyjen tekojen kategoria tai synti, johon periaatteessa kuka tahansa saattoi langeta. (Foucault 1990, 42–44; Herek 1992, 93; Stålström 1997, 55–57; Segal 1997, 189.) Michel Foucault’n (1990) mukaan 1700-luvun loppuun saakka seksuaalikäyttäytymistä hallitsivat kristillinen sielunhoito, kirkon kanoninen laki ja rikoslaki, jotka keskittyivät aviollisten velvollisuuksien oikeaan täyttämiseen liittyviin suosituksiin, vaatimuksiin ja rikkeisiin. Syntinä ja rikoksina tuomittiin niin avioliiton ulkopuoliset suhteet kuin sodomiakin. 1700- ja 1800-lukujen aikana tapahtui kuitenkin niiden välineiden laaja monimuotoistuminen ja leviäminen, joiden kautta seksuaalisuutta oli mahdollista ymmärtää. Valtiot kiinnostuivat väestön hyvinvoinnin lisäämisestä ja lukumäärän säätelystä ja seksuaalisuuden määrittelyn valta siirtyi yhteiskunnan uskonnolliselta sektorilta vahvemmin maallisille viranomaisille. Lisäksi seksuaalisuutta ryhdyttiin uskonnollisten argumenttien sijasta rakentamaan tieteellisen ja erityisesti lääketieteellisen terminologian kautta. Tässä yhteydessä pelkkä mielihyvä ja suvunjatkamiseen kuulumattomat epätuottavat seksuaalisuuden muodot kiellettiin ja poissuljettiin yhä useammin tavoin. Ei-hyväksytyt seksuaalisuuden muodot otettiin nyt kontrollin kohteeksi luokittelemalla seksuaalinen mielihyvä ”häiriöksi” tai ”perversioksi”. Näiden muutosten saattelemana syntyi homoseksuaalinen ihmistyyppi, jonka koko olemus liittyi hänen seksuaalisuuteensa. (Ks. Stålström 1997, 28–29, 53–55; Segal 1997, 189–191.)

Foucault’n (ref. Burr 2003, 69–72) mukaan muun muassa lääketiede ja psykiatria ovat valvoneet tehokkaasti modernin yksilön valintoja kannustamalla ihmisiä ”vapaaehtoiseen” itsetutkiskeluun: tutkimaan tarkoin käyttäytymistään, kysymään normaaliudestaan ja sovittamaan käyttäytymistään sen mukaisesti. Esimerkiksi psykoanalyysin piirissä nähdään seksuaalisuus avaimena itseymmärrykseen ja persoonallisuuden sekä ihmissuhteiden ongelmiin (emt., 70–71). Identiteetin ja identiteettikriisin käsitteet on myös ylipäättään nähty luonteenomaisina nykyiselle tai myöhäismodernille yhteiskunnalle. Identiteetistä on esitetty tuleen ongelman, kun sekä globaalilla että paikallisella tasolla tapahtuneet sosiaaliset, poliittiset ja taloudelliset muutokset ovat hajottaneet

aikaisemmat stabiilit identiteettiperustat. Segmentoituneessa modernissa traditiot tai syntyperä eivät enää entiseen tapaan ohjeista ja suuntaa sitä, kuinka tulisi elää ja toimia tai kuka olla. Modernin yksilön on esitetty olevan pakotettu refleктоimaan ja tekemään valintoja sekä usein myös sovitteluun yhteen ristiriitaisia identiteettejä ja käymään kamppailua uusista identiteeteistä. (Kurvinen 1999, 27; Woodward 1997a, 1; 1997b, 15–29; Giddens 1991). Identiteetin keskeisinä perustoina nykyihmiselle voitaneen pitää muun muassa työtä ja ammattia sekä seksuaalisuutta.

Seksuaalisuus ja seksuaalinen identiteetti ovat länsimaisissa yhteiskunnissa intensiivisen keskustelun, neuvottelun ja kamppailun kohteita niin kulttuurin, politiikan kuin tieteenkin piirissä. Itsemäärittelyjä voidaan pitkälti ajatella jäsentävän heteronormatiivin tai sen vastustuksen. (Ks. Segal 1997.) Käytännölliset ja teoreettiset haasteet perinteisille tavoille ymmärtää seksuaalisuutta kumpuavat olennaisesti feministien ja naisten seksuaalista, sosiaalista ja ekonomista autonomiaa koskevista vaateista sekä lesbojen ja homojen kamppailuista heteronormia vastaan (ks. emt., 188).

Ei-heteroseksuaalisuuteen ja seksuaalivähemmistöihin suhtautumisessa sekä vähemmistöjen asemassa on länsimaisissa yhteiskunnassa viime vuosikymmeninä tapahtunut merkittäviä muutoksia. Asennetutkimuksissa, jotka omalta osaltaan tarjoavat ymmärrystä sopivan seksuaalisuuden rajoista yhteiskunnassamme⁴, toistuu huomio asenteiden vähittäisestä muutoksesta myönteisempään suuntaan. Silti mielipiteet ei-heteroseksuaalisuuteen liittyvistä kysymyksistä jakautuvat edelleen melko voimakkaasti. Lisäksi asenteissa näkyy jakautumista muun muassa vastaajan sukupuolen, iän ja asuinpaikan välillä naisten, nuorten ja pääkaupunkiseudulla asuvien suhtautuessa myönteisimmin ei-heteroseksuaalisuuteen. Väestöliiton Väestöntutkimuslaitoksella vuonna 2007 toteutetussa FINSEX-tutkimushankkeeseen kuuluvassa väestökyselyssä sukupuolisuhdetta kahden aikuisen miehen välillä piti hyväksyttävänä kolmasosa (36 %) miehistä ja yli puolet (56 %) naisista (Kontula 2008, 89). Asenteet vuoden 1999 kyselystä ovat muuttuneet selvästi myönteisemmiksi: tuolloin neljäsosa (27 %) miehistä ja puolet (49 %) naisista piti tällaista suhdetta hyväksyttävänä (Haavio-Mannila & Kontula 2001, 191–192). Molemmissa tutkimuksissa suhteen hyväksymisen havaittiin olevan sidoksissa vastaajan ikään: nuoremmista ikäryhmissä oltiin hyväksyvämpiä kuin vanhemmissa. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon internet-sivuillaan esittelemässä Kirkon tutkimuskeskuksen MDC Risc Internationalilla vuonna 2007 teettämässä kyselyssä suhtautuminen näyttää edellistä myönteisemmältä, joskin jo kysymykset poikkeavat

---

⁴ Tutkittaessa valtaväestön asenteita erilaisia ryhmiä kohtaan tiettyyn ryhmään kuuluvat nähdään helposti pelkästään kyseisen ryhmän edustajina, jolloin tutkimus tulee myös painottaneeksi erilaisuutta ja ryhmärajoja yhtäläisyyksien sijaan, ja saattaa osaltaan vaikuttaa asenteisiin kielteisesti (Aaltonen & Joronen & Villa 2009, 7).

toisistaan muotoilunsa suhteen. Tutkimuksen mukaan seitsemän kymmenestä naisesta (71 %) ja puolet miehistä (48 %) oli sitä mieltä, että homoseksuaalisessa parisuhteessa eläminen on hyväksyttävää. Yhtä suuri osa vastaajista (naisista 71 %, miehistä 47 %) piti homoseksuaalisuutta hyväksyttävänä ilmiönä. (Suomen evankelis-luterilaisen kirkon internet-sivut.)

Kyselytutkimuksissa uskonnollisuuden ja uskonnollisen arvomaailman on esitetty liittyvän keskivertoa kielteisempään suhtautumiseen homoseksuaalisuutta koskevista moraalikäsitteistä ja suvaitsevaisuudessa (Ketola & Kääriäinen & Niemelä 2007, 63–67, 72–78; Kontula 2008, 89, 91, 103–105). Tämänkaltaisia tuloksia tarkasteltaessa on kuitenkin hyvä muistaa, kuten Kimmo Ketola, Kimmo Kääriäinen ja Kati Niemelä (2007, 83) huomauttavat, ettei kysymys uskonnon vaikutuksesta suomalaisten moraalikäsitteisiin ole pelkistettävissä yksinomaan empiirisesti mitattavien uskonnollisten ja ei-uskonnollisten moraalikäsitteiden välisiin eroihin. Kirkko ja luterilaisuus ovat olleet vuosisatojen ajan huomattava moraali-auctoriteetti, ja niillä on ollut laajaa vaikutusta arvoihin sekä myös suomalaisen yhteiskunnan instituutioihin.

Ilmapiirin muutoksia heijastaa myös sairausluokituksissa ja lainsäädännössä tapahtuneet muutokset. Homoseksuaalisuus dekriminoidettiin Suomessa vuonna 1971, mutta lääkintöhallituksen hyväksymästä tautiluokituksesta homoseksuaalisuus poistettiin vasta vuonna 1981 (Stålström 1997, 272; Hiltunen 1999, 45). Syrjivää lainsäädäntöä on muutoinkin vähitellen purettu ja toisaalta luotu yhdenvertaisuutta turvaavia ja syrjinnän kieltäviä säädöksiä. Esimerkiksi homoseksuaalisuuden dekriminoinnin yhteydessä lakiin lisätty kehotuskielto⁵ purettiin vuonna 1999 ja suojaikäraja eri ja samaa sukupuolta olevien suhteissa yhdenmukaistettiin (Hiltunen 1999, 45). Mahdollisuus parisuhteen rekisteröimiseen on ollut voimassa jo liki vuosikymmenen vuodesta 2002 ja vuonna 2009 tuli voimaan perheen sisäinen adoptio-oikeus samaa sukupuolta oleville rekisteröidyille pareille. Paraikaa valtionhallinnossa puuhataan sukupuolineutraalin avioliittolain parissa. Laki takaisi samat oikeudet myös samaa sukupuolta oleville pareille perheen ulkopuolisen adoption ja yhteisen sukunimen ottamisen suhteen.

Suomen perustuslaissa (PL 6 §) säädetään kansalaisten perusoikeuksista: ihmiset ovat yhdenvertaisia lain edessä eikä ketään saa asettaa eri asemaan ilman hyväksyttävää syytä.

---

⁵ Kehotuskiellolla säädettiin rangaistavaksi julkinen kehottaminen samaa sukupuolta olevien henkilöiden välisen haureuden harjoittamiseen (Hiltunen 1999, 45).

Sukupuoliseen suuntautumiseen⁶ perustuva syrjintä työhönotossa ja työssä on kielletty suuremmin vuodesta 1995 lähtien rikoslain (RL 11 luku 11 §; 47 luku 3 §) ja vuonna 2001 voimaan tulleen työsopimuslain (TSL 2 luku 2 § 1 mom.) syrjintäkielloissa sekä vuonna 2004 voimaan tullessa yhdenvertaisuuslaissa (YhdVerL 2 § 1 mom., 6 §), jolla pantiin täytäntöön Euroopan unionin yhdenvertaisuus- ja rasismidirektiivit. Yhdenvertaisuuslaissa syrjinnäksi määritellään sekä välitön että välillinen syrjintä, häirintä ja ohje tai käsky syrjiä.⁷ Myös työturvallisuuslaissa (TTL 28 §) kielletään häirintä ja muu epäasiallinen kohtelu. Nämä lait koskevat myös Suomen ev.lut. kirkkoa, mikä ei kuitenkaan pitkään ollut kirkossa täysin selvää ei-heteroseksuaalisuutta koskevien kysymysten suhteen. Lisäksi perustuslain ja yhdenvertaisuuslain perusoikeussäännökset edellyttävät kirkolta aktiivista otetta seksuaalivähemmistöjen yhdenvertaisuuden toteuttamiseksi kirkon hallinnossa ja seurakuntien toiminnassa. (Ks. Grönlund 2010, 16–19; Kirkko ja rekisteröidyt parisuhteet 2009, 129–157; Parisuhdelain seuraukset kirkossa 2010, 63–69; Lehtonen 2006, 39.) Tämän tehtävän vakavasti ottamisesta kirkossa kertoo muun muassa kirkkohallituksen Kirkon ihmisoikeuskysymysten neuvottelukunnan aloitteesta toteuttama Yhdenvertaisuus ja kirkko -hanke, jonka loppuraportin kirkkohallitus hyväksyi joulukuussa 2010. Hankkeen osana toteutettiin myös yhdenvertaisuuden toteutumista kirkossa kartoittava tutkimus, jossa huomioitiin erikseen seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen tilanne. Kyseisen tutkimuksen tuloksiin palaan uudelleen hieman myöhemmin. Yhdenvertaisuuden edistämiseen tähtäävinä yleisen tason toimenpidesuosituksina esitetään loppuraportissa koulutusta ja kirkon työyhteisöjä sitovien lakien tunnetuksi tekemistä, avoimuuden ja sisäisen viestinnän lisäämistä sekä johtajien sitoutumista yhdenvertaisuuden toteuttamiseen. Erikseen seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvien työntekijöiden yhdenvertaisuuden edistämiseksi suositetaan esimerkiksi seurakunnille osoitettavan selkeät toimintaohjeet näihin ryhmiin kuuluvien työntekijöiden työrauhan turvaamiseksi. Kirkkohallitus tulee seuraamaan toimenpiteiden toteutumista ja arvioimaan mahdollisten uusien toimenpiteiden tarvetta. (Kohti yhdenvertaisuutta kirkossa 2010; Kirkon tiedotuskeskus 2010.)

---

⁶ Lakitekstin käsitteellä sukupuolinen suuntautuminen tarkoitetaan seksuaalista suuntautumista (ks. Lehtonen & Mustola 2004, 19).

⁷ Välittömästä syrjinnästä on kysymys, kun jotakuta kohdellaan epäsuotuisammin kuin jotakuta toista vastaavassa tilanteessa. Välillisellä syrjinnällä viitataan tilanteisiin, joissa näennäisesti puolueeton säännös, peruste tai käytäntö saattaa jonkun muihin verrattuna erityisen epäedulliseen asemaan, ja mikäli säännökselle, perusteelle tai käytännölle ei ole hyväksyttävää tavoitetta ja sen toteuttamisessa ei käytetä asianmukaisia ja tarpeellisia keinoja. Häirintää on uhkaavan, vihamielisen, halventavan, nöyryyttävän tai hyökkäävän ilmapiirin luominen. (YhdVerL 6 § 2 mom.)

1.1.2 Kirkon virallisen tason lausunnot: kaikille tilaa riittää, vai riittääkö?

Kuten mainittu, Suomen ev.lut. kirkko on jonkin aikaa muodostanut erityisen saarekkeensa suhteessa Suomen työelämän yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa säätelevään lainsäädäntöön, joissa kielletään syrjintä ja häirintä seksuaalisen suuntautumisen perusteella. Piispojen on ymmärretty vuonna 2001 hyväksytyä parisuhdelakia seuranneessa tiedotteessaan vahvistaneen *Kasvamaan yhdessä* -nimisessä puheenvuorossa vuonna 1984 esitetyn näkemyksen, joka edellyttää kirkon työntekijöiltä pidättäytymistä homoseksuaalisen taipumuksen mukaisesta käyttäytymisestä, esittäessään kirkon edellyttävän työntekijöiltään ”perinteisen opetuksensa mukaista käyttäytymistä” (Piispojen kannanotto parisuhdelakiin 1.10.2001).⁸ Kannanotto antoi näin myös ymmärtää, että samaa sukupuolta olevan kanssa parisuhteensa rekisteröinyt ei voisi toimia kirkon työntekijänä. (Suhonen 2002; Saarinen 2004, 62; vrt. Hirvonen 2004, 470.) Kirkollisessa keskustelussa ja kristillisessä erityisesti ei-heteroseksuaalisuuteen torjuvasti suhtautuvassa argumentaatiossa on usein erotettu homoseksuaalinen taipumus ja sen mukainen käyttäytyminen tai ihmisyyys ja homoseksuaaliset syntiset teot toisistaan. Homoseksuaalisuus voi näyttäytyä myös ylipäätään vain tekoina. Käyttäytymiseen ja tekoihin on suhtauduttu perinteisesti torjuvasti, mutta taipumusta ei sen sijaan ole välttämättä nähty henkilön oman valinnan tuloksena, eikä sitä silloin ole nähty voitavan pitää syntinä tai moraalisesti tuomittavana. Taipumuksen muuttumista on silti usein pidetty ainakin toisille ihmisille mahdollisena. (Ks. Parisuhdelain seuraukset kirkossa 2010, 5, 9; Kalliomäki 2005, 20–28, 66–67, 78; Charpentier 1999, 49–51, 63; Kaskisaari 1997, 235.)

Vuoden 2001 tiedotteen muotoilua yksiselitteisemmin kirkon työntekijöille asetettu erityisehto tulee ilmi 2004 julkaistussa osin haastatteluihin perustuvassa tutkimuksessa (Saarinen 2004, 61–68), jossa piispojen kuvataan melko yksimielisesti edellyttävän papiksi vihittävän sitoutuvan käyttäytymisestä pidättäytymiseen. Tässä kontekstissa on ymmärrettävää, että pappisvihkimyksen tai vakituisen työpaikan saaminen sekä uralla eteneminen on voinut olla kirkossa mahdotonta tai vaikeaa avoimesti tai tunnetusti heteroseksuaalisuuden ideaalista poikkeavalle (Grönlund 2010, 8, 88–90, 122; Suhonen 2002, 98–99; Valve 2004, 216–218; Saarinen 2004, 67).

Liittyen kirkon torjuvaan suhtautumiseen työllistämispolitiikassaan julkisuuteen on noussut muun muassa Lapuan tuomiokapitulin valinta kieltää helmikuussa 2004 rekisteröidyssä parisuhteessa elävän henkilön kelpoisuus kappalaisen virkaan. Vaasan hallinto-oikeus kuitenkin kumosi

---

⁸ Vuoden 1984 puheenvuorossa homoseksuaalisen taipumuksen toteuttamisen sanotaan muun muassa olevan vastoin Jumalan tahtoa ja siten ruumiin pyhyiden häpäisemistä. (*Kasvamaan yhdessä* 1984, 60–64).

päätöksen lainvastaisena ja palautti asian tuomiokapitulille hakijan itsensä valitettua asiasta, eikä tuomiokapituli enää valittanut päätöksestä. (Hirvonen 2004; Hentilä 2007, 160.) Kaikkien seksuaaliseen suuntautumiseen liittyvien syrjintätapausten ei voida kuitenkaan olettaa välttämättä päätyvän tuomiokapituliin tai oikeuteen asti. Rainer Hiltusen (2002, 23) mukaan seksuaaliseen suuntautumiseen liittyviä työsyryntäkokemuksia ei olla välttämättä halukkaita viemään eteenpäin ensinnäkään siitä syystä, että seksuaalisesta suuntautumisesta johtuvan syrjinnän toteennäyttäminen voi olla vaikeaa. Lisäksi prosessista pidättäydytään sen henkisen rasittavuuden vuoksi tai sen mahdollisesti mukanaan tuoman seksuaalisen suuntautumisen yleisemmän julkitulemisen pelossa.

Mainituista kannanotoista poiketen yksittäiset piispat ovat kuitenkin ajan saatossa myös esittäneet liberaalimpia näkemyksiä. Esimerkiksi piispa Wille Riekkinen esitti jo vuonna 2002 julkisuudessa kannattavansa homojen ja lesbojen parisuhteen siunaamisen kaavan laatimista ja että homoseksuaalisuus olisi kirkossa hyväksyttävä yhtenä seksuaalisuuden muotona. Hänen mukaansa Kuopion hiippakunnan työntekijä voi virallistaa parisuhteensa Suomen lain sallimalla tavalla ja pappeja valittaessa selvitetään henkilön kypsyyttä papin virkaan eikä hänen seksuaalista suuntautumistaan. Riekkisen näkemyksistä tehtiin kantelu tuomiokapitulille samoin kuin arkkipiispa John Vikströmin ”vapaamielisistä” lausunnoista vuonna 1993, mutta tuomikapituleissa kumpaisenkaan ei kuitenkaan katsottu syyllistyneen rikkomuksiin. (Hytönen 2003, 234–235; Hentilä 2007, 154–155; ks. myös Juva 1985, 165–168.)

Vuosi 2006, jolloin toteutin haastattelut, sijoittuu kirkon hallinnollisella tasolla ajanjaksoon, jolloin piispainkokouksen perustama työryhmä työsti ehdotusta piispainkokouksen selvitykseksi kirkolliskokoukselle parisuhdelakia koskevista teologisista ja juridisista näkökohdista. Työskentelyn taustalla oli kirkolliskokouksen vuonna 2003 piispainkokoukselle esittämä pyyntö kyseisen selvityksen tuottamiseksi. Samaisessa kokouksessaan kirkolliskokous jätti raukeamaan sille esitetyt kaksi jokseenkin vastakkaista aloitetta, joista toinen ajoi virkakiellon lisäämistä kirkkojärjestykseen parisuhteensa rekisteröineille ja toinen mahdollisuutta kirkolliseen siunaukseen parisuhteensa rekisteröineille. (Kirkko ja rekisteröidyt parisuhteet 2009, 11–14.) Kirkolliskokouksen päätös torjua virkakiello perustevaliokuntansa esityksen mukaisesti ja valiokunnan esitykseen liittyvä mietintö jättivät kuitenkin tilaa erilaisille tulkinnoille ja paikallisille käytännöille ei-heteroseksuaalisten työntekijöiden suhteen. Virkakiellon sijaan työntekijäkysymykseen ehdotetaan voitavan etsiä ratkaisuja tapauskohtaisesti pastoraalisen ohjauksen ja keskustelun kautta. (Ks. Hirvonen 2004, 473–474.)

Hiljattain vuonna 2010 valmistuneessa piispainkokouksen selvityksessä (Parisuhdelain seuraukset kirkossa 2010, 67–68, 78) todetaan jo suoraan, ettei parisuhteen rekisteröiminen ole *voimassaolevan lainsäädännön* mukaan este toimia kirkon työssä. Piispat eivät myöskään ehdota pyrittävän virkakiellon järjestämiseen, mihin kirkolla periaatteessa olisi uskonnollisen autonomiansa ja oman norminantovaltansa (PL 11 § ja 76 §) nojalla tietyin ehdoin oikeus.⁹ Piispat tuovat esille, että kysymys homoseksuaalisuudesta ja rekisteröidystä parisuhteesta saisi poikkeuksellisen suuret mittasuhteet kirkkolaissa, jossa erityisehdoista tulisi säätää, ja että kaikista kirkon työntekijän toivottavista ja ei-toivottavista teoista tai elämäntavoista säätäminen on vaikeaa. Lisäksi muistutetaan kirkolliskokouksen päätöksestä torjua virkakielloa koskeva aloite vuonna 2003. (Parisuhdelain seuraukset kirkossa 2010, 67.) Virkakiellon hylkäämisestä kertonee myös kirkolliskokouksen marraskuussa hyväksymä piispainkokouksen esitystä koskeva perustevaliokunnan mietintö (2010), jossa virkakiello jätetään käytännössä huomiotta, mutta jossa toistuu piispainkokouksen selvityksessäkin näkyvä uusi yleisesti sallivampi linja. Kirkon linjan muutoksesta voidaan nähdä kielineen myös sen, että vuosina 2008 ja 2009 julkisuudessa homoseksuaalisuudestaan avoimesti kertonut seurakuntapastori jatkoi tehtävissään julkisuuden jälkeenkin (Grönlund 2010, 31).

Vaikka suhtautuminen ei-heteroseksuaalisuuteen ja ei-heteroseksuaaliseen käyttäytymiseen on piispojen tuoreessa selvityksessä kuin myös mainitussa kirkolliskokouksen perustevaliokunnan mietinnössä selkeästi myönteisempi kuin kirkon aiemmissa lausumissa, voitaneen todeta, ettei selkeää kantaa kirkon ei-heteroseksuaalisuutta ja ei-heteroseksuaalista käyttäytymistä koskevasta opetuksesta silti esitetä eikä käyttäytymiseen kielteisesti suhtautuvista tulkinnoista sanouduta irti. Sijaa pikemminkin jätetään hyvin monenlaisille näkemyksille, minkä nähtäneen sopivan pyrkimykseen vaalia kirkon yhtenäisyyttä ja ykseyttä (Rakkauden lahja 2008, 60; Perustevaliokunnan mietintö 2010, 10).

---

⁹ Mahdollisuuden rajoittaa syrjinnänsuojaa kieltämällä ”ei-heteroseksuaalisen käyttäytymisen” on nähty koskevan erityisesti pappeja. Erityisrajoitus työllistämispoliitikassa olisi kuitenkin voitava perustella mahdollisimman yksimielisesti kirkon opilla ja tunnustuksella, ja siitä tulisi säätää kirkkolaissa. Kirkon itseymmärrystä edustaa tässä mielessä kirkolliskokous ja se voi tehdä kirkon osalta päätöksen kirkkolakiehdotuksesta ¾ enemmistöllä, joka piispainkokouksen mukaan osoittaa lain hyväksynnän edellyttämää laajaa yksimielisyyttä opin ja tunnustuksen tulkinnassa. Kirkolliskokouksen määränemmistön lisäksi lain voimaantulo edellyttäisi vielä eduskunnan ja tasavallan presidentin hyväksynnän kirkon perusteluille. (Kirkko ja rekisteröidyt parisuhteet 2009, 129–157; Parisuhdelain seuraukset kirkossa 2010, 63–69.)

Jokaisen ihmisen ihmisarvoa ja pastoraalisen¹⁰ kohtaamisen merkitystä korostetaan piispainkokouksen selvityksessä, johon kirkolliskokouksen perustevaliokunnan mietinnössä näytetään yhdyttävän. Lähimmäisen rakkauden ja ihmisarvon korostaminen toistuu piispainkokouksen mukaan myös aikaisemmissa keskeisissä kirkon opetusta kuvastavissa lausunnoissa. Homoseksuaalien loukkaamisen sanoin tai teoin todetaan olevan vastoin lähimmäisen rakkauden periaatetta ja kirkon sanotaan olevan valmis tukemaan ihmistä hänen erilaisista elämänvalinnoistaan riippumatta. Lisäksi seksuaalivähemmistöihin kuuluville kerrotaan olevan tilaa kirkossa, ja piispainkokouksen selvityksessä täsmällisemmin myös kirkon palveluksessa ja luottamustehtävissä sekä – kuten jo mainittu – todetaan, ettei parisuhteensa rekisteröineen työskentelylle kirkossa ole nykyisellään juridista estettä. (Parisuhdelain seuraukset kirkossa 2010, 5, 76–78; Perustevaliokunnan mietintö 2010, 7.)

Piispojen selvityksessä esitellään sekä homoseksuaalisuuteen tai sen mukaiseen käyttäytymiseen torjuvasti että hyväksyvästi suhtautuvia näkökulmia ja tulkintoja sekä hahmotellaan luterilaisen opin tulkinnalle asettamia suuntaviivoja ja rajoja. Luterilaisen teologian peruseriaatteiden annetaan ymmärtää mahdollistavan sekä kielteisen että myönteisen suhtautumisen homoseksuaalisen suuntautumisen toteuttamiseen ja samaa sukupuolta olevien parisuhteisiin (Parisuhdelain seuraukset kirkossa 2010, 32–33).

Kirkolliskokouksen perustevaliokunta myös yhtyy piispainkokouksen uuteen tapaan korostaa jokaisen ihmisen omantunnonvapautta. Piispainkokouksen mukaan omantunnonvapautta tarvitaan, jotta jokainen ihminen voisi ”toimia oikein ja vastata kutsumukseensa ihmisenä”. Tämän uuden korostuksen voidaan ymmärtää luovan tilaa ja oikeutusta ei-heteroseksuaalisiin suhteisiin sekä hyväksyvästi että torjuen suhtautuville tulkinnoille. Omantunnonvapautta peräänkuulutetaan niin seksuaalivähemmistöjen edustajille itselleen valinnoissaan elää joko yhteiskunnan vahvistamassa parisuhteessa, pidättyvyydessä tai pyrkimyksissään terapian ja vertaistuen kautta muutosprosessiin, kuin kirkon työntekijöille harkitessaan rukoilua parisuhteensa rekisteröineiden kanssa ja heidän puolestaan. Myös kirkkotilan käyttö rukoushetkessä esitetään jätettävän paikallistason ja seurakunnan omaan harkintaan. (Parisuhdelain seuraukset kirkossa 2010, 76–78; Perustevaliokunnan mietintö 2010, 7–12.)

---

¹⁰ Sana pastoraalinen on peräisin latinan paimenta tarkoittavasta pastor-sanasta. Sanalla ”viitataan yleisesti kaitsentaan tai hengelliseen ohjaamiseen ja erityisesti papin harjoittamaan sielunhoitoon”. (Perustevaliokunnan mietintö 2010, 11.)

Samassa linjassa kirkon aikaisempien lausuntojen kanssa sekä piispat että perustevaliokunta korostavat ihmisyyttä ja seksuaalisuutta koskevan kirkon opetuksen klassisena perustana binääristä sukupuolieroa luomisjärjestyksen mukaisena ja siihen nojaavaa heteroavioliittoa Jumalan asetukseen perustavana. Heteroavioliiton annetaan näin ymmärtää olevan ensisijainen ja ideaalinen parisuhde- ja perhemalli, mikä taas tuottaa heteronormista poikkeavat käytännöt toissijaisiksi suhteessa ideaaliin. Sitoutumiseen ja kunnioitukseen perustuvan avioliiton todetaan luovan turvallisin kasvuympäristön puolisojen väliselle seksuaalielämälle ja lasten kehitykselle sekä yhteisön hyvinvoinnille. Sukupuolieroon perustuvan avioliiton erityisasema halutaan esitettyyn näkökulmaan tukeutuen säilyttää, ja pastoraalisen kohtaamisen piiriin kuuluvasta vapaamuotoisesta esirukouksesta parisuhteensa rekisteröineiden *ihmisten kanssa ja puolesta* rakennetaan kompromissia samaa sukupuolta olevien ihmisten *parisuhteiden siunaamista ja siunauskaavoja* ehdottavalle aloitteelle sekä keskustelijoiden toisistaan poikkeaville näkemyksille. (Ks. Parisuhdelain seuraukset kirkossa 2010, 5, 76–77; Perustevaliokunnan mietintö 2010, 5–13.) Aamulehden (23.10.2010) mukaan yhdeksästä viralla olevasta piispasta viisi vastasi STT:lle kannattavansa rekisteröidyn parisuhteen siunaamista, mutta vain Wille Riekkinen kertoi hyväksyvänsä myös samaa sukupuolta olevien pariin *avioliittoon* vihkimisen, mikäli valtio säätäisi lain sukupuolineutraalista avioliitosta.

Lopuksi piispat toteavat kirkon työntekijältä edellytettävän ”sitoutumista julistus- ja kasvatustehtävissään kirkon avioliittoa ja seksuaalisuutta koskevaan opetukseen, jonka suuntaviivat on ilmaistu kirkollisissa kirjoissa ja yhteisesti hyväksytyissä kannanotoissa” (Parisuhdelain seuraukset kirkossa 2010, 78). Kirkollisista kirjoista ja kannanotoista piispojen viimeisin selvitys mukaan luettuna voitaneen löytää perusteita ja oikeutusta hyvinkin vastakkaiselle opetukselle, ja näin mietintö vaikuttaa niin tässä kohtaa kuin muutoinkin jättävän sijaa varsin erilaisten paikallisten tulkintakulttuurien kehittymiselle seurakuntatasolla.

Selkeyttä kirkon ei-heteroseksuaalisuutta koskevaan kantaan ja opetukseen on toivottu useissa yhteyksissä (ks. Hytönen 2003, 230–231, 236–237). Myös kirkkohallituksen teettämässä tutkimuksessa, jossa pyrittiin kartoittamaan yhdenvertaisuuden toteutumista kirkon työyhteisöissä¹¹,

---

¹¹ Tutkimuksessa pyrittiin kartoittamaan seurakuntien ja seurakuntayhtymien työntekijöiden ja luottamushenkilöiden näkemyksiä ja kokemuksia eriarvoisesta kohtelusta ja yhdenvertaisuudesta sekä sen edistämisestä sekä haastateltiin neljätoista asiantuntijaa hiippakuntien tuomiokapituleista, kirkon ammattijärjestöistä, työsuojelupiireistä, Kirkon työmarkkinalaitoksesta sekä syrjintävaarassa olevien ryhmien edustajistosta. Tutkimusta varten tehtiin sähköpostikysely

todetaan kirkossa kaivattavan kokonaiskirkolta kaiken kaikkiaan selkeämpiä linjauksia. Kirkon kannanotot, kuten piispojen lausumien seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen asemasta, todetaan nähtävän liian epäselvinä: kaikki kirkon työntekijätkään eivät tiedä, miten aihetta koskeviin kysymyksiin virallisesti suhtaudutaan. Tutkimuksen pohjalta suositetaan juuri muun muassa, että piispat antaisivat seurakunnille selkeät toimintaohjeet seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen oikeuksien ja työrauhan turvaamiseksi työyhteisöissä. (Grönlund 2010, 7, 9, 140.)

1.1.3 Puolesta ja vastaan

Kirkollisessa keskustelussa kysymyksen ei-heteroseksuaalisuudesta on ymmärretty koskettavan laajalti kysymystä kristillisestä ihmiskuvasta ja seksuaalisuudesta. On pohdittu, miten kirkon usko ja oppi aiheeseen suhteutuvat, miten kristityn uskon ja elämän perustana pidettyä Raamattua tulisi tulkita ja soveltaa sekä mikä painoarvo Raamatulle tulisi eettisissä kysymyksissä ylipäätään antaa. On myös jouduttu ottamaan kantaa esimerkiksi siihen, millainen merkitys tieteellisellä tiedolla tulisi olla kristillisen näkemyksen ja raamatuntulkinnan rakentamisessa. (Kirkko ja rekisteröidyt parisuhteet 2009; Kalliomäki 2005.)

Kun keskustellaan Raamatun suhtautumisesta homoseksuaalisuuteen, viitataan usein kouralliseen yksittäisiä Raamatussa esiintyviä kohtia, joissa mainitaan tavalla tai toisella samaa sukupuolta olevien ihmisten välinen seksuaalinen käyttäytyminen¹². Näihin kuuluvat Vanhan testamentin ”miehenmakaamiskiellot” (3. Moos. 18:22; 20:13), kertomus Sodomian tuhosta (1. Moos. 19:1–25) ja sitä pitkälti vastaava kertomus Tuomarienkirjasta (Tuom. 19:22–225) sekä Uuden testamentin kolme Paavalinkirjeiden kohtaa (Room. 1:26–27; 1. Kor. 6:9; 1. Tim. 1:10). Mainituissa kohdissa ei-heteroseksuaaliseen käyttäytymiseen viitataan kielteisesti, mikä on luonut pohjaa pitkälle kielteisen suhtautumisen perinteelle kirkon piirissä. Yhteiskunnan muuttuessa on kuitenkin herätty kysymään, mitä johtopäätöksiä Raamatun teksteistä tulisi nykypäivänä tehdä. Tulisiko Raamatun ”homokohdat” tulkita normatiivisena ohjeena ja mallina nykykristitylle vai mahdollistaako nykytutkimuksen tarjoama tieto sellaisen ymmärryksen, ettei niitä voi sellaisenaan soveltaa nykyaikaan? Yhtäältä Raamatun torjuvan suhtautumisen on ymmärretty koskevan kaikkea homoseksuaalista käyttäytymistä, mutta toisaalta sen perusteluja ei ole pidetty riittävinä kristillisen

---

50 seurakunnan työntekijöille ja johtaville luottamushenkilöille. Kyselyyn vastasi 808 henkilöä, joista 93 prosenttia oli työntekijöitä. (Grönlund 2010, 11, 35–47.)

¹² Myös Raamatussa on ymmärretty puhuttavan samaa sukupuolta olevien seksuaalisuudesta aikakaudelle tyypilliseen tapaan vain toiminnan tasolla (Kuula 2005, 6; Nissinen 1994, 186; Kirkko ja rekisteröidyt parisuhteet 2009, 42).

kannan muodostamiselle tai Raamatun on omassa historiallisessa kontekstissään nähty kieltävän irstauden, väkivallan ja epäjumalanpalveluksen puhumatta kuitenkaan mitään nykyisen ymmärryksen mukaisesta homoseksuaalisuudesta tai homoseksuaalisesta identiteetistä saatikka sitoutumiseen ja kiintymykseen perustuvista parisuhteista. Kysymystä ei-heteroseksuaalisen käyttäytymisen hyväksyttävyydestä on pyritty ymmärtämään myös suhteessa Raamatun kokonaisuuteen tai sen yleisempään opetukseen ihmisyydestä, seksuaalisuudesta ja parisuhteista. Tällöin Raamatulle tyypillisen heteronormatiivisuuden on nähty olevan samassa linjassa homokohtien kielteisen suhtautumisen kanssa tai vaihtoehtoisesti nykyisen myönteisen käsityksen homoseksuaalisuudesta ja samaa sukupuolta olevien parisuhteista sopivan hyvin yhteen Raamatun muun opetuksen kanssa. Myönteisen näkemyksen edustajat eivät esimerkiksi tulkitse luomiskertomuksen tarkoittavan, etteivät mieheys ja naiseus voisi toteutua samaa sukupuolta olevien suhteissa, he voivat korostaa Raamatun keskeisen ja tärkeimmän sanoman olevan Kristuksen evankeliumissa tai eettisessä arvioinnissa olennaista olevan rakkauden kaksoiskäskyn, kultaisen säännön ja kymmenen käskyn. (Ks. Kuula 2005; Cederberg 1994, 38–62; Kalliomäki 2005, 16–38, 68–76; Kirkko ja rekisteröidyt parisuhteet 2009, 41–72, 173–178.)

Edellä mainittujen Raamatunkohtien lisäksi Vanhan testamentin luomiskertomukset ovat olleet keskustelussa erityisen keskeisellä sijalla, sillä niissä on katsottu osin rakennettavan kristillistä käsitystä ihmisestä (Hytönen 2003, 275, 282; Kirkko ja rekisteröidyt parisuhteet 2009, 41). Kristillisen ihmiskuvan ja -käsityksen on nähty perinteisesti perustuvan binääriin sukupuolieroon: luodessaan ihmisen kuvakseen Jumala loi heidät vastakkaisiksi ja toisiaan täydentäviksi mieheksi ja naiseksi. Kertomuksen ensimmäisen ihmisparin luomisesta on ymmärretty kertovan, millaiseksi Jumala on tarkoittanut ihmisyyden ja sitä on pidetty sillä tavoin normatiivisena ja yleispätevänä, että se torjui ja sulkee pois homoseksuaalisuuden tai homoseksuaalisen käyttäytymisen. Tällöin heteroseksuaalinen parisuhde ja avioliitto on nähty ainoana oikeana ja Jumalan tarkoittamana paikkana seksuaalisuuden toteuttamiselle, johon kuuluu olennaisesti lisääntyminen. On myös ajateltu, että mieheys ja naiseus toteutuvat vain miehen ja naisen yhteiselämässä ja että juuri yhdessä heistä tulee Jumalan kuva ja kristillisessä mielessä tosi ihminen. Nykyisin on kuitenkin toistuvasti myös esitetty, ettei luomiskertomus sulje pois ei-heteroseksuaalisia suhteita. Ihmisen luomisen Jumalan kuvaksi ei ole aina nähty viittaavan sukupuolisuuteen tai lisääntymiseen, yhteyden toiseen ihmiseen on ymmärretty toteutuvan myös samaa sukupuolta olevien suhteissa eikä lisääntymistehtävän ole nähty tulevan vaarannetuksi samaa sukupuolta olevien suhteiden sallimisen

kautta. (Ks. Kirkko ja rekisteröidyt parisuhteet 2009, 43–46, 86–87; Kalliomäki 2005, 28–38, 74–75; Parisuhdelain seuraukset kirkossa 2010, 32–33; Lienemann 1998, 13–14.)¹³

Suhtautumista ei-heteroseksuaalisuuteen on kirkollisessa keskustelussa perusteltu Raamatun ja teologisten sekä opillisten näkemysten lisäksi myös muiden, kuten ihmisen järkeen ja ymmärrykseen sekä tieteeseen tai yhteiskunnan etuun viittaavien näkökohtien ja argumenttien kautta (Cederberg 1994; Kalliomäki 2005; Parisuhdelain seuraukset kirkossa 2010, 76–77). Kirkon virallisissa kannanotoissa on tuotu esiin muun muassa ihmisyhteisöjen ja yhteiskunnan etu heteroavioliiton tukemisessa ja näkemys homoseksuaalisuudesta sairautena tai toisaalta suuntauksena, jonka kehittymiseen ei itse voi vaikuttaa (ks. Cederberg 1994, 63–67, 91–96; Parisuhdelainseuraukset kirkossa 2010, 5–12, 76–77). ”Ei-teologisten argumenttien” yhteydessä tai niihin liittyen on keskustelussa toisinaan tuotu esiin luterilaiseen tulkintaperinteeseen kuuluvia näkökulmia, joiden kautta on pyritty hahmottamaan seuraavia kysymyksiä: Mitä ihmisestä voidaan tietää järjen kautta ilman Raamatusta annettua ilmoitusta? Mikä edustaa Jumalan ilmoituksen muuttumattomia sisältöjä (pelastavan uskon sisältävä ”evankeliumi”) ja mikä eri aikoina ja tilanteissa mahdollisesti muuttuvia sisältöjä (rakkauden käskyyn kilpistynvä ”laki”), joihin ihminen voi löytää vastauksia paitsi Raamatusta myös omastatunnostaan? Missä määrin seksuaalietiikka ylipäättään kuuluu kirkon ”hengellisen regimentin” alueelle ja missä määrin ”maallisen regimentin” alueelle, jossa kirkolla ei itsestään selvästi ole sen suurempaa tietämystä kuin kenellä tahansa ihmisellä? (Ks. Kirkko ja rekisteröidyt parisuhteet 2009, 73–84, 178–184; Hytönen 2003, 277–282, 284–291.) Toisaalta luterilaisuuden piirissä voidaan kysyä, kuka ylipäättään voi toimia auktoriteettina raamatuntulkintaa koskevissa kysymyksissä. Listatessaan viimeisimmässä selvityksessään *Parisuhdelain seuraukset kirkossa* (2010, 24) luterilaisessa kirkossa tärkeinä pidettyjä raamatuntulkinnan periaatteita piispainkokous mainitsee yhtäältä yhteisöllisen raamatuntulkinnan tärkeyden ja toisaalta Raamatun perimmäisen sanoman avautumisen kenelle tahansa, joka lukee kirjaa ”uskon asenteella ja evankeliumista käsin”.

Maija Kalliomäki (2005) on piispainkokouksen taustaselvityksen osana tekemässään teologisen etiikan ynnä uskonnonfilosofian pro gradu -tutkielmassa tutkinut Suomen ev.lut. kirkossa vuosina 1992–2004 käytyä homoseksuaalisuuskeskustelua. Aineistona hän käytti kristillisissä aikakaus- ja sanomalehdissä julkaistuja artikkeleita: pakinoita, kolumneja, kirja-arvosteluita, järjestöjen

---

¹³ Toisinaan argumentoinnissa on esiin nostettu myös evankeliumit ja Jeesuksen opetukset. On muun muassa keskusteltu siitä, miten Jeesus suhtautui syntisiin ja syrjittyihin ihmisiin tai ylipäättään avioliittoon ja seksuaalietiikan kysymyksiin. (Ks. Kuula 2005, 50–57; Kirkko ja rekisteröidyt parisuhteet 2009, 62–64; Kalliomäki 2005, 68–76.)

esittelyjä, mielipidekirjoituksia ja tieteellisiä kirjoituksia, sekä aihetta käsitteleviä teoksia ja luentoja (Kalliomäki 2005, 8–12) ja tutkimusmetodina argumentaatioanalyysiä (emt., 6). Kalliomäen mukaan keskustelun molemmat osapuolet – homoseksuaalisuuteen kielteisesti suhtautuvat ”torjujat” ja myönteisesti suhtautuvat ”puolustajat” – hyödyntävät monipuolisesti niin raamattuteologisia eli Raamatun ”homokohtiin” vetoavia ja dogmaattisia eli oppiin vetoavia kuin biologisia, lääketieteellisiä, psykologisia, yleisinhimillisiä ja yhteiskunnallisiakin argumentteja. Kielteiset näkemykset näyttävät Kalliomäen mukaan kuitenkin perustuvan vahvemmin raamattuteologiseen argumentaatioon kuin puoltavien näkemysten, joissa merkittävää sen sijaan vaikuttaa olevan maailmanlaajuisesti tapahtunut muutos homoseksuaalisuuden määrittelyssä. (Emt., 12–13.) Lisäksi keskustelua vaikutetaan käytävän siinä mielessä torjujien ehdoilla, että puolustajien argumentit ovat suurelta osin vasta-argumentteja torjujien argumentaatiolle (emt., 77).

Homoseksuaalisuudesta ja samaa sukupuolta olevien parisuhteista käytyä yhteiskunnallista keskustelua ovat tutkineet myös muun muassa Sari Charpentier (1999) ja Marja Kaskisaari (1997), jotka tarkastelivat vuoden 1996 parisuhteiden virallistamiskeskustelussa esitettyjä oikeuttavia ja vastustavia kannanottoja. Aineistona heillä oli eri lehdissä julkaistuja mielipidekirjoituksia ja Kaskisaarella lisäksi aikakauslehdissä julkaistuja homojen ja lesbojen haastatteluja. Kirsi Heinonen (2010) on puolestaan tarkastellut pro gradu -tutkielmassaan perhettä, seksuaalisuutta ja sukupuolta koskevia käsityksiä eduskunnan parisuhdelaista, hedelmöityshoitolaista ja parisuhdelain muuttamisesta 2000-luvulla käytyjen keskustelujen kautta. Kaikissa näissä tutkimuksissa kristilliset argumentit nousevat vahvasti esille. Osin arkkipiispa John Vikströmin esittämistä homoseksuaalisuutta koskevista liberaaleista näkemyksistä vuonna 1993 virinnyttä keskustelua ja siinä esiintyviä vastakkaisia näkemyksiä ovat analysoineet Gustav Strömsholm (1997) ja Eero Kettunen (1999). Kettunen eritteli lehtikirjoittelussa esitettyjä homoseksuaalisuutta koskevia käsityksiä teksteistä identifioimissaan erilaisia seksuaali- ja uskonnollista identiteettiä kuvaavissa identiteettiympäristöissä. Strömsholm tutki keskustelua väitöskirjassaan kattavasti politiikan, lehdistön ja kirkon näyttämöillä. Hänen mukaansa homoseksuaaleista tehtiin kirkossa poliittisen valtapelin pelinappuloita. Keskustelun käynnistäneestä tasa-arvon ja homoseksuaalisen ihmisen näkökulmasta konservatiivit, joilla oli naispappeuskiistasta taisteluhalu ja järjestäytynyt struktuuri jäljellä, muokkasivat kysymyksen oikeasta raamatuntulkinnasta.

1.1.4 Papit ja ei-heteroseksuaalisuus

Kyselytutkimusten perusteella vaikuttaisi siltä, että ei-heteroseksuaalisesti suuntautuneisiin työntekijöihin kohdistuu kirkossa yhä melko paljon varauksellisuutta ja torjuvia asenteita. Kun mainitsemassani yhdenvertaisuuden toteutumista kirkossa kartoittavassa tutkimuksessa pyydettiin seurakuntien ja seurakuntayhtymien työntekijöitä ja luottamushenkilöitä arvioimaan oman luottamuselimen ja työyhteisön suhtautumista eri vähemmistöryhmiin, yli puolet luottamushenkilöistä arvioi luottamushenkilöiden suhtautuvan varauksellisesti seksuaali- ja sukupuolivähemmistöön avoimesti kuuluvaan työntekijään (53 %), ja työntekijöistä reilu kolmannes (37 %) arvioi työyhteisönsä suhtautuvan varauksellisesti. Sellaisten vastaajien osuus, joiden mielestä seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin suhtauduttaisiin toisaalta luontevasti ja toisaalta varauksellisesti, oli molemmissa ryhmissä vajaa kolmannes (30 %, 29 %). (Grönlund 2010, 72–73.)

Kirkon tutkimuskeskuksen MDC Risc Internationalilla vuonna 2007 teettämässä kyselyssä kaksi viidesosaa (41 %) kyselyyn vastanneista suomalaisista oli sitä mieltä, että homoseksuaaliselle papille tulisi suoda oikeus rekisteröidä parisuhteensa, ja vajaa puolet (45 %) vastakkaisella kannalla (Suomen evankelis-luterilaisen kirkon internet-sivut). Suomen kirkon pappisliiton ja Suomen Kanttori-urkuriliiton jäsenille vuonna 2006 tehdyssä kyselyssä taas papeista itsestään kolmannes (36 %) hyväksyi papiksi samaa sukupuolta olevan kanssa parisuhteessa elävän, kun puolet (49 %) papeista vastasi vielä kielteisesti. Parisuhteen rekisteröimiseen soisi papille oikeuden kaksi viidesosaa papeista (39 %). (Niemelä ja Palmu 2006, 15–16.) Verrattaessa tuloksia Pappisliiton vuonna 2002 teettämään jäsenkyselyyn mielipiteiden voidaan havaita muuttuneen myönteisemmiksi. Tuolloin neljännos papeista (27 %) oli sitä mieltä, että kirkon tulisi suoda papille oikeus mahdollisen homoseksuaalisen parisuhteensa rekisteröimiseen. Vuoden 2002 jäsenkyselyssä huomioitiin myös vastaajan sukupuoli, ikä ja työtehtävät. Naisten ja nuorten vastaukset olivat jälleen hyväksyvämpiä kuin miesten ja iäkkäämpien vastaajien. Erityistehtävissä toimivat papit (sairaalasielunhoitajat, perheneuvojat, hiippakunnan ja kirkon keskushallinnon työntekijät) suhtautuvat ajatukseen huomattavasti myönteisemmin kuin seurakuntapapisto (47–60 %), kun kirkkoherroista vain noin yksi kymmenestä (12 %) oli sitä mieltä, että kirkon pitäisi suoda papille oikeus rekisteröidä parisuhteensa. (Salonen 2002a, 2002b, 28.)

Vuoden 2006 jäsenkysely havainnollistaa myös homoseksuaalisen taipumuksen ja käyttäytymisen välisen erottelun merkitystä. Kaksi kolmasosaa papeista (66 %) oli nimittäin sitä mieltä, että homoseksuaali voi ilman muuta hoitaa virkaansa kirkossa, kunhan ei toteuta

homoseksuaalisuuttaan. Hyväksyvien vastaajien (papit ja kanttorit) määrää lisäksi myös seksuaalisuuden julkisesta ilmaisemisesta pidättäytyminen sekä toisaalta myös mahdollinen kirkon yhteinen virallinen hyväksyntä ja parisuhteen rekisteröinti. Kokonaisuudessaan reilu puolet papeista olisi ollut valmis hyväksymään parisuhteensa rekisteröineen homoseksuaalin kirkon virkaan, mikäli myös kirkko sen virallisesti hyväksyisi. (Niemelä ja Palmu 2006, 16–17.)¹⁴

Pappisvihkimyksen tai työpaikan saamisen vaikeuden lisäksi on esitetty, että ei-heteroseksuaalisesti suuntautuneisiin työntekijöihin kohdistuu erilaista häirintää muun muassa huumoriin verhotun asenteellisuuden, vitsailun, nimittelyn ja selän takana puhumisen muodossa (Grönlund 2010, 88–90, 122, 128, 131; Valve 2004, 216). Grönlundin (2010, 88–90, 122, 128, 131) mukaan normista poikkeavan seksuaalisen suuntautumisen salaaminen on nähty usein pakollisena, jotta tieto seksuaalisesta suuntautumisesta ei vaikuttaisi hankaloittavasti työnsaantiin tai muutoin kirkossa työskentelyyn. Myös Valve (2004, 212–216) nostaa homoksi, lesboksi tai biseksuaaliksi itsensä määrittävien kirkon työntekijöiden haastatteluista esille itsen ja läheisten suojelemisen vaikenemisen tai salaamisen valinnan taustalla. (Ks. myös Suhonen 2002, 99–100.)

Grönlund katsoo kirkossa ilmenevän paikoitellen edelleen vahvaa kuvitellun yhdenmukaisuuden pakkoa, jota ylläpitää osaltaan työyhteisöjen puhumattomuuden kulttuuri. Tämä yhdenmukaisuuden illuusio voi toiseuttaa ei-heteroseksuaalisuuden lisäksi esimerkiksi normista poikkeavan sukupuolen, kaiken ydinperheen ihanteesta poikkeavan ja erilaisia uskonnollisia vakaumuksia sekä mielipiteitä. Toiseudet voivat saada voimaa myös uskonnollisista tulkinnoista: esimerkiksi sukupuoleen ja seksuaalietiikkaan liittyvä kirkon oppia ja uskoa koskeva itseymmärrys sekä uskonnollisen totuusyhteisön luonne voivat heteronormatiivisuutta vahvistavine tulkintoineen kannustaa yksilöitä salaamaan ominaisuuksia, joiden perusteella heidät voidaan asettaa marginaaliin. Kun uskonyhteisön säännöt ja työyhteisön säännöt saavat sekoittua keskenään, voi työyhteisöissä syntyä epätarkoituksenmukaista yhdenmukaisuuden pakkoa. ”Uskonyhteisössä kirkko haluaa ja voi antaa tilaa erilaisille näkemyksille kirkon opista ja uskosta tietyissä rajoissa, mutta työyhteisössä tätä näkökulmaa tai pikemminkin sen toteuttamista ei käytännössä hyväksytä.” Grönlund peräänkuuluttaakin kirkossa ja sen työyhteisöissä opin ja uskon periaatteiden yhteiskunnan hyväksymien sääntöjen puitteissa tehdyn yhteisen sopimisen tärkeyttä. (Grönlund 2010, 11–12, 15, 128, 131–139.)

---

¹⁴ Suhtautuminen parisuhteen kirkolliseen siunaamiseen on yllä esitettyjen tutkimustulosten tapaan jakautunutta ja suhtautuminen on muuttunut myönteisemmäksi (ks. Niemelä 2010, 16–17; Niemelä ja Palmu 2006, 13–15; Salonen 2002 a, 27; Suomen evankelis-luterilaisen kirkon internet-sivut).

Kirkollisessa kentässä erilaisten näkökulmien äänenkannattajiksi on organisoitunut erilaisia kristillisiä järjestöjä, jotka ovat myös tarjoutuneet yhteistyöhön seurakuntien kanssa (Kirkko ja rekisteröidyt parisuhteet 2009, 22). Vuonna 2000 perustettu ekumeeninen solidaarisuusliike Yhteys ja vuonna 1997 alkunsa saanut ekumeeninen Arcus-ryhmä ajavat myös ei-heteroseksuaalisesti suuntautuneiden työntekijöiden asiaa. Yhteys-liike on pyrkinyt muun muassa edistämään kirkon ei-heteroseksuaalisten työntekijöiden mahdollisuutta rekisteröidä parisuhteensa ja rekisteröityjen parisuhteiden siunaamista. Yhteys-liikkeen julistuksessa todetaan, että seksuaalivähemmistöihin kuuluvilla on ”oikeus osallistua omana itsenään kristillisen seurakunnan elämään ja viranhoitoon” ja heidän tulisi voida ”elää omantuntonsa mukaan tarvitsematta pelätä tulevaisuutta sen takia hylätyksi tai häväistyksi”. Vakiintuneessa ja sitoutuneessa parisuhteessa samaa sukupuolta olevan kanssa elävien työntekijöiden nähdään lisäksi antavan kristillisille kirkkoille ja yhteisöille mahdollisuuden tarjota myönteisiä esikuvia seksuaalisiin vähemmistöihin kuuluville jäsenilleen. (Yhteys-liikkeen internet-sivut.) Arcus-ryhmä kokoaa yhteen kirkkojen työntekijöinä toimivia ja muuten kirkkojen toimintaan osallistuvia seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvia kristittyjä, tarjoaa heille mahdollisuuden vertaistukeen ja pyrkii myös vaikuttamaan vähemmistöjen aseman parantamiseksi. Yhteys-liikkeen tapaan tavoitteena on, että seurakuntien työntekijät voisivat olla avoimesti kukin oma itsensä, ja että samaa sukupuolta olevien parisuhteet siunattaisiin kirkkoissa. (Arcus-ryhmän internetsivut a, b.)

Vuonna 2005 perustettiin Tulkaa kaikki -liike, joka tekee työtä yhdenvertaisuuden toteutumiseksi paikallisseurakunnissa ja kokonaiskirkon hallinnossa, ja on mukana seurakuntavaaleissa. Sen yhtenä vaatimuksena on seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvien toivottaminen ehdoitta tervetulleeksi kirkon jäseniksi ja työntekijöiksi. (Tulkaa kaikki -liikkeen internetsivut; Arcus-ryhmän internetsivut b.) Aslan ry on taas kirkkokuntiin sitoutumaton vuonna 1991 perustettu kristillinen järjestö, jonka tarjoamissa palveluissa ja toimintamuodoissa tavoitellaan eheytymistä tasa-painoiseen heteroseksuaalisuuteen ja nähdään mahdollisena myös seksuaalisen suuntautumisen muuttuminen (Kirkko ja rekisteröidyt parisuhteet 2009, 21–22).

Sateenkaarityö on ilmeisesti nykyisellään virallisena työalana ainoastaan Kallion seurakunnassa Helsingissä, jossa se on toiminut vuodesta 1999 lähtien. Jotkut seurakunnan luottamushenkilöistä ovat vastustaneet sateenkaarityötä ja siitä on käyty myös oikeustaisteluita. Keskeinen työmuoto on sateenkaarimessu, joita on järjestetty vuodesta 2003 lähtien, kun tuomiokirkkoseurakunta myönsi ehtoollisluvan vuodesta 1999 saakka järjestetyille ”sateenkaarivespereille”. (Ks. Hentilä 2007, 161–162; Siljamäki 2007 ref. emt., 162.) Vuonna 2009 alettiin myös järjestää parisuhdekurssitoimintaa, johon halutaan kutsua suhteensa rekisteröineitä pareja vahvistamaan ja hoitamaan suhdettaan

(Helsingin Sanomat 19.7.2009). Lisäksi sateenkaariryöhyön kuuluvat sateenkaarikahvila ja hiljaisuuden retiriitit (Kallion seurakunnan internet-sivut).

Mikä pappi?

Kirkon järjestysmuodossa tehdään erottelu *pappisviran* ja *papinviran* välillä. Pappisvihkimyksessä saatava pappisvirka antaa oikeuden hoitaa kirkkolaisissa, kirkkojärjestyksessä ja kirkkokäsikirjoissa mainitut tehtävät ja kestää kuolemaan saakka, ellei siitä itse eroa tai tule erotetuksi. (Ks. Papin ydinosaamiskuvaus 2008, 4.) Pappisvirka on kirkossa evankeliumin julistamista ja sakramenttien (kaste ja ehtoollinen) jakamista varten (KL 5 luku 1 § 1 mom.). Kirkon tunnustuksen mukaan se on Jumalan asettama ja säätämä palvelutehtävä, joka on olemassa, jotta ihmisissä kasvaisi usko Kristukseen ja rakkaus lähimmäiseen (ks. Augsburgin tunnustus, V; Kohti pappisvirkaa 2008, 9; Papin ydinosaamiskuvaus 2008, 4). Kirkkojärjestyksessä (KJ 5 luku 1 § 1 mom.) papin erityisiksi tehtäviksi määritellään ”julkisen jumalanpalveluksen toimittaminen, sakramenttien toimittaminen ja jakaminen, muiden kirkollisten toimitusten hoitaminen sekä yksityinen sielunhoito ja rippi”.

Pappisvihkimyksessä vihittävä antaa seuraavan lupauksen:

Minä N.N. lupaan kaikkietävän Jumalan edessä, että toimittaessani pappisvirkaa, jonka olen valmis ottamaan vastaan, tahdon pysyä Jumalan pyhässä sanassa ja siihen perustuvassa evankelis-luterilaisen kirkon tunnustuksessa. En julkisesti julista tai levitä enkä salaisesti edistä tai suosi sitä vastaan sotivia oppeja. Tahdon myös oikein julistaa Jumalan sanaa ja jakaa pyhiä sakramenteja Kristuksen asetuksen mukaan. Tahdon noudattaa kirkon lakia ja järjestystä sekä palvella alttiisti seurakuntaa ja sanankuulijoita. Kaikkea tätä tahdon noudattaa niin, että voin vastata siitä Jumalan ja ihmisten edessä. Tähän Jumala minua auttakoon. (KJ 5:6.)

Pappisvirkaan voidaan vihkiä paitsi seurakunnan, seurakuntayhtymän, hiippakunnan tai kirkkohallituksen papillisia tehtäviä varten perustamaan *papinvirkaan* kutsuttu henkilö, myös kirkkohallituksen tai tuomiokapitulin viranhaltija, kirkon lähetysjärjestön tai muun kristillisen yhteisön työntekijä sekä teologisen tieteen tai uskonnonopettaja, joka sitoutuu hoitamaan myös papinvirkaan kuuluvia tehtäviä seurakunnassa päätoimensa sallimissa rajoissa (KJ 5 luku 5 §; KL 5 luku 1 § 2 mom.; Papin paras tawara 2006). Ehtona pappisvihkimykselle on niin sanottu ulkoinen kutsu (*vocatio externa*), jonka voi antaa seurakunta, seurakuntayhtymä, tuomiokapituli, kirkkohallitus, lähetysjärjestö tai muu kristillinen järjestö. Tästä huolimatta pappi vihitään hoitamaan virkaa koko kirkossa eikä ainoastaan esimerkiksi yhden paikallisseurakunnan tehtäviä varten. (Voipio 2008, 322; Helsingin hiippakunnan internet-sivut 2007.)

Pappisvihkimys on kelpoisuusvaatimuksena papinvirkaan, johon kuuluvat erikseen määritetyt vastuut ja velvollisuudet ja josta maksetaan palkkaa. Seurakunnan papin virat ovat seurakuntapastorin, kappalaisen ja kirkkoherran virkoja; seurakuntayhtymissä muun muassa sairaalapappi on papin virka. (Papin paras tawara 2006.) Useimmissa seurakunnissa papeilla on myös omat työalansa, jotka suuntaavat työnjakoa. Tällaisia ovat esimerkiksi lapsityö, nuorisotyö, diakoniatyö tai lähetystyö. Seurakuntatyöhön kuuluvat myös erilaiset johtamis- tai asiantuntijatehtävät ja usein toiminnan ja talouden suunnittelu ja kehittäminen. (Kohti pappisvirkaa 2008, 9.) Pappisvirkansa osalta pappi on aina oman hiippakuntansa tuomiokapitulin ja piispan alainen – papinvirassa lisäksi kirkkoherran tai lähiesimiehen alainen (Papin paras tawara 2006).

Kirkkojärjestyksen mukaan papiksi vihittävän tulee olla ”jumalaapelkäävä ja kristillisestä elämästään tunnettu konfirmoitu kirkon jäsen”, ”suorittanut yliopistossa sellaisen teologisen tutkinnon, jonka piispainkokous on hyväksynyt pappisviran kelpoisuusvaatimukseksi” sekä ”terveydeltään pappisvirkaan kykenevä” ja ”muutoinkin pappisvirkaan soveltuva” (KJ 5 luku 2 §; KL 5 luku 1 § 2 mom.).

Vihittäväksi hyväksymisestä päättävät piispa ja tuomiokapituli (KL 5 luku 1 § 3 mom.). Piispainkokouksen päätöksen (Kirkon säädöskokoelma nro 105) mukaan pappisvirkaan edellytetään nykyisin aina teologian maisterin tutkinto, johon tulee sisältyä erikseen vaaditut opintokokonaisuudet (ks. Kohti pappisvirkaa 2008, 10–19, 23–25).¹⁵ ”Papiksi vihkimistä pyytävän tulee osoittaa kykenevänsä hoitamaan pappisvirkaa ja sitä varten annettava tuomiokapitulin määräämät näytteet” (KJ 5 luku 4 §). Jo teologian maisterin syventävien opintojen aikana toteutetaan kirkon organisoima työpsykologinen soveltuvuustutkimus, joka edellytetään kaikilta papiksi vihittäviltä. Ennen vihkimystä papiksi aikova käy läpi tuomiokapitulin järjestämän ordinaatiokoulutuksen, jonka aikana tuomiokapituli tarkastelee tämän soveltuvuutta teologian osaamisen, henkilökohtaisen soveltuvuuden ja tarjolla olevan työtehtävän näkökulmasta. (Kohti pappisvirkaa 2008, 7.)

---

¹⁵ Mikäli pappiskandidaatti on saanut oikeuden suorittaa teologian kandidaatin tutkinnon ennen kyseisen piispainkokouksen päätöksen voimaantuloa vuonna 2006, voidaan häneen soveltaa myös aiemmin annettuja määräyksiä (Kirkon säädöskokoelma nro 105). Pappien vihkimisestä muun ylemmän korkeakoulututkinnon perusteella säädettiin aiemmin kirkkojärjestyksessä, jonka mukaan aiemman ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneille riitti teologian kandidaatin tutkinto (Kohti pappisvirkaa 2008, 25).

Soveltuvuuden määrittelemine ja arvioiminen jää tuomiokapitulin ja erityisesti piispan tehtäväksi. Mikään laki tai asetus ei määritä yksityiskohtaisesti papin henkilökohtaisia ominaisuuksia, perhesuhteita tai seksuaalista suuntautumista, ja piispojen pappiskandidaatteihin kohdistamat odotukset ovat voineet poiketa toisistaan. (Ks. Saarinen 2004, 6; Voipio 2008, 320–321.) Piispojen mahdollisuus periaatteessa yksin päättää olla myöntämättä pappivihkimystä seksuaalisen suuntautumisen perusteella asiaa sen kummemmin perustelematta onkin herättänyt kritiikkiä (ks. Grönlund 2010, 14 139; Suhonen 2002, 99).

Pohdittaessa ei-heteroseksuaalisen ihmisen mahdollisuutta toimia pappina, on esiin tuotu juuri papin rooli kirkon opin ja uskon edustajana, ja esikuvallisuus suhteessa seurakuntalaisiin, johon pappi myös vihittäessä lupautuu (ks. Saarinen 2004, 62–64; Parisuhdelain seuraukset kirkossa 2010, 67). Maria Saarisen (2004, 62–64) piispojen pappiskandidaatteihin kohdistamia odotuksia käsittelevässä tutkimuksessa kirkon traditio ja avioliittoihanne sekä niiden yhteydessä myös uskottavuuden ja esimerkillisyyden tärkeys hahmottuivat perusteluina sille, miksi homoseksuaalisessa parisuhteessa eläviä ei tulisi vihkiä papeiksi. Lisäksi piispojen perustelut kiinnittyivät pappiskandidaatin omaan hyvinvointiin ja homoseksuaaliseen identiteettiin. Tällöin työyhteisön torjuvaa suhtautumista ja sitä, että homoseksuaalisesti suuntautunut pappi kärsisi itse tilanteesta eniten, pidettiin todennäköisenä. Saarinen mainitsee yhden piispoista esittäneen, että vaikka homoseksuaalinen parisuhde ei olisi ehdoton este vihkimykselle, haluaisi hän kuitenkin keskustella kandidaatin kanssa siitä, miten tämä kuvittelee onnistuvansa ja jaksavansa seurakuntapapin työssä. Kyseinen piispa esittää vaarana olevan myös sen, että homoseksuaalisuudesta tulee henkilölle ”pääsanoma”, mikäli asia on tälle kovin kipeä.

Mikä ei-heteroseksuaalinen pappi?

Tutkimusaineistoni haastateltavat eivät itse käytä aineistossa termiä ei-heteroseksuaalisuus puhuessaan itsestään. Haastattelukutsussa ja tutkimusesitteessä ilmoitin etsiväni haastateltaviksi Suomen ev.lut. kirkon lesboksi, homo- tai biseksuaaliksi itsensä määritteleviä pappeja, mutta haastateltavieni seksuaalisuuteen liittyvät itsemäärittelyt eivät kuitenkaan välttämättä vastaa tällaista karkeaa jaottelua. Esimerkiksi eräs haastattelemani papeista kertoi olevansa käytännössä lesbo. Miesten kanssa hän ei ollut kertomansa mukaan ollut, vaikka joskus olikin tuntenut vetoa jotakuta kohtaan. Toisaalta hän kuitenkin täsmentää, ettei koe sanan lesbo sopivan itseensä vaan pitää sitä pikemminkin loukkaavana. Kyseinen haastateltava määrittelisikin itsensä ”normaaliksi” tai ”naisia rakastavaksi naiseksi”. Mainitsemani haastateltava vastasi haastattelupyyntööni, mutta pyynnön muotoilu saattoi rajata hänen kaltaistensa lisäksi ulkopuolelle vaikkapa sellaisia ihmisiä,

jotka määrittävät itsensä heteroseksuaalisiksi, mutta joilla silti on vaikkapa seksuaalisia tunteita samaa sukupuolta olevaa henkilöä kohtaan tai suhde samaa sukupuolta olevan ihmisen kanssa.

Koska aineistona käyttämissäni haastatteluissa rakennetut itsemäärittelyt eivät käyneet täysin yksiin kyseisen jäsenyyden kanssa enkä myöskään pyytänyt kaikilta haastateltavilta erikseen täsmennystä seksuaalisen suuntautumisen itsemäärittelyihin, on ei-heteroseksuaalisuuden käsite mielestäni kattavuudessaan käyttökelpoinen kuvattaessa haastattelemani pappeja yhdistävää seksuaalista suuntausta. Niin ei-heteroseksuaalisuus- kuin vastaavasti heteroseksuaalisuus-käsitettä voidaan käyttää kuvaamassa moninaisesti seksuaalisia tunteita, käyttäytymistä tai itseä koskevaa määrittelyä. Määritelmän mukaan on mahdollista olla samanaikaisesti sekä heteroseksuaalinen että ei-heteroseksuaalinen. Seksuaalisen suuntautumisen määrittämisen tähän tapaan monikerroksisempaan mahdollistaa joustavammin moninaisuuden tulkinnan ja sen voidaan ajatella murtavan hetero- ja homoseksuaalin kategorioiden poissulkevuutta. (Ks. Lehtonen ja Mustola 2004, 22.)

Sitä, kuinka suuri osa Suomen ev.lut. kirkon papistosta on suuntautunut ei-heteroseksuaalisesti, on vaikea arvioida. Arcus-ryhmään kuuluu noin sata ihmistä, mutta jäsenet voivat olla eri kirkkojen työntekijöitä tai muita kirkkojen toiminnassa mukana olevia seksuaalivähemmistöihin kuuluvia ihmisiä (Arcus-ryhmän internet-sivut a). Jos lukemia taas arvioitaisiin suomalaisia yleisesti koskevien kyselytutkimusten valossa, voidaan kysyä, missä määrin tulokset sopivat Suomen ev.lut. kirkon pappeihin. Kuten mainittu, ei-heteroseksuaalisesti suuntautuneiden henkilöiden mahdollisuudet päästä papiksi ja toimia pappina ovat voineet olla tähän asti ainakin paikoittain heikot.

FINSEX-tutkimushankkeeseen kuuluvissa kyselyissä suomalaisilta on kysytty ”sukupuolisen kiinnostuksen kohteesta” sekä ”sukupuolikokemuksista” (kiihottavat hyväilyt tai sukupuoliyhteydet) jonkun samaa sukupuolta olevan kanssa. Vuonna 1999 noin seitsemän prosenttia kyselyyn osallistuneista vastasi olevansa kiinnostunut samasta sukupuolesta. Suurin osa tästä seitsemästä prosentista oli kiinnostunut myös toisesta sukupuolesta. (Haavio-Mannila & Kontula 2001, 192–193.) Vuoden 2007 tutkimuksessa samasta sukupuolesta kiinnostuneiden naisten osuus oli kasvanut, ja erityisesti nuorten naisten kohdalla. Alle 35-vuotiasta naisista melkein joka neljäs ilmaisi ainakin jonkin verran seksuaalista kiinnostusta naissukupuoleen. Vuoden 2007 kyselyssä kahdeksalla prosentilla naisista ja kuudella prosentilla miehistä oli ollut seksuaalikokemuksia samaa sukupuolta olevan kanssa. (Kontula 2008, 160–161.) Seksuaalisen kiinnostuksen kohdistuminen samaan sukupuoleen tai seksuaaliset kokemukset samaa sukupuolta

olevan kanssa eivät kuitenkaan kerro välttämättä suoraan sitä, kuinka sopivana niitä pitää tai millaisia itsemäärittelyjä itselleen antaa.

Seurakuntapappeja oli vuonna 2007 noin kaksi tuhatta, mutta lisäksi pappeja toimii myös muissa tehtävissä kuten sairaalapappeina. Papiksi vihittyjä oli vuonna 2007 kaikkiaan vajaa neljä ja puoli tuhatta, joista eläkkeellä oli reilu tuhat pappia. (Monikasvoinen kirkko 2008, 269, 279.)

1.2 TEOREETTIS-METODOLOGISET LÄHTÖKOHDAT: SOSIAALINEN KONSTRUKTIONISMI JA DISKURSSIANALYYSI

Diskurssianalyysi teoreettisena orientaationani ja metodinani tukeutuu väljemmän teoreettisen viitekehyksen, sosiaalisen konstruktionismin perusoletuksiin. Kuten mainittu, molempien suuntausten lähtökohtana on ajatus kielenkäytöstä sosiaalista todellisuutta konstruoivana ja merkityksellistävänä toimintana. Tällöin kielenkäytön ei ajatella heijastavan yksiselitteisellä tavalla sen enempää sisäistä psyykkistä kuin ulkoistakaan todellisuutta. Sen sijaan ollaan kiinnostuneita siitä, miten asiantiloja tehdään kulloinkin ymmärrettäviksi. Yksinkertaistavien kuvausten sijaan pyritään rakentamaan selitysvoimaisempia kuvauksia siitä, miten sosiaalinen todellisuus on rakentunut ja miten sitä jatkuvasti rakennetaan. (Jokinen & Juhila & Suoninen 1993b, 18, 20–21; Suoninen 1999, 18; Burr 2003, 2–8.) Arja Jokinen, Kirsi Juhila ja Eero Suoninen (1993a, 9–10) määrittelevätkin diskurssianalyysin ”kielenkäytön ja muun merkitysvälitteisen toiminnan tutkimukseksi, jossa analysoidaan yksityiskohtaisesti sitä, miten sosiaalista todellisuutta tuotetaan erilaisissa sosiaalisissa käytännöissä”.

Kielen ja ei-lingvistisen materiaalisen todellisuuden suhde on diskurssianalyysin piirissä kiistelty aihe, ja eri suuntauksissa niiden yhteyttä on hahmotettu eri tavoin (ks. Juhila 1999a, 160–175; Burr 2003, 81–103). Lähdän tässä tutkielmassa olettamuksesta, että kieli ja käsitteelliset tekijät ovat jatkuvassa vuorovaikutuksessa ei-lingvistisen aineellisen todellisuuden kanssa: ne ovat monimutkaisella tavalla yhteenkietoutuneita (Jokinen 1999, 40; Parker 1992, 28–30.) Dialektisesti voidaan ajatella, että ei-diskursiiviset materiaaliset olosuhteet – kuten ruumiilliset ominaisuutemme ja fyysinen sekä sosiaalisesti organisoitu aineellinen ympäristömme – voivat synnyttää sosiaalisia konstruktioita ja vaikuttaa niihin esimerkiksi niiden variaatioita rajoittamalla, kuitenkin määräämättä niitä täysin. Konstruktiot puolestaan luovat pohjaa päätöksille ja toiminnalle ja ilmenevät erilaisina käytäntöinä, joiden kautta ei-kielellinen materiaallinen maailma voi muuttua. (Burr 2003, 100; Parker 1992, 23–41.) Silti, vaikka todellisuus ei muodostukaan ainoastaan merkityksistä, emme voi tarkastella todellisuutta suoraan ilman sen merkityksellistämistä; versiottomaan todellisuuteen ei ole suoraa pääsyä. (Jokinen ym. 1993b, 21; Jokinen 1999, 40; Parker 1992, 29; Wetherell & Potter 1992, 62.)

Keskeisellä sijalla niin sosiaalisessa konstruktionismissa kuin diskurssianalyysissäkin on kielen käytön toimintaorientaation lisäksi oletus merkityksellisen toiminnan kontekstisidonnaisuudesta. Tiedon ja ymmärtämisen tapojen tilanteisen, historiallisen ja kulttuurisen sidosteisuuden

tiedostaminen sekä tulkintojen suhteuttaminen kontekstiinsa rikastuttaa analyysia ja parantaa mahdollisuuksia tehdä perusteltuja tulkintoja. (Burr 2003, 3–4; Jokinen ym. 1993b, 29–36.)

Tässä luvussa tavoitteeni on avata lukijalle tutkimukseni teoreettisia lähtökohtia ja tärkeitä käsitteitä pyrkien näin tarjoamaan perusteita valitulle tutkimusasetelmalle. Aluksi esittelen metodisestikin tärkeitä diskurssin ja subjektiposition käsitteet, joista edellä mainittu viittaa todellisuutta eri tavoin rakentaviin sosiaalisesti jaettuuihin merkityssystemeihin ja jälkimmäinen kielenkäytössä rakennettuihin identiteetteihin. Tämän jälkeen käsittelen kielenkäytön valtaan liittyvää teoretisointia ja ihmissubjektin toimijuuden mahdollisuuksia. Kolmanneksi tarkennan teoreettiselle orientaatiolleni tärkeää oletusta kielenkäytön seurauksia tuottavasta luonteesta näkökulmana tässä tutkielmassa olennaiset kysymykset. Lopuksi pyrin täsmentämään tutkijan roolia aineiston tulkitsijana.

1.2.1 Diskurssi ja subjektipositio

Oletus todellisuuden konstruktiivisesta luonteesta liitetään diskurssianalyysissä kielen jäsentämiseen sosiaalisesti jaettuina merkityssystemeinä. Merkityssystemeistä puhuttaessa lähtökohtana on ”saussurelaisen strukturalismin” ajatus merkitysten muodostumisesta suhteessa ja erotuksena toisiinsa. Diskurssianalyttisesti suuntautuneet tutkijat ovat kuitenkin korvanneet oletukset merkitysten pysyvyydestä ja muuttumattomuudesta sekä kielestä yhtenäisenä kokonaisuutena poststrukturalistisella tavalla ymmärtää sosiaalinen todellisuus useista rinnakkaisista tai ristiriitaisistakin toistensa kanssa kilpailevista systeemeistä muodostuvana kenttänä, jonka systeemit merkityksellistävät maailmaa eri tavoin (Jokinen ym. 1993b, 19–20, 24; Burr 2003, 52–54; Potter & Wetherell 1987, 146–157).

Tässä tutkimuksessa käytän merkityssystemistä sanaa diskurssi. Ymmärrän diskurssin toistuvaksi ja suhteellisen ristiriidattomaksi kielenkäytön alueeksi, merkityssuhteiden systeemiksi, joka rakentuu sosiaalisissa käytännöissä ja rakentaa samalla sosiaalista todellisuutta (ks. Jokinen ym. 1993b, 27). Diskurssianalyysien kentässä diskurssin käsitettä on käytetty ja sen on nähty sopivan muun muassa valtasuhteiden analyysiin, kun taas rinnakkainen tulkintarepertuaarin käsite on yhdistetty vahvemmin tutkimuksiin, jossa analysoidaan yksityiskohtaisesti arkisen kielenkäytön vaihtelevuutta (Jokinen ym. 1993b, 27–28; vrt. Burr 2003, 150). Näiden kahden käsitteen välisen valintani perustin siihen, että tutkimuksessani kiinnostuksen kohteena ovat myös valtaan liittyvät kysymykset.

Erilaiset diskurssit mahdollistavat erilaisten tilannekohtaisten identiteettien ja niihin liittyen erilaisten toimintojen esiin tulemisen. Näistä identiteeteistä käytän nyt sanaa subjektipositio¹⁶. Subjektipositio voidaan ymmärtää diskurssin osaksi; kussakin diskurssissa se muodostuu omanlaisekseen. (Edwards & Potter 1992, 128; Jokinen & Juhila 1999, 68; Parker 1992, 9–10.) Täsmennetymin subjektipositiolla voidaan viitata kielenkäyttäjien rakentamiin itseä tai toisia koskeviin ominaisuuksien, oikeuksien ja velvollisuuksien tilanteesta tilanteeseen muuttuviin ja moninaiisiin määrittäisiin (Peräkylä 1990, 22; Jokinen & Juhila 1999, 68). Myös subjektipositiot nähdään antiessentialistisesti konstruoituina ja performatiivisina; niiden taustalla ei oleteta olevan kielen kautta läpinäkyvästi esille tulevaa autenttista ja ennalta määrättyä sisäistä olemusta (ks. Burr 2003, 48, 104; Jokinen ym. 1993b, 37; Taylor 2006, 95–96).

1.2.2 Valta ja muutos

Vaikka sosiaalisen todellisuuden moninaisille tulkinnoille on periaatteessa aina mahdollisuus, voivat jotkut versiot vakiintuessaan tukahduttaa variaatiota (esim. Jokinen ym. 1993b, 29; Foucault 1980, 93, 131). Tästä on kysymys heteronormatiivisuudessa. Mahdollisuus vakiintuneiden totuuksien muuttumiseen kumpuaa sosiaalisen todellisuuden prosessiluonteesta. Todellisuus ei pysy yllä ilman jatkuvuutensa uusintamista, ja juuri näissä jatkuvissa uusintamisen käytännöissä on olemassa mahdollisuus muutokseen (Jokinen & Juhila 1993, 102). Konstruoidun luonteensa vuoksi häilyvärajaisia ja ristiriitaisia aineksia sisältäviä diskursseja on mahdollista rajata, täsmentää ja muotoilla uudelleen sosiaalisessa vuorovaikutuksessa (Suoninen 1999, 23; Fairclough 1992, 68–70, 96–97; Butler 1993, 89). Jokinen (1999, 39) kuvaakin merkityksellistämisen käytännöissä olevan aina käynnissä kaksi vastakkaista tendenssiä: ”yhtäältä merkitysten vakiinnuttamisen prosessi, joka myös auttaa meitä suunnistamaan arkipäiväisessä maailmassa, erottamaan järjettömän järjellisestä”, sekä toisaalta ”merkitysten rajojen hämäryys, merkitysten moninaisuus sekä merkitysten muuntuminen ja uusien merkityksellistämisen tapojen esiin nouseminen”. Valta ja vastarinta kuuluvat erottamattomasti yhteen (Foucault 1983, 225–226; 1990, 95–96).

---

¹⁶ Jokinen, Juhila ja Suoninen (1993b, 39–40) mieltävät kielenkäytön moninaisuuteen keskittyvään analyysiin sopivan paremmin diskurssin käyttäjän käsitteen, kun taas valtasuhteita ja toiminnan rajoituksia painottavassa analyysissä subjektiposition käsite voisi olla osuvampi. Subjektiposition käsitettä on kuitenkin käytetty myös kuvaamaan toimijan vaihtelevia asemia. Ymmärrän subjektiposition neutraalimmaksi käsitteeksi verrattuna diskurssin käyttäjään, ja se sopii tämän tutkimuksen lähtökohtiin mielestäni paremmin. Riippumatta tutkimuksen painopisteestä tai valituista käsitteistä ei täysin deterministinen eikä täysin voluntaristinen näkemys liene kovinkaan järkevä lähtökohta aloittaa analyysia.

Sosiaalisen konstruktionismin ja diskurssianalyysin eri traditioissa toimijuus on ymmärretty vaihtelevin tavoin. Erilaisia painotuksia voidaan jäsentää sosiaalisen konstruktionismin teorian ja siihen tukeutuvan tutkimuksen kahden pääsuuntauksen huomattavien edustajien oletusten kautta. Diskursiivisen psykologian perinteessä on perinteisesti keskitytty vahvemmin arkisen kielen käytön mikrorakenteisiin ja foucault'laisessa diskurssianalyysissa makrotason sosiaalisiin rakenteisiin. (Esim. Burr 2003, 20–21.) Diskursiivisen psykologian kanssa samanlinjaiset lähestymistavat käsittävät kielenkäyttäjän aktiivisena toimijana, joka käyttää diskursiivisia keinoja tavoitteellisesti sosiaalisessa vuorovaikutuksessa. Foucault'laisen diskurssianalyysin voi puolestaan ajatella painottavan vahvemmin diskurssin valtaa rakentaa kohteensa, mukaan lukien ihmissubjektin kielenkäyttäjänä. (Emt., 23; Willig 2001, 122; Miller 2008.)

Suuntausten jokseenkin toisistaan poikkeavat tavat hahmottaa toimijuutta on kuitenkin mahdollista nähdä toisiaan täydentävinä näkökulmina. Kielenkäyttäjien on mahdollista tunnustaa sekä itse aktiivisesti rakentavan, valikoivan ja manipuloivan diskursseja että olevan niiden tuotteita. Tämä näkökulma tarjoaa mahdollisuuden sosiaaliseen muutokseen ja toimijuuteen. (Burr 2003, 120–125.) Ja vaikka Foucault'n ajatusten onkin nähty sijoittuvan jatkumolla juuri siihen päähän, joka näkee ihmissubjektin diskurssien manifestaationa, on toimijuuden mahdollisuudesta Foucault'n ajattelussa esitetty myös vahvempia tulkintoja. Foucault'ta on tulkittu myös niin, että vaikka diskurssi rakentaa subjektin, on tämä kuitenkin vielä kykenevä kriittiseen reflektioon, käyttöönsä ottamien diskurssien valikointiin ja mukauttamiseen sekä innovaatioihin diskursiivisten aineiden sallimissa rajoissa. Otollisissa olosuhteissa kielenkäyttäjät pystyvät analysoimaan kriittisesti elämäänsä kehystäviä diskursseja ja diskursiivisia käytäntöjä sekä joko vahvistamaan tai vastustamaan niitä omien tarkoitusperiensä mukaan. (Sawicki 1991; Weedon 1987 ref. Eckermann 1997, 165.)

Kielenkäytön ja siinä rakennettujen merkitysten jaettu sosiaalinen luonne asettaa kuitenkin väistämättä rajoitteensa identiteettien variaatiolle. Ymmärretyksi tuleminen edellyttää pidättäytymistä tunnistettavissa ja usein totunnaisissa konstruoinnin ja esittämisen tavoissa, eikä arkielämässä diskursseja tai identiteettejä voi käytännössä valikoida ja käyttää miten tahansa (Jokinen ym. 1993b, 25; Gubrium & Holstein 2001, 9). Lisäksi mahdollisuus osallistua identiteettien määrittelyyn liittyviin merkityskamppailuihin ei välttämättä jakaudu tasaisesti kaikille. Heikoilla ovat usein vähemmistöryhmiin kuuluvat ihmiset, joiden äänelle ei anneta yhtäläistä painoarvoa kuin valtaväestön äänelle. (Jokinen & Huttunen & Kulmala 2004, 11.) Myöskään pääsy eri identiteettien määrittelyn konteksteihin ole välttämättä kaikille yhtäläisesti mahdollista. Tämä voi ymmärrettävästi johtua moninaisista sosiaalisista tai materiaalisista syistä. (Esim. Gubrium & Holstein 2001, 13; Burr 2003, 184.)

Foucault (1980, 82) esittää, että muutos on mahdollinen avaamalla ja vahvistamalla paikallisia marginalisoituja ja tukahdutettuja diskursseja saatavilla oleviksi vaihtoehtoiksi, joihin tukeutuen on taas mahdollista rakentaa vaihtoehtoisia identiteettejä. Tämä tulisi ottaa enemmän tietoisuuden lisäämisenä moninaisista vaihtoehtoista kuin toisten, kenties yhtä alistavien, identiteettien tyrkyttämisenä. (Burr 2003, 122.) Ulkoryhmien jäsenten, joiden marginaalisuus määrittää valtavirran rajoja ja joiden ääni ja näkökulma on jollain tapaa arvotettu alemmas, kielen käytön tutkiminen voi auttaa dokumentoimaan ja vahvistamaan vastatodellisuutta. Juuri marginaaleissa voimme olettaa mahdollisesti näkevämme kamppailua diskursseista ja identiteeteistä. (Delgado 1995 ref. Andrews 2004, 1–2; Foucault 1980, 82; Burr 2003, 110; Törrönen 2005, 17.)

1.2.3 Kielenkäytön funktiot ja ideologiset seuraukset tutkimuksen keskiössä

Kielenkäyttö tuottaa todellisuutta konstruoidessaan moninaisia symbolisia ja aineellisia seurauksia. Tukiessaan tiettyjä sosiaalisen toiminnan muotoja sekä vastavuoroisesti marginalisoidessaan tai sulkiessaan toisia pois konstruktioit kiinnittyvät valtasuhteisiin. Määrittäessään ihmisten toiminnan rajoja ja toimintaan liittyviä oikeuksia erilaiset konstruktioit ylläpitävät tai haastavat vaikkapa juuri seksuaalisuuteen liittyviä valtasuhteita. (Suoninen 1999, 21–25; Burr 2003, 5; Parker 1992, 17–20; Potter & Wetherell 1987, 32–33.) Esimerkiksi määriteltäessä homoseksuaalisuus lääketieteen asiantuntijoiden ja viranomaisten taholta sairaudeksi tai rikokseksi ovat homoseksuaalina pidetyn ihmisen toimintaan liittyvät oikeudet kovin toisenlaiset kuin tilanteessa, jossa molemmat määritelmät on virallisella tasolla purettu.

Kielenkäytön seurauksellisuutta tarkasteltaessa on mahdollista erottaa toisistaan ns. tilannekohtaiset funktioit ja ideologiset seuraukset (Jokinen ym. 1993b, 42–43). Pappetta koskevien tulkintojen – diskurssien ja niihin kytkeytyvien subjektioitoiden – analysoimisen voi jo itsessään ymmärtää kielenkäytön funktioiden tutkimiseksi (ks. Potter ja Wetherell 1987, 33). Kun tutkitaan pappuden ja ei-heteroseksuaalisuuden suhteuttamisen tapoja ja näin muodostuvia pappuden merkityksiä, on mielenkiintoista tarkastella myös valtasuhteita diskurssien sisäisissä käytännöissä. Tällöin voidaan kysyä, millaisia toiminnan mahdollisuuksia kuhunkin subjektioitioon liittyy, mitä kukin on oikeutettu tai velvoitettu tekemään ja mitä hänelle tehdään.

Foucault’laisen valtasuhteista kiinnostuneen tradition suuntaisesti on kielenkäytön tilannekohtaisia funktioita analysoitaessa myös mielenkiintoista ottaa huomioon pappien tapa suhteuttaa lausumiaan kulttuuriseen kontekstiin (esim. Juhila 1999b, 165). Jokaisen tekstin voi ajatella argumentoivan suhteessa toisiin teksteihin (esim. Jokinen ym. 1993b, 32). Michael Billig (1987) esittää, että puhe

on retorista ja tekee työtä argumentatiivisessa kontekstissaan esitettyä tai kielenkäyttäjän olettaa stereotyyppittelyä tai kritiikkiä vastaan. Suhde mahdollisiin vasta-argumentteihin voi olla keskeinen, vaikka sitä ei olisi esitetty aineistossa julkilausutusti. Tällöin puhuja argumentoi varautuen jo ennakkolta vahvoihin kulttuurisiin näkökulmiin sisältyvään potentiaaliseen kritiikkiin. (Billig 1987, 91; Suoninen 1993, 125; Wetherell & Potter 1992, 95–96.) Merkitysvälitteistä toimintaa, jolla ihmiset kieltävät, kyseenalaistavat tai pyrkivät muuttamaan toisenlaisiksi heihin kohdistuvia määritelmiä, voidaan kuvata vastapuheen käsitteellä (Jokinen ym. 2004, 11–12; Juhila 2004, 29).

Ideologisilla seurauksilla viitataan tilannekohtaisia funktioita laajempiin yhteiskuntaa koskeviin moraalisiin ja poliittisiin päätelmiin. Ideologisten seurausten pohtimisen kautta tutkijan on mahdollista esimerkiksi kritisoida diskursseja, joiden kautta uusinnetaan tai legitimoidaan hierarkkisia alistussuhteita, tai vaihtoehtoisesti asettua niitä heikentävien ja haastavien käytäntöjen puolelle. ”Ideologiset seuraukset eivät välttämättä ole läsnä analysoitavassa aineistossa, vaan pikemminkin niitä voisi kuvata aineistoon tukeutuvan spekulatiivisen päättelyn tuloksiksi.” (Jokinen & Juhila 1993, 96–97.) Ideologisten seurausten hahmottelun voi ajatella vahvistavan diskurssianalyttisen tutkimuksen yhteiskunnallista relevanssia ja erottavan sen eettisestä ja moraalisesta relativismista (Jokinen ym. 1993b, 44; ks. Parker 1992, 18–19).

1.2.4 Tutkija kielenkäytön seurauksellisuuden tulkitsijana

Diskursiiviseen teoriaperinteeseen ja metodologiaan kuuluu olennaisena aineistolähtöisyyden ajatus: tulkintojen, pohdintojen ja kannanottojen tulee perustua aineistoon. Tässäkin tutkimuksessa analyysin lähtökohtana ovat *pappien itsensä* haastatteluissa relevanteiksi tekemät tavat suhteuttaa pappeutta ja ei-heteroseksuaalisuutta toisiinsa. Aineistolähtöisyyden tavoitteesta huolimatta tutkija tukeutuu aina väistämättä jossain määrin ymmärrykseensä kulttuurisista merkityksistä ja käytännöistä ja käyttää niitä tieteellisen teorian ja metodien lisäksi resurssinaan aineistoa analysoidessaan (Jokinen ym. 1993b, 34; Juhila 1999b, 213). Tutkimani kulttuurin jäsenenä minun on mahdollista ymmärtää analysoimaani kielenkäyttöä. Lisäksi kun analyysissä liikutaan kulttuurisen kontekstin tasolla, aineistosta myös ”pyritään tunnistamaan sellaisiakin seikkoja, joiden tulkinta edellyttää tutkijan oman kulttuuristen tapojen, stereotyyppien ja yleisen yhteiskunnallisen ilmapiirin tuntemuksen tietoista käyttöä” (Jokinen ym. 1993b, 32).

Siitä syystä, etten ole kirkon työntekijä, teologi tai pappi enkä ole elänyt heteroaltavirran ulkopuolella tai tullut kohdatuksi siitä poikkeavana, minulta saattaa kuitenkin jäädä tunnistamatta sellaisia piirteitä aineistosta, jotka kyseisten ryhmien tai alakulttuurien jäsenille tai niitä paremmin

tunteville hahmottuisivat selkeämmin. Saman asian kääntöpuolena minun voidaan myös ajatella kykenevän helpommin tarkastelemaan haastatteluja aineistolähtöisesti, vapaampana raskaista ennakko-oletuksista.

Tutkimuksen eri vaiheissa tutkijan on mahdollista omaksua toisinaan kurinalaisempi ja toisinaan luovempi analysointistrategia (esim. Jokinen ym. 1993b, 34; Juhila 1999b, 202–203). Tässä tutkielmassa tutkijan ymmärrys kulttuurisesta kontekstista korostuu tulkintaresurssina erityisesti havainnoitaessa ja tulkittaessa haastateltavien puheen funktioita suhteessa kulttuuriseen ja kirkolliseen kontekstiin. Tämä ymmärrys painottuu tietysti myös pohdittaessa haastattelupuheen ideologisia seurauksia, joskin se on läsnä jo niiden diskurssien hahmottelussa, joilla papit suhteuttavat seksuaalista suuntautumistaan ja pappetta toisiinsa.

Tutkimuksen tasoilla ja vaiheissa minun voidaan myös ajatella liikkuvan tutkijana eri painotuksin ”tulkitsijan” ja ”asianajajan” positioissa. Asianajajan position ottaessaan tutkija pyrkii edistämään jonkin päämäärän saavuttamista ja asettuu arvojensa mukaan kriittiseen asemaan esimerkiksi suhteessa alistussuhteita tuottaviin kielenkäytön tapoihin. (Juhila 1999b, 202–203, 207–219, 227; Parker 1992, 18–19, 33.) Osin emansipatorisetkin tiedonintressini voivat auttaa kysymään aineistolta tärkeitä kysymyksiä, mutta ne eivät saa olla sulkemassa pois erilaisia ja odottamattomia tulkintamahdollisuuksia.

Pyrin tarjoamaan lukijalle edellytykset seurata tulkintojeni ja päätelmieni rakentumista niin, että niiden suhde aineistoon ja toisaalta hahmottelemaani kontekstiin olisi mahdollista paikantaa. Tällöin lukijan on myös helpompi arvioida tulkintojeni oikeellisuutta. Tavoitteenani on muodostaa mahdollisimman johdonmukainen ja uskottava tulkinta tutkittavasta ilmiöstä.

1.3 HAASTATTELUT AINEISTONA

Diskurssianalyttisessä tutkimuksessa tutkijasta riippumatta syntyneitä ns. luonnollisia aineistoja (*naturally occurring data*) on usein pidetty ideaalisena aineistona, kun taas tutkimushaastattelun kautta kerättyyn aineistoon on suhtauduttu jossain määrin kriittisesti. Tämä näkemys korostuu etnometodologiasta ja keskusteluanalyysistä ammentavissa suuntauksissa kuten diskursiivisessa psykologiassa. (Juhila & Suoninen 1999, 236–237; Willig 2001, 92; Potter & Hepburn 2005.) Näkemys luonnollisen aineiston paremmuudesta on ymmärrettävissä samansuuntaisena konventionaalisen kritiikin kanssa, jonka mukaan osallistujat eivät puhuisi lainkaan käsiteltävästä aiheesta tai ainakaan kyseisellä tavalla ilman tutkijan ohjausta. Tällöin aineistonkeruun metodi olisikin tuottanut aineiston piirteet tai tutkittavat ominaisuudet. (Taylor & Littleton 2006, 27–28.)

Tutkimushaastattelu on kuitenkin mahdollista ymmärtää myös kulttuurisesti juurtuneena – länsimaiselle ihmiselle tuttuna ja luonnollisena – vuorovaikutustilanteena, jossa merkitykset luodaan, vahvistetaan ja haastetaan (emt., 28; Juhila & Suoninen 1999, 237; Gubrium & Holstein 2002; Silverman 2001, 22). Kun tutkimushaastattelu ymmärretään näin, ei haastattelijan ja tutkijan panos aineiston tuottamisessa enää näyttäydy ongelmallisena, joskin lähtökohta edellyttää tutkijan huomioivan osuutensa merkitysten rakentajana. Vaikka analyysissäni keskityn tutkimuskysymyksiini mukaisesti ensisijaisesti haastateltavien tuottamiin merkityksiin, pyrin kuitenkin huomioimaan oman osuuteni vuorovaikutuksessa analyttisiä päätelmiä tehtäessä sekä erittelemällä aineiston tuottamisen ehtoja. Haastattelu aineiston hankinnan muotona määrittää vuorovaikutukselle erityiset reunaehdonsa verrattuna arkiseen vuorovaikutukseen tai muuhun institutionaaliseen vuorovaikutukseen, ja lausumien tulkinnan kannalta tämä on olennaista ottaa huomioon. Puheenaiheiden rajaukset ja kannanotot eivät ole toisistaan riippumattomia vaan täsmentyvät suhteessa toisiinsa haastattelun kulussa. (Ks. Jokinen ym. 1993b, 31, 34–36.)

Luonnollisen aineiston hankkiminen tämän tutkimuksen tarpeisiin olisi ollut myös vaikeaa, ellei käytännössä mahdotonta¹⁷. Haastattelujen kautta oli mahdollista päästä käsiksi pappien omiin selontekoihin ja saada haastateltavat puhumaan samoista teemoista. Juhilan ja Suonisen (1999, 237) tapaan haastattelut voidaan nähdä käyttökelpoisena aineistona kartoitettaessa tulkintaresursseja, jotka ovat toimijoille mahdollisia kiinnostuksen kohteena olevien teemojen yhteydessä (ks. myös Willig 2001, 108).

---

¹⁷ Joskin nytemmin mediassa on ollut esillä ei-heteroseksuaalisia pappeja, joiden puheenvuorot voisivat olla kiintoisaa aineistoa pappien omien merkityksellistämisen tapojen tutkimisessa.

Tässä luvussa valotan aineiston luonteeseen, sen hankintaan ja käsittelyyn liittyviä kysymyksiä. Ensiksi käsittelen haastateltavan ja haastattelijan rooleja tutkimushaastattelun toimijoina ja toiseksi puhelinhaastatteluja erityisenä aineistotyyppinä. Tämän jälkeen kerron tarkemmin haastattelujen toteutuksesta, hankitusta aineistosta sekä sen käsittelytavoista.

1.3.1 Haastattelun osapuolet merkitysten rakentajina

Tutkimushaastattelun sisältöön ja muotoon vaikuttavat olennaisesti tutkijan tiedonintressi ja tutkimuksen tavoite. Haastattelijalla on arkisesta keskustelusta poiketen pysyvä rooli kysyä ja kerätä tietoa, kun haastateltava saa ja on suorastaan moraalisesti velvollinen vastaamaan esitettyihin kysymyksiin jollain tavalla ja tarjoamaan tietoa. Tiedon ajatellaan tutkimushaastattelussa olevan yleensä haastateltavalla. (Ks. Ruusuvuori & Tiittula 2005, 23, 33; Ten Have 2004, 57, 58.) Lisäksi aineistona käyttämissäni haastatteluissa kysymykset ja vastaukset koskevat paljolti haastateltavan omia kokemuksia ja tuntemuksia, joiden episteemiset oikeudet kuuluvat lähtökohtaisesti haastateltavalle itselleen (ks. Peräkylä & Silverman 1991).

Haastattelukutsun ja haastattelukysymysten kautta tutkija houkuttelee tiettyjä identiteetin puolia esiin. On esimerkiksi mahdollista, että vaikka ensimmäisenä kysymyksenäni pyysin haastateltavaa yksinkertaisesti kertomaan, miten hänestä tuli pappi, ryhtyivät jotkut kertomaan papin tarinaansa suhteuttaen sitä seksuaalisuuden teemaan siitä syystä, että tiesivät minun olevan kiinnostuneen juuri ei-heteroseksuaalisten pappien tarinoista. Jotkut haastateltavat myös tarkensivat yleisluontoisia kysymyksiä esittäessäni, tarkoittiko kysyä käsiteltävästä asiasta juuri seksuaalisuuden näkökulmasta tai seksuaalivähemmistöjen suhteen vai laajemmin ja yleisesti.

Tutkijan tiedonintressien lisäksi aineiston syntyyn vaikuttavat tietysti myös haastateltavien intressit osallistua tutkimukseen. Haastateltavien puheen yleisö on ideaalisesti tietysti paljon laajempi kuin pelkkä tutkija, ja tähän voi myös haastateltavien olettaa suuntautuvan vastauksissaan. Haastateltavalla on valtaa valita, mitä näkee olennaisena tai ylipäätään haluaa tuoda aiheeseen liittyen esiin ja mistä näkökulmasta, sekä toisaalta päättää, mitä jättää kertomatta. Haastateltava voi myös tuoda itse esiin uusia aiheita tai tarkentaa esitettyä kysymystä omaan näkökulmaansa sopivaksi, kuten joissain tekemissäni haastatteluissakin kävi. Myös tutkimusesitteessä kertamani tavoite ”saada esille pappien oma ääni sekä kirkon sisällä että laajemmin yhteiskunnassa käydyssä keskustelussa” ja huomio, että ”haastattelu tarjoaa haastateltaville mahdollisuuden pohtia omaa pappeuttaan ja omaa paikkaansa kirkossa, ja tuoda esille tärkeinä pitämiään näkökohtia tässä keskustelussa siten, että heidän henkilöllisyytensä pysyy tunnistamattomana” on saattanut omalta

osaltaan rohkaista haastateltavia käyttämään haastattelua kanavana kertoa laajemmalle yleisölle mielipiteitään (ks. liite 2).

Myös sillä on vaikutusta haastateltavien puheeseen, kenä he haastattelijan näkevät. Sen, miten esimerkiksi statukseni nuorena naisena, yliopisto-opiskelijana, mutta muun kuin teologisen tiedekunnan opiskelijana, ja seksuaalisen suuntautumiseni suhteen arvoituksellisena vaikutti haastateltavien puheeseen, jätän lukijan arvioitavaksi. On esimerkiksi mahdollista, että haastateltavat käsittelevät työtään ja ei-heteroseksuaalisuuteen liittyvää problematiikkaa yleisemmällä tasolla, kuin jos haastattelijana olisi ollut toinen pappi tai muuten esimerkiksi teologian alaan syvällisemmin perehtynyt henkilö.

Haastattelija käyttää valtaa haastattelussa läpikäytävien aiheiden määrittämisen lisäksi rajaamalla ja johdattelemalla haastattelun kulkua. Erityisesti haastateltavan ollessa epävarma sanottavastaan saattavat kannustavat kommentit vaikuttaa haastateltavan vastaukseen (Ruusuvuori & Tiittula 2005, 30). Jatkuva palautteen antaminen haastateltavalle on kuitenkin hyvin tyypillistä ja tärkeää; palautteella haastattelija osoittaa ymmärtävänsä kuulemaansa ja rohkaisee haastateltavaa jatkamaan (emt.; Hirsjärvi & Hurme 2001, 117). Itse haastatteluissa antamani minimipalautteet olivat keskimäärin melko myötäileviä. Haastateltavien puheen käsitellessä heidän omia ajatuksiaan ja toisinaan kipeitäkin kokemuksia, koin vahvasti neutraaliuteen pyrkivän palautteen tilanteeseen sopimattomana ja haastattelun sujumista mahdollisesti hankaloittavana tekijänä. Myötäilevän ja erityisen paljon minimipalautetta antava haastattelijan roolin omaksumista mahdollisesti vahvisti myös se, että kuusi seitsemästä haastattelusta oli puhelinhaastatteluja. Eleiden, ilmeiden ja asentojen puuttuessa kommunikaatiokeinoista ymmärrystä ja yhteisyyttä oli luontevaa vahvistaa sanallisesti enemmän kuin kasvokkaisessa vuorovaikutuksessa keskimäärin (ks. Sykes & Collins 1988, 308). Pyrin kuitenkin tietoisesti pidättäytymään vasta-argumenttien esittämisestä tai erityisen keskusteleavasta otteesta, jotta haastateltavien omat selonteot ja merkityksellistämisen tavat pääsisivät esille¹⁸ (vrt. ks. Potter & Wetherell 1987, 162, 164). Valintani oli kysyä avoimia kysymyksiä ja antaa haastateltavien rakentaa vastaustaan mahdollisimman pitkään keskeyttämättä.

Ryhmähaastattelu tai järjestetty ryhmäkeskustelu olisi kenties tarjonnut haastattelijalle mahdollisuuden jossain määrin rajatumpaan rooliin aineiston tuottamisessa, mutta aiheen arkuuden

---

¹⁸ Hienovaraisemmiksi vasta-argumenteiksi tai kilpailutilanteiksi voi tietysti Arja Kurvisen (1999, 69) tapaan lukea myös tutkijan omille ennako-oletuksille rakentuvat kysymykset, joiden tarjoamiin tulkintoihin haastateltavalle merkityksellisistä asioista eivät asianomaiset itse pystykään yhtymään.

ja rajatun osallistujien määrän vuoksi uskoin saavani enemmän haastateltavia ja rikkaampaa aineistoa yksilöhaastattelujen kautta. Yksilöhaastattelussa osallistujien ei tarvinnut olla samalta paikkakunnalta eikä heidän henkilöllisyytensä tullut ilmi muille kuin minulle.

1.3.2 Haastattelu puhelimitse

Tarjosin haastateltaville mahdollisuutta puhelinhaastatteluun tai vaihtoehtoisesti kasvotusten tehtävään haastatteluun Helsingissä, Tampereella tai Oulussa. Kustannusten puolesta puhelinhaastattelu oli järkevä vaihtoehto. Lisäksi arvioin, että puhelinhaastatteluun saattoi mahdollisesti olla matalampi kynnyks osallistua kuin kasvokkaiseen kohtaamiseen niin käytännöllisyyteen ja mukavuuteen kuin haastateltavien anonymiteettiin liittyvien syiden vuoksi (ks. Sturges & Hanrahan 2004, 108–109, 133–114; Opendakker 2006; 5–6; Fenig & Levav & Kohn & Yelin 1993).

Tutkimustulokset ja näkemykset haastattelumuotojen eroista ja vaikutuksista aineiston laatuun ovat ristiriitaisia. Suurin osa tutkimuksesta on tehty koskien kvantitatiivista dataa ja survey-metodologiaa, mutta jonkin verran erilaisten haastattelumuotojen sopivuutta on tarkasteltu myös laadullisen tutkimuksen yhteydessä. Usein haastattelumuotojen välillä ei ole myöskään havaittu merkittäviä eroja, ja puhelinhaastattelun on esitetty sopivan myös laadullisen tutkimuksen tarpeisiin, vaikka sitä niissä onkin käytetty vähemmän kuin suhteellisen strukturoiduissa kvantitatiivisissa tutkimuksissa. (Ks. Sturges & Hanrahan 2004; Novick 2008; Holt 2010.)

Laadullisen tutkimuksen piirissä on usein pidetty puhelinhaastattelun etuna sitä, että jotkut kykenevät helpommin puhumaan sensitiivisistä aiheista puhelimesta – osin juuri anonymiteettiin liittyvistä syistä (ks. Sturges & Hanrahan 2004, 108; Opendakker 2006; 5–6). Toisaalta Judith E. Sturges ja Kathleen J. Hanrahan (2004, 108) kuitenkin huomauttavat, että vaikka nolostuttavista asioista voi olla helpompi puhua puhelimesta, saattaa emotionaalisesti kivuliaille aiheille sopia henkilökohtainen kohtaaminen paremmin. Haastattelijan voi olla vaikeaa tunnistaa haastateltavan tarve esimerkiksi lopettaa haastattelu kesken tai saada lohdutusta silloin, kun haastattelu käy emotionaalisesti liian kuormittavaksi.

Survey-tutkimusten yhteydessä on kuitenkin myös edelliselle vastakkaisesti esitetty, että sensitiivisiä aiheita käsitteleviin kysymyksiin olisikin vaikeampaa saada vastauksia puhelimesta kuin kasvokkain tehdyssä haastattelussa (ks. Shuy 2002, 544). Roger W. Shuy (emt., 548) ehdottaa syyksi fyysisen läsnäolon tarjoamia useampia kommunikaatiovälineitä, jotka sallivat muun muassa

sensitiivisiin kysymyksiin vastaamista tukevan intimitietin syntymisen. Näkisin Shuyn mainitseman intimitietin liittyvän vahvasti haastattelijan ja haastateltavan välisen luottamussuhteeseen ja haastatteluilmapiiriin, jotka on nähty merkityksellisinä haastatteluaineiston hankinnassa (ks. Ruusuvuori & Tiittula 2005, 41). Käyttämäni puolistrukturoidun teemahaastattelun muoto eroaa kuitenkin survey-tutkimusten strukturoidusta haastattelusta ja luultavasti salli enemmän tilaa rakentaa luottamussuhdetta jo haastattelusta informoitaessa ja myöhemmin varsinaisen haastattelun alussa sekä aikana. Potentiaalisesti herkäät aihealueet eivät myöskään tulleet haastateltaville yllätyksenä, vaan pikemminkin heidän voi olettaa olleen jossain määrin motivoituneita puhumaan niistä päättäessään ilmoittautua haastateltavaksi.

Vastakkaisia näkemyksiä on myös esitetty yleisemmin haastattelumuodon vaikutuksista aineiston määrään ja ”syvällisyyteen” (ks. Novick 2008, 395–396; Sturges & Hanrahan 2004). Muun muassa survey-tutkimusten yhteydessä on esitetty, että puhelinhaastatteluissa saataisiin vähemmän syvällisiä ja pohdiskelevia vastauksia avoimiin kysymyksiin kuin kasvokkain tehdyssä haastattelussa ja että monimutkaisten asioiden käsittely olisi vaikeampaa (Sykes & Collins 1988, 307–308; Shuy 2002, 541–543). Shuy¹⁹ (emt.) nimeää vastausten pinnallisempaan pohtimiseen ja haastateltavan kyllästymiseen yhdeksi tekijäksi tässäkin kohtaa ”vuorovaikutuksellisen luonnollisuuden”, kuten juuri nonverbaalin kommunikaation, puutteen puhelinhaastattelussa. Samansuuntaisesti Wendy Sykes ja Martin Collins (1988, 308) esittävät, että keskustelijoiden tukeutuessa yksinomaan verbaalisiin kommunikointikeinoihin palautteen antamisessa ja tuottaakseen vuorovaikutukseen jatkuvuutta saattavat haastateltavat tarjota vastauksensa nopeammin ja toisaalta haastattelija saattaa jättää vähemmän aikaa vastausten pohtimiseen ja viimeistelyyn. Tämän puhelinhaastatteluun mahdollisesti liittyvän haasteen pyrin huomioimaan informoimalla haastateltavia ennakolta haastattelun muodosta ja suurpiirteisesti myös käsiteltävistä aiheista sekä pyrkimällä antamaan haastateltaville tarpeeksi aikaa pohtia vastauksiaan rauhassa helpottaakseni haastatteluun suuntautumista ja vastaamista itse haastattelussa.

Nonverbaalin kommunikaation puuttumisen puhelinhaastatteluissa on mahdollista myös ymmärtää vaikuttavan tutkijan mahdollisuuksiin tulkita puheeseen liittyviä merkityksiä. Yksiselitteisesti ei voida kuitenkaan ajatella, että nonverbaalin informaation puuttuminen tarkoittaisi sitä, että sen kautta tuotettuja merkityksiä ei puhelimesta kompensoitaisi mitenkään verbaalisen

---

¹⁹ Shuy lähestyy aihetta traditionaalisen survey-tutkimuksen ja jokapäiväisten ammatillisten ja käytännöllisten työhön liittyvien haastattelujen (kuten lääkäreiden, lakimiesten ja journalistien tekemät haastattelut) kontekstissa eikä ota erikseen esille muunlaisia puhelimitse tehtyjä tutkimushaastatteluja.

vuorovaikutuksen keinoin (ks. Hopper 1992 ref. Novick 2008, 395). Puhelimessa keskustelijoiden on tehtävä itsensä ymmärrettäväksi verbaalisesti, äänen tai hiljaisuuden kautta, kun visuaalinen informaatio ei välity keskustelukumppanille. Lisäksi voidaan ajatella, että juuri puhelinkeskustelujen nauhoituksissa päästään kätevämmiin ja tiiviimmisiin käsiksi siihen informaatioon, joka tilanteen osallistujillekin on läsnä, kuin jos kasvotusten tehtyjä haastatteluja pyrittäisiin tallentamaan videolle.²⁰

Itse sain nähdäkseni sekä puhelinhaastattelujen että kasvotusten toteutetun haastattelun kautta rikasta ja käyttökelpoista aineistoa, enkä yleisesti ottaen kokenut haastattelujen tai erillisten vastausten pituutta ongelmaksi. Sitä, kuinka paljon haastattelumuoto lopulta vaikutti haastateltavien vastausten laatuun ja pituuteen, on kuitenkin vaikea arvioida.

1.3.3 Haastattelujen toteutus

Haastateltavat tavoitin haastattelukutsujen avulla, jotka julkaistiin loka- ja marraskuussa vuonna 2006 Akavan kirkolliset ammattiliitot ry:n ja Diakoniatyöntekijöiden liiton *Crux*-lehdessä, kristillisessä sanomalehti *Kotimaassa*, Tampereen ja Helsingin seurakuntien seurakuntalehdissä *Kirkkosanomissa* sekä *Kirkko ja Kaupungissa*. *Crux*-lehden mediakortissa (Akavan kirkolliset ammattiliitot ry. 2009) ilmoitetaan yli yhdeksänkymmenen prosentin maamme papistosta lukevan lehteä, joten tämän mukaan levikki tavoittanee suuren osan potentiaalisista haastateltavista. Haastattelukutsu lähetettiin myös seksuaalivähemmistöihin kuuluvia kristillisten kirkkojen työntekijöitä ja toiminnassa mukana olevia yhteen kokoavan Arcus-verkoston sähköpostilistalle²¹ lokakuussa samana vuonna. Kolmanneksi pyysin vielä joitakuita haastateltavia levittämään haastattelukutsua eteenpäin, mikäli he sattuisivat tuntemaan muita haastateltaviksi sopivia.

Jotta tutkittavat voisivat tehdä sekä tutkimusetiikan että henkilötietolain edellyttämän tietoon ja ymmärrykseen perustuvan suostumuksen (*informed consent*) tutkimukseen osallistumisestaan,

---

²⁰ Tutkimusongelmieni, aineiston laajuuden eikä käytettävien resurssien rajallisuuden vuoksi ollut mielekästä eikä tarkoituksenmukaista varautua videoimaan kasvotusten tehtäviä haastatteluja nonverbaalin kommunikaation analysoimiseksi. Tässä mielessä puhelinhaastattelujen kautta hankittua aineistoa voidaan pitää edelliseen viitaten parempana ja rikkaampana.

²¹ Arcuksen sähköpostilista kanavana etsiä haastateltavia saattoi rajata tietynlaista homoseksuaalisuuteen suhtautumista ja pappuuteen liittyvää puhetta pois tarkastelusta. Arcuksen kautta tavoitetut papit eivät suurella todennäköisyydellä esimerkiksi pyri eheytymään heteroseksuaaleiksi tai pidä ei-heteroseksuaalisuuden salaamisen vaatimusta oikeutettuna.

lähetin kaikille haastateltaville kirjallisen tutkimusesitteen²² (liite 2; ks. Kuula 2006, 84, 104; Humanistisen, yhteiskuntatieteellisen ja ... 2009, 24, 26; HeTiL 24 § 1 mom., 3 § 7 k.).²³ Myös varsinaisen tutkimussuostumuksen pyysin haastateltavilta kirjallisena (Liite 3). Arkaluoteisena pidettävää tietoa – joksi seksuaalista suuntautumista ja käyttäytymistä koskevat tiedot henkilötietolaisissa (11 § 5 k.) lasketaan – käsiteltäessä on aineiston käyttämisen ja säilyttämisen tavat sekä aineiston jatkokäytön ehdot sovittava tutkittavien kanssa nimenomaisesti eli kirjallisesti (HeTiL 12 § 1 mom. 1 k.; Kuula 2006, 92).

Haastateltavat

Aineistoni koostuu seitsemästä haastattelusta, joiden kesto vaihtelee tunnista kahteen tuntiin kahteenkymmeneen minuuttiin. Haastateltavista naisia on kuusi ja miehiä yksi. Harmillisesti jouduin karsimaan kaksi miestä lopullisesta aineistosta. Toinen heistä oli työskennellyt ainoastaan ulkomaisen ev.lut. kirkon palveluksessa, mistä syystä päädyin lopulta rajaamaan hänen haastattelunsa aineiston ulkopuolelle. Toisen haastatellun kohdalla tulkitsin suostumuslomakkeen palauttamatta jättämisen muistutuksista huolimatta mahdollisena ilmaisuna halusta jättäytyä tutkimuksen ulkopuolelle.

Haastatteluhetkellä haastateltavista yksi oli alle kolmekymmentävuotias, kolme kuului ikäryhmään 30–39-vuotiaat, kaksi ryhmään 40–49-vuotiaat ja yksi oli yli viisikymmentävuotias. Yksi haastateltavista oli vielä perustutkinto-opiskelija eikä hänellä ollut pappisvihkimystä, mutta viransijaisuuksissaan hän oli hoitanut papin virkaan kuuluvia tehtäviä lukuun ottamatta vihkimyksen edellyttäviä toimituksia. Kaikki haastateltavat olivat toimineet ainakin jonkin aikaa seurakuntapastorina, yksi heistä siirtolaispastorina. Osalla haastateltavista on kokemusta myös sairaalapastorin tai kirkkoherran tehtävistä sekä työstä, johon on liittynyt vähän tai ei ollenkaan papin tehtäviä. Lisäksi toki pappisvirkaan vihityillä haastateltavilla voi olla kokemusta papin työstä myös papinviran tai varsinaisen palkkatyön ulkopuolelta.

En näe tarkoituksenmukaisena luokitella haastateltavia tarkemmin täsmentäen lesboiksi, homoiksi tai biseksuaaleiksi. Mielenkiintoni kohdistuu ei-heteroseksuaalisuuden määrittelyihin ensisijaisesti siinä määrin, kuin ne haastatteluaineistossa rakennetaan merkityksellisinä suhteessa papputeen. Valinnallani toivon mahdollistavani ei-heteroseksuaalisuuden merkitysten herkemmän ja

---

²² Esitteen muotoilin tukeutuen Yhteiskuntatieteellisen tietoarkiston ohjeisiin (ks. Kuula ym. 2009, päivitetty versio).

²³ Informointi oli tehtävä kirjallisena jo senkin vuoksi, että aineisto kerättiin suoraan tutkittavilta ja se tallennettiin sellaisenaan (Kuula 2006, 119).

moninaisemman tarkastelun suhteessa pappeuteen ja välttävänä seksuaalisuuden pelkistämisen ennakolta tarkemmin määrittelemättömän käsitteen alle. Myöskään esimerkiksi parisuhdestatusten esittäminen taustatietona ei mielestäni ole tarpeen.

Puolistrukturoitu teemahaastattelu narratiivisilla mausteilla

Haastattelujen suunnitteluvaiheessa en aineistolähtöiselle tutkimukselle ominaiseen tapaan ollut vielä lyönyt lukkoon sitä, miten aineistoa lähtisin purkamaan ja mitä siitä nostaisin esiin. Yleisen tutkimusongelmani tiivistin tässä vaiheessa kysymyksiksi, *miten Suomen ev.lut. kirkon ei-heteroseksuaaliset papit jäsentävät ammatillista toimintaansa ja miten he tekevät itseään ymmärrettäviksi pappeina ja ammattinsa edustajina*. Ajatuksena oli myös tarkastella sitä, *millä tavoin ja ylipäättään nostavatko papit itse seksuaalisuuden esiin tai miten he sitä suhteuttavat työntekijyyteensä, jos aiheesta kysytään erikseen*.

Kuten sanottu, tavoitteena oli kannustaa pappeja mahdollisimman omaehtoiseen puheeseen ammatillisuudestaan ja työstään sekä mahdollisesti seksuaalisesta suuntautumisestaan suhteessa työhön. Haastattelua edelsi motivoiva osa, jonka tarkoituksena oli jo ennakolta johdattaa haastateltavaa motivoitumaan haastattelun muotoon ja aiheeseen. Kerrontaan ohjaavia kysymyksiä sopivissa kohdin hyödyntämällä toivoin saavani pitempiä vastauksia ja pyrin mahdollistamaan sen, että haastateltavat voisivat vapaammin muodostaa oman vastauksensa kuin perinteisessä teemahaastattelussa.²⁴ Kuvaisinkin haastatteluani narratiivisesta haastattelusta vaikutteita ottavaksi puolistrukturoiduksi teemahaastatteluksi. Pyrin myös aktiivisesti kannustamaan haastateltavia jatkamaan ja kertomaan lisää jo mainitsemistaan asioista ja kokemuksista minimipalautteella, lyhyesti kommentoiden tai tarkentavia kysymyksiä kysyen.

Minun tehtäväni haastattelijana oli pitää haastateltavan puhe suunnitelluissa teemoissa. Tukena minulla oli väljä haastattelurunko (Liite 1). Käsiteltäviä teemoja olivat papiksi lähteminen, kokemukset pappeudesta ja papin työstä, pappiin kohdistuvat odotukset, kirkko työnantajana sekä tulevaisuudennäkymät pappina. Teemojen kautta on mahdollista ajatella käytävän läpi

---

²⁴ Kertomuksiin ohjaavien kysymysten kautta toiveena oli lisäksi nostattaa mahdollisia muutoksen (/pysyvyyden) kuvauksia, joista kertomusten tutkimuksessa ollaan usein kiinnostuneita (ks. Hyvärinen & Löyttyniemi 2005, 191). Kiinnostuksen kohdistuessa tapoihin suhteuttaa pappetta ja ei-heteroseksuaalisuutta toisiinsa oli kuitenkin mielestäni sopivampaa jäsentää aineistoa diskurssien ja subjektipositioiden kautta. Keskittymällä vain papiksi lähtemisen tai kasvamisen kertomusten narratiiviseen analyysiin olisi paljon keskeisiä sisältöjä liittyen juuri seksuaaliseen suuntautumiseen jäänyt analyysin ulkopuolelle.

haastateltavan ”ammattillista polkua” papiksi lähtemisestä papin työn kautta tulevaisuuden näkymiin, joskin erillisiä teemoja oli myös mukana. Lisäksi olin kirjannut itselleni ylös joitain kerrontaa tukevia ja tarkentavia kysymyksiä sekä toisaalta hieman toista lähestymistapaa aiheeseen tuovia lisäkysymyksiä käytettäväiksi silloin, kun haastateltavan on vaikea vastata varsinaiseen pääkysymykseen tai vastaus jää kovin lyhyeksi.

Varalle suunnittelemani lisäkysymykset osoittautuivatkin tarpeellisiksi. Toisille haastateltavista oli luontevampaa antaa pitkiä, laajoja ja pohdiskelevia vastauksia, kun toiset taas vastasivat lyhyemmin ja kertoivat menneistä tapahtumista lyhyesti luetteloiden. Osan kysymyksistä pudotin haastattelukohtaisesti pois haastateltavan jo puhuttua suunnittelemastani teemasta. Myös kysymysten järjestystä pyrin vaihtamaan joustavasti seuraten haastateltavan esiin nostamia asioita. Joissain haastatteluissa pieni osa kysymyksistä jäi ajan puutteen vuoksi kysymättä.

Pyrin yleisesti muotoilemaan kysymykset niin, että kysyisin erityisesti haastateltavien omia näkökulmia ja kokemuksia – en tietoa tai faktoja kartoittavia kysymyksiä. Omakohtaisuutta toivoin houkuttelevani esiin myös kertomuksiin ohjaavien kysymysten kautta (ks. Hyvärinen & Löyttyniemi 2005, 199) sekä varautumalla kysymään suoraan haastateltavan ajatuksia ja tunteita johonkin mainittuun liittyen.

Litterointi ja aineistoesimerkit

Tarkastaessani ääninauhojen laadun tein samalla karkeat muistiinpanot haastattelujen sisällöstä ja niitä koskevista huomioistani, jotta pystyisin tarkistamaan alustavia tutkimuskysymyksiäni ja päättämään sopivan litterointitarkkuuden ja litteroitavan aineiston osuuden. Päädyin litteroimaan haastattelut kokonaisuudessaan saadakseni paremman kokonaiskuvan haastatteluista, ja jotta tarvittaessa olisi helpompaa palata haastattelun kokonaisuuteen pienempiä aineistokokonaisuuksia tai -otteita tarkasteltaessa. Litterointitarkkuudeksi katsoin riittävän karkeahkon sanasta sanaan - tason ja selkeiden taukojen huomioimisen kiinnostuksen kohdistuessa pappien rakentamiin merkityksiin (ks. Ruusuvoori 2010, 424–425).²⁵ Litteroituja sivuja kertyi satakaksikymmentä.

---

²⁵ Kaikkia toistettuja sanoja tai lauseita – silloin kun ne eivät ole suoraan tulkittavissa tehokeinoksi, kaikkia sidossanoja (tuota, niinku) eikä sanojen tapailua ole kirjattu ylös litteraatioon luettavuuden helpottamiseksi. Myöskään kaikkea haastattelijan ja haastateltavan myötäilevää minimipalautetta ei ole kirjattu ylös keskellä toisen osapuolen puhetta, mikäli sen ei tulkita vaikuttavan haastateltavan puheeseen muutoin kuin jatkamaan kannustavana. Myötäilevä minimipalautte on merkitty kuitenkin litteraatioon selkeissä taukopaikoissa, joissa sitä pääasiallisesti esiintyikin.

Yksityisyyden suojan takaamiseksi sekä tutkimusetiikan että tietosuojaa koskevan lainsäädännön edellytysten mukaisesti (ks. Kuula 2006, 64, 80–88, Humanistisen, yhteiskuntatieteellisen ja ... 2009, 28–31; HeTiL 14 § 1 mom. 4 k.) joitain kohtia haastateltavien puheesta on täytynyt litteroitaessa muuttaa siltä osin, kun ne voisivat paljastaa haastateltavan henkilöllisyyden. Haastatteluissa esiintyvät tunnistetiedot kuten haastateltavan ja haastattelussa esille tulleiden muiden henkilöiden, organisaatioiden ja paikkakuntien nimet anonymisoin samalla, kun litteroin haastattelunauhat tekstimuotoon. Haastateltavien nimet muutin pseudonyymeiksi, jotta haastattelukohtaisen koherenssin ja variaation seuraaminen mahdollistuisi (ks. Kuula 2006, 215).

Aineisto-otteet olen pyrkinyt valikoimaan niin, että ne havainnollistavat tutkimustehtävän kannalta olennaisia erittelyjä ja tulkintoja vaarantamatta kuitenkaan haastateltavan yksityisyyden suojaa. Esimerkiksi harvinaisemman työtehtävän esilletulo voisi toimia epäsuorana tunnisteena, mutta tutkimuskysymyksiin vastaamisen suhteen epärelevanttina yksityiskohtana. Edelliseen liittyen valitsin olla myös erittelemättä raportissani yksilöllisiä haastatteluja kokonaisuuksina kovin tarkkaan.²⁶

Myös haastateltavat rajaavat itse aktiivisesti omaa yksityisyyttään valitsemalla sen, mitä kertovat. Eräs haastateltavista mainitsikin ennen haastattelua, ettei välttämättä halua vastata kaikkiin kysymyksiin, vaikka haluaa osallistua tutkimukseen. Jotkut haastateltavista myös täsmensivät haastattelun aikana sitä, saako joku yksittäinen haastattelussa esille tullut asia näkyä tutkimusraportissa. Tutkimuksen aihepiirin omalla kohdallaan liian arkaluonteiseksi kokevat eivät luultavasti vastanneet haastattelukutsuun lainkaan ja rajautuivat näin aineiston ulkopuolelle.

---

²⁶ Itsestään selvästi en voi tietenkään olettaa haastateltavien itsensä pitävän seksuaalista suuntautumistaan koskevia tietoja arkaluonteisina tai tunnistettavuuden edes häiritsevänä heitä erityisesti.

1.4 TÄSMENNETYT TUTKIMUSKYSYMYKSET

Tässä tutkielmassa haluan selvittää, *millaista merkitysten ja diskurssien kautta Suomen evankelis-luterilaisen kirkon ei-heteroseksuaalisesti suuntautuneet papit suhteuttavat ei-heteroseksuaalisuutta ja pappetta toisiinsa ja millaista kuvaa he pappudesta ja itsestään pappena tällöin rakentavat. Toisin sanottuna millaisia subjektipositioita ei-heteroseksuaalisuuden ja pappuden suhteutuksissa papille piirtyy?* Analyysissä kiinnitän huomioni erityisesti seuraaviin valtasuhteita käsitteleviin kysymyksiin.

1. *Millaista toimijuutta – toiminnan mahdollisuuksia ja toimintaan liittyviä oikeuksia – subjektipositioihin liitetään?*

Pappien lisäksi huomioin myös muut mahdolliset haastateltavien puheessa esiintyvät merkitykselliset toimijat. Millaisessa suhteessa papit konstruoituvat suhteessa heihin?

2. *Millaisia funktioita aineistosta hahmottelemani erilaiset merkityksellistämisen tavat tuottavat suhteessa ympäröivään kulttuuriseen ja retoriseen kontekstiin?*

Tällöin tarkastelun keskiössä on pappien rakentamien merkitysten suhteutuminen kulttuurisesti tunnistettaviin ja vallitseviin merkityksiin ja käytäntöihin. Erityisesti kiinnitän huomioni siihen, miten pappien puhe suhteutuu moninaisuutta tukahduttaviin ja eriarvoisuutta oikeuttaviin sosiaalisiin käytäntöihin. Tutkimusraportin päätelmäosiossa pyrin myös pohtimaan, millaisia potentiaalisia ideologisia seurauksia pappien rakentamilla selonteilla on aineiston ylittävässä laajemmassa kulttuurisessa kontekstissa.

2 NEUVOTTELUJA EI-HETEROSEKSUAALISESTI SUUNTAUTUNEEN PAPIN MAHDOLLISUUDESTA

Haastattelemanani papit ovat siinä mielessä jokseenkin yhtenäistä joukkoa, ettei ei-heteroseksuaalinen suuntautuminen, ”seksuaalisuuden toteuttaminen” eikä myöskään niiden yhdistäminen pappeuteen tai papin työhön näyttäyty aineistossa haastateltaville itselleen lähtökohtaisesti ongelmallisena vaan he suhtautuvat niihin myönteisesti. Kukaan haastatelluista ei esimerkiksi kerro ponnistelevansa tai kipuilevansa oman seksuaalisen suuntautumisen hyväksymisen tai sen ”toteuttamisesta” pidättäytymisen suhteen eikä myöskään puolusta esimerkiksi eheytysterapioita tai seksuaalisuuden toteuttamisesta pidättäytymistä. Ei-heteroseksuaalisuuden ja pappeuden yhdistämisen ongelmallisuus kuvataan aineistossa joko menneisyyteen sijoittuvana ja jo ratkaistuna omana sisäisenä prosessina tai menneisyydessä ja nykyisyydessä seurauksena muiden asettamista tai oletetuista odotuksista tai paineesta.

Seksuaalista suuntautumista ja pappeutta suhteuttava puhe on mahdollista hahmottaa keskeisesti puheena ei-heteroseksuaalisen ihmisen mahdollisuudesta toimia pappina. Aineistossa voidaan ymmärtää pitkälti käsiteltävän potentiaalisena tai ilmeisenä esitettyä ongelmallisuutta ja torjuntaa koskien pappeuden mahdollisuutta sekä rakennettavan erilaisia ”ratkaisuja” suhteessa torjuviin tai kyseenalaistaviin käytäntöihin. Näissä erilaisissa ratkaisuissa tai näkökulmissa seksuaalisen suuntautumisen ja pappeuden suhde rakentuu osin erilaisena. Erilaisissa ratkaisuissa papille myös rakentuu erilaisia positioita – toiset vahvempia, toiset heikompia suhteessa pappeuden mahdollisuuteen. Lisäksi haastateltavien puheesta on hahmotettavissa myös muita merkityksellisiä toimijoita ja keskustelukumppaneita, joihin eri ratkaisuissa rakennetaan suhdetta.

Olen jäsentänyt analyysiluvun aineistosta hahmottamieni subjektipositioden mukaan niin, että ensiksi käsittelen sellaisia positioita, joissa toimijuus ja valta ei-heteroseksuaalisuuden ja pappeuden oletetun tai kuvatun ongelmallisuuden ratkaisussa on pitkälti papilla itsellään. Toisessa luvussa käyn läpi positioita, joissa papin toimijuus rakentuu keskeisesti alisteisena suhteessa toisiin toimijoihin. Kolmanteen lukuun olen nostanut erikseen sellaiset papin positiot, joissa käsitellään pappien mahdollisuuksia vaikuttaa aktiivisesti ympäristön suhtautumisen muutokseen kirkon sisällä tai seurakunnassa. Ensimmäisessä luvussa käsitellyissä papin positioissa seksuaalinen suuntautuminen ei näyttäyty pappeuden kannalta juurikaan merkityksellisenä. Sen sijaan silloin, kun papin toimijuus rakentuu toisille toimijoille alisteisena tai papin konstruoituessa ongelmallisen ympäristön muuttajana, seksuaalinen suuntautuminen rakentuu pappeuden tai papin työn suhteen

keskeisesti merkityksellisenä. On kuitenkin hyvä muistaa, että aineistosta identifioimani ulottuvuudet ja niihin liittyvät erittelyt ovat väistämättä pelkistyksiä, joskin toivottavasti tästä syystä aineistoa selventäviä ja havainnollistavia. Subjektipositiot tai niitä piirtävät merkitysjärjestelmät eivät ole tarkkarajaisia eivätkä aina selkeästi erotettavissa olevia kokonaisuuksia vaan osin päällekkäisiä tai sisäkkäisiä. Myös toimijuuteen liittyvät jaottelut on hyvä ymmärtää painotuksina, jotka eivät välttämättä sulje täysin pois muiden toimijoiden aktiivisuutta ja vaikutusmahdollisuuksia.

Suurin osa käsitellyistä positioista toistuu useissa tai lähes kaikissa haastatteluissa, mutta katson tärkeäksi tuoda esiin myös joitain aineiston kokonaisuudessa poikkeuksellisempia mahdollisuuksia suhteuttaa pappetta ja ei-heteroseksuaalisuutta toisiinsa. Poikkeavien puhetapojen identifiointi voi muun muassa ehkäistä kielenkäytön variaation sivuuttavien ja liian yksioikoisten tulkintojen tekemistä ja tukea hallitsevien puhetapojen tunnistamista haastateltavien puheesta (Pietilä 2010, 234). Lisäksi yksittäisemmilläkin ja harvoin toistuvilla merkityksellistämisen mahdollisuuksilla voi olla tärkeä osa kulttuurin rakentumisessa ja sen muutospotentiaalissa (Suoninen 1997, 28).

Se, että eri haastatteluissa korostuvat eri merkitykset eikä kaikkien haastateltavien puheessa rakennu kaikki samat papin positiot, selittää osaltaan joidenkin positioden yhteydessä esitettyjen aineistokatkelmien rajautumista yksipuolisemmin tiettyihin haastatteluihin. Lisäksi taustalla on se, että katkelmien valinnassa ensisijaista on ollut niiden kyky havainnollistaa kulloinkin käsiteltäviä merkityksiä ja toisaalta haastateltavien tunnistamattomuuden turvaaminen.

Analyysin tulokset kokoon yhteen seuraavassa pääluvussa, jossa myös käsittelen ja pohdin enemmän identifioimieni merkityksellistämisen tapojen suhdetta kulttuuriseen kontekstiinsa ja toisiin tutkimuksiin.

2.1 Pappi ratkaisijan positioissa

Hahmotin aineistosta kuusi diskurssia, joissa tulkintani mukaan valta piirtyy jollain tapaa papille itselleen rakennettaessa ratkaisua ei-heteroseksuaalisen papin mahdollisuutta koskevaan problematiikkaan. Näissä diskursseissa seksuaalinen suuntautuminen ei näyttäyty merkityksellisenä pappeuden kannalta. Kuitenkin, vaikka toimijuus näiden diskurssien kautta rakentuvissa papin positioissa pitkälti on papilla itsellään, näyttäytyvät myös toiset toimijat osassa diskursseja merkityksellisinä.

Ensimmäisessä alaluvussa käsittelen positioita, jotka olen nimennyt *työntekijän positioiksi* ja *asiantuntijan positioiksi*. Näissä positioissa ymmärrän papilla itsellään olevan erityisen vahvasti vallan ei-heteroseksuaalisuuteen liittyvän ongelmallisuuden haltuun ottamisessa ja ratkaisemisessa. Toisessa alaluvussa esittelen toisiinsa osin kietoutuvissa ja päällekkäisissä diskursseissa rakentuvat *kutsutun papin* ja *sisäisen ongelmanratkaisijan positiot*. Näissä positioissa valta tulkintani mukaan palautuu papille itselleen, mutta osin toisten toimijoiden tai elämää säätelevän vaihtoehdottomuuden kautta. Kolmannen alaluvun aiheena on *ihmiskeskeinen pappi*, johon liittyvät merkitykset limittyvät työntekijän positiota ja kutsuttua pappia rakentavien diskurssien kanssa. Ihmiskeskeisen papin positiossa papin oma toimijuus ei-heteroseksuaalisen papin mahdollisuuden rakentamisessa vaikuttaa myös olevan papin hallussa. Neljänneksi käsittelen *tasa-arvoisen ja inhimillisen papin positiota*. Valta rakentuu edelleen papille, mutta sitä perustellaan osin tukeutumalla lain suomiin oikeuksiin, jolloin laki papin valintojen puolustajana voidaan nähdä myös toimijana, joka mahdollistaa pappeuden oikeutuksen.

2.1.1 Pappi työntekijänä ja pappi asiantuntijana

Työntekijän positio

Diskurssissa, jossa yksityinen ja julkinen erotetaan toisistaan, seksuaalinen suuntautuminen sijoitetaan yhtäältä yksityiseen – yksityisasiaksi – tai sen liittyminen työhön kielletään. Toisaalta työ konstruoidaan ”pelkkänä” työnä, virallisten työtehtävien suorittamisen kautta tai pappuus mutkattomasti papin ”roolin” kautta: se, että *on* pappi riittää.²⁷ Yksityisen ja julkisen erottelun

---

²⁷ Periaatteessa diskurssin, joka erottelee yksityisen ja julkisen regiimin toisistaan, voi tietysti hahmottaa myös kahtena erillisenä diskurssina, joita käytetään aineistossa usein yhdessä ja limikkäin, ja jotka molemmat tulevat osaltaan saman

kautta papille rakentuu voimakkaan ja itsenäisen työtä tekevän papin positio, jolla on valtaa ja oikeus rajata oma yksityisyytensä, suojautua torjunnalta ja jättää se omaan arvoonsa. Papputeen riittää työhön tai virkaan kuuluvien tehtävien hoitaminen ja se, että *on* pappi.

Työntekijän positio rakentuu merkityksellisenä erityisesti Henriikan haastattelussa, mutta myös Leena liikkuu tässä yksityisen ja julkisen erottelevassa diskurssissa. Kuten myöhemmin luvussa 2.2 tullaan toteamaan, huomioi muutama muukin haastateltava tämän diskurssin neuvotellessaan avoimuuden ideaalista. Lisäksi mikäli myöhemmin käsiteltävä ihmiskeskeisyysdiskurssi luettaisiin yksityisen ja julkisen erottelun osaksi, voidaan yksityisen ja julkisen erottelu nähdä vielä hieman keskeisempänä merkityssysteeminä haastattelujen kokonaisuudessa ja papputea oikeuttavassa puheessa.

Alla esitetyt otteet havainnollistavat seksuaalisuuden sijoittamista yksityisen piiriin ja työn merkityksellistämistä seksuaalisuudesta irrallisena. Henriikka kertoo kohtaamisistaan seurakuntaneuvoston jäsenen kanssa, joka on aiheuttanut ”kaikenlaista vaivaa runsain mitoin” sen jälkeen, kun Henriikka ”ryhtyi elämään naisen kanssa parisuhteessa”. Otteen kaksi edellä Henriikka on haastattelussa kuvannut tilannetta, jossa kyseinen seurakuntaneuvoston jäsen keskeytti Henriikan saarnan kysyäkseen tämän homoliittoja koskevaa mielipidettä. Olen kursivoinut joitain kohtia osasta aineisto-otteita, jotta lukijan olisi helpompi kiinnittää huomio niihin otteen kohtiin, joihin erityisesti tekstissä viitataan. Haastattelijan lyhyet puheenvuorot on esitetty sulkeiden sisällä silloin, kun ne sijoittuvat haastateltavan puheenvuoron sisään. Kaksoissulkeisiin olen kirjannut tekstin litterointivaiheessa joitain erillisiä huomioita. Kolme pistettä tarkoittaa taukoa ja tauko-sana sulkeisiin kirjoitettuna erityisen pitkää taukoa, kaksi peräkkäistä viivaa poistettua kohtaa ja suluissa oleva x-kirjain epäselvää kohtaa.

Ote 1, Henriikka

1. me ei oikeen sellasta keskusteluyhteyttä löydetä, koska mä oon vähän kovakorvasesti sitä mieltä, että
2. mun *perheasiat on mun yksityiselämää* (Hja: Nii.) *et ne ei vaikuta mun viran hoitamiseen sitä eikä*
3. *tätä.* (Hja: Nii.) Et se ... jonku messun jälkeen se ampasikin mun luokse ja kysy siitä sähköpostista,
4. johon mä en sitte vastannu, ku mä katoin, et mun ei tarvihe ottaa siihen kantaa. (Hja: Nii.) Mää sitte
5. siltä kysyinkin, että kuule, mitä sä näät, kun sä katot mua. Mulla oli siinä silloin *pantapaita päällä*, ja
6. se katto mua, että ei hän ymmärtäny kysymystä. (Hja: Nii.) Mä et no niin just. Et musta se niinkun,
7. *et ensisijassahan se näkee papin*, ku se kattoo mua. (Hja: Nii.) Et se on *hänen omaa vinouttaan*, että
8. se rupee pohtimaan, että *mitä mä teen kotona ja kenen kanssa*. Musta se on enempi sellanen niinku

---

asian kääntöpuolena rakentaneeksi kodin ja työn regiimien eroa niin, että seksuaalinen suuntautuminen tuottuu työhön kuulumattomana asiana.

9. (Hja: Mm.) *heidän sairautensa* ((nauraen)) sitte että.

Ote 2, Henriikka

1. Et mä aattelin, et mä oon silleen niinku ... hissun kissun, (Hja: Nii.) että jos asia kohdistuu muhun
2. nimeltä, ni en mä siihen sitä kyllä sitten jätä. (Hja. Nii, nii.) Että niin kauan, ku se on niinku ... sem-
3. mosella yleisellä linjalla ... niin mä annan olla. (Hja: Nii.) Et ei se niin kun, jos se henkilöityy mu-
4. hun, niin ... sit mä puutun asiaan. (Hja: Nii.) Ja tavallaan vielä se, että niinkun ... *jos tuohon puolis-*
5. *kaan joku puuttus*, niin sit mä saattaisin kyllä oikeesti ärtyä, koska ... se ei oo missään tapaukses hä-
6. nen asiansa. (Hja: Nii, nii.) Et se on niinkun ... Mää kestän kyllä tietyllä tavalla sen julkisen roolini
7. puolesta yhtä ja toista, *mutta se että tullaan ... kotiin, niin se ei käy*. (Hja: Nii, nii.) Et se on niinkun,
8. et mä siitä kyllä sitten pahan kerran äidyn. ... Et se ei oo missään tapauksessa asiallista.

Otteessa yksi seurakuntaneuvoston jäsenen tekemän seksuaalista suuntautumista koskevan keskustelunavauksen sisällön²⁸ ymmärtäminen ”perheasiana” (r. 2) tehostaa seksuaalisen suuntautumisen sijoittamista yksityiseen. Keskustelunavauksen sisällön kuvaaminen esimerkiksi käsitteen *seksuaalinen suuntautuminen* kautta ei välttämättä herättäisi vastahakoisessa kuulijakunnassa samoja myönteisiä konnotaatioita eikä toimisi retorisesti yhtä tehokkaasti oikeuttamassa ei-heteroseksuaalisuuden siirtämistä yksityiseen²⁹. Otteessa kaksi Henriikan voidaan ajatella näyttäytyvän edelleen kenä tahansa perheellisenä naisena, joka oikeutetusti haluaa itsensä lisäksi suojella puolisoaan ja kotiaan ulkopuolisten hyökkäyksiltä. Henriikan yksityisyyden rajaamisen vakuuttavuutta voidaan ajatella vahvistavan myös papin julkista roolia koskeva täsmennys otteessa kaksi: papin rooliin kuuluu julkisuus ja julkisen roolin puolesta on mahdollista kestää ”yhtä ja toista” (r. 2–3, 6–7). Tällä toteamalla Henriikan voidaan ajatella tulevan osoittaneeksi ja vahvistaneeksi, että hän kykenee julkiseen työrooliinsa kuuluun käsittelemään aihetta yleisesti ja on siten pystyvä ja vahva työntekijä.

Otteessa yksi toisen ihmisen kotiin ja yksityisen alueelle tunkeutuminen käännetään vastapuolen ”vinoudeksi” ja ”sairaudeksi” (r. 7–9) valjastamalla heteroseksuaalisuudesta poikkeavia seksuaalisuuksia arvostelevaa retoriikkaa omien oikeuksien puolustamiseen. Vastapuoli ymmärretään toisen ihmisen yksityisyyteen tirkistelijänä, minkä voi taas ajatella yleisesti yhteiskunnassamme merkityksellistettävän epäsuotavaksi. Tässä yhteydessä ei puhutakaan enää perheestä vaan viitataan toimintaan. Muotoilun ”mitä teen ja kenenkin kanssa” (r. 8) on mahdollista

---

²⁸ Henriikan puheesta ei käy suoraan ilmi, mistä seurakuntaneuvoston jäsen halusi sähköpostissa keskustella, mutta kyseisestä haastattelun kohdasta on joka tapauksessa pääteltävissä kysymyksen käsittelevän jollain tapaa seksuaalista suuntautumista koskevaa problematiikkaa.

²⁹ Perhe on yleisesti mielletty vahvasti yksityiseksi ja henkilökohtaiseksi alueeksi (Nätkin 2003, 18, 21; Heinonen 2010, 29).

tulkita edelleen pönkittävän mielikuvaa häiriintyneestä tirkistelijästä, joka haluaa nähdä muutakin kuin perheen tavallista arkea.

Ajatusta, ettei seksuaalisella suuntautumisella ole mitään tekemistä papin työn kanssa, vahvistaa otteessa yksi puhe pappeudesta yksinkertaisesti ulkoisesta olemuksesta – papin pantapaidasta – havaittavana faktana (r. 5). Toisaalla Henriikka toteaa samaan tyyliin, että virka-asu ”tekee ihmisestä papin” ja papeista ”yhden joukon”, ja lisää että ”kyllä se virka sillä tavalla kantaa” ja ”pitää ruodussa ja pystyssä”. Samaa tapaan Henriikka erottaa papin henkilökohtaiset ominaisuudet julkisemmasta seurakunnan edustajan työroolista: ” – – loppuviimein, sitten kun se joku tilanne tulee, jossa pappia tarvitaan, niin pappi on pappi, oli se sitten niin kun mies taikka nainen tai ihan mikä tahansa, ni se on kuitenkin seurakunnan edustaja”. Lisäksi Henriikka huomauttaa, että pappi hän on joka tapauksessa lopun elämää, kun papiksi on kerran virallisesti vihitty – oli pantapaita päällä tai ei.

Leena lähestyy seuraavissa otteissa ammatillista roolia hieman eri sanankääntein.

Ote 3, Leena

1. Mää pidän ovea raollaan, kuuntelen, mitä hän puhuu, mutta ku hänen raamatunkäsityksensä on tämä
2. yksoikonen ja vähän karismaattinen, niin mul on hyvin helppo siitä tehdä se johtopäätös, *et mä en*
3. *tuu hyvin kohdelluksi, jos mä tulen ulos kaapista.* (Hja: Nii.) *Eikä mul oo mitään tarvetta siihen.* Mää
4. *teen työtäni.* (Hja: Nii.) *Ku mä teen työni hyvin, käytän siinä persoonalliset lahjani, silloin mä oon*
5. *hyvä pappi.*

Ote 4, Leena

1. Et nyt mä voi heittää tällä tavalla vähän huumorilla rajoja, et mä nään, että sää et osaa tätä asiaa
2. käsitellä, ni pidä sormesi pois. *Ollaan työtovereita.* Meidän tärkein tehtävä on tehdä nää hommat,
3. (Hja: Nii.) *tehdä ne hyvin. Ja jätä mun persoona rauhaan.* (Hja: Nii, nii.) Ja hän ei oo sen jälkeen
4. sinne yrittäny paljon kurkkia. (Hja: Nii.)... Kyllä mun mielestä, kukaan ei mua suojaa, ellen mä itse
5. opi suojaamaan itseäni.

Otteet havainnollistavat yksityisen ja julkisen erottelulle tyypillistä tapaa ymmärtää työ ”vain” työksi. Työn hyvä hoitaminen ei edellytä ulostuloa kaapista, vaan tärkeintä on saada ”hommat tehtyä”. Seksuaalinen suuntautuminen siirretään otteessa neljä (r. 3) yksityiseen osana *persoonaa*. Seksuaalisen suuntautumisen tuottamisen persoonan osana voidaan ajatella vetoavan länsimaisissa individualistisissa yhteiskunnissa yleisesti jaettuihin merkityksiin yksilöllisestä ihmisestä ainutlaatuisena ja arvokkaana, yksityisyyteen ja loukkaamattomuuteen oikeutettuna (ks. Hautamäki

1996, 21–28).³⁰ Erityisesti ymmärrettäessä seksuaalinen suuntautuminen persoonan osana sen voidaan ajatella näyttäytyvän olemisena pelkän tekemisen sijaan. Olemista voitaneen ajatella olevan vaikeampi kyseenalaistaa ja arvostella kuin tekemistä, johon kritiikki on usein pureutunut (ks. s. 10), ja seksuaalinen suuntautuminen on kenties mahdollista siirtää oikeutetummin yksityiseen ja muiden arvostelun tavoittamattomiin olemisena kuin tekemisenä.

Seuraava ote on alku Henriikan vastauksesta kysymykseen, mitä kirkko odottaa työntekijältään ja Henriikalta työntekijänä. Vaikka otteessa ei suoraan puhutakaan seksuaalisesta suuntautumisesta, voidaan sen sekä haastattelun että laajemmassa diskursiivisessa kontekstissa tulkita potentiaalisesti venyttävän tilaa myös seksuaalisen suuntautumisensa suhteen normista poikkeaville papeille vastaamalla ajatukseen, että papin persoonaan olisi oikeutta kohdistaa erityisvaatimuksia. Otteessa voidaan identifioida yksityisen ja julkisen erottelevan diskurssin ”molemmat puolet”: yksityinen on yksityistä ja työ on työtä.

Ote 5, Henriikka

1. Varmaan tietynlaista lojaliteettia kuitenkin, että se on ihan selvää, että meidän *hommat on sidottu*
2. *kirkkolakiin ja kirkkojärjestykseen, että tiettyjä asioita tulee tehdä.* (Hja: Nii, joo.) Et se niinkun, ...
3. en mä oikein tiedä, mitä multa odotetaan ((naurahtaan)). Tai siis, tai tavallaan joo, mutta niinkun,
4. mää oon vähän laiskasti tota asiaa kyllä pohtinu, et mä aattelen, et mä kuitenkin täs *koitan työn tehdä*
5. *niin hyvin ku kykenen ja saa kirkolle kelvata.* (Hja: Nii.) Et sehän on aika väljästi itse asiassa niin-
6. kun ... se että ketkä kelpaa papiks tai ketkä siis ... pappisvirkaan vihitään, niin voi olla niinku riit-
7. tävä pätevyys jo piispan suostumus asialle ((nauradus)) sitte plus seurakunta, joka kutsuu palveluk-
8. seensa. – – Sit tottakai on ... ehkä jotenki aattelen silleen, et tietyllä tavalla me ollaan, *edustetaan*
9. *valtion virkamiehiä, et on tiettyjä asioita, jotka on meidän velvollisuus ja oikeus toimittaa ...* (Hja:
10. Nii.) ja ne on sitten *kirkkolakiin prääntäty ne asiat.* (Hja: Mm.) Et ehkä ne on enemmän sellaseen
11. *viran hoitamiseen ...* tai sen kautta mä sitä ite aattelen, et ne *ei oo sidoksissa niinkun tavallaan mun*
12. *persoonaan, et vaik et se on mun henkilökohtanen juttu, että* (Hja: Nii.) *millainen mä oon, ni se on*
13. *mun oma asia.* (Hja: Nii.) Et se on niinkun se *joutava lillukan varsi sen viran toimittamisen ja hoi-*
14. *tamiseksi, kunnollisen hoitamisen kannalta. ...* Mitenhän se mahto *Luther katekismukseensa* laittaa,
15. että *sanan ja sakramenttien oikee toimittaminen ni kirkko on siinä.* Ja näin kun mä *teen,* (Hja: Mm.)
16. *opetan niinku kirkko suurin piirtein opettaa ...* (Hja: Mm.) *olennaisista asioista nin mä lasken, että*
17. *mä oon sillon se, mitä kirkko odottaa multa.*

---

³⁰ Yksityisen ja julkisen erottelu ei sulje pois mahdollisuutta liittää persoonaa ja myös seksuaalista suuntautumista tavalla tai toisella työn piiriin samankin haastattelun sisällä. Otteessa kolme (r. 4–5) ei viitata suoraan seksuaaliseen suuntautumiseen, mutta luvussa 2.2 käsittelen erikseen tapoja nivoa seksuaalinen suuntautuminen työhön tai papputeen esimerkiksi juuri persoonan tai perheen kautta, jotka tässä yhteydessä kuuluvat yksityiseen.

Myös Henriikka rakentaa yksityisen ja julkisen erottelua siirtäen persoonan yksityiseen: millainen pappi itse on, on hänen henkilökohtainen asiansa eikä se vaikuta viran kunnolliseen hoitamiseen (r. 11–14). Kirkon työntekijäänsä kohdistamia odotuksia pohditaan olemisen sijaan tekemisen ja toiminnan kautta (r. 2, 4–5, 8–11, 13–17) – sovittujen tehtävien hoitamisenä. Työtehtäviä, joita papilla on ”velvollisuus ja oikeus toimittaa” (r. 9), määrittävät kirkkolaki ja kirkkojärjestys (r. 2, 10). Riveillä 14–15 viitataan myös luterilaisiin tunnustuskirjoihin kuuluvaan Lutherin katekismukseen: kirkko on sanan ja sakramenttien oikeassa toimittamisessa.³¹ Tämän otteen jälkeen Henriikka lisää vielä oikean toiminnan ohjenuoriksi pappisvihkimyksen sitoumukset (kuten elää seurakunnalle esikuvallisesti ja olla levittämättä harhaoppeja) sekä kirkon tunnustuksen (katekismuksen, uskonpuhdistuksen myötä syntyneet tunnustuskirjat ”ja muut”). Papin tehtävän esikuvallisuutta tai oikean opetuksen antamista ei tuoteta tässä yhteydessä mitenkään ongelmallisina suhteissa papin ei-heteroseksuaaliseen suuntautumiseen, vaikka kirkon opetuksen seuraamista omassa opetuksessa pehmennetäänkin sanoilla ”suurin piirtein” ja ”olennaisista asioista” (r. 16–17).

Asiantuntijan positio

Asiantuntijuusdiskurssin kautta rakentuva pappi on etäältä tilanteita arvioiva auktoriteetti, jolla on pääsy oikeaan tietoon ja totuuteen. Omat argumentit faktuaalistetaan vakuuttavana vastapuheena ei-heteroseksuaalisuutta tai ei-heteroseksuaalisen ihmisen pappetta jollain tapaa arvosteleville tai kyseenalaistaville kommenteille tai käytännöille. Asiantuntijuusdiskurssissa papin oma seksuaalinen suuntautuminen ei näyttäyty työn suhteen merkityksellisenä, vaan ei-heteroseksuaalisuuteen tai ei-heteroseksuaalisen ihmisen papputeen liittyvää problematiikkaa lähestytään tietävästä ja ammattimaisesta asiantuntijan positioista etäännyttäen seksuaalisuusteema jonkin ulkopuolisen, kuten ymmärtämättömien ja inhimillisten ihmisten tai kirkon ja kirkollisen keskustelun ongelmaksi. Oikean tiedon hallitseminen nostaa ei-heteroseksuaalisen papin itsensä seksuaalisen suuntautumisensa suhteen tavallaan oikeutettuun ja kyseenalaistamattomaan asemaan. Asiantuntijana papilla on valta hallita torjuntaa tai ymmärtämättömyyttä omasta erillisestä asemastaan käsin.

---

³¹ Tässä yhteydessä voi olla mielenkiintoista huomioida, että tunnustuskirjoissa myös täsmennetään, että sanalla ja sakramenteilla on Kristuksen vuoksi tehonsa ihmisten kelvollisuudesta tai kelvottomuudesta riippumatta (ks. Augsburgin tunnustus, VIII; Iso Katekismus, Viides osa, Altтарin sakramentti). Lisäksi luterilaisessa opissa papin virka nähdään päteväenä tämän henkilökohtaisista ominaisuuksista riippumatta, mikä tuonee vakuuttavuutta Henriikan tapaan erottaa persoonansa mahdollisuudesta hoitaa virkaansa hyvin (ks. Papin ydinosamiskuvaus 2008, 5).

Asiantuntijuusdiskurssi saa keskeisen sijan erityisesti Mirkan haastattelussa, mutta sitä käyttävät satunnaisesti myös muut haastateltavista. Oikean tiedon haltijana haastateltavat oikeuttavat myönteistä näkökulmaa ei-heteroseksuaalisuuteen useiden eri argumenttien kautta.

Ote 6, Leena

1. Niin nyt mä tiedän, et niin pitkälle ovat päässeet jotkut rohkeat piispat ... ajattelussaan, että tämä ei
2. ole, homoseksuaalisuus tai seksuaalinen identiteetti, ei ole pelastuksen kysymys. Sen vuoksi, oletko
3. hetero tai homo tai biseksuaali tai transseksuaali ni (Hja: Mm.) sinua ei valita tai hyljätä taivaasta,
4. se ei ole pelastuskysymys, (Hja: Mm.) vaan se on enemmänkin luotuna olemisen kysymys, (Hja:
5. Nii.) millaiseksi meidät on luotu.

Edellisessä otteessa haastateltava asettuu tietävään positioon torjuessaan ajatuksen homoseksuaalisuudesta tai seksuaalisesta identiteetistä pelastuskysymyksenä ja tuottaessaan sitä luotuna olemisen kysymyksenä. Tätä otetta voidaan lukea toki myös kutsumusdiskurssin kautta tiedoksi Jumalan hyväksynnästä (kutsumusdiskurssista seuraavassa luvussa). Lisäksi esimerkiksi kontekstuaalinen ja Raamatun ydinsanomaa korostava raamatuntulkinta näyttäytyvät joissain kohdin itsestään selvinä lähtökohtina perustella myönteistä suhtautumista ei-heteroseksuaalisuuteen ja parisuhteen rekisteröineen ihmisen pappeuden mahdollisuuden käsittely erikseen sitä varten perustetussa komiteassa tuotetaan arveluttavana siitä syystä, ettei parisuhteen rekisteröinti yksinkertaisesti ole syntiä eikä sairautta.

Seuraava ote havainnollistaa tapaa lähestyä ei-heteroseksuaalisuuteen jollain tapaa kielteisesti tai ymmärtämättömästi suhtautuvia ihmisiä ammattimaisen ymmärtävästä ja jopa sielunhoidollisesta näkökulmasta inhimillisinä ihmisinä. Tämänkaltainen asiantuntijuuspuhe on tyypillistä juuri Mirkan haastattelussa.

Ote 7, Mirkka

1. mun kohal ei oo suinkaa ollu niin, et mä olisin ... että ois koko ... tän matkan ajan ollut itsestään sel-
2. vää, et mä haluan papiks, ei todellakaa. Mul oli yhes vaihees sillee, et ei vitsi ikinä. – – se liittyy pal-
3. jon tottakai se liittyy myös niinku seksuaaliseen identiteettiin ja siihen liittyviin kysymyksiin, (Hja: Nii.)
4. siihen että koenks mä tulevani, et onks kirkko semmonen tai seurakunta semmonen yhteys, mihin
5. haluu niinku sitoutuu tai missä haluu olla. (Hja: Nii.) Että ... ja sit se on osaks ollu ihan jotenki sitä,
6. et kun on kokenu, että ne piirit on joskus välil ollu ... tai ne piirit, minkä kans ite on ollut tekemisis,
7. ne on ollu jotenki ... ymmärtämättömiä tai ... (Hja: Nii.) Nii.

Hja:

8. Mitä se on, minkälaisia ajatuksia se on sussa herättäny tai tuntemuksia tai? ... (M: Mm.) Osaaksää
9. kertoo lisää tosta?

M:

10. Joo, ai et miten mä koen sen ymmärtämättömyyden tai. (Hja: Nii, nii, tai) No se tottakai, se tottakai
11. niinkun ... no ... katkeruutta, turhautumista, siis semmosta niinku, tulee semmonen, tai siis ... petty-

12. mystä. (Hja: Mm.) – – vaan niinku on siinä niiden *ihmisyhteisöjen realiteettien ääressä ... tavallaan*
 13. *niinku hiljaa. Et niinhän se menee. Et koska, ku ... mä oon siis ite käyny tosi pitkän psykoanalyysin.*
 14. Mä oon sen lisäksi *opintojen aikana niin lukenu pikkasen psykaa, sosiaalipsykaa, (Hja: Joo.) tehny*
 15. *psykiatria.* – – ja se psykoanalyysi mä en tiedä miten tuttu se on sulle prosessina (x). (Hja: Ää, jos-
 16. sain määri, mm. ((hjan vastaus peittää hvan sanan))) Joo. Se on hyvin syväluotaava semmonen oman
 17. niinkun elämänhistorian, minuuden, omien toimintamallien, (Hja: Mm.) mitä tahansa, niinku proses-
 18. si. Jossa samalla sit *oppii hahmottamaan ja jäsentämään ihmisyyttä, ihmisyyden rakentumista, per-*
 19. *soonallisuuden rakentumista, eri asioiden vaikutusta siihen, tai sitten niinkun siis ihmisten reagoin-*
 20. *tia, siis ylipäättäänsä minkälaisia me ollaan psykologisest näkökulmasta.* (Hja: Mm.) Ni toisaalta ku
 21. sanoit, et minkälaisii reaktioit se on herättäny, ni yks on niist tavallaan se semmonen, et no, et *täm-*
 22. *mösiihän me ihmiset ollaan, et ei me katsota Jumalan näkökulmasta asioita. Tai ei me tajuta, ei me*
 23. *ymmärretä asioita samalla tavalla ku Jumala voi ymmärtää.* (Hja: Mm.). Et me ollaan *inhimillisiä,*
 24. *me kehitytään sellasiks ku me kehitytään, meihin vaikuttaa ne tekijät, mitkä meihin vaikuttaa. ... ja*
 25. siis monen muun tekijän joukossa. – – Ja nyt toi näkökulma on sitten täs myöhemmin *kypsyny sella-*
 26. *seks tavallaa tietynlaiseks osaks sitä omaa ehkä ammatillisuutta.* Et tavallaan kokee *negatiivisen tai*
 27. *kielteisen suhtautumisen homo-, lesbo-, bi-, trans-ihmisiin kohtaan,* (Hja. Mm.) niin totta kai satuttaa,
 28. siis tietyis tilanteis, se riippuu et kuka sen sanoo ja missä, kuinka suoraan ja törkeesti, mut että toi-
 29. saalta tavallaan *siihen on tullu semmonen, niinku itte kokee ittelle semmonen ote,* et hei, että nii, että
 30. kokee, *et itsellä on tavallaan sillä tavalla ymmärrystä ja perspektiiviä tarkastella asioita, minkä yks*
 31. *tärkee osaelementti on tottakai teologinen koulutus,* (Hja: Nii.) *ymmärrys Raamatusta, Raamatun*
 32. *kirjojen syntyprosessista, niiden kulttuuri- ja aikasidonnaisuudesta, kaikest tästä, mikä on niillä ih-*
 33. *misillä, jotka ovat sillä alalla niinku tietoja hankkineet riittävästi.* (Hja: Mm, mm.) Eli tota, tavallaan
 34. siit on tullu semmonen ... osa, tai siis miten mä sanoisin, siis et nykyään niinku suhtautuu semmo-
 35. siin äänenpainoihin tai kommentteihin sillä tavalla ... no ... *ehkä sitä kokee, että on työssä ehkä sie-*
 36. *lunhoidollises mieles siinäki hetkessä tai niissä tilanteissa.* (Hja: Nii.) Et siihen on tavallaan *välineit*
 37. *suhtautuu ... että ... nii ... enemmän.*

Psykologisen, sosiaalipsykologisen, psykiatrisen ja teologisen tietämyksen avulla Mirkka pystyy ottamaan kielteisen tai ymmärtämättömän suhtautumisen jopa tavallaan oman työnsä kohteeksi. Asiantuntemuksen ja ammatillisuuden ansioista ulkopuolelta tulevan ymmärtämättömyyden luoma uhka ja loukkaus ovat hallittavissa.

Mirkan puheessa itseä vältetään kuitenkin asettamasta ”vastustajien” yläpuolelle. Vaikka opiskelu ja tiedon hankkiminen näyttäytyvät pääsyyntä oikeaan ymmärrykseen, joka Mirkalla itsellään siis jo on, rakentaa hän samalla yhteyttä ymmärtämättömiin inhimillisiin ihmisiin lukemalla itsensä heihin (r. 21–24). Lieventämällä hierarkkista asettelua itsensä ja ”vastustajien” välillä hän saavuttanee jollain tapaa oikeutetun aseman arvioida vastapuolen näkökulmien puutteellisuutta. Lisäksi Mirkan voidaan ymmärtää pehmentävän ”toisen osapuolen” arvostelua muinkin keinoin. Riveillä 6–7 Mirkka muun muassa puhuu kohtaamastaan ymmärtämättömyydestä oman kokemuksensa kautta (ei suorana faktana), käyttämällä sanoja ”joskus”, ”välillä” ja ”jotenki” sekä täsmentämällä, että kyse on juuri niistä piireistä, joiden kanssa itse on ollut tekemisissä. Myöhemmin hänen voidaan

ymmärtää pehmentävän oman ammatillisuuden ja osaamisen kuvaustaan sanoilla ”tavallaan”, ”tietynlaiseksi”, ”ehkä” ja esittämällä ammatillisuus tai osaaminen omana kokemuksena (r. 26–37). Vakuuttavuutta lisää vielä tapa esittää ”meille inhimillisille ihmisille” kontrastoituneena paitsi tieteellinen tieto myös Jumalan ymmärtävä näkökulma (r. 22–23). Jumala vaikuttaa näin olevan samalla puolella vastapuolen ihmisyyttä ymmärtävän papin kanssa kutsumusdiskurssin hengessä.

Jaana tuottaa palvelemisen halun ohella teologista koulutusta ja siihen liittyvää osaamista myös pappina toimimisen olennaisena ja merkityksellisenä kriteerinä niin, että odotukset papin heteroseksuaalisuudesta saataneen näyttämään varsin epäoikeutetuilta.

Ote 8, Jaana

1. Mutta kieltämättä kyllä mä oon monta kertaa ajatellu, että olen kokenut sen valtavana loukkauksena,
2. tällöisen ajattelun, että ... pappi, joka on homo, ei voisi olla kirkon virassa, ei voisi palvella, ei
3. niinkun kelpaisi. Ja mä oon ajatellu, että kun on teologiaa opiskellu ja on paneutunu ja haluaa pal-
4. vella (Hja: Nii.) ihmisiä, kirkkoa, Jumalaa, niin että se sen perusteella ei sitten yhtäkkiä kelpaiskaan.
5. (Hja: Nii, nii.) Että niinkun kuitenkin se osaaminen ja se halu, että yhtäkkiä sille ei oo mitään arvoa.

2.1.2 Papiksi kutsuttu ja sisäinen ongelmanratkaisija

Kutsumusdiskurssiksi nimeämässäni merkityssysteemissä korostuu yhteys Jumalaan sekä hänen kutsumanaan tai johdattamana olevinen. Ymmärrän diskurssin näin ollen sisältävän varsinaisten suorien kutsumukseen tai johdatukseen viittaavien lausumien lisäksi laajemmin Jumalan esittämisen jollain tapaa osallisena papin työssä. Diskurssissa rakentuvan ”kutsutun” papin voidaan ymmärtää merkityksellistyvän myös Jumalan työhönsä kutsumaksi välittäjäksi itsensä ja ihmisten välillä.

Ei-heteroseksuaalisen ihmisen pappeuden oikeutetusta ja perustelua rakentavan sekä torjuvassa ympäristössä työskentelyä ja jaksamista mahdollistavan kutsumusdiskurssin yhteydessä on luontevaa käsitellä samoja funktioita tuottavat yleisesti sisäiseen kokemukseen tai sisäisiin ominaisuuksiin viittaavat merkitykset. Sisäisyysdiskurssissa rakentuvaa pappia voidaan kutsua vaikkapa sisäiseksi ongelmanratkaisijaksi. Sisäisyys- ja kutsumusdiskurssi limittyvät toisinaan keskenään eikä niiden välille ole mahdollista aina vetää rajaa. Esimerkiksi tietoisuus Jumalan kutsusta voidaan ymmärtää juuri sisäisenä kokemuksena. Lisäksi vaikka nyt käytän sanaa kutsumus myös diskurssin nimessä viitaten sillä juuri jumalayhteyteen ja hänen antamaansa kutsuun, eivät haastateltavat aina välttämättä käytä termiä samassa merkityksessä. Yhteys Jumalaan ei käy kutsumuksesta puhuttaessa aina suoraan ilmi. Kutsumus-sanalla voitaneen myös viitata hengellisen kutsumuksen sijaan yleisemmin vaikkapa merkityksen tai tarkoituksen kokemukseen, omaksi koettuun elämäntehtävään tai haluun itsensä toteuttamiseen (ks. Niemelä 2004, 31–32), jolloin

kutsumus olisi ymmärrettävissä pikemminkin sisäisyysdiskurssin kautta.³² Kutsumus- ja sisäisyysdiskursseja käyttävät selkeästi suurin osa haastateltavista.

Seuraavassa otteessa Asta puhuu kutsumuksesta ilman eksplikoitua jumalayhteyttä, mutta myös johdatuksesta papin työhön päätyminen taustalla, mikä viittaa suuremmin Jumalan vaikutukseen.

Ote 9, Asta

1. Mul ei vaan ollu muita vaihtoehtoja. (Hja: Nii.) ... Et se oli se ainut vaihtoehto ja tavallaan ei silleen
2. oma järkivalinta, kun eihän tätä hommaa tee kukaan hyvillä järjenlahjoilla varustettu. Täs on (Hja:
3. Nii. ((naurahtaen))) kumminki sellaset työajat ja paljo hankalia ja raskaita asioita niitten hyvien ja
4. iloisten lisäksi, ni (Hja: Nii.) en usko et on olemas sellasta leipäppia, joka tekis pelkästä rahasta
5. tätä. (Hja. Nii, nii.) Ei tästä niin hyvin makseta. (Hja. Nii.) ... Et sellanen ... *selkee kutsumus, ja*
6. *sitten jos tämmöstä uskonnollista termistöä niin myös johdatus.*

Asta vahvistaa sisäistä kutsumusta papiksi lähtemisen taustavaikuttajana tuomalla esiin työhön liittyvät ”hankalat ja raskaat asiat”, joiden vuoksi papin työtä ei luultavasti tekisi kukaan ainoastaan rahan vuoksi (r. 3–5): pappina ei olla ensisijaisesti oman edun takia. Vaihtoehdottomuuden kuvaus (r. 1–2) tukee lisäksi ajatusta sisäisen kutsumuksen ja Jumalan johdattamasta ihmisestä niin, ettei ihmisellä itsellään ole oikeastaan vaikutusmahdollisuuksia asian suhteen. Asta näyttäytyy ikään kuin sisäistä kutsumustaan uskollisesti toteuttavana ja Jumalan johdatukseen antautuvana ihmisenä vastuun papiksi päätymisestä jäädessä tavallaan sisäiselle kutsumukselle sekä itselleen Jumalalle, mitä erityisesti voinee olla vaikea kyseenalaistaa. Tämä aineisto-ote ei rakennu mitenkään eksplisiittisesti vastauksena ei-heteroseksuaalisuuden tai siihen liittyen pappeuden torjuntaan, mutta kirkollisessa kontekstissa ymmärrän sen tuottavan pappeuden oikeutusta sivuuttaessaan sen ongelmallisuuden ja kuvatessaan Jumalaa ja sisäistä kutsumusta mutkattomasti merkityksellisinä tekijöinä papiksi päätyminen taustalla.

Alla esitetyssä katkelmassa Tero onnistuu sisäisen kutsumustietoisuutensa ja motivaationsa kautta perustelemaan hankkiutumisen papiksi epäilystä seksuaaliseen suuntautumiseen liittyvästä torjunnasta huolimatta. Sisäinen tietoisuus ja halu tehdä papin työtä näyttäytyvät vahvempina ”auktoriteetteina” kuin piispojen mahdollisesti torjuva mielipide.

---

³² Luterilaiseen kutsumuskäsitykseen sisältyy kyllä ajatus Jumalan työtoveruudesta: Jumala kutsuu ihmisen tehtävänsä ja toimii ihmisten välityksellä (ks. Kjellberg 1994, 164–218; Peura 2006, 54–57; Laulaja 1994, 132). Myös esimerkiksi pappien ydinosaamiskuvauksessa vuodelta 2008 mainitaan pappisvirkaan vihkimisen edellyttävän, että ”vihittävä ymmärtää olevansa virassaan Kristuksen kutsuma”. Papin kuvataan lepäävän ”sen varassa, että evankeliumi, Kristuksen valtuutus ja kirkon usko kantavat häntä”. (Papin ydinosaamiskuvaus 2008, 5; ks. myös Saarinen 2004, 9–10, 33.)

Ote 10, Tero

1. Sillon minä olin jo itselleni myöntäny kyllä sen oman homoseksuaalisuuden, mutta en ollu sitä to-
2. teuttanu. Ja minulla oli niinku semmonen jotenki, ehkä se oli semmonen vähän juonikin, että mää
3. aattelin että no, et kun minut on vihitty papiksi, niin sitte ei oo niinku sitä varaa että tavallaan se
4. *ammattillinen haave* ei vois toteutua, et jos minä en sano kenelläkään, jos sitä kukaan ei kysy, niinku
5. ei sillo, en mää usko et sitä nyt edes saa kysyä, sillo ehkä ois saanu kysyä, mut ei kukaan semmosta
6. kysyny, että se on kaksikymmentäviisvuotias teologian maisteri nii mää luulen, että ei sillo vielä
7. ehkä ihmettele, ei sillo vielä ihmetellä niin, et miks se ei oo naimisissa ja näin. Mutta minä muistan,
8. että semmonen minulla vähän niinku oli, että mulle se *ammattillinen näky* oli niin vahva ja minä ajat-
9. telin, et se homoseksuaalisuus tai sen myöntäminen tai esille ottaminen kyllä tuhoais sen niinku var-
10. maan sillo ois tehnykki, ettei piispa olis ehkä vihkiny. Niin sitten minä niinku ajattelin, että no mi-
11. nun ei oo pakko siitä mitään puhua eikä tuoda sitä millään lailla esille ja että jos joku kysyy niin mi-
12. nä vaan kiistan. Et minä olin jopa niinku valmis siihen. Ja että minä niinku toimin sillä tavalla ehkä
13. vähän laskelmoivasti, et minä ajattelin, et sit ku mut on vihitty papiksi, niin sitten se ei oo enää niin
14. iso asia tai niin ongelmallinen asia, et jos vaikka semmonen tilanne tulee, että minä alan vaikka
15. seurustella miehen kanssa.

Otteessa Tero piirtyy varsin aktiivisena toimijana, vaikkakin toimii ympäristönsä ehdoilla ollen tarvittaessa valmis aktiivisesti salaamaan seksuaalisen suuntautumisen turvataksaan mahdollisuutensa toteuttaa ”ammattillinen haave” tai ”näky”. Samassa yhteydessä Tero kuvaa myös jotenkin siirtäneensä homoseksuaalisuuden ja työn yhdistämiseen liittyvän vaikeuden punnitsemisen myöhempään, sillä haave päästä tekemään papin työtä oli niin suuri.

Alla esitetyt otteet havainnollistavat pappeutta välittäjyytenä Jumalan ja ihmisten välillä. Tässä kutsumusdiskurssin voidaan myös ajatella yhdistyvän ihmiskeskeisyysdiskurssin kanssa, jota käsittelen erikseen seuraavassa luvussa. Katkelmat ovat osia vastauksista kysymykseen, jossa haastattelija hieman toisistaan poikkeavin kysymyksin tiedustelee, mikä pappeudessa on nautinnollista tai antoisaa. Jaanalta on samassa kysymyssarjassa kysytty myös sitä, mikä häntä motivoi papin työhön viitaten hänen aikaisempaan huomioonsa, jossa hän kertoi haluavansa palvella pappina, vaikka ei olisikaan seurakuntatyössä.

Ote 11, Jaana

1. Mä käytän usein sitä sanaa palvella, (Hja: Ni.) koska *koen, että kun lähtee palvelijana, ... niin siinä*
2. *ei lähde ... omin voimin – Koska siinä kun kuuntelee, niin se on vähän sama asia, kun ihminen*
3. *rukoilee ja ilmaisee sen hätänsä ja Jumala kuuntelee. – Mä ajattelen, että Jumala on niissä kuun-*
4. *telijoissa, on se sitten ystävä tai pappi* tai (Hja: Nii.) näin. Mutta se on niinkun se, että kun ihminen
5. ei jää siihen omaan tuskaansa tai lukittuna siihen vaan tulee, on se kanava, et saa päästää sen ulos
6. ja eteenpäin. (Hja: Nii.) Niin siinä on se uuden voiman ja eheytyksen ... paikka. Ja se on ... aivan
7. fantastista, kun saa kokea, että voi olla siinä *välilikappele tai kanava* tai (Hja: Nii, nii.) näin. Että se
8. on aina minulle myös itselleni aina antanu hyvin paljon voimaa ja elämiseniloa (Hja: Nii.) nämä
9. hetket. ... Ja vanhojen ja sairaitten kohdalla niin se voi myös olla yhteinen ehtoollisenvietto. (Hja:

10. Nii, joo.) Ja ne hetket on myös ollu semmosia, joita ajattelen, et *jos en olisi pappi, niin ... en voisi*
11. *tätä palvelusta ... toimittaa*, (Hja: Nii.) *tai sitä jakaa heidän kanssa*. (Hja: Nii.) Ja myös se, että kun
12. ... ihmiset kuitenkin tietävät, että papilla on vaitiolovelvollisuus ja papit ... papille voi niinkun
13. uskoutua (Hja: Mm, mm.) myös semmosten asioitten kanssa, joita ei ... muille kerro. (Hja: Nii.) Ja
14. voi ripittäytyä ja näin, niin ... se on ... tärkeitä, että heitä on, (Hja: Nii.) on olemassa tekemään just
15. sitä palvelua.

Ote 12, Mirkka

1. saa olla niinku tavallaan ... *välittämässä ihmistä ja kaikkea meidän inhimillistä todellisuutta paljon*
2. *paljon paljon paljon ja aivan rajattomasti suurempaa armoa, Jumalan armoa tai* (Hja: Nii.) *rakkaut-*
3. *ta*, (Hja: Mm.) *hyväksyntää, lojaalisuutta, siis kaikkee sitä ylimaallista tavallaan, mitä Jumala ... voi*
4. *meille ihmisille antaa ja meidän elämää kohtaa*, tavallaa. (Hja: Mm) ... Nii. ((tauko)) Ja toiseksi
5. niinku tavallaan se *toivo*, ... mitä ... *Jumalan antama ... tai Jeesuksen antama toivo ... tai siis voi-*
6. *mallinen toivo* ja niinkun ... *sehän rikkoo tavallaan kaikki inhimillisen todellisuuden rajat*. Ja niin-
7. kun tuo *rakkaus ja armo ja kaikki*. Eli se *inhimillinen surkastuu siinä niin olemattomiin ja häviää*.
8. Et se, et *saa olla niinkun vahvistamassa sitä ... tän ihmistodellisuuden keskellä*. Oli se sit sielunhoi-
9. dollises keskustelus sairaalas, missä ihminen on siin omassa pohdiskelussaan omien, suhteet johonki
10. asiaan tai kriisiin, ni ajautunu umpikujaan ja ei niinku jaksu, et ei löydä enää ... et oli se sen keskellä
11. niinku tavallaan ... Raamatun sanan kautta tai vaan sen keskustelun kautta ... tai sit sen kautta, että
12. yhdes rukoillaan tai jotai. (Hja: Nii.) Ja sit *kokee sen, että Jumala on läsnä siinä tilanteessa ja vai-*
13. *kuttaa tai toimii*.

Edellisissä otteissa ei myöskään eksplisiittisesti kommentoida tai tuoda esille Jumalan hyväksyntää ei-heteroseksuaalisuudelle tai ei-heteroseksuaaliselle papille, mutta johdatus- ja kutsumuspuheen voitaneen tulkita tulevan oikeuttaneeksi ei-heteroseksuaalisen ihmisen pappetta suhteessa sen torjuviin kielenkäytäntötapoihin – haastateltavat kun ovat ei-heteroseksuaalisesti suuntautuneita pappeja ja he kertovat Jumalan johdattaneen heitä tai toimivan heidän kauttaan. Se, että Jumala, joka voidaan nähdä kirkon ylimpänä auktoriteettina, on jo tekemässä työtään ei-heteroseksuaalisen papin kautta, asettaa kirkollisessa keskustelussa esiintyneet epäilyt ei-heteroseksuaalisesti suuntautuneen ja tässä tapauksessa myös ”seksuaalisuuttaan toteuttavan” papin sopivuudesta papin virkaan tavallaan kovin irrelevanteiksi. Jaana puhuu toistuvasti palvelemisesta, joka tuo mielestäni erityisesti näkyviin myös papin oman toimijuuden nöyränä muiden auttamisena. Papin kuvataan aineistossa palvelevan Jumalaa, ihmisiä ja kirkkoa. Ajatus Jumalan antamasta tehtävästä palvella lähimmäisiä tai Jumalan toimimisesta ihmisten kautta toistensa hyväksi liittyy luterilaisen kutsumuskäsitykseen (ks. Peura 2006, 54–57; Laulaja 1994, 132, 135; Kjellberg 1994, 164–218).

Kutsumusdiskurssin kautta on kuitenkin myös mahdollista tuottaa Jumalan hyväksyntää ja kutsua suuremmin juuri ei-heteroseksuaalista pappia koskevaksi.

Ote 13, Leena

1. Mää olin *menossa uhrattavaks*. Mää olin käyny siis pyhäkouluu pienen ikäni. Mulla on melkein

2. niinku kuvina Raamatun kertomukset. (Hja: Nii.) Ni kun mä kahden muun vihittävän – – kanssa kul-
3. jin ristisaatossa alttaria kohti ... (paikkakunta) kirkossa ... niin kyllä mulla oli ... semmonen mieli-
4. kuva, että *mää meen mestattavaksi*. (Hja: Nii.) *Mää tuun pää kainalossa sieltä pois*. (Hja: Nii.) *Ku*
5. *mää kumarrun sinne alttarille, niin joku heittää veitsellä, pää tipahtaa*, ja siinä mä oon. ... Et tähän-
6. kö mä pyrin? (Hja: Mm.) Jalat vei, pää ei. (Hja: Nii.) *Koska mä tiesin, mitä piispa vaati*, (Hja: Nii.)
7. *lopetat käyttäytymisen, muutat pois, olet hiljaa*. (Hja: Nii.) ... Miltäs tuntuis?

Hja:

8. Ihan hirveeltä. ...

R:

9. Nii, ja vielä *luvata olla hiljaa. Siis älä ole olemassa*. ... *Saat olla, kuhan et vain ole*. (Hja: Mm.)
10. ... Mulle yllätys oli se, että nähtävästi sieltä lapsuuden ... näistä turvallisista ... pyhäkoulu- tai
11. leirikokemuksista oli jäänyt niin paljon kuitenkin hyvää, että *Taivaan Isä on kuitenkin semmonen*
12. *hyväksyvä ... ja nää papit nyt vaan ja piispat tässä vähän sekoilee*. (Hja: Nii.) Et sieltä niinku
13. välitty sieltä takaa sellanen *tunne*, et ku piispa laitto mulle stoolan kaulaan (Hja: Nii.) ... siinä
14. alttarilla, ... niin *mä tajusin, et nyt mää oon kotona*. (Hja: Nii.) Mun *pää ei tipahtanukkaa*. (Hja:
15. Nii.) *Mä oonki kotona*. (Hja: Mm.) Tää on *jotain hyvin tuttua*.

Lapsuudesta välittyvä sisäinen tunne Taivaan Isän hyväksynnästä ja kuulumisesta papin paikalle kääntää juuri ei-heteroseksuaalisena papiksi vihkimisen hyväksi ja oikeaksi ympäristön hyljeksinnästä huolimatta. Sisäinen tunne antaa tavallaan mahdollisuuden sivuuttaa piispan asettamat ehdot papiksi vihkimiselle ja kuvata hyväksymättömyys ja jopa äärimmäinen olemassaolon kieltäminen pappien ja piispojen ”inhimillisenä” sekoiluna (r. 10–15). Huomionarvoinen on myös Leenan otteen vahvoja kielikuvia sisältävä alkupuoli, jossa torjunta ja piispan vihkimiselle asettamat ehdot kuvataan kuolemaan liittyvien tuntemusten ja ajatusten kautta (r.1–7) ja juuri kokonaisvaltaisen olemassaolon kieltämiseksi (r. 9), mikä vahvistanee osaltaan piispojen vaatimusten tuottamista kohtuuttomina ja epäoikeutettuina.

Katkelman alkupuolen vahva kuvaus ja sitä seuraava aineistolle epätyypillinen haastateltavan esittämä kysymys rivillä seitsemän kirvoittavat myös haastattelijalta vastauksen, jolla tämä vahvistaa kuvatus kokemuksen oikeutuksen ja asettuu haastateltavan puolelle. Kysyjän ja vastaajan osat vaihtuvat hetkellisesti. Vaikka muutoin pidättäydyn haastattelijana tässäkin otteessa ymmärtämistä osoittavassa ja jatkamaan kannustavassa niin- ja mm-partikkeleiden muotoisessa minimipalautteessa, vaikuttavat Leenan kuvauksen affektiivisen sisältö ja vuoron päättävä kysymyslause vaativan minimipalautetta pidemmän vastauksen. Minimipalautteiden osalta vaikutan yleisesti käyttävän mm-partikkeliä samaan tapaan kuin nii-partikkeliä. Suomenkielen niin-sanana on nähty poimivan edellisen vuoron emotionaalisen aspektin ja vastaavan siihen hyväksyvästi, kun joo-sanana on sen sijaan useissa tilanteissa nähty käsittelevän edellistä vuoroa neutraalimmin yksin omaan tarjotun informaation kannalta (Sorjonen 2001, 280). Kyseinen niin-partikkeliin liittyvä

funktio rajanee haastattelijan palautteen valintaa aineistossa yleisemminkin. Toisaalta niin-partikkelin käyttö myös usein – kuten epäilemättä edellisessäkin otteessa – viittanee siihen, että sen esittäjä tulkitsee edellisessä vuoron kerronnan vielä potentiaalisesti keskeneräiseksi. Joo-partikkeli saattaisi kohdella edellisessä vuorossa esitettyä osin itsenäisenä potentiaalisesti ”täydellisenä” informointina. (Sorjonen 2001, 224, 232, 241, 282.)

Myös katkelmassa alla ei-heteroseksuaalisen henkilön pappeus näyttäytyy Jumalan hyväksymänä, mutta otteessa tulee esille myös sisäisyysdiskurssiin liittyvä *prosessuaalisuuden kuvaus*, jonka myötä haastateltavan oma hyväksyntä ei-heteroseksuaalisuuden ja pappeuden yhdistämiselle rakentuu. Tällaista prosessuaalista itsen hyväksynnän kuvausta tai ylipäättään sisäisen hyväksynnän minkäänlaista problematisointia ei esiinny kaikissa haastatteluissa: omakohtaista sisäistä hyväksyntää ja hyväksynnän prosessia kuvataan selkeästi yhteensä kolmessa haastattelussa.

Ote 14, Mirrka

1. palaan nyt siihen yhteen näistä kohista takasi, elikkä siihen dialogiin Jumalan kanssa. Eli se on myös
2. ollu, tottakai se on ollu ... kristittynä niin ... semmonen syvä juonne sitä ammatti-identiteetin ...
3. kehitystä ja kasvua ja rakentumista. (Hja: Nii.) Ja joka on osin sitte kietoutunu, niinku ... sitä on
4. käyty myös siinä analyysidialogin kontekstissa. Nii. ((tauco)) Siis sitä, et hei että, jos hyvin naiivisti
5. haluis pelkistää, et, niin että Herra, et tääl on nyt tämmösii näkökantoja ja (Hja:Nii.) sit samalla ky-
6. syy, et mitä mä olen ... onks se okei, mitä mä oon, Jumala mitä sä sanot, (Hja: Nii.) mitä sä niinku
7. ... minkälainen olet Luojana, – – jos ajatellaan et Jumala on luonu maailmankaikkeuden ja kaikki ja
8. nähny koko ihmiskunnan historian, siis koko maapallon historian ja näin pois päin. (Hja. Nii.) Jos me
9. ajatellaan häntä Luojana, ni mitä ... tai mitä hän mulle on, niin ... sillonhan hänenhän tavallaan pi-
10. täis kattoo asioita, siis et mikä hänen perspektiivinsä sitten on. Miten hän suhtautuu asioihin, ilmiöi-
11. hin? Miten hän suhtautuu homoseksuaalisuuteen tai miten hän suhtautuu seksuaalisuuteen? (Hja:
12. Mm.) Et ... ja siitä käsin sit siis kysellyt. Mä oon siis vuosien aikana ni oon sit käyny semmost niin-
13. ku ... dialogia ... Jumalan kanssa. (Hja: Nii.) ... Ja ... arkaillut ja epäillyt ja... yrittänyt tukahdut-
14. taa sitä omaa seksuaalisuutta – – Niin siis ehkä se on ollu myös tavallaan Jumalalta luvan kysymis-
15. tä. ... (Hja: Nii.) ... Ja ... sit koen myös, et yks tavallaan luoda sitä dialogii Jumalan kans on ollu ...
16. se, et miten hän on tavallaan ... vahvistanut tai rakentanu sitte ... minua tai mun itseluottamusta tai
17. nii, uskoa itseen (Hja: Nii.) ((tauco)) ja uskoa ... hänen kutsumukseensa.

Vuosien ajan Jumalan kanssa käydyn dialogin, arkailujen ja epäilysten sekä jopa oman seksuaalisuuden tukahduttamisyritysten mainitsemisen (r. 12–14) tulee tavallaan vastanneeksi mahdolliseen syytökseen hätäisestä ja omin päin tehdystä valinnasta. Ammatti-identiteetin kehitys ja rakentuminen on ollut pitkälinen ja harkittu, tässä tapauksessa osin psykoanalyysin kontekstissa käyty prosessi, jossa lopullisen oikeutuksen ei-heteroseksuaalisuudelle ja ei-heteroseksuaalisesti suuntautuneen ihmisen pappeudelle voidaan ymmärtää antavan itse Jumalan. Jumalan vastausta seksuaalisuutta koskevaan kysymykseen ei Mirrka lopulta suoranaisesti avaa, mutta kun dialogi jo

itsessään ymmärretään ammatti-identiteettiä rakentavana (r. 1–3), ja lopulta Jumalan kuvataan vahvistaneen tai rakentaneen itseä ja itseluottamusta sekä uskoa Jumalan kutsumukseen (r. 15–17), näyttäytyy dialogi Jumalan kanssa juuri ei-heteroseksuaalisen ihmisen pappetta oikeuttavana tekijänä. Jumalan vastaus rakentuu myönteisenä koko haastattelun kontekstissa, jossa pappuden oikeutus ja mahdollisuus näyttäytyy itsestään selvänä. Vain ymmärtämättömien ja inhimillisten ihmisten sekä mahdollisesti tulevan työnantajan suhtautuminen saattaa olla kielteinen.

Jumalan kanssa keskustelun ymmärtäminen kristitylle itsestään selvänä juonteena ammatti-identiteetin kehityksessä (r. 1–3) voi ajatella tuottavan Mirkan kristittynä, joka todella haluaa olla henkilökohtaisessa suhteessa Jumalaan. Kaiken kaikkiaan Mirka näyttäytyy dialoginsa kautta lojaalina kirkon ylimmälle auktoriteetille Jumalalle, jolta hän kutsun tehtävänsä Jumalan todellisuuden välittäjänä on saanut. Myös Jumalaan Luojana viittaaminen muodostaa mielikuvaa ihmisestä osana Jumalan luomistyötä, jonka olemus on tavallaan ennalta määrätty ja päätetty, ja johon ihmisen väistämättä täytyy mukautua.

Vaikka lopullinen päätösvalta edellisessä katkelmassa rakentuu pitkälti Jumalalle, voidaan myös papille itselleen nähdä tässä tapauksessa rakentuvan valtaa keskustelun osapuolena. Sisäisen työstämisen päätepisteessä kyselijä palkitaan totuudella, joka on Jumalan hyväksyntä, ja tieto hyväksynnästä on itsellä. Sisäisyysdiskurssin yhteydessä toisinaan myös muut toimijat, kuten ulkomaiset esikuvat tai samaistumiskohteet, toisten ihmisten hyväksyntä, myönteinen suhtautuminen ja vertaisten, parisuhteen, ystävien tai yleisen muuttuvan ilmapiirin tuki sekä ammattiapu tai työnohjaus näyttäytyvät merkityksellisinä pappuden sisäisessä oikeuttamisessa sekä torjuvassa ympäristössä tunnetusti ei-heteroseksuaalina pärjäämisessä ja jaksamisessa.

Ote 15, Mirka

1. varmistus tai semmonen vahvistus sille, et hei, et tää on ihan okei, et sä oot tavallaa oikeessa siinä,
2. et miten sä näät asiat, (Hja: Nii.) siis suhtees itseeni – – et tuli tavallaan semmosii malleja, koska siin
3. vaihees Suomes ei esimerkiks ollu lesbo, homo, bi ... julkipappeja tai siis näin pois päin. Ja se oli
4. viel niinku, (Hja: Nii.) se oli hankala, se ei ollu samal taval sitä ei käsitelty sitä asiaa, ku esimerkiks
5. nyt kakstuhattakuus tai kakstuhattaviis. (Hja: Nii, nii.) Ni se anto siis tavallaan samastumiskohteen
6. ja sellasen, joka tottakai sit antaa, et ymmärtää tavallaan tän niinkun, ... niiden piirien jossa täällä on
7. toiminut ja toimii, ni myös niiden niinkun ... et siin on vaan yksi tietty otos ihmisiä tai ihmisyhteisö-
8. jä, et voimallisesti tietenki paljon suurempi. Niin se oli semmonen ammatillisen ja ammattidentitee-
9. tin kasvun kannalta (Hja. Nii.) tavallaan ”piste iin päälle” -jakso. Joka tavallaan validifioi sen, vai
10. mikä onks se oikee tapa ((naurahdus)) käyttää sitä verbii, sen mitä oli sisäisesti ajatellu ja kokenu jo
11. pitkään.

Ote 16, Tero

1. Ja sitten mä rupesin työstämään sitä papin, minä olin siis ollu jo pappina jonkin, muutaman vuoden,

2. ja minulle se oli ehkä se tulppa, et minä en uskaltanu sitä asiaa myöntää enkä niinku toteuttaa sitä
3. seksuaalisuutta juuri sen pappeuden takia. Mutta sitten mä tajusin, että hyvänen aika, että muualla-
4. kin maailmassa tästä asiasta keskustellaan, että on paljon pappeja, jotka on samassa tilanteessa, ja
5. että eihän se voi olla se oma usko ja jumalasuhte ja myöskään se oma pappisvirka voi olla siitä sek-
6. suaalisuudesta kiinni tai siitä suuntautuneisuudesta. Että en minä tuntenut olevani millään lailla sai-
7. ras ihminen tai jotenkin tehneeni väärin vaan minulle tuli voimakas tunne siitä, että minäkin oon ihan
8. kokonainen ihminen, et minä oon vaan erilainen. (Hja: Nii.) ... Ja ehkä tässä prosessissa koin, ettei
9. se seksuaalisuus ja edes sen toteuttaminen, että se ei uhkaa minun omaa uskoa eikä myöskään sitten
10. sitä jumalasuhdetta eikä sitä papin työssä olemista.

Hyväksyntä muotoutuu katkelmissa sisäisenä ajatteluna, kokemuksena ja tunteena. Oteessa 16 kenties myös Jumalan hyväksynnän voi ajatella muotoutuvan sisäisenä ymmärryksenä ja kokemuksena Teron kertoessa, ettei seksuaalisuus tai sen toteuttaminen uhkaa myöskään uskoa eikä jumalasuhdetta (r. 5–6, 8–10). Tero myös esittää sisäisyysdiskurssin hengessä vastaperustelua väitteille, joiden mukaan homoseksuaalisuus olisi sairautta tai jotenkin väärin (r. 6–8). Vaikka sisäinen ymmärrys ja Jumalan kutsu toimivat pappeuden mahdollistajana ja oikeuttajana, ne eivät välttämättä kuitenkaan mahdollista yksin ”täyttä” pappeutta. Tero esimerkiksi kertoo seksuaalisen suuntautumisensa vuoksi toistaiseksi tinkivänsä varsinaisesta kutsumuksestaan – seurakuntapapin työstä, koska ei koe pystyvänsä toimimaan kyseisessä tehtävässä avoimesti omana itsenään koko persoonansa kautta ja avoimesti homoseksuaalina, mitä työ edellyttäisi. Ulkoa tulevalla torjunnalla tai hyväksynnällä on tavallaan vielä viimeinen sana ”täyden” pappeuden mahdollisuuden suhteen. Kokonaisuusdiskurssin yhteydessä luvussa 2.2 käsittelemme tarkemmin kokonaisuena hyväksytyttä ihmistä täyden pappeuden edellytyksenä.

Sen lisäksi, että sisäisyysdiskurssissa tuotetaan ei-heteroseksuaalisesti suuntautuneen ihmisen pappeuden mahdollisuus ja oikeutus sisäisen tietämisen tai tuntemisen tai siihen liittyvän prosessin seurauksena, myös toisten ihmisten kielteinen suhtautuminen ja hyväksymättömyys on mahdollista kääntää sisäisen kokemuksen kautta ammatti-identiteetin vahvistukseksi tai muutoin hyödyksi papin työssä:

Ote 17, Mirkka

1. Raamatussa on se kohta, että ”rauta rautaa hioo ihminen ihmistä”, ni siinä mieles tavallaan se ... vas-
2. tarinta, tai se minkä on ite kokenu vastarinnaksi tai semmonen niinkun negatiivinen palaute, mitä on
3. saanu sitte tai semmoset ... mielipideilmasut, mitkä ei hyväksy (Hja: Nii.) homo-, lesbo-, bi-, trans-
4. ihmisiä eikä etenään virkatehtäviin, (Hja: Nii.) niin se on muotoutunu se ammatti-identiteetti vah-
5. vistunu myös suhteessa siihen, et mitä on ite kokenu siitä.

Ote 18, Leena

1. Ja mä luulen, et tässä prosessissa mä en koskaan tuu valmiiks. Mulla aina tulee olemaan jonkinlai-
2. nen vamma siitä, että mua ei ihan oikeesti hyväksytä. Tai ainaki se vamma arpeutuu, mut mä tiedos-

3. tan sen arven läsnäolon. Ja ehkä siksi musta on tullu hirveen herkkä kuulija, suhteessa seurakunta-
4. laisiin. (Hja: Nii.) Mä saan hyvin paljon palautetta, että mä ... teen hyviä saarnoja. (Hja: Nii.) Arki-
5. kielellä (Hja: M.) kuvaan ihmisen elämää ... pyhyiden äärellä (Hja: Mm, mm.) ((tauko)) Mä en voi
6. käyttää kapulakieltä. Se ois mulle kauhistus. ... Mää ehkä rohkeemmin myös kestan ristiriitatilantei-
7. ta. Ja joskus tuntuu, että jopa hakeudun semmoseen (Hja: Mm.) ihokontaktiin niinku että, mää ihan
8. oikeesti haluan tietää, mitä tuo eri tavalla ajatteleva ajattelee. (Hja: Mm.) Mää en niinku, mulle ei
9. riitä se, että mää vastaan raamatunlauseella raamatunlauseeseen, että homoseksuaalisuus syntii vai
10. ei, mitä Paavali sanoo tai mitä jossain Mooseksen kirjassa sanotaan. Se ei riitä mulle, (Hja: Nii.)
11. vaan mä haluan tietää, miksi tuo ihminen haluaa tulkita Raamattua tällä tavalla. (Hja: Nii.) Ja se
12. tulee vaan sieltä ihmisen historiasta, kokemusmaailmasta, (Hja: Mm.) samalla tavalla ku minä olen
13. käyny omat prosessini.

Toisinaan sisäisyysdiskurssin kautta kuvataan myös jollain tapaa ei-heteroseksuaalisuudesta johtuvista ongelmatilanteista ja työsyrynnästä selviytymistä riippuvaisena yksilön ominaisuuksista. Pappeteen liitetty ongelmallisuus ohitetaan, sen kanssa keitetään tai siihen puututaan sisäisen vahvuuden ja asenteen kautta. Tällöin voidaan pappuden toisaalta ajatella rakentuvan samalla vain henkisesti vahvojen työksi, josta torjunta sulkee sisäisesti heikommat osattomiksi.

Ote 19, Tero

1. siihen aikaan minä ehkä haaveilin myös silloin vähän ennen valmistumista ihan semmosesta perus
2. seurakuntapapin työstä, että mite ihmeessä minä pystyn ne yhdistämään, että jos minä vaikka joku
3. päivä seurustelen ja oon pappina. Ja se aiheutti kyllä semmosia ristiriidan hetkiä. Mut sitten minä
4. vaan aina jotenki ajattelin, että no ehkä siihen sitten joku ratkasu löytyy. (Hja: Nii, nii.) Että minä
5. *olin ehkä aina myös niinku hyvin optimistinen*, kuitenkin... ja ei ne ehkä nähny niinku monetkaan
6. tiedät minun kohtalontoverit, niin monet taas on sitten ehkä vähän liianki, näkevät niinku samat,
7. näkevät dramatiikkaa siellä, jossa sitä ei niin paljon oo. *Että minulla oli niinku toisen tyyppinen*
8. *asenne*, että minä vaan aina ajattelin, että no ehkä joku ratkasu sitten löytyy, jos joku ongelma tulee.

Ote 20, Henriikka

1. Ja toisaalta me ollaan jokaine vähä eri tavalla rakennettu sitten ... et osa kestää enempi ja osa vä-
2. hempi. Et mikä sitten on se ... oma henkinen kantti, että kuinka sitä ... käsittelee niitä juttuja tai
3. jotenki saa silleen jonku balanssin.

Alla oleva ote on osa Astan vastauksesta kysymykseen hänen kokemuksestaan pappeihin tai häneen itseensä pappina kohdistuvista odotuksista. Asta ei suoraan liitä sisäisen päättäväisyyden kuvaustaan (r. 8–15) mahdollisuuteen toimia juuri ei-heteroseksuaalisesti suuntautuneena pappina, mutta esitettynä seksuaalista suuntautumista koskevan esimerkin jäljessä sen voidaan ajatella tulevan oikeuttaneeksi myös ei-heteroseksuaalisen papin mahdollisuutta tehdä papin työtä.

Ote 21, Asta

1. Sit tällanen, mä en tiedä onks se tällanen luotu mielikuva tai ... miten paljon se on julkisen sanan tai
2. median tai jonku, tai sit niitten tutkimusten luomaa tällast, että ootetaanko tietynlaista käyttäytymistä

3. tai ... että täytyiskö nyt sitte, jos on pappi, niin täytyykö papin olla ... hetero tai. En mä tiedä, se riip-
4. puu niin keltä kysytään. (Hja: Nii.) Et ei kumminkaan ... jos vaikka piispoilta kysytään, ni ei yks-
5. kään piispa tänä päivänä oo sitä mieltä, et papin täytyis olla hetero (Hja: Nii.) välttämättä. (Hja: Nii.)
6. Sitte, siinä ne voi olla eri mieltä, että saako sitä perhettä perustaa, mutta. (Hja: Nii, mm.) ... Eikä se,
7. nii, voivat olla eri mieltä, mut siinäki noudattavat lakia, että ku kerran laki sallii sen perheen perusta-
8. misen, niin sen saa tehdä – – ... Mut en tiedä. *Mä en oo ehkä hirveen sellanen ihminen, että mä mis-*
9. *sää asioissa niinku kauheesti kiinnittäisin huomiota siihen, mitä muut odottaa tai millainen oletetaan*
10. *olevan tai millainen pitäis olla.* (Hja: Nii, nii.) Että mua ei oo koskaa, voiko sanoa nuorempaan,
11. mä olin kakskytviis, ku mut vihittiin papiksi, että aika ((naurahten)) nuori, mut niinku *ennen sitä-*
12. *kään, ni ei mulla ollu koskaan mitään sellasia, että täytys täyttää jotai odotuksia tai käyttäytyä nii,*
13. *että pidetään kilttinä tyttönä tai.* (Hja: Nii.) *Vaan mä oon tehny, mitä oon halunnu tehdä.* (Hja: Joo.)
14. Se on ehkä sitte, koskenu kaikkia ((naurahten)) asioita elämässä. Että en oo pelänny tehdä sellasia
15. *ratkasuja, ... jotka on mun ratkasuja.* (Hja: Nii.) *Ei mua kiinnosta, mitä muut niistä sanoo.*

2.1.3 Ihmiskeskeinen pappi

Ihmiskeskeisyysdiskurssissa liikuttaessa papin työn keskiössä ja toiminnan lähtökohtana ovat ihmiset tai seurakuntalaiset sekä heidän kohtaamisensa. Vaikka tämän diskurssin kautta tullaan konstruoinneeksi työ työn tekemiseksi pitkälti samaan tapaan kuin yksityisen ja julkisen erottelussa, haluan nostaa tämän diskurssin ja siinä rakentuvan ihmiskeskeisen papin position erillisenä tarkasteluun erityisen sisältönsä ja toisaalta toistuvuutensa vuoksi. Ihmiskeskeisyysdiskurssia käytetään aineistossa melko paljon kuvattaessa yleisesti sitä, mikä papin työssä on merkityksellistä itselle, liittämättä sitä mitenkään seksuaalisuusteemaan, mutta muutamassa haastattelussa sitä voidaan ymmärtää käytettävän myös eksplisiittisemmin vastattaessa papin ei-heteroseksuaalisuuteen jollain tapaa kielteisesti suhtautuviin ja sille rajoituksia asettaviin näkökulmiin.

Kun papin työ merkityksellistetään toisiin ihmisiin keskittymiseksi, heidän kohtaamiseen tai palvelemiseksi, rakentuu papin oma seksuaalinen suuntautuminen työn suhteen aineistossa toisaalta merkityksellisenä ja toisaalta taas ei. Tässä luvussa käsittelen kuitenkin vain mahdollisuutta konstruoida pappetta niin, ettei seksuaalinen suuntautuminen näyttäydy merkityksellisenä papin työssä, ja sitä kautta tuottaa oikeutusta ei-heteroseksuaalisen ihmisen pappudelle. Seuraavassa otteessa Asta pohtii kykyään ja haluaan vastata odotuksiin, joita kokee pappeihin ja itseensä kohdistuvan.

Ote 22 Asta

1. jos aatellaan tällasen konkreettisen työn kautta, nin (Hja: Nii.) et jos nyt odotetaan, että jos mut on
2. vaikka varattu kastepapiksi, niin odottaahan ne ((naurahten)), että mä oon suht ystävällinen niille ja
3. osaan käyttäytyä tilanteessa ja mielellään oon vielä siinä niinku jotenki sellanen helposti lähestyttä-

4. *vä ja hoidan tilanteen hyvin ja kaikilla on mukavaa* ja. Ni kyllä sellasia pystyn, ((naurahdus)) (Hja: Nii, nii.) tietenki sellaset odotukset, pystyn niihin vastaamaan ja vastaankin (Hja: Nii.) ymmärtääkse-
6. ni ihan kohtuullisen hyvin, että *otan ne ihmiset huomioon siinä*. (Hja: Mm, mm.) En mä tiiä liittykö
7. se ikään tai sukupuoleen tai mihin, mut mun on helppo kumminki *tehdä tuttavuutta ihmisten kanssa*
8. ja (Hja: Nii.) se *palaute*, mitä on tullu mutkan kautta, harvoinhan sitä papeille tulee ihan suoraan,
9. niin *sellasiin odotuksiin oon varmaan pystyny vastata*, että on niinku niille, *kohtaa ne seurakuntalai-*
10. *set niissä niitten tilanteissa*. On se sitte se vihkiminen tai kaste tai hautaansiunaaminen tai kirkko-
11. kahvit, et ku sinne tulee se uus, joka ei oo koskaan siellä käyny ja sitte ne kaikki muut menee sinne
12. muualle istumaa kattomaa, että kukahan tuo on, ni (Hja: Nii.) kumminkiha on sitte *yrittäny olla se,*
13. *joka* ((naurahdus)) *menee sitte sanomaa, että terve, mitä kuuluu*. (Hja: Nii, nii, aiva.) Et *sellasiin*
14. *odotuksiin kyllä, mitkä tavallaan sit kuuluu siihen työn hyvään hoitamiseen* (Hja: Nii, joo.) ... *Mutta*
15. *sitten jos on jotain tällasia kiltti tyttö -odotuksia, ni en koe tarvetta vastata sellasii*. (Hja: Nii.) *En*
16. *saa siitä palkkaa*.

Ote 23, Asta

1. mitä ne odotukset sitte on, ku ne on niin erilaisia eri ihmisillä. (Hja: Nii, nii.) Mut, et jos nyt sit luo-
2. daan jotain tällasta kuvitteellista mielikuvaa, että mitä on, ni ... varmaan tällanen hyvin käyttäytyvä
3. ... joka ei sano liikaa vastaan ja ((naurahdus)) (Hja: Nii, nii.) ja sit tällaset enemmistöodotukset täyt-
4. tää. Enemmistöhä oottaa aina enemmistön tapaisia asioita, että oletetaan, että on samanlainen ku it-
5. sekki. (Hja: Nii.) ... Sillon enemmistön kiltti tyttö on sellanen, joka ei rällää eikä rellestä ja jossain
6. vaiheessa asettuu ja toimii kiltisti enemmistön olettamalla tavalla.

Asta erottaa toisistaan ”kiltti tyttö -odotukset” ja työn hyvään hoitamiseen kuuluvat odotukset, joiksi voidaan ymmärtää ainakin juuri ihmisten kohtaaminen ja huomioon ottaminen. Odotukset, jotka liittyvät työn ihmiskeskeisyyteen, näyttäytyvät otteessa 22 työn suhteen merkityksellisinä ja tärkeinä. Niihin Asta kuvaa pyrkivänsä ja pystyvänsä vastaamaan. Keskityttäessä toisiin ihmisiin, ei papin oma seksuaalinen suuntautuminen näyttäyty merkityksellisenä, vaan nimenomaan toiset ihmiset ja heidän kohtaamisensa. Kiltti tyttö -odotukset puolestaan ovat sellaisia odotuksia, joihin ei tarvitse vastata. Niihin vastaaminen ei kuulu työn hyvään hoitamiseen eikä tavallaan työtehtäviin, koska niihin vastaamisesta ei saada palkkaa (ote 22, r. 13–16). Vaikka Asta ei sanokaan kiltti tyttö -odotusten koskevan seksuaalisuuteen kuuluvia odotuksia tai rajoituksia, voidaan Astan kiltti tyttö -odotuksille erikseen pyydetyn määrittelyn (ote 23) tulkita venyttävän tilaa kirkossa myös ei-heteroseksuaalisille papeille, jotka eivät kenties toimi enemmistön tavoin. Hieman aikaisemmin haastattelussa kiltti tyttö -odotusten voidaan ehkä suoremmin tulkita viittaavan odotukseen papin heteroseksuaalisuudesta. Asta nimittäin jatkaa pohdintaansa hetero-odotuksen mahdollisuudesta täsmentämällä, ettei itse kuitenkaan koskaan ole kokenut, että ”täytytys täyttää odotuksia tai käyttäytyä niin, että pidetään kilttinä tyttönä”. (Ks. ote 21, s. 63–64.)

Seuraavassa otteessa Henriikka tuottaa ihmisiin keskittymisen työn olennaiseksi sisällöksi ja saa siten papin seksuaalisen suuntautumisen ilmentämisen ja ehkä myös omaan seksuaaliseen suuntautumiseen kohdistuvan hyväksynnän etsimisen työssä piirtymään epäolennaisena.

Ote 24, Henriikka

1. Vaikka kyllähän se varmaa ... (x) osa asioista perillä kuitenkin. (Hja: Nii, nii.) Mutta siis ... et enem-
2. pi se on sellasta niinkun ... hyväksyvää myötätuntoa ollu useilta. (Hja: Nii.) Se niinkun ... on iha
3. mun mielestä hyvä asia ja mä luulen, että aika useissa tilanteissa se on kuitenkin sitä, että se ... koko-
4. naiskirkon lausunnot ei iha vastaa sitä arkipäivää. (Hja: Nii.) Et se on sitten ... ruohonjuuritasolla
5. suvaitaan enemmän. Seurakuntalaiset ... mä arvostan seurakuntamummoja suuresti. ... Ne on elä-
6. mää nähny ja mones liemes keitettyjä, ni ne ei oo sitte ... asioista nyt niin moksiskaan. Et elämään
7. mahtuu monenlaisia ilmiöitä ja. (Hja: Nii, nii.) *Enkä mä sitä nyt ylipäättään, ku mä teen töitä, ni en-*
8. *hän mä siinä nyt oman elämäni kanssa mee retostamaan, että meillä tällästä on vaan että ... mä oon*
9. *töissä ja kohtaan nimenomaan niitä ihmisiä ja kysyn miten niitten elämä on. ... Et enhän mä siellä*
10. *nyt sillä taval itteeni oo terapoimassa, et se on hoidettava muualla ((naurahtaen)) sitten nää niinkun*
11. *... oman elämänsä hoitaminen. (Hja: Nii.) Ne on papin tilannu ja papin ne saa ... ja se oon sitten*
12. *minä.*

Ihmiskeskeisyysdiskurssin ajatus tiivistyy hyvin puhuttaessa papin työstä ihmisten palvelemisena, vaikka aina tämän diskurssin yhteydessä ei kyseistä termiä käytetäkään. Ihmiskeskeistä pappia voisi kutsua myös ihmisten palvelijaksi. Kun papin työ määritellään palvelemiseksi, voi sitä olla vaikea kääntää vääräksi minkään palvelijan ominaisuuden perusteella. Hyvä teko tai tarkoite on kiistämättömästi arvokas. Esimerkkinä tästä toimii Jaanan haastattelusta poimittu ote 8 (s. 55). Jaana kuvaa papin työtä paitsi ihmisten myös kirkon ja Jumalan palvelemiseksi. Palvelun täsmentyessä ”pelkän” ihmisten palvelun sijaan myös itsensä Jumalan palveluksi, saataneen ei-heteroseksuaalisen papin torjuminen näyttämään kenties erityisen epäoikeutetulta. Kuten kutsumusdiskurssin käsittelyn yhteydessä esitettiin (luku 2.1.2.), ihmiskeskeisyysdiskurssi nivotaan usein merkityksiin, jotka rakentavat ihmiskeskeistä papin työtä Jumalalle tehtäväksi työksi tai välittäjyydeksi ihmisten ja Jumalan välillä. Lisäksi vaikka aineistossa puhuttaisiinkin vain ihmisten tai kirkon palvelemisesta tai palveluvirasta, voitaneen ilmausten ajatella potentiaalisesti kantavan mukanaan ajatuksen papeista Kristuksen edustajina palvelemassa seurakuntaa hänen sijastaan (ks. Papin ydinosaamiskuvaus 2008, 10).³³ Papin virka määritellään luterilaisessa kirkossa sanan ja sakramenttien palveluviraksi, jolloin sanalla tarkoitetaan pelkkää Raamatun sanaa laajemmin

---

³³ Kirkko voidaan ymmärtää paitsi instituutiona, joka hoitaa tiettyjä uskonnon alaan kuuluvia tehtäviä, myös itseymmärryksensä mukaisesti kristittyjen yhteisönä, jossa keskeistä on osallisuus Kristukseen ja kristittyjen keskinäinen yhteys, joka toteutuu Kristuksen kautta (ks. Papiston eettisten ohjeiden tausta-aineisto, 3; Aamenesta öylättiin 2010).

”kaikkea Raamatun sanomaan perustuvaa puhetta, julistusta, opetusta, sielunhoitoa ja hengellistä ohjausta”. Sanan ja sakramenttien kautta ihmiset pääsevät osallisiksi kolmiyhteisen Jumalan pelastavasta työstä, ja näitä armonvälineitä palvellessaan pappi on Jumalan lahjoittavan työn eli rakkauden palveluksessa. (Ks. Papiston ammattieettisten ohjeiden tausta-aineisto, 2.)

2.1.4 Tasa-arvoinen ja inhimillinen pappi

Olen nimennyt humanistiseksi diskurssiksi merkityssysteemin, jossa pappi on kuin kuka tahansa, inhimillinen ihminen tavallisine tarpeineen ja tasa-arvoinen kansalainen oikeuksineen. Humanistisen diskurssin kautta oikeutetaan ei-heteroseksuaalisen ihmisen pappetta vetoamalla inhimillisyyteen tai ihmisyyteen, tasa-arvoon ja erilaisiin oikeuksiin. Humanistisen diskurssin kautta arvostellaan ajatusta, että ei-heteroseksuaalisuus ja erityisesti siihen liittyvä käyttäytyminen olisi este pappudelle ja toisaalta vahvistetaan omia oikeuksia rakentamalla kuvaa tasa-arvoisesta ja inhimillisin tarpein varustetusta tavallisesta ihmisestä. Tämä diskurssi esiintyy jollain tapaa suurimmassa osassa haastatteluita.

Ote 25, Jaana

1. hyvin vahvana kaksinaismoraalina sen että ... sanotaan, et ihmisellä saa tietysti olla minkäläinen
2. seksuaalisuus tahansa, mutta jos se suuntautuu samaan sukupuoleen, niin silloin sitä ei saa elää. (Hja: Nii.)
3. Että sitä täytyy niinkun ... piilottaa itsensä johonkin koloon. Niin sitä mä en ymmärrä, että mi-
4. ten ihmeessä sitä voi jollekin väestöryhmälle ... sanoa ja toiselle ei. (Hja: Nii, nii.) Et kyllähän se on
5. ... tiedossa, että ei selibaatti kaikille ihmisille sovi. (Hja: Nii, nii.) Et jos katolista pappetta katsoo,
6. niin (Hja: Nii, nii.) siinä on sekä heteroilla ja homoilla vaikeuksia. Varmasti on heitä, jotka ovat
7. persoonaltaan sellaisia, että ... selibaatti voi sopia. (Hja: Nii.) – – mutta se, että se niinkun ... lähdet-
8. täis siitä, että ... tämä nyt niinkun ... on elettävä näin, ni se ei oo inhimillistä.

Ote 26, Kirsti

1. Et onhan se ... silleen selvä, et vaikka ... et jos tällä hetkellä joku menee pyytämään papin paikkaa
2. ja sanoo sen etukäteen joko siinä seurakunnassa tai jos ei oo vielä pappisvihkimystä (x) sanoo sen
3. piispalle, että on homoseksuaali tai joku muu, (Hja: Ni.) niinni ei ((naurahtaan)), en tiedä vielä yh-
4. tään sellasta, joka ois saanu pappisvihkimyksen. (Hja: Nii.) Siinä tilanteessa sit sanotaan, että ei on-
5. nistuu tai sitten vähintään sanotaan silleen, et no okei, et jos sä et toteuta seksuaalisuuttas millään lail-
6. la (Hja: Ni.) sitten sut voidaan vihkiä papiksi. (Hja: Nii.) Mutta miten sitte ihminen voi sellaseen
7. asiaan sitoutua. (Hja: Nii, nii.) ((tauko)) Että vaan seki ylipäättään, että eihän sen ... että eihän sitä
8. kysyt missään muussakaa työpaikassa (x) tai et sen pitäis olla mikää ongelma. Vai eikös niinku
9. mun mielest pitäis olla myöskään sellanen asia, mikä pitäis mainita jossaki (Hja: Nii, mm.) työhake-
10. muksessa tai tälläsessa ... seksuaalista suuntausta. Seksuaaliselta suuntautumiseltani olen tällainen ja
11. tällainen. Et eihän se missään muuallakaa, et se niinku tuntuu, et missään muussa työpaikassa ... tai
12. voisko ehkä ny ajatella, et no ei vois vähempää kiinnostaa.

Ote 27, Jaana

1. Mutta kuitenkin sitten ... ajattelin, et ei tässä nyt voi mitään vihreetä valoa odottaa, että jos haluaa
2. sitoutua toiseen ihmiseen ja laki sallii, niin se on minun oikeuteni (Hja: Mm.) tehdä näin, että miksi
3. ei olisi. Että minä olen vapaa ... ihminen Suomessa. Että sitä ei voi kukaan muu sanoa, ... että mitä
4. saan tehdä, ja mitä en saa. (Hja: Nii.) Että se oli sitten ... oli kiva sitten viettää näitä rekisteröintijuh-
5. lia. (Hja: Nii, nii.) Ja niin kun ... saada kokea se, mitä varmaan kaikki kokevat, kun löytävät sen
6. kumppanin ja tekevät sen sitoumuksen toiseen ihmiseen ja aloittavat sen yhteisen elämän.

Otteissa 25 ja 26 vaatimus pidättäytyä seksuaalisuuden toteuttamisesta tai elämisestä merkityksellistyy epäinhimilliseksi, kaksinaismoralistiseksi ja myös epätasa-arvoiseksi. Lisäksi Kirstin otteessa jo pelkkää seksuaalista suuntautumista koskeva rajoitus pappisvihkimystä tai papin työtä haettaessa näyttäytyy tavallaan epätasa-arvoisena verrattaessa rajoitusta muun yhteiskunnan käytänteisiin ja toisiin työpaikkoihin (r. 7–12).³⁴ Jaanalla seksuaalisuuden elämisestä pidättäytymisen vaatimus ei suoraan kuvaudu kirkon tai piispojen esittämänä, vaikka toisaalta ennen ja jälkeen tämän katkelman Jaana kyllä puhuu ei-heteroseksuaalisuudesta juuri pappeuteen liittyen ja nyt esitetyssä otteessakin käyttää esimerkkinä selibaatin sopimattomuudesta toisille ihmisille katolisen kirkon pappetta. Kirstin puheen on kuitenkin mahdollista nähdä suuremmin arvostelevan juuri kirkkoa tai oikeammin piispaa toimijana ja kirkkoa työpaikkana.

Seksuaalisuuden toteuttaminen tai eläminen vaikutetaan tuotettavan kahdessa ensiksi esitetyssä otteessa olennaisesti ja pysyvästi ihmisyyteen kuuluvaksi. Jaana liittää seksuaalisuuden elämisen ”tarpeen” myös täsmällisemmin ”persoonaan” liittyväksi asiaksi antaen ymmärtää, että sitä siitä syystä ei tulisi kieltää (r. 4–8). Katolisen kirkon pappien ongelmat toimivat tästä selvänä esimerkkinä, mitä vahvistaa yhteisestä jaetusta ymmärryksestä kielivä -hän päätte rivillä kuusi. Kirstin puolestaan voidaan ymmärtää tuottavan seksuaalisuuden toteuttamisen ihmisyyteen kuuluvaksi toteamuksella ”Mutta miten ihminen voi sellaseen asiaan sitoutua?” (r. 6–7).

Otteesta 25 voidaan nostaa esille myös valinta puhua seksuaalisuuden *elämisestä* (r. 1–3, 8–9). Jaana ei puhu esimerkiksi seksuaalisuuden toteuttamisesta tai harjoittamisesta tai seksuaalisen suuntautumisen mukaisesta käyttäytymisestä vaan elämisestä, minkä voitaneen ymmärtää antavan jotenkin kokonaisvaltaisemman vaikutelman seksuaalisuudesta osana elämää. Mielenkiintoinen on myös huomio *itsen piilottamisesta* ”johonkin koloon” (r. 3) samassa yhteydessä, kun puhutaan seksuaalisuuden elämisen oikeudesta ja selibaatin sopimattomuudesta toisille ihmisille. Ymmärrän

---

³⁴ Kirstin käyttämä vertaus toisten työpaikkojen käytäntöihin ja kenties viittaus työnhakua koskevaan lainsäädäntöön voidaan ajatella limittyvän osin myös julkisen ja yksityisen erottelevan diskurssin merkityksiin.

kohdan samansuuntaisena seksuaalisuuden elämisestä puhumisen kanssa siinä mielessä, että se viittaa koko ihmisen piilottamisen vaatimukseen. Tämänkaltainen tapa puhua seksuaalisuudesta ei jotenkin puhu asiasta saman logiikan kautta, jossa seksuaalinen taipumus ja käyttäytyminen erotetaan toisistaan, ja jossa jälkimmäinen torjutaan mutta ensiksi mainittua ei. Jos näitä kielenkäytön valintoja tarkastellaan retoristen funktioidensa osalta, saanevat ne yksityisen ja julkisen erottelun yhteydessä esitetyn persoona- ja perhe-puheen tavoin ei-heteroseksuaalisuuden näyttämään oikeutetummalta ja sen torjunnan epäoikeudenmukaiselta ja kohtuuttomalta.

Otteessa 27 korostuu lain takaama oikeus rekisteröidä parisuhde. Jaana näyttäytyy kansalaisena, jonka valintoja ja toimintoja rajaa päällimmäisenä Suomen laki. Yhteiskunnan asettamat lait papin suojelijana, oikeuksia tukevana tai kirkkoa velvoittavana mainitaan useissa haastatteluissa, mutta toisissa niiden toteutuminen kirkossa kuvataan varmempana kuin toisissa. Laki tulee esille turvan tuojana tai oikeuksien takaajana viidessä haastattelussa. Kuitenkin ainoastaan yhdessä piispojen kuvataan noudattavan ehdottomasti lakia ja sallivan sen myötä perheenkin perustamisen; kuudessa haastattelussa syrjintä työllistämisvaiheessa näyttäytyy mahdollisena tai luultavana tai vaihtoehtoisesti kuvataan syrjintäkokemuksia työhönottotilanteessa. Näin ollen suuressa osassa haastatteluja laki ei välttämättä säästä ongelmilta papin työssä tai siltä, että seksuaalinen suuntautuminen voi vaikeuttaa työllistymistä seurakuntapastoriksi. Tähän palaan tarkemmin luvussa 2.2.

Oman hyvän rekisteröintijuhlakokemuksen suhteutus yleisen ”kenen tahansa” kokemukseen kumppanin löytämisestä ja sitoutumisesta korostaa otteessa 27 vielä yhtäläisyyttä kenen tahansa toisen ihmisen tai pariskunnan kanssa niin, ettei sukupuolella näytä olevan väliä (r. 5–6). Kumppanuus, sitoutuminen ja yhteinen elämä vetoavat yhteisesti jaettuihin arvoihin ja ei-heteroseksuaalisuus näyttäytyy arkisena elämän järjestämisen tapana siinä missä heterosuhteet ja avioliittokin. Seuraavissa otteissa hämärrettäneen Jaanan otetta vahvemmin ja eksplisiittisemmin seksuaaliseen suuntautumiseen ja kumppaninvalintaan liittyviä sukupuolirajoja ja kategorioita. Vaikka kyseisissä otteissa ei kommentoidakaan pappeuden ja seksuaalisen suuntautumisen suhdetta vaan niissä haastateltavat määrittelevät yleisemmin seksuaalista suuntautumistaan, voidaan niissä ehkä ajatella tukeuduttavan humanistisen diskurssin tapaan korostaa ”yleistä” ihmisyyttä ja mielestäni haastateltavien voidaan myös ymmärtää tulevan tuottaneeksi ei-heteroseksuaalisuuden ja samaa sukupuolta olevien ihmisten parisuhteiden oikeutusta ja tässä yhteydessä niiden oikeutusta myös papeille.

Ote 28, Henriikka

1. Mä ... tiedä mä en osaa määrittää et mä oisin lesbo. Mä en tykkää siitä sanasta ja mää en itteeni koe
2. siksi. Mä nyt vaan sattumalta elän tällä hetkellä naisen kanssa, mutta mä voisin olla yhtä hyvin mie-
3. hen kanssa. (Hja: Nii, nii.) Et mä oon enemmän sen ihmisen kanssa. (Hja: Nii, nii.) Se ihmisyys mua
4. siinä kiinnostaa, persoona. Ja nytte mua kiinnostava ihminen sattumalta oli vaan nainen (Hja: Nii,
5. mm.) oho.

Ote 29, Mirkka

1. Toisaalta mä en edelleenkään ... koe niin, että voi rakastaa vaan toista sukupuolta. Siis mä tarkoitan,
2. että voisin rakastaa vain naisia tai voisin rakastaa vain miehiä, vaan se on mulle niinku, ei se oo ...
3. ei se oo mulle nii. Vaan että, niinku tavallaan ... ja mä en itse asiassa pidä määrittelyistä ((naurah-
4. dus)). (Hja: Nii. ((naurahdus))) Mun mielestä, nehän ei jos ajatellaan psykodynaamisesti, niin eihän
5. ne, nehän ((naurahtaa / tuuskahtaa)) tavoittaa vain murto-osan siitä seksuaalisuuden dynamiikasta,
6. mikä (x) ihmisyydessä ja ihmisissä on. (Hja: Nii.) Ja sen takii se on hirveen turhauttavaa kuunnella
7. semmost mekanistist keskustelua ... seksuaalisuuteen liittyen kaikkiin siitä nouseviin kysymyksiin
8. jotenkin kirkollises kentäs.

Mirkka ei rajaudu tarkastelemaan seksuaalista suuntautumista pelkästään oman kokemuksensa tai tilanteensa kuvaamisen kautta vaan liikkuu myös yleisemmällä seksuaalisuutta määrittelevällä tasolla (r. 3–8). Oteessa Mirkka myös tavallaan asettaa ihmisen kokonaisvaltaisen seksuaalisuuden ymmärtämisen asiantuntijuusdiskurssin kautta vastakkaiseksi mekanistiselle kirkolliselle keskustelulle, jossa tätä seksuaalisuuden kokonaisvaltaista dynamiikkaa ei aina huomioida.

2.2 Kirkko, esimiehet ja yleinen mielipide tai kulttuuri ratkaisijoina

Luvussa 2.1 esitettyjen diskurssien kautta haastateltavat tuottavat eri tavoin kuvaa papista, jonka työssä seksuaalinen suuntautuminen ei näyttäydä merkityksellisenä. Kuvatuissa positioissa ymmärrän papille tuottuvan toiminnan potentiaalia ja valtaa vaikuttaa pappeuden mahdollisuuteen sekä mahdollisuuksia ottaa haltuun siihen mahdollisesti liittyvää ongelmallisuutta. Tässä luvussa käsittelen sen sijaan puhetta, jossa pappeuden mahdollisuus näyttäytyy vahvemmin alisteisena muiden toimijoiden päätöksille ja suhtautumiselle. Tällöin myös seksuaalinen suuntautuminen näyttäytyy keskeisesti merkityksellisenä papin työssä. Toisilla toimijoilla on valtaa hyväksyntänsä tai torjuntansa kautta vaikuttaa siihen, onko ei-heteroseksuaalisella ihmisellä ylipäättään mahdollisuuksia toimia pappina tai toisaalta ideaalisena ja hyvänä pappina keskeisesti sen kautta, annetaanko papille mahdollisuus olla työssä oma itsensä. Diskurssia, jossa hyvään ja täyteen pappuuteen liittyy hyväksyty ei-heteroseksuaalisuus, kuvaan yleisesti ensimmäisessä alaluvussa.

Vaikka seksuaalinen suuntautuminen nyt käsitellyissä merkityksellistämisen tavoissa liitetään vahvasti työn piiriin, voidaan papin kuitenkin ymmärtää myös tulevan ulkopuolelta osoitetun hyväksynnän kautta hyväksytyksi tavalliseksi niin, että seksuaaliseen suuntautumiseen liittyvä ero hälventyy eikä seksuaalisella suuntautumisella olekaan enää merkitystä papin työssä. Vaikuttaakin siltä, että erityisesti puhuttaessa ei-heteroseksuaalisuuden hyväksynnän tarpeellisuudesta ja välttämättömyydestä, neuvotellaan aineistossa myös vahvasti siitä, millä tavoin seksuaalinen suuntautuminen liittyy työn piiriin. Ei-heteroseksuaalinen suuntautuminen liitetään työn piiriin, se näyttäytyy työssä merkityksellisenä ja sille vaaditaan hyväksyntää, mutta samaan aikaan ideaaliksi rakentuu tavallinen pappi, jonka seksuaalinen suuntautuminen ei korostu erona.

Toisessa ja kolmannessa alaluvussa tarkastelen yksityiskohtaisemmin niitä toimijoita, joihin suhteessa avoimesti tai tunnetusti ei-heteroseksuaalisena pappina toimimisen mahdollisuus sekä täysi ja hyvä pappuus ovat pitkälti alisteisia. Näitä hallitsevia toimijoita ovat kirkko, papin esimiehet, yleinen mielipide kirkossa tai ”kirkollinen kulttuuri”.

2.2.1 Kokonaiseksi hyväksyty?

Olen nimennyt kokonaisuusdiskurssiksi merkityssysteemin, jossa avoimuuden mahdollisuus ja hyväksytysti ei-heteroseksuaalisena oleminen näyttäytyvät välttämättöminä ehtoina hyvälle ja täydelle pappuudelle. Tällöin puhutaan usein siitä, että mahdollisuus olla hyväksytysti oma itsensä tai sitä mitä oikeasti on, on merkityksellistä työssä jaksamisen ja sen hyvän hoitamisen kannalta.

Vastakkaisesti yksityisen ja julkisen erottelulle perhe ja persoona liitetään nyt toisinaan olennaisesti työn piiriin, ja niiden osana seksuaalisen suuntautumisen salaaminen ja torjuminen vaikuttaa keskeisesti papin mahdollisuuteen hoitaa työnsä hyvin ja jaksaa työssään. Perheen kuvataan olevan väistämättä papin työssä jossain määrin mukana, tai siitä täytyy olla joissain tilanteissa mahdollista puhua. Ja koska papin työtä tehdään koko persoonalla, ei seksuaalista suuntautumista voi sen osana sulkea työn ulkopuolelle ilman, että työ kärsisi. Diskurssin nimi tulee tavasta puhua kokonaisena ihmisenä olemisen tärkeydestä papin työssä, ja käytän sitä nyt metaforisesti kuvaamaan koko merkityssysteemiä, vaikka kaikki haastateltavat eivät ”kokonaisesta” ihmisestä tämän ratkaisutavan yhteydessä puhukaan.

Seksuaalista suuntautumista koskeva avoimuuden mahdollisuus näyttäytyy kaikissa haastatteluissa ideaalisena ja useimmissa haastatteluissa myös ei-heteroseksuaalisuuden voidaan omana itsenä olemisen merkityksellisyyttä korostettaessa nähdä rakentuvan keskeisenä työn, työssä jaksamisen tai työn hyvän hoitamisen kannalta. Siinä on haastateltujen välillä ja sisällä vaihtelua, mikä täsmällisempi asema papin omalle toimijuudelle suhteessa seksuaalisen suuntautumisen ilmentämiseen rakentuu, ja mikä asema kirkolle, pappien esimiehille sekä ”yleiselle kirkolliselle kulttuurille” ja hämärälle yleiselle linjalle tai mielipiteelle. Joka tapauksessa riippuen pitkälti kirkosta, esimiehistä sekä kirkon yleisestä linjasta ja vaikenemisen kulttuurista tavoittavat toiset papeista kokonaisena hyväksytyyn *täyden papin ideaalin*, kun toiset jäävät siihen suhteessa *vajaiksi*.

Alla esitetyissä otteissa seksuaalisen suuntautumisen ja papin työn voidaan ymmärtää nivoutuvan toisiinsa kokonaisuusdiskurssin kautta. Seksuaalinen suuntautuminen on työn suhteen merkityksellinen ja se liitetään työn piiriin. Molemmissa otteissa voidaan kuitenkin huomata myös neuvoteltavan siitä, millä tavalla seksuaalinen suuntautuminen on merkityksellinen papin työssä. Kokonaisuuden ideaali vaatii tunnustusta ja hyväksyntää ei-heteroseksuaalisuudelle, mutta samaan aikaan korostetaan samanlaisuutta ja yhdenvertaisuutta suhteessa kehen tahansa pappiin. Kokonaisen ei-heteroseksuaalina hyväksytyyn ihmisen täysi pappuus vaikuttaa olevan siten myös vahvasti tavallista pappetta.

Ote 30, Tero

1. minä oon selvästi kyllä *karttanu ihan semmosta perus seurakuntapapin työtä*, joka oli kuitenkin se
2. *minun alkuperänen niinku haave ja se alkuperänen kutsumus. Johtuen juuri siitä, että, koska minä*
3. *tiedän, että kuitenkin perus seurakuntatyössä enemmän joutuu tekemään työtä omalla persoonalla,*
4. *ja aina tulee se kysymys, että no onko pastorilla perhettä ja näin.* Ja siinä minä oon selvästi ottanu
5. nyt sen asenteen, että minä oon niinku vähän *odottavalla kannalla*, että toisaalta minä haluaisin tehdä
9. *semmosta perus papin työtä senki takia, että minä oon taas tehny niin paljo ehkä semmosta hallinnol-*
10. *lista ja järjestötyötä, (Hja: Nii, nii.) jossa ei taas niinku oo mitään papillisia toimituksia tai jos on ni*

11. äärimmäisen harvoin tai jumalanpalveluksia. Mutta siinä minulla on se, että minä *koen, että minä en*
12. *kuitenkaan oikee tässä tilanteessa niinku halua. Ja sitten se, et ylipäättään minä oon niinku hakeutu-*
13. *nu vähä semmoseen niinku teologian ja kirkonki piirissä semmoseen asiantuntijatyöhön juuri sen ta-*
14. *kia, ettei minua sitten niinku, ettei minusta tulis semmosta, että ai se on se homopappi vaan että joku*
15. *sanois, et ai niin, et se on se Tero, joka tietää tästä asiasta, joka tietää (Teron asiantuntemuksen ala)*
16. *paljon, että semmosia minä oon kyllä huomannu tehneeni valintoja.*

Ote 31, Leena

Hja:

1. Tota ... osaisiksää kertoo sitä, et onks siinä, miten sää oot kokenu sun tehtävän pappina, tai sen että
2. mitä on olla pappi, ni onks siinä jotain käännekohtia tai muutoksia tullu? ((tauco))

R:

3. Tuo oliki vaikee kysymys. ((tauco)) Oikeastaan yks aino käännekohta on se, että (*piispan nimi*) *otti*
4. *minut vastaan hiippakuntaansa kysymättä ... asettamatta mitään lisäkysymyksiä, velvoitteita tai mitä*
5. *tahansa.* (Hja: Mm.) *Ensimmäinen piispa, joka osotti minulle, et tos on sun työsi.* (Hja: Nii.) *Mul on*
6. *keski-ikäsenä naisena nyt sit vihdoinkin vakityö kirkossa.* (Hja: Nii, joo.) *Mä luulen, että se vapautti*
7. *valtavasti energiaa ... ja se hyväksytyksitulemisen kaipuu alko niinkun hellittää.* (Hja: Nii, mm.)
8. ((tauco)) *Ja mitä vahvempi ihminen on omassa identiteetissään, siis et kuka minä olen, mitä moni-*
9. *puolisemmin ihminen vastaa siihen kysymykseen, kuka minä olen, niin mä uskon, et sen vahvempi*
10. *on myös pappisidentiteetti, koska pappina oleminen on ihmisen palvelemista.* (Hja: Nii.) *Ja ihmiset*
11. *ovat hyvin monenlaisia.* (Hja: Mm, mm.) *Et mä luulen, et semmonen ... helpotuksen tunne ... ja sii-*
12. *tä kasvavat voimavarat, et mä voin käyttää niitä työn tekemiseen enkä itseni varjelemiseen tai suoje-*
13. *lemiseen* (Hja: Nii, mm.) *tapahtu vasta, vasta sillon ... siis mä oon saanu vakiviran vasta (lukumää-*
14. *rä) vuotta sitte.* (Hja: Nii.) ... *Ja ... se on myös antanu voimia tai rohkeutta työyhteisössä kertoa jol-*
15. *laki tavalla, että mä oon jotain muutaki kuin vaan tää pappi tässä.* (Hja: Nii, nii.) *Mä en mee työyh-*
16. *teisöön ja sano päivää, mä oon sitten sateenkaaripappi.* (Hja: Nii. ((naurahdus))) *Vaan tuota ... mä*
17. *oon jo varmaan perusluonteeltani sellanen syvällinen pohdiskelija, jään vähän kuulostelemaan, että*
18. *minkälainen ryhmä tää on ja miten paljon tääl on tilaa* (Hja: Mm.) *näin. Mutta se tietoisuus, se on*
19. *aivan äärettömän tärkeä se tietoisuus, että sun selkäsi takana on tukijoita.*

Tero tuo esiin ajatuksen seurakuntapapin työstä oman persoonan kautta tehtävänä työnä, johon voidaan nyt ymmärtää liitettävän myös mahdollinen avoimuus omasta perheestä (r. 2–4). Tero kuvaa jättäytyneensä omasta valinnastaan seurakuntatyön ulkopuolelle, minkä hän antaa ymmärtää johtuvan siitä, ettei voisi olla avoin perheestään ja näin seksuaalisen suuntautumisestaan. Toisaalla Teron haastattelussa jotenkin hahmoton vaikenemisen vaatimus ja sekava kirkollinen keskustelu on mahdollista nähdä sellaisena vahvana toimijana, joka rajoittaa hänen mahdollisuuksiaan toteuttaa varsinaista kutsumustaan ja johtaa valitsemaan seurakuntapapin työstä poikkeavat tehtävät, mutta tähän palaan tarkemmin hieman myöhemmin tässä luvussa. Toisaalta yllä esitetyssä oteessa kokonaisuuden ideaalin rinnalle hahmottuu uhkakuva avoimesti ei-heteroseksuaalisen seurakuntapastorin määrittymisestä työssään ainoastaan seksuaalisen suuntautumisensa kautta ”homopapiksi” (r. 11), miltä Tero haluaa myös itse aktiivisella valinnallaan suojautua. Tätä kautta Teron voidaan ajatella myös piirtävän tavallisuutta ja seksuaalisesta suuntautumisesta riippumatonta

tai työsuoritukseen perustuvaa tunnistamista ihanteellisena. Seksuaalinen suuntautuminen on seurakuntapapin työssä väistämättä mukana perheen ja persoonan kautta, mutta samalla ei-heteroseksuaalinen pappi on ideaalisesti tavallinen pappi, jonka seksuaalinen suuntautuminen ei saisi nousta pappeuden ykkösasiaksi.

Leenan voidaan ymmärtää liittävän vahvan pappisidentiteetin juuri hyväksytyksi tulemiseen. Hyväksynnän kautta myös ihmisen identiteetti vahvistuu, ja näin ollen on myös mahdollista toimia tavallaan parempana pappina palvelemissa muita ihmisiä (r. 8–11). Leenan kertomuksessa piispan hyväksyntä ja vakituinen työsuhde sen merkinä voimaistavat ja vapauttavat täyteen papin työhön myös siinä mielessä, että ”kokonaisena hyväksytyn” työntekijän voimavarat eivät kulu ”itsen varjelemiseen tai suojelemiseen” (r. 3–14).

Kun Leena kuvaa piispan ottavan hänet vastaan *tekemään työtä* ilman ”mitään lisäkysymyksiä” tai ”velvoitteita” (r. 3–6) voidaan hänen ajatella korostavan julkisen ja yksityisen erottelun tapaan työn tekemistä niin, ettei seksuaalinen suuntautuminen liity siihen lähtökohtaisesti millään tavalla. Leena hyväksytään ei-heteroseksuaalisena, mutta samalla kuin kuka tahansa muukin, tekemään työtään. Ymmärrän kokonaisuuden ideaalia siis tavallaan myös tässä katkelmassa neuvoteltavan toisaalta niin, että papin hyväksyminen juuri ei-heteroseksuaalina on edellytys täyteen papputeen, mutta olennaista on samalla ei-heteroseksuaalisesti suuntautuneen ihmisen hyväksyminen tavalliseksi papiksi.³⁵

2.2.2 Kirkko, piispat ja kirkkoherrat vastuunkantajina vallan kahvassa

Edellisessä Leenan haastattelusta esitetyssä otteessa (ote 31) olennaista osaa käänteessä kokonaisen ihmisen täyteen papputeen näyttelee piispa ja hänen hyväksyntänsä. Kun Leenan haastattelua tarkastellaan kokonaisuudessaan, rakentuu hän kyllä itsekkin useissa kohdin aktiivisena toimijana

---

³⁵ Kyseisesti otteesta ei käy suoraan ilmi, että piispa olisi välttämättä tiennyt Leenan seksuaalista suuntautumista tai itse suhtautunut siihen hyväksyvästi. Toisaalla Leena kuvaa kuitenkin myös suoraan huomanneensa nykyisen piispan suhtautumisen olevan hyväksyvä. Piispan kerrotaan arvostavan seksuaalivähemmistöihin kuuluvia työntekijöitä ”kirkon resurssina” sen sijaan, että pitäisi heitä jonain, mikä pitäisi ”salata”, ”piilottaa” tai ”kieltää”. Kontrastina tälle papiksi hyväksymiselle rakentuu Leenan haastattelussa aikaisempien piispojen pappina toimimiselle asettamat ehdot vaieta seksuaalisesta identiteetistä, muuttaa pois kumppanin luota ja olla toteuttamatta seksuaalisuutta, kiello työllistää Leenaa sekä kymmenen vuoden jakso erimittaisia sijaisuuksia eri seurakunnissa. Sijaisuuksien kuvataan olleen juuri sen mittaisia, ettei niihin tarvita piispan ja tuomiokapitulin määräyskirjaa, vaan kirkkoherrat voivat työllistää lyhyemmäksi pätkäksi ”hyvää hyvyttään”.

etsimässä hyväksyntää, ja osin myös jotkut muut työn puitteissa tavatut kirkon toimijat kuvataan merkityksellisinä täyden pappeuden vahvistajina, mutta piispat ovat niitä, joiden käsissä lopullinen valta vaikuttaa pitkälti olevan. Piispat ja kirkkoherrat kuvautuvatkin aineistossa yleisesti toimijoiksi, joilla on lopulta valta joko hyväksyä tai hyljätä; ratkaisu ei-heteroseksuaalisuuden ja pappeuden yhdistämisen ongelmaan on pitkälti pappien esimiesten tai yleisemmin kirkon käsissä.

Esimiesten valta näyttäytyy erityisen voimakkaana papin työllistymiseen liittyen. Useat haastateltavat mainitsevat pitävänsä mahdollisena, että seksuaalinen suuntautuminen ja erityisesti perhetodellisuus voisi vaikuttaa työllistymiseen: tunnetusti tai avoimesti ei-heteroseksuaalinen pappi ei saa välttämättä töitä tai edes pappisvihkimystä. Seksuaalisen suuntautumisen kielteinen vaikutus työntekijöiden valintaan mainitaan jollain tapaa kaikissa paitsi yhdessä haastattelussa, jossa piispojen kuvataan noudattavan ehdottomasti lakia. Yhdessä haastattelussa tiedon seksuaalisesta suuntautumisesta uskotaan vaikuttavan myös niin, että kirkkoherra ”savustaisi” työntekijän pois nykyisestä työpaikastaan (ote 36).

Ote 32, Kirsti

1. Et onhan se ... silleen selvä, et vaikka ... et jos tällä hetkellä joku menee pyytämään papin paikkaa ja
2. sanoo sen etukäteen joko siinä seurakunnassa tai jos ei oo vielä pappisvihkimystä (x) sanoo sen piis-
3. palle, että on homoseksuaali tai joku muu, (Hja: Ni.) niinni ei ((naurahtaa)), en tiedä vielä yhtään
4. sellasta, joka ois saanu pappisvihkimyksen. (Hja: Nii.) Siinä tilanteessa sit sanotaan, että ei onnistu
5. tai sitten vähintään sanotaan silleen, et no okei, et jos sä et toteuta seksuaalisuuttas millään lailla
6. (Hja: Ni.) sitten sut voidaan vihkiä papiksi.

Ote 33, Henriikka

1. Tiedän monta jotka palvelis kirkkoa oikeen hyvin, mutta eivät sitten vaan saa koskaan siihen mah-
2. dollisuutta, koska suletaan sitte jo pois siinä vaiheessa että ... ei sitte saa vihkimystä mistään. (Hja:
3. Nii.) Tai toisaalta eivät myös saa sitte ne, ketkä kirkossa on töissä jo, niin eivät saa vakipaikkaa mis-
4. tään, et tekee päätää vaan. Et se niinkun ... melkosia, no tietysti aina yksilöön kodistuva niinkun val-
5. tava ... sudenkuoppa sitte sillä tavalla, ettei oo mahdollisuuttakaa näyttää mitä osaa tai pystyy, kun ei
6. oo tilaa sille.

Ote 34, Jaana

1. Että nykyään niin minä asun kumppanini kanssa ja olemme rekisteröineet parisuhteemme ja tiedän,
2. että tämä ... varmasti rajoittaa ... (Hja: Nii.) mahdollisuuksiani aika paljon.

Ote 35, Henriikka

1. piti tavallaan niinkun isoja asioita mieltii, että mulla on todennäköisesti elinkautinen virka (paikka-
3. kunta). Mun on hyvin vaikee työllistyä mihkään muualle. (Hja: Nii.) Mä uskosin näin, että se on
4. niinkun ... näillä parametreilla niin ... mä en välttämättä oo työhaastattelulistan kärkipäässä, vaik
5. mä oisin muuten ihan pätevä ja osaava.

Ote 36, Kirsti

1. Mutta sit (et esmes) jos kirkkoherra sais tietää, ni kyllä se alottais prosessin sen suhteen, että se joko

2. savustais mut tästä ulos tai (Hja: Nii.) sit hankkis mulle eron jollakin konstilla. (Hja: Nii, nii.) ((tau-
3. ko)) Et siinä mieles niinku ... toisaalt iha hyvä tietää (jotenki), et missä on töissä ja kenen alaisuus-
4. dessa, mutta (x) ikävää että (Hja: Nii.) on sitten sellanen olo, että ... voiko tässä elää omaa elämään-
5. sä ollenkaan vai pitääkö elää esimiehen ehdoilla.

Lähes kaikissa haastatteluissa rakentuu ajatus kirkosta hajanaisena sen suhteen, miten ei-heteroseksuaalisiin työntekijöihin suhtaudutaan. Ei-heteroseksuaalisen papin olemassaolo ja työn teon mahdollisuus jää onnen ja sattuman varaan: kuka hajanaisen kirkon esimiehistä omalle kohdalle sattuu osumaan. Piispalla ja kirkkoherralla on valtaa suojella alaistaan ja tukea tämän mahdollisuutta tehdä rauhassa työtään, mutta tuki ei rakennu itsestään selvänä. Otteet 37 ja 38 ovat poimintoja vastauksista kysymykseen, minkälainen työnantaja kirkko on seksuaalivähemmistöjen edustajille.

Ote 37, Henriikka

1. No todennäkösesti aika nihkee. ... (Hja.Nii.) Koska ongelmaahan ei varsinaisesti ((naurahten)) ole.
2. Koska hiippakuntahan voi ratkasta, että vähemmistöjä ei työllistetä. (Hja. Nii.) Et ... ei se luultavasti
3. kyllä kovin kauniina piirry. ... Tai kuvittelisin näin ja tiedän myös, että niinkun on lujastikki kättä
4. väännetty sitte ... eri asioitten suhteen. Mutta siis sekin on vähän semmonen niinku ... paikallinen
5. murhe, että se on taas sidoksissa siihen kirkkoherraan, esimieheen, joka sitten ... voi valintansa mu-
6. kaan asioita lähtee junaileen aika pitkälti niinkun tahtoo. (Hja: Nii, nii.) Jos se esimies on sitä miel-
7. tä, et no kaikenmoista ... et se on ihan niinkun yks lysti. Pääasia, et työn tekee hyvin, ni se ihminen
8. mahtuu työyhteisöön, et se on niin jotenkin ihmisessä sidottuna, jos ylipäätään on nyt onnistunut
9. pääsemään kirkkoon ((naurahten)) töihin.

Ote 38, Kirsti

1. Mut sitte varsinki sit siinä tilanteessa, jossa asia on tullu julki ni, tai seurakunnassa sitte joittenki jo-
2. ko seurakuntalaisten tai kirkkoherran tai tuomiokapitulilin tietoon, niin siinähan vaiheessa tai sehän
3. on aina heti jo hankalampi. (Hja: Nii.) Et sitte riippuu kans niinku paljo esimiehestä, et jotku kirkko-
4. herrat asian hyväksyy ja se ei oo heille ongelma. (Hja: Nii.) Sillon (x) pystyy myös niinku ... suoje-
5. lemaan tavallaan sitä työntekijää seurakuntalaisilta ja tuomiokapitulilta, (Hja: Nii, nii.) jos jommas-
6. takummasta päästä aletaan jotaki kritisoiimaan ja kommentoimaan, ni sit se just siinä tilanteessa sit
7. riippuu siit kirkkoherrastaki. Tavallaan, et se ei häntä haittaa ja homma on ok, ni sit se on useimmi-
8. ten ok sit (just) muuallekin päin, tai lähinnä tuomiokapituliin päin.

Ote 39, Henrikka

1. Mutta ... mua on hyvin lykästänny ... kirkkoherran myötä sitte, jonka kans on asiaa puitu ja pohdittu
2. ja ... (Hja: Nii.) keskusteltu sitte ihan sillee niinku hyvässä hengessä. Ja se tykkää vissiin, että mä
3. oon ihan hyvä pappi ni se sille riittää. (Hja: Nii.) ... Mutta siis ... tiedän monta, jolla asiat eivät ole
4. lainkaan näin hyvin ku mulla. (Hja. Nii, nii.) Et se on niinku lähinnä ... hyvin käynnyttä ... onnea sit-
5. ten. Että on monta, kellä on paljon kehnomminkin asiat. (Hja: Nii.) Ja monella on kyllä kaapin ovet
6. hyvin visusti kiinni ja kaappi käännetty vielä seinään päin, ettei vaan valoa pilkistä.

Kun haastateltavilta kysyttiin, millainen työnantaja kirkko on, kun pyydettiin kertomaan, millainen työnantaja kirkko on juuri seksuaalivähemmistöjen edustajille ja ylipäätään kohdissa, joissa esitettiin jonkinlaista kritiikkiä kirkkoa kohtaan, voidaan haastateltavien usein ymmärtää myös pehmentävän argumenttejaan eri tavoin. Kirkkoa työnantajana arvostelevia mielipiteitä saatetaan pehmentää epävarmuutta ilmaisevilla adverbeilla, kuvaamalla oman kokemuksen rajallisuutta, omaa myönteistä kokemusta, mainitsemalla myös kirkon hyvistä puolista työnantajana tai tuottamalla ymmärrystä kirkkoa ja torjuvasti suhtautuvia kohtaan kuvaamalla ei-heteroseksuaalisuutta koskevan kysymyksen vaikeutta. Ylipäätään vastauksissa oli tyypillistä käsitellä sekä kirkon hyviä että huonoja puolia. Tämänkaltaisen puheen voidaan ajatella tulevan osaltaan tuottaneeksi kirkkoa käytännöiltään hajanaisena ja sattumanvaraisena. Lisäksi kritiikin ja kehujen yhteydessä esitetyt pehmennykset ilmentänevät haastateltavien lojaaliutta sekä kirkolle työnantajana että seksuaalivähemmistöille ja heidän asialleen. Otteessa 37 Henriikan voidaan esimerkiksi katsoa pehmentävän arvosteluaan sanoilla ”todennäköisesti”, ”luultavasti”, ”kuvittelisin näin” (r. 1–3). Lisäksi pehmennyksenä voidaan tietysti ymmärtää myös ongelman kuvaaminen ”paikallisena murheena”. Toisaalta esimerkiksi oteessa 39 kyllä myös oma hyvä kokemus sijoitetaan kirkon laajempaan hajanaiseen kontekstiin, jossa kaikilla ei ole käynyt esimiesten kanssa yhtä hyvä onni.

Kuten mainittu, kirkon vastuu täyden pappeuden mahdollistajana näkyy haastateltavien puheessa myös niin, että kirkko, piispat tai kirkkoherrat kuvataan toimijoina, joilla on erityisesti valtaa suojella työntekijäänsä torjunnalta ja siihen liittyviltä vaikeuksilta. Tämä näkökulma tulee esille myös edellisessä Kirstin haastattelusta poimitussa katkelmassa. Kaiken kaikkiaan kirkko näyttäytyy kuitenkin hajanaisuudessaan ja hiljaisuudessaan lopulta melko tehottomana toimijana ja työntekijän puolustajana – mitä tulee juuri ei-heteroseksuaalisiin pappeihin, vaikkakin kuudesta vihitystä papista viisi kuvaa esimiehensä, kirkkoherran tai piispan, tietävän haastateltavan seksuaalisesta suuntautumisesta ja tällä hetkellä suojelevan työntekijäänsä, hyväksyvän hänet työhön tai jättävän vähintään puuttumatta asiaan millään lailla. Pappien itsensä mahdollisuus tehdä työtään ja tehdä sitä hyvin, kokonaisena ihmisenä, asettuu tästä huolimatta paljolti riippuvaksi onnesta sekä kirkon ja yksittäisten esimiesten toiminnasta ja päätöksistä.

Kirkolta tai piispoilta odotetaan myös kannanilmaisua ja asioista ääneen puhumista. Tällöin kirkkoa tai piispoja ei välttämättä kuvata niinkään aktiivisena ei-heteroseksuaalisuuden vastustajana vaan vaikenavana, varovaisena, hitaana ja päättämättömänä toimijana. Kirkko tekee ei-heteroseksuaalisesti suuntautuneiden ihmisten pappeudesta ongelmallisen juuri hiljaisuudellaan ja vaikenemisellaan.

Ote 40, Henriikka

1. Mutta ... se on vähä sellanen niinkun ... vaiettu asia sitten kuitenkin ... ihan noin kokonaiskirkon
2. tasolla. ... Et siinä pitäs nyt ottaa semmonen ... selkärangakas ote sitte siihen tilanteeseen, että ...
3. meillä ryhdytään kirkossa tekemään näin. – – niinkun piispakunnan pitäs ottaa semmonen ... napak-
4. ka linja tähän asiaan ... ja jotenkin ... uskaltaa rehellisesti myöntää tosiasiat. (Hja: Nii, nii.) Koska
5. kirkon palveluksessa on kuitenkin ... täytyy olla ... erilaisia vähemmistöjen edustajia huomattava
6. määrä. (Hja: Nii, nii.) Koska ei se kirkko sen kummempi saarreke oo. (Hja: Mm.) Ja jotenki mä luu-
7. len, että ... se että kirkko laittas sellasta myönteistä viestiä asiasta, niin ihmiset ehkä vois vähän pa-
8. remmin työyhteisöissään. (Hja: Nii, aivan.) Koska ei tarvis, ei menis sellasta hyvää käyttöenergiaa
9. sit sellaseen salailemiseen.

Ote 41, Asta

1. Mutta et no sillehän nyt, jos mennään tähän kirkon töissä tai papin töissä olevat lesbot ja homot, jos
2. sieltä nyt hakee, niin voishan kirkko tietenkä ihan selkeesti sanoo, että ... tehkää vaan töitä ((naurah-
3. dus)) ettei sitä tarvi kaivella joltain piispalta sitte että. (Hja: Nii.) Et en tiedä, ku ihmisiä on piilossa
4. ja kaapeissa, että miten moni luulee, että lentää työpaikastaan, jos piispa saa tietää, et on parisuhtees-
5. sa samaa sukupuolta olevan kanssa, mutta ku ei kenenkään pitäis lentää, koska piispat noudattaa la-
6. kia. (Hja: Nii.) ... Mutta voishan ne tietysti kertoo sen, että ne noudattaa lakia, muutenkin kun sitte
7. jollekki muulle, joka käy piispan kanssa juttelemassa.

Edellisessä otteessa Asta, joka poikkeuksellisesti tuottaa piispat ehdottomasti lakia noudattavina, huomioi hänkin vaikenemisen kulttuurin kirkossa ja toivoo piispojen kertovan, että he noudattavat lakia eivätkä potki ketään työpaikastaan, mikäli tieto alaisen parisuhteesta tulisi ilmi. Henriikka liittää kirkon esittämän myönteisen viestin avoimuuden ja näin ollen täydemmän pappeuden mahdollisuuteen, jossa energian voi työaikana käyttää työtehtävien hoitoon salailun sijaan. Vaikenevan kirkon tulisi myöntää ”tosiasiat”, jolla viitattaneen seksuaalivähemmistöjen olemassaoloon myös kirkon sisällä (r. 4–6).

2.2.3 *Kirkon yleinen linja ja vaikenemisen kulttuuri toimijoina*

Vaikenemisen vaatimukselle tai kokonaisuuden epäämiseksi ei aina välttämättä määritellä selkeää esittäjää kuten piispaa työllistämisvaiheessa. Vaientajaksi muodostuu toisinaan epämääräisempi ja hämärärajaisempi kirkon sisällä vaikuttava yleinen linja tai vaikenemisen kulttuuri. Seuraavassa katkelmassa pohtiessaan omaa asemaansa työssään Kirsti käsittelee myös toimijoita, jotka vaikuttavat haastattelussa rakentuvaan ideaalisen pappeuden mahdollisuuteen. Ideaalisena Kirsti kuvaa haastattelussaan mahdollisuutta ”olla enemmän oma itsensä” ja ”elämään sitä mitä on” sekä tuoda esiin omat mielipiteensä arvelemiensa kirkon yleisten tai ylipäätään konservatiivisten mielipiteiden myötäilyn sijaan. Painetta myöntyä konservatiivisiin mielipiteisiin kuvataan muun muassa tekijänä, joka laittaa pohtimaan halua tai jaksamista olla pappina.

Ote 42, Kirsti

1. Mut kyllä sitä silti *huomaa* (x) että tää seksuaalisuus (x) sitä *joutuu pitämään salassa*. (Hja: Nii.)
2. Sitä ei oo kuitenkaa samassa asemassa niitten muitten pappien kanssa. (Hja: Nii.) Tai siinä työyhteis-
3. sössä, että *en minä voi puhua perheasioistani samalla tavalla mitä he puhuvat*. (Hja: Nii.) Et se on
4. sitte eri asia, että haluatkokaan sitä ite (puhua) just omista perheasioista sitte työpaikalla aina, mut-
5. ta (Hja: Nii.) kuitenkin *sitä lupaa siihen ei niinku ole ... välttämättä*. (Hja: Nii.) Ja sit ... välillä jois-
6. sain kokouksissaki tai sitte kahvipöytäkeskusteluissa tulee esille sit jotku parisuhteen siunaamiset ja
7. hedelmöityslait ja (Hja: Nii.) kaikki tämmöset näin ni sit ... *silloin tulee siis sellainen olo, että mä en*
8. *voi sanoa tässä oikeeta mielipidettä* et mielummi sitte on hiljaa. (Hja: Nii.) ... Ihan (x) *jotenkin sel-*
9. *lanen olo*, että entäs jos joku ajattelee jotakin tai ... *jotain muuta tällasta, että niinku aattelee että*
10. *ihan hyvinhän siinä vois sanoa sen oman mielipiteensä huolimatta siitä, et mitä sitte ite on*. (Hja:
11. Nii.) ... Mut sellaselt tuntuu ja sit just (x) *tavallaan vaiennettu jo valmiiksi, vaikka kukaan ei ookaan*
12. *vaientanu niinku konkreettisesti (sanottuna)*. Tavallaan sitte tuntuu, et *se yleinen mielipide kirkossa*
13. *näistä asioista niinku on olemassa sellanen ns. yleinen linja, mitä sitte ehkä kuitenkaa niinku ei oo*.
14. (Hja: Nii.) Vaik ehkä kaikki kuitenkaa ei ajattele tästä asiasta samalla tavalla. ((tauko)) (Hja: Nii.)
15. ((tauko)) Et tällasissa asiois ja ehkä sitä kans just miettii sitä, että ... entäs sitte jos sitä ite tavallaan
16. paljastuu tosta tilanteesta tai jotain muuta, et mitä sitten, ja se on oma asia seurakunnan vierastavuus
17. lentääkö pihalle ja tämmösiä. (Hja: Nii.) Et ehkä se kans kaikki tällanen aiheuttaa sen, että pyrkii
18. tekemään työnsä hyvin ja olemaan valmis joustamaan jossain tilanteissa ja ... jos tulee tällasia yli-
19. määräisiä (x) pyyntöjä joihinki tilaisuuksiin tai tapahtumiin, et pitää tehdä (x), (Hja: Nii.) tai joku on
20. sairastunu, et tarvitaan sit, kuka kävis nyt hoitamassa (x) viikonlopulta. ... Et ehkä liianki usein sit-
21. ten on se, joka suostuu tämmösiin. (Hja: Nii.) Tavallaan, et (jossaki pääs) vaan ulospäin, et olen hyvä
22. työntekijä (Hja: Nii.) ja oon valmis kaikkeen, että jos joskus tulee jotaki sanomista, ni kukaan ei voi
23. ainakaan sanoa tai syyttää mua siitä sitte, et mä en ois hoitanut töitäni. (Hja: Nii.) ((tauko)) Et kyl se
24. sillä lail aiheuttaa stressiä ja tämmöstä.

Otteessa yllä Kirsti ”vain” ”huomaa”, että seksuaalisuuden joutuu pitämään salassa, lupaa puhua perheasioista ei välttämättä ole (r. 1–5), tai ”tulee sellainen olo”, ettei omaa mielipidettä voi sanoa ääneen kokouksissa ja kahvipöytäkeskusteluissa (r. 5–8). Kirstin vaientajana näyttäytyy myös ”kirkon yleinen mielipide” tai ”linja”, jonka olemassaoloon Kirsti itsekkin suhtautuu varauksella (r. 11–14). Kirsti kuvaa tuntevansa, että hän on ”vaiennettu jo valmiiksi”, vaikka kukaan ei ole häntä ”konkreettisesti vaientanutkaan” (r. 11–12). Lisäksi paljastumisen ja sen myötä myös mahdollisen irtisanomisen uhka aiheuttaa stressiä ja tarpeen osoittaa ”liiankin usein”, että on työssään joustava ja hyvä (r. 15–24). Jokseenkin samaan tapaan kuin Kirsti myös Tero asettuu melko voimattomaan position suhteessa täyteen pappiteen hahmottoman vaikenemisen ja salailun vaatimuksen edessä.

Ote 43, Tero

Hja:

1. onko sulla tilaa olla semmonen pappi, ku sää haluaisit? ... (T: Mmmm.) Ooksä semmonen pappi
2. ku sää haluat olla? ...

T:

3. Mmm, no ehkä kuuskymmentä, kuus–seittämänkymmentä prosenttisesti, että ... ehkä juuri se sek-

4. suaalisuus sillä on aika iso merkitys sen takia, että minä niinku koen, että se on semmonen asia, joka
5. minua on kuitenkin niinku pappina ollessa usein peitettävä. (Hja: Nii.) Et minä en voi sitä tuoda avoi-
6. mesti esille. Mutta eipähän sitä tietysti, ei se ajatus ookaan, että se pappi tuo sitä yksityisyyttään
7. liiaksi esille. Mutta minä koen että siinä on se ongelma. Tosissaan, jos kysytään, että onkos papilla
8. perhettä, niin sitten minä niinku tajuan, että nyt minun pitää vastata vaa, että ei. ... (Hja: Nii, nii.)
9. Että tämmösissä tilanteissa siis sitä tilaa ei oo, (Hja: Nii.) ei oo. Ja sitte ehkä toisaalta se, että kirkol-
10. lisessa keskustelussa on vielä nii sillä tavalla tää asia on vielä jotenki sen varran jännitteinen ja eh-
11. kä on monenlaisia mielipiteitä ja ristiriitoja, että aina ei voi olla ihan varma siitä, että onko, saanko
12. minä niinku tavallaan olla pappina ja elää niinku minä elän. Että tulee ristiriitaisia viestejä. Välillä
13. tuntuu siltä, että piispat ja kaikki on sitä mieltä, että jos rekisteröis vaikka parisuhteensa, että se on
14. ihan ookoo, mutta sitte tuleeki jo seuraavana päivänä toisenlaisia viestejä. Että se niinku minun
15. mielestä syö tätä, jos aatellaan et se on sata prosenttia se tila, niin se syö tätä osuutta. ... (Hja: Joo.)
16. Ja ehkä se sitte, jos sanotaan että tämä syö semmoset kaksikymmentä prosenttia, niin se toiset kaks-
17. kymmentä prosenttia taas ei liity seksuaalisuuteen vaan se on ehkä yleensä se, mitä pappeus on.

Tero yksinkertaisesti ”kokee” ja ”tajuaa” (r. 4 ja 8), ettei voi ottaa seksuaalisuuttaan avoimesti esille eikä puhua perheestään ja paljastaa näin seksuaalista suuntautumistaan tullessaan kohdatuksi pappina. Tero mainitsee myös kirkollisen keskustelun sekä nyt myös tarkemmin piispojen kannanottojen tekvän jännitteisyydessään, moninaisuudessaan ja ristiriitaisuudessaan (r. 9–14) epävarmaksi ei-heteroseksuaalisen papin mahdollisuuden ja oikeutuksen elää niin kuin elää, olla ylipäätään pappina, ja sellaisena pappina kuin haluaisi olla.

Kirkon sisäinen yleinen toimintatapa tai kulttuuri näyttäytyy yhdessä haastattelussa myös pakottavana kiltteyden kulttuurina, joka tekee mahdottomaksi työntäjän asettamisen vastuuseen seksuaalisesta suuntautumisesta johtuvasta työpaikkakiusaamisesta.

Ote 44, Leena

1. Henkisesti mä koin, että mä olin tavallaan niinku ajolahdin kohteena. (Hja: Nii.) Joka ei myöskään
2. ollu mitenkään herkullinen tilanne tehdä töitä, vaan ... henkisesti hirveen kuluttavaa, jotenkin koko
3. ajan niinku puukko selässä, saanks mä tehdä tätä vain enks mä saa tätä tehdä. (Hja: Nii.) Semmonen
4. huono omatunto, että mä en koskaan oo kyllin hyvä, koska mua ei hyväksytä. (Hja: Nii.) Koska,
5. vaikka se on rationaalisesti täysin hullua, mutta kyllä ihminen itseänsä syyttää kohtalostaan. (Hja:
6. Nii, nii,) Vaikka tämäki asia elää vuorovaikutuksessa sen yhteisön kanssa. En mä voi olla niinku
7. kohtalooni yksin syyllinen, mutta kyllä ne tunteet oli hyvin pitkälle sitä, että mä oon syypää ja mun
8. pitää tätä jotenki hävetä, tää on kurja tilanne, mutta sitte, se myös synnytti semmosta nimetöntä agg-
9. ressiivisuutta. *Ku ei ollu vihollista, ei voinu piisपालle mennä ja sanoa, että sää oot mäntti.* (Hja: Nii.
10. *((naurahaen))) Sää et ymmärrä tätä asiaa. Tai että mennä sanoo (piispan nimi), että sää kiusaat*
11. *mua, tää on työpaikkakiusaamista. Mä nostan tästä oikeusprosessin.* (Hja: Nii.) *Ei niin vaan kirkos-*
12. *sa toimita. Kirkossa ollaan kiltisti ja ei olla koskaan omalla asialla, ollaan aina lähimmäisen asial-*
13. *la.*

Vaikka ihmiskeskeisyysdiskurssia kuvattiin aikaisemmin käytettävän perusteltaessa ja tuotettaessa ei-heteroseksuaalisen ihmisen pappuden oikeutusta, edellisessä otteessa lähimmäisen asialla oleminen ja toisiin ihmisiin keskittyminen muodostuu ongelmalliseksi suhteessa työelämän oikeudenmukaisuuteen ja työelämää sääteleviin lakeihin. Toisiin ihmisiin keskittyvässä kiltteyden kulttuurissa ei ole vihollista, jota vastaan taistella.

Myös Astan voidaan ymmärtää konstruoivan sellaista yleistä seurakunnan ja työpaikan puhumattomuuden kulttuuria, joka näyttäytyy papin työn suhteen ongelmallisena.

Ote 45, Asta

1. Et joskus miettii, että pitäskö antaa periksi ja lähtee muihin hommiin ... sit liittyen tähä omaan per-
2. heeseen ja ... elämäntilanteeseen, että (Hja. Mm.) vaikka me ei mitenkää kaapissa eellä, niin en mä
3. aktiivisesti seurakuntalaisten keske alota keskustelua perheasioistani. Et sitte se on taas ... sellanen
4. ... jonkilainen pään sisällä oleva rasite, että vähä kumminki ... vähä kumminki on hiljaa. – – Et se
5. on niinku, et meillä töissä ... ei puhuta asiasta, vaikka käsittääkseni suht koht kaikki sen tietää. (Hja:
6. Nii.) Tai siis puhutaan lapsesta, mutta ei sanota ääneen että vaimo ((naurahtaa)). (Hja. Nii, nii.) Et ...
7. nii, mut se ei liity papputeen sinänsä, mutta tohon seurakunnassa töitten tekemiseen.

Työssä vallitseva puhumattomuuden kulttuuri saa myös Astan vaikenemaan perhesuhteistaan siinä määrin, kun puhe voisi ilmaista hänen elävän samaa sukupuolta olevan kumppanin kanssa. Asta puhuu vaikenemiseen liittyen ”jonkinlaisesta pään sisällä olevasta rasitteesta” (r. 4) ja se näyttäytyy syynä harkita seurakuntatyön vaihtamista toisenlaisen työhön (r. 1). Asta kuvaa kyllä toisaalta vaikenemistaan tai aktiivisesta perheasioiden puhumisesta pidättäytymistä tavallaan oman valinnan kautta (”en aktiivisesti – – alota”, r. 2–3), mutta toisaalta käyttää passiivia otteen loppupuolella kuvatessaan työpaikan ”puhekulttuuria” ja luo vähintäänkin vaikutelman, ettei puhumattomuutta ole helppoa ja yksikertaista rikkoo. Seuraavassa ote havainnollistaa selvemmin neuvottelua, jota Asta toimijuudestaan käy vaientavan toimintakulttuurin kanssa.

Ote 46, Asta

1. Pitää aina miettiä, et pitäskö joku päivä vaa laittaa hartauskirjoitukseen vaimosta jotain. ((naurah-
2. dus)) Ei tarvi sitten miettiä, että tietääkö kaikki. (Hja. Nii, nii, nii.) Ehkä sitä sitte kuvittelee, no, toi-
3. saalta mitä se niille kuuluu, ja sit taas ei niinku millää jaksais sellasta turhanaikasta meteliäkää siitä,
4. jos seurakuntalaisissa on sellasia, jotka ehkä meteliä nostais. (Hja. Nii.) Mutta sit taas, no, nii, ei oo
5. ainakaan vielä kukaan nostanu. – – Toi (seurakunta), missä mä oon, ni – – se on aika pieni paikka,
6. (Hja: Nii.) niin siis, et myös seurakuntalaisten joukossa on kyllä työntekijöitten lisäksi ihmisiä, jotka
7. tietää mun perhetilanteen. (Hja: Joo.) Mut et, tää on tällanen hölmö, että kun ne ei puhu ääneen, niin
8. sitte ... mä en oikein tiedä, että puhunko mäkään. Mut et, tai siis perheestä puhun ja lapsista puhun
9. ... ja puolisosta puhun, mut sitte, ku ei ne niinku kysy tarkemmin tai ei ees halua ehkä tietää tarkem-
10. min, niin (Hja. Ni.) sitä vaimo sanaa ei niin usein sitte lausuta. (Hja: Nii.) Mutta sitte taas se on mun
11. työpaikka, että ... mitäs se oikeastaan niille kuuluukaa. Et enhän mä siellä käy perheasioitani tilittä-

12. mässä.

Vaikka Asta vaikuttaa toisaalta tulevan mukautuneeksi puhumattomuuden kulttuuriin (r. 7–10), jäsenyytensä valta vaieta tai olla avoin toisaalla myös jossain määrin Astalle itselleen. Vaimosta olisi periaatteessa mahdollista kertoa vaikka hartauskirjoituksessa (r. 1–2), ja toisaalta vaikenemisen valitsemista perustellaan itsen säästämällä ”turhanaikaiselta meteliltä” (r. 2–4). Mielenkiintoista edellisessä otteessa, kuten myös edellisissä Kirstin ja Teron otteissa (42 ja 43), on lisäksi tapa muistuttaa yksityiselämän olemassaolosta puhuttaessa avoimuuden ideaalista ja vaikenemisen tai salailun ongelmallisuudesta. Kirstillä ja Astalla yksityisyys rakentuu oikeutena: valta päättää perheasioiden puhumisesta työpaikalla varataan työntekijälle itselleen (ote 42, 3–4; ote 46, r. 2–3, 10–12). Astan voidaan myös ymmärtää tulevan yksityisen ja julkisen erottelun kautta muotoilleeksi valintansa vaieta legitiiminä ja ymmärrettävänä samaan aikaan, kun puhumattomuus tuotetaan epätoivottavana: työpaikalla on tarkoitus tehdä töitä eikä tilittää omia perheasioita.

Tero taas huomauttaa kokonaisuuden ideaalin yhteydessä, ettei työssä kuuluukaan tuoda itseä liikaa esille (ote 43, r. 6–7). Tämän näkökulman tunnistamalla Tero tulee kenties varautuneeksi mahdolliseen kritiikkiin, joka kritisoi kokonaisuutta tavoittelevan pyrkivän vain esittelemään itseään työssään. Tällä kokonaisuuden ideaalin pehmennyksellä Tero antaa vaikutelman itsestään työntekijänä, joka tunnistaa ja ymmärtää papin työn olevan jotain muuta kuin itsen keskittymistä.

Kirstin, Astan ja Teron haastatteluista lainaamissani katkelmissa haaste täydelle (seurakunta)pappeudelle määrittäytyy vahvasti perhetodellisuudesta ja Kirstillä myös omasta mielipiteestä vaikenemisen odotuksen kautta. Avoimuudesta seuraavia uhkakuvia ovat muun muassa työpaikan menettäminen (ote 42), turhanaikainen meteli (ote 46) ja homopapin leima (ote 30), joilta itseä toisaalta myös vaikenemisen valinnalla suojellaan. Tämän yleisen vaikenemisen odotuksen, paljastumisen mukanaan tuomien uhkakuvien ja homopapin leiman ohella työyhteisön tai arkisen asiakastyön tasoa ja suhdetta seurakuntalaisiin käsitellään aineistossa pääosin lähtökohtaisesti ongelmattomana, ongelmat mahdollisina kestää tai sitten esimiesten vastuullinen rooli työssä ja työyhteisöissä syntyviin ongelmiin nostetaan vahvasti esiin. Aineistokatkelmat alla havainnollistavat arjen ”ruohonjuuritason” ymmärtämistä hyväksyvänä, pääosin ongelmattomana tai seurakuntalaisten edesottamuksia tavallaan ”pienenä pahana”, ja kirkkoherran vastuuta ongelmien ratkaisijana.

Ote, 47 Henriikka

1. mä luulen, että aika useissa tilanteissa se on kuitenkin sitä, että se ... kokonaiskirkon lausunnot ei iha
2. vastaa sitä arkipäivää. (Hja: Nii.) Et se on sitten ... ruohonjuuritasolla suvaitaan enemmän. Seura-

3. kuntalaiset ... mä arvostan seurakuntamummoja suuresti. ... Ne on elämää nähny ja mones liemes
4. keitettyjä, ni ne ei oo sitte ... asioista nyt niin moksiskaan.

Ote 48, Jaana

1. Ja sitten täällä kyllä nyt, missä nyt asumme, niin elämme avoimesti ja meidät on otettu hyvin vastaan
2. ja olemme seurakunta-aktiivisia ja (Hja. Joo.) ei ole tullu mitään negatiivista ... palautetta millään
3. lailla. (Hja: Nii.) Ja ... olen täälläkin saanut muutaman messun toimittaa ja (Hja: Joo.) kirkkoherra
4. on käyny meillä ja (Hja: Ni, joo.) ja näin pois päin. Että kyllä minusta tuntuu, että tämä roblematiikka
5. on joidenkin ihmisten ja sitten ... kirkon, ... päättäjien ... ongelma ja varmaan aika suuressa määrin
6. myös ekumeeninen (Hja: Nii.) ongelma. Mutta näin niinku ruohonjuuritasolla, niin valtaosa osaa ot-
7. taa asian ihan luontevasti. Se voi olla vähän mielenkiinnostakin ja jännää ja ((nauradus)), (Hja: Nii,
8. nii. ((naurahaen))) mitä niinkun, että kun nyt joka tv-sarjassakin pitää olla joku homo, niin miksei
9. (Hja: Nii. ((naurahaen))) vois niinku seurakunnassakin olla ja miks ei joku pappikin voisi olla. Että
10. ei siinä, me emme ole täällä kohdanneet kyllä mitään (Hja: Joo.) mitään negatiivisuutta ja se on kiva.
11. Ja sitten minä olen luottanut siihen, että se kirkkoherra varmaan tuntee seurakuntansa ja tietää, mi-
12. ten paljon hän voi mua käyttää.

Ote 49, Henriikka

1. Et ... kirkkoherrasta luultavasti on tehty sitte kantelu kapituliin, ja saattaa se minustaki olla joku
2. kantelu vetämässä, mutta sehän ei johda mihinkään, jos kirkkoherra ei siihen puutu. (Hja: Nii.)
3. Kapituliin voi soitella ja kertoa kaikenlaista.

Ote 50, Kirsti

1. Et sitte riippuu kans niinku paljo esimiehestä, et jotku kirkkoherrat asian hyväksyy ja se ei oo heille
2. ongelma. (Hja: Nii.) Sillon (x) pystyy myös niinku ... suojelemaan tavallaan sitä työntekijää seura-
3. kuntalaisilta ja tuomiokapitulilta, (Hja: Nii, nii.) jos jommastakummasta päästä aletaan jotaki kriti-
4. soimaan ja kommentoimaan, ni sit se just siinä tilanteessa sit riippuu siit kirkkoherrastaki. Tavallaan,
5. et se ei häntä haittaa ja homma on ok, ni sit se on useimmiten ok sit (just) muuallekin päin, tai lähin-
6. nä tuomiokapituliin päin. Et seurakuntalaisethan nyt sitte aina voi ... sitte edelleen olla närkästynei-
7. tä (Hja: Nii.) ... ja ... nehän on joskus närkästyneitä jo paljon pienemmistäkin pappien teoista
8. ((naurahaen)).

Hieman poikkeuksellisesti Jaanan voidaan toisaalta ymmärtää asettavan kirkkoherran asemaan, jossa tämä voi oikeutetusti ja toivotustikin seurakuntansa tuntien päättää, missä määrin ei-heteroseksuaalisesti suuntautunutta henkilöä voi pappina käyttää (ote 48, r. 11–12). Valinta olla käyttämättä Jaanaa työssä näyttäytynee tavallaan Jaanan oman edun ajattelemisena. Kukaan muu, eikä Jaanakaan kuin tässä ainoassa yhteydessä, kohtelee tällaista valintaa myönteisessä valossa. Huomionarvoista tässä yhteydessä voi kuitenkin olla, ettei Jaana ole omassa seurakunnassaan *papin virassa*. Sitä on mahdollista spekuloida, puhuisiko Jaana samoin, mikäli hän olisi seurakunnan palkkalistoilla.

Lopuksi esitän vielä otteen Astan haastattelusta. Astan haastattelussa muotoutuu puhumattomuuden kulttuurin ja vaikenemisen ongelmallisuuteen liittyvän ”pään sisällä olevan rasiitteen” ohella myös jokseenkin poikkeuksellisen itsestään selvänä kuva ongelmattomasta työyhteisöstä ja työn

tekemisestä. Katkelma on osa vastauksesta kysymykseen, millaiseksi Asta kokee asemansa kirkossa, työyhteisössään ja työssään.

Ote 51, Asta

1. No siis mun työyhteisössä, omassa työssä mun asema on ... hyvä (Hja: Mm.) eikä siinä ja sellanen,
2. että jos työstä käsin ajatellaan sitä, niin saan ääneni kuuluviin ja saan asioita läpi ja ei siihen vaiku-
3. ta ... siis tossa työpaikassa eikä aikaisemmissakaan, siis ei missään oo vaikuttanu se, että siellä, en
4. tiä miks se nyt vaikuttaiskaa, (Hja: Nii.) että siellä tiedetään, että elää naisen kanssa. (Hja: Nii.) Ei se
5. näy siinä mitenkään. -- Nii, siis että ihan asiat hoituu, niinku kuuluuki hoitua ja menee eteenpäin
6. niinku kuuluuki ja kaikki tekee yhteistyötä ja (Hja: Mm.) ei niinku, ei mitää. Myöskin niinkun ne,
7. jos nyt mietin vaikka yhtä tiettyä tyyppiä entisestä työpaikasta ni, josta tiedän, että hänelle on niinku
8. kauheen vaikea asia homoseksuaalisuus eikä sitä, on itte pappi ja ehkä sitä mieltä, että Raamatun
9. mukaan plää plää plää. (Hja: Nii.) Kyllä se mulle silti puhuu ja tekee mun kanssa töitä ja (Hja: Nii.)
10. ettei se oo niinku mikään, mikä. Et mä en oo, onnekseni mää en oo törmänny niihi sellasiin, jotka
11. sitte sanois että, enkä mä tiä onks sellasia, mutta ehkä sellasia on, että (Hja: Nii.) lopettaa työnteon
12. tai rupee käyttäytymään epäasiallisesti tai ei suostu yhteistyöhön tai. (Hja: Nii.) Mä en oo kohdannu
13. sellasta. (Hja: Joo.) Kaikki on sujunu ihan niin sanotusti normaalisti.

Otteessa Asta rakentaa tulkintani mukaan yksityisen ja julkisen erottelun hengessä kuvaa työstä tai työtehtävien hoitamisesta riippumattomana työntekijän seksuaalisesta suuntautumisesta ja nyt myös täsmällisemmin siitä, että työyhteisössä tiedetään hänen elävän naisen kanssa. Asioiden normaalia sujumista kuvataan lähes itsestään selvänä: ”en tiä miks se nyt vaikuttaiskaa” (r. 3–4). Sellaisten työtovereiden olemassaolo, jotka eivät käyttäytyisi asiallisesti häntä kohtaan tai suostuisi hänen kanssaan yhteistyöhön, tuotetaan myös epävarmana oletuksena (r. 10–13).

Edellisen otteen kielenkäytön painotuseroa suhteessa muuhun omassa luvussaan kuvattuun yksityisen ja julkisen erottelevan diskurssin käyttöön voitaneen kuvata niin, että ei-heteroseksuaalisuuteen kohdistuvaan ongelmallisuuteen ja torjuntaan vastaamisen sijaan Asta kyseenalaistaa koko ongelmallisuuden olemassaolon – ainakin työtehtävien hoitamisen osalta – ja siten tuottaa hyvää kuvaa kirkosta vastauksena mahdolliseen ongelmallisuuden odotukseen. Kysyessään Astan asemasta tämän työssä haastattelija ei tuo suoraan esiin seksuaalisen suuntautumisen näkökulmaa, mutta haastattelun koskiessa juuri ei-heteroseksuaalisten pappien kokemuksia voidaan haastattelijan ajatella herättäneen osin kysymyksellään ajatuksen, että juuri seksuaalinen suuntautuminen voisi vaikuttaa jotenkin työntekijän asemaan. Tähän ongelmallisuuden odotukseen Astan voidaan ymmärtää vastaavan oikaisten sen yksityisen ja julkisen erottelun hengessä.

2.3 Pappi muutosagenttina

Käsillä olevassa luvussa käyn läpi haastateltavien tapaa konstruoida pappia muutosagenttina ei-heteroseksuaalisuuteen kielteisesti suhtautuvassa tai ei-heteroseksuaalisuuden suhteen ongelmallisessa ympäristössä, ja sitä kautta tuottaa papille toiminnan ja vaikuttamisen potentiaalia. Papin oma seksuaalinen suuntautuminen näyttäytyy tässä muutostyössä usein merkityksellisenä. Kaikissa paitsi yhdessä haastattelussa voidaan ajatella käsiteltävän jollain tapaa omaa vaikuttamismahdollisuutta muutoksen aikaansaamisessa. Kun tähän mennessä on käsitelty pappia toimijana, eivät toiminta ja vaikuttaminen ole varsinaisesti liittyneet ympäristön muuttamiseen, joskin konstruoitaessa pappia kutsumusdiskurssissa liikuttaessa Jumalan todellisuuden välittäjänä on papin mahdollista ajatella näyttäytyvän toisinaan myös ihmisten Jumalaa koskevien vääränlaisten käsitysten korjaajana. Kun Mirkka tuolloin puhuu Jumalan armon ja rakkauden välittämisestä ei hän eksplisiittisesti kuitenkaan viitaa Jumalan ei-heteroseksuaalisuutta koskevaan hyväksyntään.

Kolmannessa alaluvussa tuon esiin vielä aineiston kokonaisuudessa poikkeuksellisen tavan rakentaa erillistä ”sateenkaaripapin” positiota. Se ei sinänsä ole muutoksen tekijän positio vaan pikemminkin se voitaisiin ehkä ymmärtää ongelmattoman jo toteutuneen täyden pappeuden kuvaukseksi. Sateenkaaripapin positio on kuitenkin luontevaa käsitellä tässä yhteydessä, sillä positiossa pappi rakentuu aktiivisena toimijana ja papin oma seksuaalinen suuntautuminen näyttäytyy merkityksellisenä työn suhteen.

2.3.1 Varovaiset vaikuttajat: yhdessä ja kohua kaihtaen

Kasvojen, äänen ja nimen antaminen ”ilmiölle” kuvataan toisinaan mahdollisena ratkaisuna ei-heteroseksuaalisuutta koskevaan problematiikkaan kirkon piirissä. Tällöin näyttäytyy papin oma seksuaalinen suuntautuminen myös merkityksellisenä. Avoimesti ei-heteroseksuaalisena tehtävälle aktiiviselle vaikuttamistyölle voi hintana kuitenkin olla kärsimys jossain muodossa. Harkitessaan vaikuttamista ”kokonaisuuden mahdollisuuteen” avoimesti ei-heteroseksuaalina haastateltavat käsittelevät myös valmiuttaan ja haluaan kohdata ongelmia. Tuloksena voi olla myös päätös pysytellä taka-alalla ja jättää vaikuttaminen muille.

Ote 52, Jaana

1. Ja että ehkä, kyllä se pelko on niinkun ... vähentyny, ... vaikka en voi sanoa, että olen valmis antamaan kasvojani tai (Hja: Nii.) tällä tavalla olla niinkun siinä kärkirymässä näitten asioitten kanssa.
2. (Hja: Nii, nii.) Et kyllä minä vielä aika hissuksiin elän. Mutta se on myös prosessi ja, (Hja: Nii.) täy-

4. tyy jotenkin katsoa, että mihin itse on valmis, (Hja: Nii.) että voi ... eihän sitä kukaan halua kärsi-
5. mystä etsiä.

Ote 53, Henriikka

1. En tiedä ratkeisko se asia sillä, et joku joka antas ilmiölle äänen ja nimen ja kasvot. (Hja: Nii.) Ja sen
2. pitäs olla vielä hyvin korkeelta kirkon hierarkiasta (Hja: Nii.) tietyllä tavalla että. ... Et se ei oo sell-
3. nen niinku salattu ja peitelty ilmiö, ... koska niin kauan kun salataan ja peitellään, ni siin on semmo-
4. nen piiloviesti, että siin täytyy olla jotain pahaa. (Hja: Nii.) Et jos sillä tavalla niinkun ois reippaasti
5. ((naurahtaa)) ihan oma ihana itsensä, ni ehkä se jotenki niinkun arkipäiväistä myös sitä ilmiö.
6. (Hja: Nii.) Et jos asia on ihan hyväksyttävä ja ok, niin miks sitä pitää peitellä. Mutta kyllä mä nyt
7. tavallaan myös ymmärrän, et helppoko näin on sanoa, että oot siinä sitten kun paikallislehdessä kir-
8. joitetaan kaikenmoista roskaa. (Hja: Nii.) Nin (x) tietysti on niinkun ... et kumpi on se pienempi pa-
9. ha, et on parempi olla hiljaa ja tehdä töitä, kun se että siellä niinkun kaikenlainen irtoloka lentää sit-
10. ten yhtä ihmistä kohti. (Hja: Nii, nii.) Eihä sellastakaa kukaa jaksa.

Ote 54, Henriikka

1. Et en mä oo sillee niinkun kauheen aktiivinen tässä asiassa, (Hja: Nii.) koska mä en sitä nyt oo tar-
2. peelliseksi kattonu, että ... muut voi mun puolesta sitten ... huseerata, mutta (Hja: Nii. ((naurah-
3. taen))) x sillee ... julkisuudenkipee, et ... tahtosin lähtee asiaa sitte ... tuumimaan noin niinku laa-
4. jemmalla foorumilla. (Hja: Nii.) ... Et se ei oo niinkun ... mä aattelen, et mun ei tarvii. (Hja: Nii.)
5. ((tauko)) Mutta kai se jonkun pitäs uskaltaa. (Hja: Mm.) Mä täs ... oottelen, et jos joku vaikka ru-
6. peis. (Hja: Nii. ((naurahdus))) ... Sitä kautta se lähtis asiat rullamaa.

Vaikka Henriikka ja Jaana päätyvät yllä esitetyissä otteissa ainakin toistaiseksi pidättäytymään aktiivisesta ja julkisesta vaikuttamisesta ympäristöön liittyvästä uhkasta ja julkisuuteen liittyvästä mahdollisesta kärsimyksestä johtuen, on päätöksen mahdollista nähdä piirtyvän juuri heidän omana valintanaan välttää kärsimystä, hieman samaan tapaan kuin aikaisemmin esitin Teron kuvaavan valintaansa jättäytyä seurakuntatyön ulkopuolelle välttääkseen homopapin leimaa (ote 30, s. 72–73) tai Astan valitessa käyttää puoliso-sanaa vaimon sijaan ylimääräistä kohua välttääkseen (otteet 45 ja 46, s. 81–82).

Mielenkiintoinen tässä yhteydessä on myös Henriikan sanavalinta hänen esittäessään perusteluja sille, ettei ole itse nähnyt tarpeelliseksi ryhtyä vaikuttamaan aktiivisesti ympäristön muutokseen. Kyseinen kohta Henriikan puheesta jää osin hieman epäselväksi, mutta hän näyttäisi huomauttavan, ettei itse ole ”sillee julkisuudenkipee”, että tahtois ”tuumia” asiaa julkisuudessa ei-heteroseksuaalisena pappina (ote 54, r. 3). Vaikka Henriikka siis periaatteessa pitää kasvojen, äänen ja nimen antamista ilmiölle mahdollisena ratkaisuna ei-heteroseksuaalisia työntekijöitä koskevaan ongelmallisuuteen kirkossa, puhuu hän omaa vaikuttamisen mahdollisuuttaan käsitellessään vaikuttamisesta kenties jossain määrin kielteisiä konnotaatioita herättävänä julkisuudenkipeytenä saaden valintansa jättää aktiivinen vaikuttaminen näyttämään jotenkin ymmärrettävämmältä ja oikeutetummalta. Haastattelijan taas voidaan ymmärtää osaltaan vahvistavan ”vakavan”

minimipalautteen kautta tilanteen totisuutta ja haastateltavan valinnan oikeutusta, mutta lisäksi tuottavan naurahdustensa kautta kontrastin Henriikan valinnan ja aikaisemmin hahmotellun avoimen vaikuttamisen tarpeen välillä olemassa olevaksi ja tavallaan humoristisen ulottuvuuden kautta pehmenystä tai kevennystä vaativaksi. Haastattelijan voitaneen ajatella osoittavan tunnistavansa, että kontrasti Henriikan valinnan ja juuri tuotetun vaikuttamisen ideaalin välillä on olemassa, mutta että se ei uhkaa tämän kompetenttiutta tai aseta tätä kuitenkaan jotenkin huonoon valoon.

Ajatuksessa kasvojen, äänen tai nimen antamisesta vaikuttamisen keinona ymmärrän myös lähestyttävän ei-heteroseksuaalisuutta koko ihmistä koskevana asiana. Henriikka puhuu tässä yhteydessä samaan tapaan kokonaisvaltaisesti myös *omana itsenä olemisesta* (ote 54, r. 1–5), minkä voidaan ajatella samalla viittaavan seksuaaliseen suuntautumiseen osana ainutlaatuista individiä. Lisäksi samaisessa otteessa Henriikka kohtelee kasvojen, äänen tai nimen antamista nimenomaan ilmiön *arkipäiväistämisenä* (r. 5). Tällä maininnalla vaikuttaminen avoimesti ei-heteroseksuaalina määrittyy tavallaan tavallisuuden tavoitteluksi. Pyrkimyksenä ei ole erityisyyden vahvistaminen vaan pikemminkin jälleen ei-heteroseksuaalisuuden hyväksyminen tavallisena.

Jaanan otteesta (52) on puolestaan mahdollista nostaa esiin aineistossa toistuva näkemys muutoksesta kohti parempaa. Jaana tuottaa omakohtaista muutosta ja liikettä kuvaamalla pelon vähentyneen, sanomalla elävänsä *vielä* aika hissuksiin ja puhumalla prosessista antaen vaikutelman, että omat valmiudet avoimuuteen voisivat ajan myötä vahvistuakin. Jokudessa haastattelussa myös kuvataan kirkon sisällä tapahtuvaa muutosta hitaana, mutta jokseenkin väistämättömänä voimana viemässä vaihtuvien sukupolvien myötä kohti parempia mahdollisuuksia myös ei-heteroseksuaalisesti suuntautuneille ihmisille olla avoimia seksuaalisuudestaan, vaikuttaa kirkkoon ja tulla hyväksytyksi.

Myös katkelmassa alla valintaa jättää ajamatta omia oikeuksiaan syrjintätilanteessa kuvataan seurakuntien työntekijöiden kiltteyden lisäksi johtuvana mahdollisesta valinnasta suojella itseä tai läheisiä. Vaikuttamisen mahdollisuus on kuitenkin periaatteessa olemassa, mikäli työntekijä on valmis ”tekemään asiastaan numeron”.

Ote 55, Kirsti

1. Et osittain musta taas sit lähtee itestä, et ... tai sitte se niinku selkeesti vaikka pappisvirassakaa ole-
2. vaa ei periaatteessa pystytä erottamaan, ni kyllä näitä sitte kuitenkin on että ... (Hja: Nii.) on ilmotet-
3. tu, että virkamääräys keskeytetään, ja välttämät sille ei mitää pätevää syytä oo ilmotettu. ... (Hja:
4. Nii, nii.) Tai sitten et jotain ... mitä (x) on niinku, tai ei välttämättä edes pappeja vaan joku toinenki
5. seurakuntien työntekijä (x), et oltais saatettu erottaa ilman pätevää syytä, että (Hja: Nii.) se on taas

6. ihmisestä kiinni. Että jotku sitte seurakunnan työntekijät on ehkä pääsääntöisesti niin kilttejä, et ne ei
7. lähde sitte vetämään asioita eteenpäin. (Hja: Nii.) Eikä lähtä hakemaan niit oikeuksia. Tavallaan
8. halutaan suojella ehkä just itseämmeki ja muitaki läheisiä sitte siinä tilanteessa, että ei tehä siitä
9. sitte isompaa numeroa ja etitään töitä jostain muualta.

Vaikka erilaiset itseen tai läheisiin kohdistuvat uhat tuotetaankin perusteena avoimesta vaikuttamisesta pidättäytymiselle, rakentuu aineistossa myös tavallaan varovaisemman ja ”pehmeämmän” kirkon sisällä tapahtuvan vaikuttamisen mahdollisuuksia. Yksi mahdollisuus on vaikuttaa yhdessä toisten kanssa.

Ote 56, Tero

1. Ja tästä jos vielä sanoo jotain tästä että, miten on uskaltanu toimia niinku aktiivisesti homona kirkon
2. sisällä, ni ehkä just se Arcus-verkosto on ollu erittäin merkittävä, joka on ollu siis tämmönen tietyn-
3. lainen vertaistukiryhmä, mutta että hyvin voimakkaasti myös tämmönen, vois sanoa et tietyllä taval-
4. la myös tämmönen vaikuttaja, ei painostusryhmä, mutta semmonen vaikuttajaryhmä. Että se on ollu
5. kyllä äärimmäsen merkityksellistä, että on niinku muita ... (Hja: Nii.) pappeja, joita tuntee. Ja meillä
6. kaikilla on ollu vähän se sama ongelma, että me ollaan koettu vierautta kirkon sisällä, mut että ollaan
7. niinku oltu vakuuttuneita siitä, et tälle asialle vois jotain tehdä.

Ote 57, Leena

1. yhdeksänkytseitsämän perustettiin Arcus-verkosto. ... -- ja me ollaan kymmenen vuotta tahkottu. ...
2. Me ollaan tavattu kirkon johtoa (Hja: Mm.) sitä mukaa ku on tullu uusia piispoja ja oltu esillä sella-
3. sissa tilanteissa, jotka ovat olleet kirkon päättäjille suljettuja tilanteita. (Hja: Mm.) Me ei olla pyritty
4. julkisuuteen, ei iltalehtiin eikä kirkollisiin lehtiin. Verkostona ollaan yritetty löytää kaltaisiamme.

Ote 58, Leena

1. On tästä prosessista ollu se hyöty, että ... ollaan ainakin ... opittu, miten kirkko toimii, miten hidas
2. laiva tää on kääntymään ... ja että, verhojen takana johtoportaan vaikuttaminen on tärkeempää,
3. kun iltalehtien lööpeissä oleminen, ja että tää on kasvattanu, ehkä myös ihan sinnikkyyttä, suoma-
4. laista sisua, mutta toisaalta sitten ihmistuntemusta. On ollu pakko ottaa niinku huomioon vastapuol-
5. len, ne jotka ajattelevat toisella tavalla ja *vastustavat meidän olemassaoloa*, ni on ollu pakko paneu-
6. tua heidän ajatteluunsa ja heidän teologisiin perusteluihinsa ja ... se on niinku antanu tästä ihmiskä-
7. sityksestä ihan uuden kuvan. (Hja: Nii.) Et miten ihminen ohjautuu (Hja: mm.) ja miten paljon on
8. kysymys vallasta, Raamatun tulkinnan vallasta, (Hja: Nii.) tai perinteen siirtämisen vallasta. ... ja
9. sitten toisaalta, miten pieni on yksilö, silloin ku se joutuu tähän vallankäytön rattaisiin (Hja: Mm.)
10. Siinä mielessä arkkipiispa emeritus John Vikström oli todella oikeessa, et hän lähetti tän verkoston
11. antamaan kasvot tälle ilmiölle kirkossa ... et kenenkään ei pidä lähtee yksin, vaan yhdessä verkot-
12. tumalla (Hja: Nii.) ja sitte antaa yhdessä ne kasvot.

Arcus-verkosto rakentuu yhteytenä, jonka kautta yhdessä vaikuttaminen on ollut mahdollista. Olennaisena nousee esiin myös lehtien palstojen välttäminen ja vaikuttaminen ”rauhallisesti” kirkon sisällä. Teron tavan kuvata Arcus-verkostoa vaikuttajaryhmäksi erottamalla se painostusryhmästä (r. 3–4) ymmärrän osaltaan juuri merkityksellistävän oikeaa vaikuttamistapaa siksi rauhalliseksi

vaikuttamiseksi, jota otteet Leenan haastattelusta havainnollistavat täsmällisemmin. Vaikuttamistyö on hidasta puurtamista hitaasti muuttuvassa kirkossa (ote 57, r. 1; ote 58, r. 1–4), ja kirkossa vaikuttaminen on mahdollista juuri ”verhojen takana johtoportaan” julkisuuteen hakeutumisen sijaan (ote 57; ote 58, r. 2–3).

Jälleen voidaan myös panna merkille Leenan ”vastapuolelle” tarjoama täsmennys ”ne jotka vastustavat meidän *olemassaoloa*” (ote 58, r. 5). Viittaa Leena maininnallaan sitten ylipäättään torjuviin näkemyksiin ei-heteroseksuaalisten ihmisten tai pappien olemassaoloa vastustavina tai johonkin rajatumpaan ajatukseen tai käytäntöön³⁶, merkityksellistä tässä kohtaa on se, että juuri tämä näkökulma mainitaan. Ymmärrettäessä torjunta olemassaolon kieltämiseksi se näyttää erityisen absurdina ja epäoikeutettuna.

2.3.2 Pappi elävänä esimerkkinä ja pappi opettajana

Henriikan haastattelussa lopullinen valta vaikuttaa ei-heteroseksuaalisen papin mahdollisuuteen asettuvan vahvasti esimiehille tai niille, jotka uskaltavat antaa ilmiölle kasvonsa ja äänensä. Itse hän ei ole katsonut tarpeelliseksi kuitenkaan olla ”kauheen aktiivinen” tai pohtia asioita ”laajemmalla foorumilla” (ks. otteet 53 ja 54). Kuitenkin juuri otteessa 53 (r. 4–5) ei-heteroseksuaalisuutta ja kirkon työntekijöitä koskevaan problematiikkaan ratkaisuksi esitetty reipas omana itsenään oleminen ja sen kautta asian arkipäiväistäminen rakentuu toisaalla haastattelussa Henriikan omaksikin vaikuttamisen keinoksi, vaikkei se ehkä erityisen aktiivisen vaikuttamisen tuloksena näyttäytyäkään.

Ote 59, Henriikka

1. Ja mä aattelen myös sillä tavalla, että ... mul ei oo mitään tarvetta mennä kertomaan minkään valta-
2. kunnan lehdistölle mun kotiasioista, et mulle riittää tää tavallinen arki ihan hyvin. (Hja. Nii, nii.) Et
3. se on niinkun suurin virhe, minkä voi tehdä, on myydä se (x) jollekin Seittämän Päivää -lehdelle
4. (Hja: Nii.) tai ihan mille tahansa Nykypostille. (Hja. Mm.) Koska varmasti ois useempiki lehti, mikä
5. voi olla kiinnostunut, mutta eihän se (Hja: Mm.) et se on musta jotenki muutenki niin sairasta men-
6. nä elämäänsä levittelemään tollaseen lehteen. (Hja. Nii.) Et mä aattelen, että mulle tää on ihan riit-

---

³⁶ Aikaisemmin Leenan haastattelussa olemassaolon kieltämisen voidaan tulkita viittaavan piispan esittämään vaatimukseen vaieta omasta seksuaalisesta suuntautumisestaan (ks. s. 58–59). Toisessa haastattelussa tuodaan taas esille ajatus, että kirkon piirissä ei olla uskallettu myöntää, että homoseksuaalisuus on ilmiönä olemassa ja ”tämmöisiä” ihmisiä on olemassa. Lisäksi olemassaolon kieltäminen voisi viitata myös esimerkiksi puhetapoihin, joissa ei-heteroseksuaalisuus näyttää oikeanlaisesta ihmisyydestä irrallisena käyttäytymisen valintana ja ihminen pohjimmiltaan heteroseksuaalisena (ks. Kalliomäki 2005, 27, 55; Charpentier 1999, 52).

7. tävä juttu. (Hja: Nii.) Et ei se niinkun ... et kohua tekemällä kohu syntyy. (Hja. Nii, mm.) Mutta kun
8. asia on arkipäivänen, niin ei se kiinnosta ketään. (Hja. Nii.) Et mä voin helposti kuvitella, että mikä
9. tahansa lehti ois kiinnostunu tyypistä, joka ... tirkistelee vaikka rippikoulupoikia saunaukkunasta, ni
10. totta kai se myis. Mutta se, että ihminen elää tasasessa parisuhteessa jonkun toisen kanssa, niin ei-
11. hän se nyt kiinnosta ketään. (Hja: Nii.) Se on ihan selvä. ... Et se on jotenki mää luulen, että ... tää
12. mejänki ... tilanne, ni se siinä aluks vähä yskitti ja sitte se niinkun osottautu, että no se on varmaan
13. pysyvää ... luonteeltaan, ni ei se kiinnosta enää ketään.

Myös Henriikan puheessa toistuu ajatus, ettei asioihin kannata pyrkiä vaikuttamaan herättämällä kohua lehtien palstoilla. Lehtien palstoilla vaikuttaminen kuvataan hyvin negatiivisin sanankääntein suureksi virheeksi ja sairaaksi (r. 3, 5–6). Vaihtoehdoksi kohun herättämiselle Henriikka konstruoi arkipäiväistä elämää (r. 7–13). Vaikka otteessa hän ei suoranaisesti tuota ”onnistunutta” ”arkipäiväistämistä” mitenkään oman aktiivisen toimintansa tulokseksi, rakentuu hän siitä huolimatta kaipaamakseen arkipäiväiseksi esimerkiksi tasaisessa kestävässä parisuhteessa elävästä ihmisestä, joka tavallisuudellaan ja arkipäiväisyydellään tekee ei-heteroseksuaalisesti suuntautuneesta papista kenties hyväksytyimmän. Pysyvän parisuhteen ja rippikoulupoikia saunan ikkunasta tirkistelevän papin ääripäät eivät tietysti kommentoi mitenkään muita samaa sukupuolta olevien ihmisten välisten suhteiden muotoja, jotka eivät täytä vakinaisen parisuhteen ideaalia.

Tavallinen pappi voi omana itsenään vaikuttaa myönteisesti myös kirkon ”synkkään maineeseen” vähemmistöjen keskuudessa. Alla Henriikka kuvaa kokemustaan tulla huomioiduksi kirkon edustajana paikallisissa ”homopiireissä” omasta passiivisuudestaan huolimatta.

Ote 60, Henriikka

1. Mutta sit se on niinkun hassua, että aika moni ei kuulu kirkkoon, no mulle se on ihan yhden tekevää
2. kuuluu eli ei, mut tavallaa se, että mä kuitenkin edustan niille sitä instituutio ((naurahten)) sitten.
3. (Hja: Nii.) Et se niinkun mun ammatti kuitenkin jossain vaihees pomppaa pintaan, et no se on se pap-
4. pi. Mä (et) ... haloo, et jos mä oisin vaikka ydinfyysikko, ni ei ketää kiinnostais. (Hja: Nii. ((naurah-
5. dus))) Et tavallaan se, et mä oon siellä porukassa ja edustan sitten instituutio, ni se jotenkin on ...
6. semmonen asia, mikä helposti niinku putkahtaa pintaa jossain puheissa aina (Hja: Nii, nii.) Et sit
7. niinkun ... et ehkä se ... joku tilaus silleki asialle sitte on. (Hja: Nii.) Et jotenki mä luulen, että ... se
8. saattaa ehkä vähän myös sitä ... kirkon hyvin synkkää mainetta, mikä ... monilla vähemmistöillä on,
9. niin ... myös tavallaan vaalentaa. ...Että kirkossa voi olla ihan täyspäinenkin ihminen töissä. (Hja:
10. Nii, nii.) Et ei heti oo lyömässä Raamatulla päähän. (Hja: Nii.) Syöksee tulta ja tulikiveä sieltä sitte.
11. (Hja: Nii.) Et jotenki se on ehkä semmonen vähä ... armollisempi linja sitte.

Yllä Henriikan voidaan huomata sanavalinnoillaan tuottavan ei-heteroseksuaalisuuden oikeutusta (r. 9–11). Henriikka antaa vaikutelman, että homopiireissä liikkuva ja sitä kautta ei-heteroseksuaalisuuteen kenties myönteisesti suhtautuva pappi edustaa ”täyspäisyyttä”.

Mahdollisuus muuttaa kirkkoa sen sisäpuolelta tulee esille myös Kirstin haastattelussa. Pappina kirkon sisällä hänellä on periaatteessa mahdollisuus oman toimintansa kautta tehdä kirkko näköiseksi. Seuraavassa otteessa mahdollisuus vaikuttaa kirkkoon oman työn kautta on tulkittavissa myös motivaation lähteeksi työssä pysymiselle haastavista olosuhteista huolimatta.

Ote 61, Kirsti

1. oli yks hyvä keskustelu yhen ystävän kans, joka sano, että hänen mielestään, että ... puhuttiin siitä,
2. että, ((naurahdus)) tai sanoin vaan sitä, että mä en tiedä kauanko mä nyt jaksan olla kirkon pappina ja
3. kauanko tässä niinku ihan ... tämän oman elämäntilanteen takia viittii niinku olla. (Hja: Nii, nii.) Et
4. vois olla helpompi olla jossain toisessa työpaikassa. (X) ystävä sano sitä, että hän on sitä mieltä, et
5. kirkon pitää, et kirkko voidaan kaikista parhaiten muuttaa sisältä. (Hja: Nii.) Et ulkopuolelta kirkon
6. muuttaminen on hankalaa, että minun mielest pitäis olla niinku kirkon nimenomaan ne työntekijät ja
7. ne jotka on aktiiviseurakuntalaisia kirkon sisällä, ni ne on ne, jotka tekee siitä kirkosta kulloosenkin
8. näkösen. (Hja. Nii.) Et se on kyllä totta, että (Hja: Nii.) siinä mielessä tässä voi olla ite täl hetkellä
9. vaikuttamassa siihen, että (Hja: Joo.) millanen (kirkko) tää on niinku olla ja tehä töitäkin.

Kirsti ja Mirikka toteavat myös tulevaisuuttaan pohtiessaan toinen toiveenaan olevan toimia ”yhdenlaisen kristityn mallina” etenkin nuorille: kaikki kristityt eivät ole samanlaisia, ja toinen toiveissaan olevan herättää keskustelua ”elävänä esimerkkinä” ja puhua ja toimia suvaitsevaisuuden puolesta. Näissä kohdissa ei suoraan kuitenkaan viitata seksuaaliseen suuntautumiseen.

Kuten mainitsin aikaisemmin, vaikka Leena vaikuttaa tuottavan piispoja ja kirkkoherroja toimijoina, joilla on lopullinen valta mahdollistaa toimiminen kokonaisuena pappina, hän myös rakentuu itse aktiivisena hyväksynnän etsijänä. Aineistossa poikkeuksellisesti Leenalla oikeastaan koko papin ura näyttäytyy myös ”välineellisenä” pyrkimyksenä lääkitä hengellisestä ympäristössä hyväksytyksitulemisen tarpeeseen saatuja vammoja ja traumoja tavoitellun hyväksynnän kautta.³⁷ Tässä mielessä hänen voidaan ymmärtää perustelevan hakeutumistaan papin työhön tavallaan sisäisyysdiskurssin kautta sisäisen eheyden tavoitteluna. Toisin kuin sisäisyysdiskurssin yhteydessä aikaisemmin (luku 2.1.2) nyt seksuaalisella suuntautumisella on kuitenkin eri tavalla keskeinen merkitys pappudessa ja papin työssä. Muutostoimijuutta tarkasteltaessa keskeistä on kuitenkin tähän eheytyksen pyrkimykseen liitetty halu opettaa muille oikeanlaista tapaa ”elää seurakuntayhteyttä”.

---

³⁷ Muilla haastateltavilla ei pappuus tai papin työ näyttäydä tällä tavoin välineenä eheytyä sisäisesti. Eräs haastateltava sen sijaan mainitsee jokseenkin vastakkaisesti, ettei ole työssään ”terapioimassa itseänsä” ja että ”oman elämänsä hoitaminen” on tehtävä muualla (ote 24, s. 66).

Ote 62, Leena

1. tää hyväksytyksitulemisen tarve ... mää en oo ehkä, koskaan sitä näin syvällisesti analysoinu, ku nyt
2. sulle. (Hja: Ni.) Se ohittaa ... niinkun sellaset realiteetit, ja koska mun hyväksytyksitulemisen tar-
3. peeseen oli tullu vammoja hengellisestä ympäristöstä, niin mä tietysti etsin myös lääkettä hengelli-
4. sestä ympäristöstä eli pappudesta. (Hja: Nii.) Voi ajatella myös, että mää yritin paikata niitä
5. lapsuudessa saatuja traumoja ... siinä pienessä seurakunnassa, et nyt mä lähden kertomaan, miten
6. ei saa tehdä, (Hja: Nii.) et miten eletään ihan oikeesti seurakuntayhteyttä, mitä sen oikeesti pitäisi
7. olla. ... Ja mä tunnistan tämän tarpeen vieläkin minussa, koska minä olen pyrkimässä siis kirkko-
8. herraksi. (Hja: Nii.) Mä haluaisin vielä kerran kokea sen seurakuntayhteyden sellaselta paikalta,
9. josta minua ... potkittiin päähän.

Hyväksynnän puute ja sen aikaansaama etsimisen prosessi mahdollistaa siis tavallaan myös tietävän opettajan position hieman samaan tapaan kuin sisäisyysdiskurssin yhteydessä torjunnan esitettiin hiovan papista vielä paremman työssään. Siitä, miten on tullut kohdatuksi ei-heteroseksuaalina, kumpuaa myös vaikuttamisen ja papin työn motivaatio. Edelliseen otteeseen liittyen täytyy vielä huomauttaa, että siinä mainitut lapsuudessa saadut traumat eivät haastattelun kokonaisuudessa näyttäyty yksiselitteisesti seksuaaliseen suuntautumiseen liittyvinä, mutta hyväksynnän etsiminen papin työssä juuri seksuaaliseen identiteettiin liittyen muodostuu luentani mukaan selkeäksi.

2.3.3 *Pappina sateenkaariseurakunnassa*

Aineistossa poikkeuksellisessa sateenkaaripapin positiossa papin voidaan ymmärtää näyttäytyvän ongelmattomasti täytenä pappina. Sateenkaaripappetta ei kuvata niinkään vaikuttamisena vaan työn sisältönä.

Ote 63, Leena

1. Vain spesiaalitapauksissa mulle on tullu odotuksia myös sillä tavalla, että mää ... kohtaan jonkun
2. seurakuntalaisen myös identiteettini kautta, (Hja: Nii.) eli silloin (x) niinku suoraan tultu, sanottu että
3. haluan jutella sun kanssa ja, (Hja: Nii.) ja mä oon kuullu että sä voisit ymmärtää tämmösiä asioita
4. tai tämmöstä. (Hja: Nii.) ... Enemmän ne tulee tuolta sateenkaarimessusta, mutta kyllä silloin tällön
5. on tullu tilanteita vastaan, että naapurikaupungista on varta vasten lehdestä lukeneet, että toi pappi
6. on nyt tuolla, (Hja: Nii.) – – ja sitte he tulevat ja sanovat että, saisko jutella. (Hja: Joo.) Ja se on sitä
7. mun perustyötä, sen mä katson että se on sitä mun sateenkaarityötä.

Ote 64, Leena

1. Et kyl mä tällä hetkellä ajattelen, että ... mää oon enemmän sateenkaaripappi, kuin sillä tavalla lute-
2. rilaisen kirkon pappi, vaikka mää oon siis, mää oon korkeakirkollinen. Mää oon kulkenu sieltä mata-
3. lakirkollisuudesta aika pitkän matkan, (Hja: Nii.) mä arvostan jumalanpalvelusta, mää rakastan litur-
4. giaa, tehdä sitä, mä rakastan laulaa, mä rakastan tehdä toimituksia, ... ja tykkään visuaalisuudesta,
5. kaikesta tällasesta. (Hja: Nii.) Niin, ... siitä huolimatta mää koen, että mää oon sateenkaaripappi. Mä
6. nostan palkan luterilaisesta kirkosta, (Hja: Nii.) mutta sydämeni on siinä saateenkaarimessussa, joka

7. on, meidän messu (Hja: Nii.) täällä tuomiokirkon kappelissa kerran kuukaudessa, (Hja: Nii.) jossa
8. käy semmonen kuus–seittämänkymmentä ihmistä, jotka ovat ... tunnetasolla hyvin pitkälle käyneet
9. saman polun, kuin minä (Hja: Nii.) ... huolimatta ammatista. (Hja: Nii.) Ja mää jotenki koen, että
10. mää oon heitä varten. Se on se yhteisö, johon minä tunnen kuuluvani (Hja: Mm, mm.) koko olemuk-
11. seltani.

Papin oma seksuaalinen suuntautuminen vaikuttaa olevan sateenkaarityön tekemisessä merkityksellistä ja papin työssä keskeisellä sijalla kuten kokonaisuusdiskurssissa ja täyden papin positioissakin. Kun Henriikka vaikuttaa tavallisuutensa kautta muokaten ei-heteroseksuaalisesta papista arkipäiväisempää ilmiötä kirkon piirissä ja toisaalta seksuaalivähemmistöjen keskuudessa, kuvaa Leena tilanteita, joissa tulee kohdatuksi työssään seksuaalisen identiteettinsä kautta sateenkaaripappina, osana perustyötään (ote 63). Kokonaisuusdiskurssin kautta rakentuvan täyden pappisuuden ideaalin voidaan ajatella aktualisoituvan myös Leenan kuvatessa kokevansa, että hän on sateenkaariseurakuntaa varten ja kuuluvansa sateenkaariyhteisöön koko olemukseltaan (ote 64, r. 9–11).

Huomionarvoinen on myös Leenan tapa tuottaa sateenkaariseurakunnan pappuutta erona luterilaisen seurakunnan pappuudesta ja palkan maksavaa luterilaista kirkkoa erona sateenkaarimessusta (ote 64). Leena on ainoa haastateltavista, joka puheessaan tuottaa tällaista ”erillistä” sateenkaaripapin positiota. Sateenkaariseurakunnassa pappina toimimista kuvaa merkityksellisenä myös Tero, mutta hieman eri tavalla. Hänellä sateenkaariseurakunnan pappina toimiminen näyttäytyy merkityksellisenä erityisesti siinä vaiheessa, kun seksuaalisen identiteetin ja pappuuden yhdistäminen oli itselle vielä vaikeampi asia.

Ote 65, Tero

1. Ja niinku olla tavallaan semmosena sateenkaariseurakunnan pappina ni, se oli minulle kyllä erittäin,
2. se liittyy varmaan tähän omaan seksuaalisen identiteetin ja ammatti-identiteetin yhdistämiseen, mutta
3. myös niinku siihen ajan haasteisiin, et sitte se oli niinku hirveen suuri (Hja: Nii.) hetki olla niinku
4. sitten sen seurakunnan kanssa ja vielä olla niin että, oli itse jotenkin pappina siinä ... (Hja: Joo.) Ja
5. vielä nytkin, nyt minä en oo enää viime vuosina, koska minä en oo täällä nyt sillä tavalla ollu, ja sit-
6. ten silloin kun minä viel viimeks asuin (paikkakunta), ni silloin yleensä minä olin ehkä vaan kerran
7. vuodessa liturgina tai muuta, mut silti sillä oli niinku iso merkitys, et se yhdisti niin voimakkaasti sit-
8. ten mitä kaikkia, sekä seurakuntaa että niinkun pappeja, jotka toimitti, ja sillä oli niinku suuri merki-
9. tys siinä vaiheessa.

3 PÄÄTELMÄT

Tavoitteenani on ollut sosiaalisen konstruktionismin ja diskurssianalyysin teoreettis-metodologisiin lähtökohtiin tukeutuen tutkia sitä, millaisten merkitysten ja diskurssien kautta Suomen evankelisluterilaisen kirkon ei-heteroseksuaalisiksi identifioituvat papit suhteuttavat ei-heteroseksuaalista suuntautumista ja pappetta toisiinsa, ja millaisia subjektipositioita näissä suhteutuksissa papeille rakentuu. Erityisesti kiinnostukseni on kohdistunut kielenkäyttöön liittyvään valtaan. Valtasuhteiden tuottamiseen pyrin tarttumaan analysoimalla papin positioihin liittyvää toimijuutta ja erilaisten merkityksellistämisen tapojen funktioita ja ideologisia seurauksia suhteessa kulttuuriseen kontekstiinsa. Aineistona käyttämieni seitsemän haastattelun analyysivaiheessa näkökulma täsmentyikin aineiston pohjalta erilaisten ei-heteroseksuaalisen papin mahdollisuutta koskevaan ongelmallisuuteen rakennettavien ratkaisujen tarkasteluksi. Näissä ratkaisuisa seksuaalisen suuntautumisen ja pappuden suhde sekä papin positiot rakentuvat eri tavoin.

Koko aineistossa voidaan ymmärtää rakentuvan ideaalin hyväksytystä ei-heteroseksuaalisesti suuntautuneesta papista. Puhe on toisinaan suoraankin oikeuttavaa tai puolustavaa retoriikkaa, mutta myös kokonaisuudessaan aineiston voisi ajatella tuottavan oikeutusta ei-heteroseksuaalisen ihmisen pappuden mahdollisuudelle käsitellessään yleisemmin ei-heteroseksuaalisuuden ja pappuden suhdetta ja ei-heteroseksuaalisen ihmisen pappuden mahdollisuutta. Siten puhetta on mahdollista lukea väljästi ajatellusti vastapuheena ei-heteroseksuaalisen ihmisen mahdollisuutta vastustaville tai sen kyseenalaistaville näkemyksille. Haastattelemini pappien näkökulmasta ei-heteroseksuaalisuus, samaa sukupuolta olevien parisuhteet tai ei-heteroseksuaalisesti suuntautuneen ihmisen pappuus eivät siis konstruoidu kielteisiksi tai torjuttaviksi asioiksi muutoin kuin ulkopuolisten toimijoiden toimesta sekä joillain haastateltavilla menneisyyteen sijoittuvissa kuvauksissa omakohtaisesta sisäisestä hyväksymisprosessista (vrt. Kettunen 1999, 62). Ulkopuolelta tuleva torjunta näyttäytyy jokaisessa haastattelussa jollain tapaa edelleen ongelmallisena.

Seuraavassa luvussa käyn läpi analyysini tulokset tarkastellen samalla niitä suhteessa kirkolliseen ja yhteiskunnalliseen kontekstiinsa ja sitä keskeisesti luonnehtivaan heteronormiin. Luvussa 3.2. käsittelen vielä tulkintojeni pätevyyttä, teoreettis-metodologisten valintojeni sopivuutta ja toimivuutta tässä tutkimuksessa sekä mainitsen joitain mahdollisia jatkotutkimusideoita.

3.1 Sisällölliset päätelmät

Vaikuttaa siltä, että sellaisia papin positioita, joissa papilla itsellään on valtaa tuottaa pappeuden oikeutusta ja ratkaisua sen mahdollisuutta koskevaan ongelmallisuuteen, luonnehtivat vahvasti merkityssysteemit, joiden kautta seksuaalinen suuntautuminen liitetään yksityiseen ja erotetaan työn piiristä tai joissa seksuaalinen suuntautuminen ei ylipäättään näydy merkityksellisenä papin työssä. Kun pappeuden mahdollisuus on vahvemmin kyseenalainen ja toisten toimijoiden vallan alla, seksuaalinen suuntautuminen taas liitetään vahvemmin työn piiriin tai se kuvautuu työssä merkitykselliseksi. Jonkin verran aineistossa tosin myös konstruoidaan papin positioita, joissa pappi vaikuttaa torjuvaan ympäristöön juuri ei-heteroseksuaalisena pappina ja on näin edistämässä muutosta parempaan.

Pappeuden mahdollisuutta koskevan ongelmallisuuden ratkaisuisissa rakentuvat papin positiot ja näiden positioiden toimijuusulottuvuus (onko pappi itse hallitseva toimija vai alisteinen muille toimijoille) sekä seksuaalisen suuntautumisen merkityksellisyys pappeuden kannalta kulloisessakin positiossa esitetty oheisessa taulukossa. On kuitenkin muistettava, että kuvattu jaottelu on kaikkien ulottuvuuksiensa osalta jossain määrin pelkistävä. Esimerkiksi hallitsevia toimijuuksia voisi kuvata usein painotuksina, eivätkä ne siten välttämättä sulje täysin pois muiden toimijoiden vaikutusvaltaa ja toiminnan mahdollisuuksia.

TAULUKKO 1. Analyysin keskeiset ulottuvuudet

Hallitseva toimija pappeuden mahdollisuuden ratkaisijana	Papin positiot	Seksuaalisen suuntautumisen merkityksellisyys pappeuden kannalta
PAPPI	työntekijä asiantuntija kutsuttu sisäinen ongelmanratkaisija ihmiskeskeinen tasa-arvoinen ja inhimillinen	kielletään tai sivuutetaan
	muutosagentti sateenkaaripappi	merkityksellinen
KIRKKO, ESIMIEHET, YLEINEN MIELIPIDE JA KIRKOLLINEN KULTTUURI	täysi / vajaa	merkityksellinen

Monet identifioimistani positioista toistuvat useissa tai lähes kaikissa haastatteluissa, mutta olen pitänyt tärkeänä tuoda esiin myös joitain aineiston kokonaisuudessa poikkeuksellisempia merkityksellistämisen mahdollisuuksia. Yleisesti voidaan kuitenkin todeta kaikissa haastatteluissa rakennettavan sekä positioita, joissa papille itselleen tuottuu valtaa ei-heteroseksuaalisen papin mahdollisuutta koskevan ristiriidan tai ongelmallisuuden ratkaisuisissa, että positiota, joissa pappisuuden mahdollisuus on vahvemmin alisteinen suhteessa toisiin toimijoihin. Myös papin toimimista muutosagenttina käsitellään tavalla tai toisella lähes jokaisessa haastattelussa, mutta toisissa haastatteluissa muutostoimijuus rakentuu kokonaan tai osin pikemminkin tulevaisuuden ideaalina tai mahdollisuutena kuin toteutuvana vaikuttamisena nykyhetkessä.

3.1.1 Pappi ratkaisijana

Kuudessa taulukossa 1. esitetyssä positiossa, joissa pappi näyttäytyy ei-heteroseksuaalisuuteen liittyvän ongelmallisuuden ratkaisijana tai joissa tulkitsen vallan ratkaisun suhteen paikantuvan lopulta papille itselleen, haastateltavat tulevat puoltaneeksi ei-heteroseksuaalisen ihmisen pappisuuden mahdollisuutta ja oikeutusta kuitenkin välttämättä etsimättä suoranaisesti kirkon tai torjuihin hyväksyntää. Tarkoitan tällä sitä, että pappisuuden oikeutusta kuvataan pikemminkin sitomatta sen oikeutusta ja mahdollisuutta alisteiseksi muiden antamalle hyväksynnälle. Osin näissä papin positioissa muotoutuu myös mahdollisuuksia suojata itseä ulkopuoliselta uhkalta ja toimia pappina torjuvassa ympäristössä. Muutosagentin ja sateenkaaripapin positiot, joissa papin oma seksuaalinen suuntautuminen näyttelee tärkeämpää osaa, otan tarkasteluun jäljempänä otsikon *Pappi muutosagenttina* alla.

Papin oma toimijuus ja valta ei-heteroseksuaalisen papin mahdollisuuden rakentajana korostuu erityisesti taulukon kahdessa ensiksi mainitussa positiossa. *Työntekijän positio* rakentuu diskurssin kautta, jossa *yksityinen ja julkinen erotetaan* toisistaan: seksuaalinen suuntautuminen paikannetaan yksityiseen yksityisasiaksi ja työ merkityksellistetään ”pelkäsi” työksi niin, ettei seksuaalinen suuntautuminen ole sen suhteen merkityksellinen. Työ näyttäytyy toimintana ja virallisesti edellytettyjen tehtävien hoitamisena tai papin roolin toteuttamisena, jolloin jo se, että on pappi, riittää. Työntekijän position kautta torjutaan pappisuuden mahdollisuuteen tai papin työn hyvään hoitamiseen liittyvä kielteinen arvostelu ja kyseenalaistaminen konstruoimalla pappi kompetenttina ja kykenevänä täyttämään pappisuuden edellytykset työtehtävien suorittamisen ja roolinsa täyttämisen kautta sekä argumentoimalla, ettei seksuaalisella suuntautumisella ole mitään tekemistä papin työn kanssa eikä se vaikuta papin työn hyvään hoitamiseen. Diskurssissa liikuttaessa

haastateltava näyttäytyy vahvasti omaa yksityisyyttään rajaavana ja oikeuksistaan tarkkana aktiivisena toimijana.

Kulttuurista tapaa assosioida seksuaalisuus henkilökohtaisen elämän ja yksityisen alueelle voidaan pitää länsimaisissa yhteiskunnissa vahvana ja vakiintuneena (ks. Richardson 1996, 10, 13–16; Valentine 1993, 396; Segal 1997, 188), mikä tuo haastateltavien argumentaatioon vakuuttavuutta ja legitimizeettiä. Legitimizeettiä vahvistaa myös haastateltavien tapa yksityistää seksuaalinen suuntautuminen konstruoimalla se *perheeseen*, *kotiin* ja *persoonaan* liittyvänä asiana. Niiden kantamien merkitysten muassa ei-heteroseksuaalinen suuntautuminen tuottune vaikeammin arvosteltavana ja torjuttavana, kuin jos puhuttaisiin esimerkiksi seksuaalisesta suuntautumisesta tai torjuvalle argumentaatiolle tyypilliseen tapaan taipumuksen mukaisesta käyttäytymisestä, taipumuksen toteuttamisesta tai muuten seksuaalisista teoista tai seksistä (ks. Kalliomäki 2005, 20–23, 27, 54; Kaskisaari 1997, 235; Charpentier 1999, 49–51). Myös Kalliomäki (2005, 66, 78) havaitsi kirkollisen keskustelun homoseksuaalisuutta koskevaa argumentaatioita analysoidessaan, että puolustavien näkökantojen taustalla vaikutti olevan kokonaisvaltaisempi käsitys seksuaalisuudesta identiteetin ja persoonan osana ja tapana elää omaa elämää.

Seksuaalisen suuntautumisen yksityistäminen persoonaan liittyvänä tekijänä saanee pontta pitkälti 1800-luvulta peräisin olevasta näkemyksestä seksuaalisuudesta sisäisenä olemuksena ja henkilön identiteetin kiinteänä osana (Foucault 1990, 42–44; Herek 1992, 93; Ståhlström 1997, 55–57; Segal 1997, 189) sekä toisaalta individualistisissa kulttuureissa tyypillisestä tavasta korostaa yksilöllisen ihmisen ainutlaatuisuutta, arvokkuutta ja oikeutta yksityisyyteen ja loukkaamattomuuteen (ks. Hautamäki 1996, 21–28). Käsitteen seksuaalisuudesta ja seksuaalisesta suuntautumisesta persoonan osana voidaan myös ymmärtää rakentavan seksuaaliseen suuntautumisen sillä tavoin pysyvämpään olemiseen liittyvänä, että sitä on vaikeampi kyseenalaistaa kuin pelkkää käyttäytymistä tai toimintaa (vrt. Foucault 1990, 41–45).

Koti ja perhe on konventionaalisesti liitetty yksityisen piiriin (ks. Nätkin 2003, 18, 21; Heinonen 2010, 29; Valentine 1993, 399; Richardson 1996, 15) ja niiden voitaneen ajatella kuvastavan yleisesti hyväksytyjä arvoja. Mielenkiintoisesti juuri kotia ja perhettä on pidetty perinteisenä heteroseksuaalisen vallan keskiönä: heteroseksuaalisen yhteiskuntajärjestyksen on esitetty tulevan keskeisesti toteutetuksi yksityisessä kodin ja perheen avulla (ks. Kaskisaari 1997, 249; Valentine 1993, 399; Richardson 1996, 14). Nyt papit legitimoivat perinteisten heterovallan muotojen kautta oikeuttaan heteronormista poikkeaviin elämänjärjestelyihin ja papputeen (ks. Kaskisaari 1997, 249). Ehkä näidenkin yksityistämisen tapojen tehokas käyttö kuvastaa osaltaan yhteiskunnallista

kehitystä traditionaalisten varmuuksien ja kontrollin murtumisen sekä individualisaation kautta perheen määrittelyjen neuvoteltavuuteen ja muutokseen kohti moninaisempien perheiden todellisuutta (ks. esim. Beck & Beck-Gernsheim 1995, 5; Heinonen 2010).

Lopulta voidaan kuitenkin myös todeta, että vaikka aineistossa kuvatulla yksityistämällä ja työn konstruoimisella seksuaalisuudesta irrallisena on mahdollista tuottaa oikeuksia ja legitimizeettiä ei-heteroseksuaalisen ihmisen pappelulle, voidaan näiden ratkaisumallien kautta kuitenkin samanaikaisesti ajatella tultavan jättäneeksi julkinen työn piiri heteroseksuaalisuuden näyttämöksi ja näin ruokkineeksi heteronormin valtaa (ks. Valentine 1993, 410). Samoin näiden ratkaisumallien voidaan ymmärtää tekevän ei-heteroseksuaalisuuden hyväksymisestä tai hyväksymättömyydestä yksityisasian (ks. Kaskisaari 1997, 236). Ei-heteroseksuaalisuuden on nähty toisinaan olevan sallittua yksityisessä niin kauan, kun se ei näy muille. Näin siltä on kielletty oikeus julkiseen tunnustukseen. (Ks. Richardson 1996, 14; Kaskisaari 1997, 234; Heinonen 2010, 93.)

Asiantuntijuusdiskurssin kautta rakentuvassa *asiantuntijan positiossa* korostuu nimensä mukaisesti papin asiantuntemus, osaaminen ja oikean tiedon hallitseminen, joiden avulla ei-heteroseksuaalisen ihmisen pappeluden potentiaaliseen ongelmallisuuteen vastataan. Papin oma seksuaalinen suuntautuminen ei näyttäydy työn suhteen merkityksellisenä ja seksuaalisuusteema tuottuikin jonkin ulkopuolisen, kuten ymmärtämättömien ja inhimillisten ihmisten tai kirkon ja kirkollisen keskustelun ongelmaksi. Kun vastapuolen ei-heteroseksuaalisuutta koskevia torjuvia näkökulmia kohdellaan ymmärtämättömyytenä, annetaan vaikutelma, että ei-heteroseksuaalisuus ja tässä yhteydessä myös ei-heteroseksuaalisen ihmisen pappaus tulee oikeutetuksi riittävän asiantuntemuksen myötä. Tietoon perustuva ymmärtävä näkökulma ammatillisuuden osana ja kielteisen suhtautumisen kohtaaminen pappina sielunhoidollisessa mielessä tekee myös mahdolliseksi ottaa torjuvasti suhtautuvat ihmiset papin työn ”kohteeksi”, ja tavallaan tulee samalla nostaneeksi papin seksuaalisen identiteettinsä suhteen oikeutettuun ja kyseenalaistamattomaan asemaan. Pappeluden oikeutusta on lisäksi mahdollista puolustaa korostamalla ammattiin liittyvää osaamista yhtenä pappeluden riittävästä kriteereistä, ja korostaa sen kautta seksuaaliseen suuntautumiseen liittyvien erityisvaatimusten kohtuuttomuutta. Tietävästä positioista esitettyä faktuaalistavaa puhetta voi löytää aineistosta muun muassa oikeanlaiseen raamatuntulkintaan tai teologisiin näkökohtiin liittyen. Tällöin haastateltava saattaa torjua kirjaimellisen raamatuntulkinnan ja tuottaa kontekstuaalista ja kokonaisvaltaista raamatuntulkintaa oikeana ja ei-heteroseksuaalisuutta koskevan myönteisen tulkinnan mahdollistavana sekä kuvata ei-heteroseksuaalisuutta faktuaalisesti luotuna olemisen kysymyksenä. (Ks. myös Kalliomäki 2005, 78–79.)

Kutsutun papin positio rakentuu *kutsumusdiskurssiksi* nimeämässäni merkityssysteemissä, jonka kautta haastateltavat paitsi perustelevat papin työhön hakeutumista Jumalan kutsulla ja johdatuksella tuottavat myös muutoin Jumalan osallisuutta papin työssä. Kutsuttu pappi kuvataan muun muassa toistuvasti Jumalan työssään käyttämäksi välittäjäksi Jumalan ja ihmisten välillä. Kutsumuksen ja jumalasuhteen onkin nähty liittyvän papin työhön hyvin keskeisesti, ja ajatus Jumalan antamasta tehtävästä palvella lähimmäisiä ja Jumalan toimimisesta ihmisten kautta toistensa hyväksi liittyy luterilaiseen kutsumuskäsitykseen ja keskeisesti myös pappisvirkaan palveluvirkana (ks. Peura 2006, 54–57; Laulaja 1994, 132, 135; Kjellberg 1994, 164–218; Papin ydinosaamiskuvaus 2008, 5, 10; Papiston ammattieettisten ohjeiden tausta-aineisto, 2).

Kutsumusdiskurssissa oikeutuksen haastateltavien pappedelle voidaan ymmärtää tulevan suoraan Jumalalta, ja vaikka Jumalan hyväksyntää ei-heteroseksuaalisuudelle tai parisuhteelle samaa sukupuolta olevan kanssa ei eksplisiittisesti kuvattaisikaan, voidaan jumalayhteyden kautta ymmärtää konstruoituvan ajatuksen Jumalan hyväksynnästä. Käsitän pappisuuden oikeutusta ja mahdollisuutta tuotettavan siis potentiaalisesti myös niissä kohdissa, jossa seksuaalista suuntautumista ei mainita lainkaan. Haastateltavat ovat kuitenkin ei-heteroseksuaalisesti suuntautuneita pappeja, jotka vaikuttavat suhtautuvan myös ”seksuaalisuuden toteuttamiseen” myönteisesti, joten Jumalan kutsun voidaan ajatella näyttäytyvän myös seksuaalisen suuntautumisen sivuuttavissa kohdissa Jumalan kutsuna juuri ei-heteroseksuaaliselle papille.

Antautuessaan kaikkietävän Jumalan käytettäväksi ja antaessaan vastuun tavallaan Jumalalle – jopa omista intresseistä etäännyttäen – Jumalan kutsuma ja Jumalan työtä tekevä pappi tavallaan ohittaa kirkon työnantajanaan ja papiksi kelpuuttamisen kriteereistä päättävänä toimijana, ja rakentaa pappetta sen ohi suoraan Jumalan tahdon toteuttamiseksi. Kun kirkon ”ylin auktoriteetti” itse käyttää ei-heteroseksuaalista pappia työnsä tekijänä näyttäytyy ei-heteroseksuaalisuuteen kohdistuva torjunta varsin epäoikeutettuna ja turhana. Jumalan käyttämänä välineenä papin voidaan kyllä toisaalta ymmärtää myös näyttäytyvän jokseenkin passiivisena toiminnan kohteena, mutta käsitän kutsutun papin kuitenkin rakentuvan ensisijaisesti toimijana, jolla on liittolaisuutensa kautta mahdollisuus rakentua oikeutetusti ja hyväksytysti pappina. Kutsumuspuheella voidaan ajatella olevan vahvaa toimintaa vapauttavaa potentiaalia, kun se merkityksellistää papin Jumalalle kelpoisena ja sivuuttaa ei-heteroseksuaalisuuteen liittyvän torjunnan ja kyseenalaistamisen.

Kutsumusdiskurssi limittyy usein sisäiseen kokemukseen tai sisäisiin ominaisuuksiin keskittyvän *sisäisyysdiskurssiksi* nimeämäni merkityssysteemin kanssa eikä rajaa näiden diskurssien välille ole aina mahdollista vetää: kokemus ja tietoisuus Jumalan kutsusta tai hyväksynnästä voidaan käsittää

myös juuri sisäisenä ymmärryksenä eikä esimerkiksi haastateltavien käytössä kutsumus-sanalla voida olettaa aina välttämättä viitattavan juuri hengelliseen kutsumukseen (ks. Niemelä 2004, 31–32). Sisäistä kokemusta kuvaavien merkitysten kautta on mahdollista perustella papin työhön hankkiutumista tai päätymistä ja motivaatioita työn taustalla, ja tällä tavoin sivuuttaa ulkopuolelta osoitettu torjunta tai jättää se omaan arvoonsa. Diskurssin kautta voidaan myös suuremmin kuvata kokemusta tai tunnetta oman seksuaalisen suuntautumisen ja sen pappeuteen yhdistämisen oikeutuksesta. Tällöin *sisäisen ongelmanratkaisijan* oma kokemus tekee pappeuden mahdolliseksi ulkopuolisesta torjunnasta huolimatta. Sisäisen kokemuksen ja prosessin kautta näyttäisi myös olevan mahdollista kääntää kielteisiä ei-heteroseksuaalisuuden torjuntaan liittyviä kokemuksia ammatti-identiteetin vahvistukseksi tai muutoin vahvuudeksi papin työssä sekä tuottaa torjuvassa ympäristössä pärjäämisessä merkityksellisenä papin sisäisiä ominaisuuksia kuten kestävyys, asenne ja asioiden käsittelykyky. Kuvattaessa sisäisen vahvuuden merkityksellisyttä mahdollisuudessa kestää ja selviytyä pappina torjuvassa ympäristössä voidaan kuitenkin myös esittää, että sisäisiin vahvuuksiin viittaaminen rajaa potentiaalisesti mahdollisuutta toimia pappina vain vahvojen ei-heteroseksuaalisesti suuntautuneiden yksilöiden etuoikeudeksi.

Kutsumusdiskurssin tapaan myös sisäisyysdiskurssissa pappi voi näyttäytyä sisäisen tietoisuutensa pakonomaisesti papin työhön ohjaamana kohteena. Lisäksi Jumala, ulkomaiset esikuvat tai samaistumiskohteet, toisten ihmisten hyväksyntä, myönteinen suhtautuminen ja tuki sekä ammattiapu näyttäytyvät toisinaan merkityksellisinä pappeuden sisäisessä oikeuttamisessa sekä torjuvassa ympäristössä pärjäämisessä ja jaksamisessa. Näistä seikoista huolimatta ymmärrän sisäisen ongelmanratkaisijan olennaisesti toimijana, jolla on itsellään valtaa hallita torjuvaa ympäristöä ja ei-heteroseksuaalisuuden ja ei-heteroseksuaalisen papin oikeutusta koskevan kokemusperäisen tiedon ja sisäisten ominaisuuksiensa kautta. Ulkopuolinen todellisuus voi edelleen olla torjuva ja suhtautuminen kielteistä, mutta sisäinen ongelmanratkaisija oikeuttaa pappeutensa itselleen ja pärjää sisäisten ominaisuuksiensa ja sisäisen työskentelyn avulla vaikeassakin ympäristössä. Hyväksynnän rakentamisessa sisäisyys- ja kutsumusdiskurssien kautta tavallaan omassa ymmärryksessä rakentuvaksi voitaneen nähdä yhtäläisyyksiä ei-heteroseksuaalisuuteen myönteisesti suhtautuvassa ja sitä puolustavassa argumentaatiossa tavattuun tapaan korostaa kysymystä omantunnon kysymyksenä (ks. Kalliomäki 2005, 58, 66, 68; Charpentier 1999, 51; Parisuhdelain seuraukset kirkossa 2010, 76–78; Perustevaliokunnan mietintö 2010, 7–12), joskaan haastateltavat eivät tätä käsitettä haastatteluissa käytä eivätkä osallistu keskusteluun teologisia näkökantoja erityisesti kehitellen.

Ihmiskeskeisyysdiskurssissa papin työ rakentuu yksityisen ja julkisen erottelun tapaan seksuaalisesta suuntautumisesta riippumattomana, mutta nyt työn keskiössä ovat vain toiset ihmiset. *Ihmiskeskeinen pappi* tarjoaa ratkaisua ei-heteroseksuaalisen papin mahdollisuutta koskevaan ongelmallisuuteen korostaen sitä, mikä papin työssä on olennaista – eli toiset ihmiset – sekä papin omaa työpanosta työn keskeisen sisällön suhteen. Se, millainen ihmiskeskeinen pappi itse on seksuaaliselta suuntautumiseltaan, ei ole olennaista, vaan ensisijaista on nöyrän palvelijan hyvä tarkoite ja kyky kohdata ihminen. Nivoutuessaan kutsumusdiskurssin merkityksiin ihmiskeskeinen papin työ merkityksellistyy myös Jumalan palvelemiseksi ja välittäjyydeksi Jumalan ja ihmisten välillä, minkä ymmärrykseni mukaan voidaan tulkita vahvistavan edelleen ei-heteroseksuaalisen ihmisen pappisuuden oikeutusta.

Humanistisessa diskurssissa pappi merkityksellistyy *inhimilliseksi ihmiseksi inhimillisine tarpeineen ja tasa-arvoiseksi kansalaiseksi myös lain turvaamine oikeuksineen*. Humanistisen diskurssin kautta vastataan näkemykseen, että ei-heteroseksuaalisuus ja erityisesti siihen liittyvä ”käyttäytyminen” olisi este pappudelle ja vahvistetaan omia oikeuksia rakentamalla kuvaa tasa-arvoisesta ja inhimillisin tarpein varustetusta tavallisesta ihmisestä. Ei-heteroseksuaalisen ihmisen tai suuntautumiseen liittyvän käyttäytymisen torjumisen näyttäytyy epäinhimillisenä, tuomittavana ja epäoikeutettuna. Identifioimassani humanistisessa diskurssissa liitytään laajempiin individualismin, liberalismiin ja humanismin toisiinsa kietoutuviin merkityksiin yhdenvertaisuudesta ja vapaudesta (ks. Hautamäki 1996, 21–28; Kitzinger 1989, 84–85), joita on havaittu käytettävän myös muissa ei-heteroseksuaalisuuden puoltamista käsittelevissä tutkimuksissa (ks. Kitzinger 1989; Kalliomäki 2005, 65–68, 77–80; Heinonen 2010, 101; Kaskisaari 1997, 237; Charpentier 1999, 63–65).

Humanistisen diskurssin yhteydessä käsitelin myös tapaa puhua oikeudesta *elää seksuaalisuutta* tai tarpeesta *piilottaa itsensä* johonkin. Sanavalintojen ymmärrän toimivan retorisesti tehokkaina ei-heteroseksuaalisuuden ja ”ei-heteroseksuaalisen käyttäytymisen” oikeutuksessa ja tuottavan samalla samaan tapaan kokonaisvaltaisempaa käsitystä seksuaalisuudesta kuin puhe perheestä ja persoonasta, jota käsitelin yksityisen ja julkisen erottelun yhteydessä. Lisäksi havainnollistin toistuvaa tapaa puhua ihmisestä ja ihmisyydestä ”sukupuolineutraalisti” käsiteltäessä parisuhdetta ja kumppaninvalintaa. Sukupuolen ja seksuaalisen suuntautumisen vähäisen merkityksen alleviivaaminen hämärtää tulkintani mukaan hetero- ja homokategorioita ja haastaa kategorioihin liittyviä jähmettäviä essentialistisia oletuksia. Muutoin heteronormiin liittyvää dikotomista sukupuolieroa ja seksuaalisen suuntautumisen kategorioita ei juurikaan mielestäni aineistossa kyseenalaisteta ja rikota. Joitain poikkeuksia lukuun ottamatta aineistoa kuitenkin luonnehtii

kielenkäyttö, jossa seksuaalisten suuntautumisten ero ei tuotu merkityksellisenä, minkä voidaan ymmärtää muotoilevan uudelleen homoseksuaalisuuden toiseuttavaa heterojärjestystä. Tähän palaan vielä tarkemmin luvussa 3.1.4.

3.1.2 Kirkko, esimiehet ja yleinen mielipide tai kirkollinen kulttuuri ratkaisijoina

Kun ei-heteroseksuaalisesti suuntautuneen papin mahdollisuuteen liittyvän ongelmallisuuden ratkaisu rakentuu yleisemmin kirkon, papin esimiesten ja oletetun yleisen mielipiteen tai vaikenemisen kulttuurin valtaan ja papin positio näihin toimijoihin suhteessa pitkälti alisteisena, puhutaan mahdollisuudesta ylipäättään tehdä papin työtä tai tehdä sitä hyvin. Tämän asetelman yhteydessä keskeisesti esiintyviä merkityksiä olen kuvannut *kokonaisuusdiskurssiksi* nimeämäni merkityssystemin kautta, jossa rakentuva ideaalinen hyvä ja *täysi pappeus* edellyttää mahdollisuutta olla avoimesti ja hyväksytysti se, mikä on. Hyväksymättömyys ja pakko tai pakon edessä tehty valinta piilottaa seksuaalinen suuntautuminen ulkopuolelta tulevan torjunnan vuoksi tuottaa taas *vajaita pappeja*.

Diskurssin nimi juontaa joidenkin haastateltavien tavasta puhua kokonaisena ihmisenä työskentelystä hyvän pappeuden ja myös työssä jaksamisen ehtona. Haastateltavat puhuvat myös omana itsenä olemisen tärkeydestä, todellisen minän syrjään laittamisen ongelmallisuudesta tai tarpeesta olla se, mitä oikeasti on. Papin työn voidaan myös täsmällisemmin kuvata edellyttävän koko persoonan käyttämistä työvälineenä, johon nivoutuneena myös seksuaalinen suuntautuminen liittyy työn piiriin. Seksuaalinen suuntautuminen voidaan tuottaa työssä merkityksellisenä myös nivoutuneena perheeseen; papin työssä tulee voida tietyissä tilanteissa puhua myös omasta perheestään.

Seksuaalisen suuntautumisen liittäminen papin persoonaan ja perheeseen nivoutuneena työn piiriin on mielenkiintoisessa suhteessa erityisesti yksityisen ja julkisen erotteluun ja siinä rakentuvaan työntekijän positioon. Tuossa diskurssissahan seksuaalinen suuntautuminen siirrettiin kokonaisuusdiskurssille jokseenkin vastakkaisesti yksityiseen osin juuri persoonan ja perheen kautta, ja perheen ja persoonan liittyminen työhön kiellettiin. Näiden ääripäiden voidaan todeta havainnollistavan erityisen hyvin variaatiota pappien tavoissa suhteuttaa seksuaalista suuntautumista ja pappeutta toisiinsa. Niin seksuaalisen suuntautumisen merkityksellistäminen työhön kuulumattomana kuin siihen keskeisesti kuuluvanakin voi puoltaa ja tuottaa oikeutusta ei-heteroseksuaalisesti suuntauneen ihmisen pappeuden mahdollisuudelle, vaikkakin jälkimmäisessä tapauksessa pappi usein jää ideaalista tai tavoittaa täyden pappeuden lähinnä sattuman oikusta.

Diskurssien näennäisen ristiriitaisuuden taustaa voidaan tietysti pyrkiä selittämään tarkastelemalla sitä suhteessa ongelmaan, johon papit diskurssien kautta vaikuttavat puuttuvan. Tuotettaessa seksuaalisuus työstä irrallisena yksityisasiana vaikutetaan vastattavan keskeisesti ulkopuolelta tulevaan uhkaan ottaa papin seksuaalinen suuntautuminen avoimesti, mutta kielteisävytteisesti käsiteltäväksi ja arvosteltavaksi, kun kokonaisuusdiskurssin kautta käsitellään enemmän itsestä vaikenemisen odotusta tai pakkoa.

Vaikka hyväksytyyn avoimuuden ja täyden pappeuden ideaalia tuotettaessa ei-heteroseksuaalinen suuntautuminen näyttäytyy työn piiriin kuuluvana ja sen suhteen merkityksellisenä, keskeistä vaikuttaa olevan myös täsmentää ideaalin tavallisuutta. Kokonaisena hyväksytyyn papin esimerkiksi kuvataan vapautuvan tekemään työtään tavallaan samalle viivalle kuin kuka tahansa muukin, ilman erityisehtoja. Toinen haastateltava taas erottaa kokonaisen papin ideaalin homopapista, jonka keskeinen määre nousisi seksuaalisesta suuntautumisesta. Lisäksi tapa puhua perheestä papin työhön liittyvänä ja persoonasta olennaisena työvälineenä ihmisten kanssa tehtävässä työssä vetoavat tunnettuihin näkökulmiin, jotka voivat periaatteessa koskea ketä tahansa pappia riippumatta seksuaalisesta suuntautumisesta. Esimerkiksi Kirkon koulutuskeskuksen tuottamassa papin ydinosaamiskuvauksessa (2008, 5–6) huomioidaan persoonan merkitys papin ydinosaamisen yhtenä perustana. Kuvauksessa todetaan, ettei henkilökohtaisella uskon alueella työskenneltäessä pelkkä tekninen osaaminen usein yksin riitä, vaan lisäksi tarvitaan muun muassa persoonallista läsnäoloa. Papin persoonallisen ja aidon olemisen tavan sanotaan myös läpäisevän koko työn. (Ks. myös Valve 2004, 218.)

Vaikka laajemminkin aineistossa esiintyvä puhe seksuaalisesta suuntautumisesta osana itseä tai persoonaa tai puhe omana todellisena ja oikeana itsenä olemisen tärkeydestä on myös retorisesti vakuuttavaa oikeutettaessa ei-heteroseksuaalisuutta ja ei-heteroseksuaalisen ihmisen pappetta³⁸, voidaan niiden kautta paikoitellen ymmärtää myös tultavan tuottaneeksi seksuaalista suuntautumista sellaisen essentialistisen olemuksellistamisen kautta, joka vahvistaa vaihtoehdottomuutta ja heteronormista poikkeavia seksuaalisuuksia toiseuttavan heterojärjestyksen essentialistisia perustoja. Kuten sosiaalinen konstruktionismi ja diskurssianalyysi lähtökohdissaan myös niihin läheisesti linkittyvä Foucault'n ajatteluun pohjaava queer-teoria, jonka edustajaksi muun muassa Butlerin heteromatriisin haastamista koskevat tekstit on mielletty, asettaa essentialistiseen,

---

³⁸ Viittaa tässä sivulla 97 esittämiini huomioihin.

kiinteään, muuttumattomaan ja autenttiseen olemukseen perustuvan identiteetin kyseenalaiseksi. (Ks. Juvonen 2002, 26–32; Crawley & Broad 2008, 548; Richardson 1996, 4–5.)

Kuvaamani ”tavallistamisen” lisäksi huomionarvoista tuotettaessa ”vaatimusta” hyväksytystä avoimuudesta on mielestäni myös tapa, jolla haastateltavat toisinaan täsmensivät ja pehmensivät ideaalia. Jotkut haastateltavat neuvottelivat avoimuuden ideaalin yhteydessä yksityisen ja julkisen erottelun kautta myös oikeudesta pitää perheasiat ja tieto kumppanin sukupuolesta yksityisessä. Tällä tavoin voidaan haastateltavien ajatella korostavan oman valintansa ensisijaisuutta itsestä kertoessaan ja toisaalta muotoilevan myös valintansa vaieta legitimiinä ja ymmärrettävänä. Eräs haastateltava myös pehmensi avoimuuden ideaalia huomiolla, ettei ”työssä tietysti ole tarkoituskaan liikaa itseä tuoda esille”. Tässä yhteydessä voidaan pohtia, onko epätietoisuutta ja kenties toisiin ihmisiin tai työhön keskittymistä korostava diskurssi pappeutta käsiteltäessä niin voimakas, että kokonaisuuden ideaalia on tarpeellista pehmentää sen kautta. Kyseisellä pehmenyksellä haastateltava kykenee joka tapauksessa tuottamaan kokonaisuuden ideaalia varautuen jo ennalta potentiaaliseen kritiikkiin, jossa häntä voitaisiin kenties kritisoida itsen korostamisesta. Muun muassa papin ydinosaamiskuvauksessa (2008, 5) mainitaan uhkana papin työssä olevan viran ottaminen itsetoteutuksen välineeksi, ja piispojen pappiskandidaatteihin kohdistamia odotuksia kartoittaneessa haastattelututkimuksessa nostetaan esille sitaatti, jossa piispa näkee vaarana sen, että homoseksuaalisuudesta tulisi työn pääsanoma papille, joka ei itse ole tasapainossa seksuaalisuutensa kanssa (Saarinen 2004, 64).

Pehmenyksiä voidaan ymmärtää käytettävän usein myös kritisoitaessa tai kehuksessa kirkkoa työnantajana. Tämä voi tapahtua epävarmuutta ilmaisevien adverbien lisäksi esimerkiksi kuvaamalla kirkon käytäntöjen paikallisia eroja, ymmärrystä aiheen vaikeuden suhteen, korostamalla oman kokemuksen rajallisuutta tai oman kokemuksen poikkeavuutta esitetystä asiantilasta sekä muutoin asian toista puolta tai sille vastakkaisia näkökulmia esittämällä. Pehmenykset tulevat osaltaan tuottaneeksi kirkon hajanaisuutta ei-heteroseksuaalisuutta koskevien käytäntöjen suhteen ja kenties myös ilmentäneeksi haastateltavan lojaaliutta sekä suhteessa seksuaalivähemmistöihin että kirkkoon työnantajana.

Haastatteluaineiston kokonaisuudessa lopullinen valta päättää ei-heteroseksuaalisen ihmisen pappina toimimisen mahdollisuudesta vaikuttaa suureksi osaksi jäävän papin esimiehille: piispalle ja kirkkoherralle: he voivat vaikuttaa pappeuden mahdollisuuteen päättäessään pappisvihkimyksistä ja työpaikoista. Heille tuottuu myös valtaa vaikuttaa ei-heteroseksuaalisesti suuntautuneen ihmisen mahdollisuuteen työskennellä ”täytenä” ja hyvänä pappina torjumisensa tai hyväksyntänsä sekä

aktiivisen seurakuntalaisilta ja tuomiokapitulilta suojelemisen kautta. Kaiken kaikkiaan kirkko näyttäytyy kuitenkin hajanaisuudessaan, hiljaisuudessaan ja hitaudessaan lopulta melko tehottomana toimijana ja työntekijän puolustajana – mitä tulee juuri ei-heteroseksuaalisiin pappeihin. Vaikka kuudesta vihitystä papista viisi kuvaa tämänhetkisen esimiehensä, kirkkoherran tai piispan, tietävän haastateltavan seksuaalisesta suuntautumisesta ja suojelevan työntekijäänsä, hyväksyvän hänet työhön tai jättävän vähintäänkin puuttumatta asiaan millään lailla, vaikuttaa pappien mahdollisuus tehdä työtään ja tehdä sitä kokonaisena ihmisenä, asettuvan tästä huolimatta paljolti riippuvaksi hyvästä onnesta ja sattumasta: kuka hajanaisen kirkon esimiehistä omalle kohdalle sattuu osumaan. Poikkeuksellisesti yksi haastateltavista tuottaa piispat kuitenkin ehdottomasti lakia noudattavina. Kyseisen haastateltavan voidaan myös tulkita kyseenalaistavan yksityisen ja julkisen erottelun kautta koko ei-heteroseksuaalisuuteen kohdistuvan ongelmallisuuden olemassaolon – ainakin työtehtävien hoitamisen ja työtovereiden yhteistyön osalta – tuottaen haastattelijan mahdollisesti herättämän ongelmallisuuden odotuksen vääränä. Poikkeuksellista kyseisessä selonteossa on ongelmattomuuden itsestään selvä väri suhteessa toisiin haastatteluihin. Muut, joiden työyhteisössä tiedetään haastateltavan elävän samaa sukupuolta olevan kanssa, ongelmattomuus tuottuu vahvemmin sattumana tai hyvänä onnena.

Vain yhdessä haastattelussa työnantajan mahdollisuus rajoittaa ei-heteroseksuaalisen ihmisen papin työhön pääsemisen tai työn teon mahdollisuuksia juuri seksuaaliseen suuntautumiseen liittyen näyttäytyi myönteisenä. Myönteisessä valossa kuvataan kirkkoherran mahdollisuutta seurakuntansa tuntevien päättää siitä, kuinka paljon ei-heteroseksuaalisesti suuntautunutta ja parisuhteensa rekisteröinyttä pappia seurakuntatyössä käyttää. Vihkimättä jättämistä seurakunnan vierastavuuden tai papin suojelemisen vuoksi ei tuoteta kuitenkaan tässä haastattelussa myönteisenä (vrt. Saarinen 2004, 62, 64). Mainitsemani haastateltava ei kuitenkaan ollut haastattelun toteuttamisen aikaan papin virassa kyseisessä seurakunnassa, minkä yhteyttä tähän merkityksellistämisen mahdollisuuteen voidaan myös pohtia. Toisin kuin tässä kyseisessä haastattelussa papinkestokykyyn tai ympäristön torjuntaan liittyen esimiesten tehtävänä näyttäytyy pikemminkin työntekijän suojele työssä rajoittamatta työnteon mahdollisuutta.

Erityisesti muutamassa haastatteluista – yllä mainittu poikkeustapaus mukaan luettuna – myös yleinen mielipide kirkossa tai kirkon yleinen osin hämäräksi ja hajanaiseksi konstituoitu linja ja vaikenemisen kulttuuri näyttäytyvät toimijoina, jotka tekevät mahdolliseksi täyden ja ideaalisen pappina toimimisen vaihtavan vaikutuksensa kautta ja saavat harkitsemaan työpaikan vaihtamista tai valitsemaan seurakuntapapin työstä poikkeavia tehtäviä. Yllä mainitsemani haastateltava, joka kuvaa piispat lakia noudattavina ja asemansa työyhteisössä normaalina, esimerkiksi kuvaa työssään

vallitsevaa vaikenemisen kulttuuria, jonka muassa oman kumppanin sukupuolen salailu tuottuu ongelmallisena ja syynä harkita työpaikan vaihtoa.

Näkisin, että erityisesti silloin, kun kirkollinen vaikenemisen kulttuuri tai yleiseksi oletettu torjuva linja näyttäytyvät täyden pappeuden mahdollisuutta jäytävinä toimijoina, voidaan papin ymmärtää jäävän sellaisen persoonattoman, ”hämärän” ja rajaamattoman toimijan vallan alle, jota vastaan on äärimmäisen vaikea asettua. Tällöin vastuunkantajan nimeäminen ei ole samalla tavalla selvää, kuin tuottaessa kokonaiskirkkoa lausuntoineen, piispoja tai kirkkoherroja vastuunkantajina ei-heteroseksuaalisen ihmisen pappeuteen liittyvän ristiriidan ratkaisussa – joskin jälkimmäisessäkin vaihtoehdossa täyden pappeuden mahdollisuus on pitkälti riippuvainen mainittujen toimijoiden edesottamuksista. Ehkä pohdittaessa näiden toimijoiden suhdetta pappeuden mahdollisuuteen ja sitä käsittelevän kielenkäytön seurauksia, voitaisiin myös hieman karkeistaen ajatella, että esimiestensä suhteen pappi voi ainakin kokeilla onneaan, mutta hämärään yleiseen mielipiteeseen ja vaikenemisen kulttuuriin liittyen ollaan herkemmin valmiita pohtimaan seurakuntapapin työn jättämistä tai valitaan sellainen työ, jossa ei seurakuntapapin työn lailla joudu käyttämään persoonaansa työvälineenä.

Myös Valveen (2004, 213, 216) Suomen ev.lut. kirkon homoiksi, lesboiksi ja biseksuaaleiksi identifioituville työntekijöille tekemissä haastatteluissa mainittiin syrjintä työhönottotilanteessa ja työpaikan menettämisen pelon ja epävarmuuden työn jatkumisesta tutkija esitti säätelevän avoimuuteen liittyviä ratkaisuja. Myös piispojen kannanottojen merkitys nousi esille suhteessa työntekijöiden asemaan (emt, 217). Lisäksi Valve tekee huomion kirkollisesta sopivia puheenaiheita määrittävästä kulttuurista vaikuttimena yksityisyyden suojelussa (emt, 215–216). Paineen salata oma seksuaalinen suuntautuminen ilmitulon työllistymistä tai työn tekoa hankaloittavien seurausten ja toisaalta kuvitellun yhdenmukaisuuden ja sitä ylläpitävän puhumattomuuden kulttuurin vuoksi tuo esille myös Grönlund (2010, 89–90, 122, 128, 131–139) tutkimuksessaan.

Suurimpana uhkana Valve (2004, 215) sanoo kuitenkin haastatteluissaan mainitun luottamushenkilöt ja seurakuntalaiset. Omassa aineistossani seurakuntalaisista puhutaan usein tavallaan pienenä pahana samoin kuin yksittäisistä työtovereista: heiltä on tarvittaessa mahdollista suojautua itse tai esimiehen avulla. Toisaalta osallisuudessa vaientavaan puhumattomuuden kulttuuriin, seurakuntalaisten mahdollisesti nostaman metelin esittämisessä syynä vaieta kumppanin sukupuolesta ja valinnassa olla hakeutumatta seurakuntatyöhön mahdollisen homopapin leiman vuoksi voidaan seurakuntalaisten nähdä joissain haastatteluissa myös rakentuvan toimijoina, joille tuottuu valtaa vaikuttaa täyden papin ideaalin saavuttamiseen tai saavuttamatta jäämiseen. Näiden

tutkimusten välinen vertailu on kuitenkin vaikeaa ja siihen täytyy suhtautua varauksella, sillä tutkimustehtävät ja sen mukana analyysin tasot poikkeavat toisistaan.

3.1.3 Pappi muutosagenttina ja sateenkaaripappi

Useassa haastattelussa pappi merkityksellistyy myös torjuvaan ympäristöön vaikuttavana tai vaikuttamaan pyrkivänä *muutosagenttina*. Näitä positioita konstruoitaessa keskeistä vaikuttaa olevan neuvottelu omakohtaisen toiminnan tarpeellisuudesta ja toisaalta avoimesti ei-heteroseksuaalina vaikuttamisen vaatimasta hinnasta itselle ja läheisille (ks. myös Valve 2004, 212–213). Muutostoimijuus näyttäytyy monissa haastatteluissa tarpeellisena tai sen mahdollisuus tuodaan esille, mutta toteutuessaan se rakentuu paljolti toimijuutena tilanteen ehdoilla: ympäröivä todellisuus rajoitteineen, uhkineen ja riskeineen otetaan huomioon. Itsen ja läheisten suojelemiseen viitaten vaikeneminen ja aktiivisen avoimesti ei-heteroseksuaalina tehtävän vaikuttamistyön jättäminen muille on mahdollista tuottaa myös aktiivisena ja legitiiminä valintana: papit eivät näyttäydy ainoastaan vaiennetuilta vaan järkeviltä toimijoilta haastavassa ympäristössä. Iltapäivälehdissä ja lööpeissä vaikuttaminen tuottuu huonona vaihtoehtona, ja rauhallinen kirkon sisällä ja yhdessä muiden kanssa tapahtuva vaikuttaminen hyvänä.

Kahdessa haastattelussa juuri tällainen rauhallinen yhdessä vaikuttaminen on mahdollista ja siinä ollaan mukana, mutta myös mahdollisuudet vaikuttaa rauhassa kirkon sisällä ilman yhteisyyden korotusta tulevat toisissa haastatteluissa esille. Yksi tuottaa mahdollisena ylipäätään vaikuttaa omalla panoksellaan kirkon sisällä muutokseen ja siihen, millainen paikka kirkko on tehdä työtä. Haastateltava vaikuttaa lisäksi tuottavan tätä vaikuttamismahdollisuutta perusteluna vaikeassa työympäristössä jaksamiselle. Eräs toinen konstruoi arkisena esimerkkinä ei-heteroseksuaalisesta papista omassa työssään, joka omana ”tavallisena” itsenään pysyvässä parisuhteessa on tullut arkipäiväistäneeksi ”ilmiötä” työyhteisössään. Tällöin haastateltava ei näyttäydy erityisen aktiivisena vaikuttajana, mikä kuitenkin juuri korostaa tämän vaikuttamisen tavan rauhallisuutta erona ”melun tekemisestä”. Pysyvä ja tasainen parisuhde on tällöin merkki, joka näyttäytyy tavallisuutta tuottavana kommentoimatta kuitenkaan mitenkään tästä ideaalista poikkeavia ei-heteroseksuaalisia suhteita. Tavallistaminen tapahtuu juuri pysyvän parisuhteen kautta ja luo tilaa nämä kriteerit täyttävälle suhteelle. Kyseinen haastateltava näyttäytyy myös muutosagentin positiossa, jossa hänelle piirtyy mahdollisuuksia olla osaltaan parantamassa kirkon synkkää imagoa seksuaalivähemmistöjen parissa tullessaan heidän keskuudessaan kohdatuksi instituution edustajana.

”Yhdenlaisena” tai ”elävänä” ”esimerkkinä” vaikuttamista ja sitä kautta suvaitsevaisuuden ja moninaisuuden vahvistamisen mahdollisuutta tuotetaan myös tulevaisuutta koskevana haaveena. Näissä kohdissa ei kuitenkaan viitata eksplisiittisesti seksuaaliseen suuntautumiseen. Lisäksi yksi haastateltavista, jonka haastattelussa koko papin ura tavallaan näyttäytyy ”välineellisesti” hyväksynnän ja sen kautta oman sisäisen eheyden etsimisenä, kuvaa eheytyksen pyrkimykseen liitettynä tarvettaan pappina opettaa ja näyttää, miten seurakuntayhteyttä oikeasti eletään.

Näiden erilaisten muutosagenttien positioiden yhteydessä toin esille myös aineistossa poikkeuksellisen luterilaisesta papista osin erotettavan *sateenkaaripapin* position. Yhteistä muutosagenteilla ja sateenkaaripapilla on positioon liittyvä toiminnan potentiaali ja toisaalta seksuaalisen suuntautumisen merkityksellisyys papin työssä. Sateenkaaripappeudesta puhuttaessa ei kuitenkaan puhuta kielteisen ympäristön muuttamisesta. Voitaneen sanoa, että sateenkaaripappi tavallaan täyttää kokonaisuusdiskurssin yhteydessä identifioitun täyden papin ideaalin. Sateenkaariseurakunnan pappi on seurakuntaansa varten ja kuuluu siihen koko olemukseltaan. Myös ihmisten kohtaaminen oman (seksuaalisen) identiteetin kautta rakentuu sateenkaaripapin perustyönä.

Sateenkaariseurakunnassa pappina toimimista ja koettua seurakunnan ja pappien yhteyttä kuvataan toisessakin haastattelussa kyllä yleisesti merkityksellisenä ja myös tukena oman seksuaalisen identiteetin ja pappeuden yhdistämisessä, mutta eronteko sateenkaaripapin ja luterilaisen kirkon papin välillä tässä toisessa haastattelussa puuttuu ja asiaa käsitellään lyhyemmin mainiten. Ainostaan yhdessä haastattelussa konstruoituu tällainen eronteko luterilaisen papin ja sateenkaaripapin sekä sateenkaarimessun ja luterilaisen kirkon välillä.

3.1.4 Osallisuutta tavallisuudesta

Nostan vielä lähempään tarkasteluun aineistossa toistuvan ja sitä keskeisesti luonnehtivan kielenkäytön piirteen. Kysymys on erilaisista tavallisuutta tuottavista käytännöistä, joita ymmärrän aineistossa käytettävän luotaessa tilaa ei-heteroseksuaalisen ihmisen pappeuden mahdollisuudelle. Ideaalisen papin voidaan ymmärtää merkityksellistyvän pitkälti tavalliseksi ja normaaliksi papiksi; papin samankaltaisuus ja yhtäläisyys suhteessa kehen tahansa toiseen pappiin korostuu ja heteronormia ylläpitävä seksuaaliseen suuntautumiseen liittyvä ero näyttäytyy vähintäänkin merkityksettömänä. Tavallista pappetta tuotettaessa kieltäydytään sellaisesta yliseksualisoimisesta, jonka kautta on tuotettu ei-heteroseksuaalisuuden toiseutta ja toisaalta naturalisoitu heteroseksuaalisuutta. Lesbot ja homot on usein määritelty ensisijaisesti seksuaalisuuden tai siihen

liittyvän stereotyyppisen kategorian kautta, ja seksuaalinen identifiointi on korostunut esimerkiksi sosiaalisten suhteiden kustannuksella. (Ks. Richardson 1996, 13; vrt. Richardson 1996, 6; Hall 1999, 189–192.)

Papin positiot, joissa valta ei-heteroseksuaalisen papin mahdollisuutta koskevan ongelmallisuuden tai ristiriidan ratkaisijana on papilla itsellään, tuottavat tulkintani mukaan tavallisuutta ja samankaltaisuutta suhteessa kehen tahansa pappiin juuri merkityksellistäänsä työn eri tavoin työn tekemiseksi niin, ettei seksuaalinen suuntautuminen näy työssä merkityksellistä osaa, ja liittäessään seksuaalisen suuntautumisen yksityiseen yksityisasiaksi. Papin eroa muista häivytetään ja yhtäläisyyksiä ja yhtäläisiä oikeuksia korostetaan, ja siten vastaavuuden ja tavallisuuden kautta ilmennetään osallisuutta työelämään. Haastateltavien voidaan ajatella tulevan venyttäneeksi itselleen tilaa julkiseen ja myös yksityiseen keskeisesti hyödyntämällä länsimaisissa yhteiskunnissa ja kirkon piirissä laajasti hyväksytyjä ja vakiintuneita merkityksiä ja diskursseja, joihin linkittymistä olen pyrkinyt hahmottelemaan edellisessä luvussa kunkin papin position tiivistämisen yhteydessä.

Kuten todettu, ei-heteroseksuaalisen papin tavallisuus toistuu myös ajattaessa kokonaisen ihmisen täyttää pappeutta niin, että seksuaalinen suuntautuminen näyttäytyy merkityksellisenä työn suhteen. Vaikka keskeistä on papin hyväksyminen *juuri ei-heteroseksuaalisesti suuntautuneena* ihmisenä, vaikuttaa hyväksyntä täsmentyvän kuitenkin pitkälti ei-heteroseksuaalisuuden hyväksymiseksi tavallisena. Ajatus kulkee niin, että ei-heteroseksuaalisena hyväksyty pappi pääsee vihdoin tekemään sitä varsinaista papin työtä omana itsenään ja persoonanaan ja kykenevänä tuomaan esille perhesuhteensa, mikä taas rakentuu yleisesti hyvän papin edellytyksenä riippumatta seksuaalisesta suuntautumisesta. Kun seksuaalinen suuntautuminen merkityksellistyy tällä tavoin kokonaisvaltaisesti ankkuroituneena merkityksiin ja merkitysjärjestelmiin, jotka ovat yleisesti ja laaja-alaisesti jaettu ja koskettavat periaatteessa ketä tahansa tai useampia ihmisiä ja pappeja, näyttäytyy ei-heteroseksuaalisena hyväksyty pappi ennen kaikkea tavallisena pappina. Kuvaavaa on myös eräessä haastattelussa hyväksytyn avoimuuden ideaalin ohessa tuotettu seurakuntatyössä mahdollisesti tarjolla olevasta ”homopapin” leimasta kieltäytyminen. Kun uhkana on, että kokonaiseen pappeuteen liittyy erillisen homopapin leima, valitsee haastateltava mieluummin varsinaisesta kutsumuksestaan poiketen ”tavallisen” asiantuntijuuden, jossa ei tule määritellyksi erityisesti seksuaalisen suuntautumisen mukaan.

Kolmanneksi myös muutosagentin positoiden osalta erityisesti juuri tuotettaessa mahdollisuutta vaikuttaa omana itsenään arkipäiväistämässä ”ilmiötä” näyttäytyy ei-heteroseksuaalinen pappi

ilmiön tavallistajana oman tavallisuutensa kautta. Aineiston kokonaisuudessa poikkeuksellisessa sateenkaaripapin positiossa pappi ei kuitenkaan rakenna samalla tavoin tavallisuuden tai samankaltaisuuden ideaalia kuin aineistossa keskeisesti tehdään. Sateenkaaripapin voidaan ymmärtää merkityksellistyvän erona luterilaisen kirkon papille ja pappi kohtaa seurakunnan ja liittyy sen yhteyteen vahvemmin juuri ei-heteroseksuaalina, joka jakaa seurakuntalaisten kanssa seksuaalisesta suuntautumisestaan riippuvaisia yhteisiä kokemuksia. Tällöin juuri ei-heteroseksuaalinen suuntautuminen tuo papin työhön erityistä lisäarvoa.

Myös kun avoimesti ei-heteroseksuaalina toimivien muutosagenttien toiminnan tavoitteeksi vaikuttaa muodostuvan pikemminkin hyväksyty moninaisuus kuin tavallisuus ja yhtäläisyydet, ei tällöin voida välttämättä puhua tavallistamisesta erojen hämärtämisen mielessä. Kun puhutaan hyväksyty moninaisuuden tavoittelemisesta, ei kuitenkaan vaikuta siltä, että haluttaisi luoda mitään sinällään uutta ja erityistä pappeutta vaan nimenomaan laajentaa ja muokata entisiä rajoja laajemmiksi. Lisäksi esimerkiksi myös sisäisyysdiskurssin yhteydessä esittämisiäni kohdissa, joissa ei-heteroseksuaalisuuteen liittyvät ikävät kokemukset käännetään papin työn suhteen opiksi ja vahvistukseksi, voidaan tietysti myös nähdä tällaista eron liittyvää ”lisäarvoa”, mutta noissa tapauksissa torjunnan kautta hankittua lisäarvoa ei kuitenkaan tuoteta sinänsä tavoiteltavana. Kaiken kaikkiaan voitaneen todeta, että juuri sateenkaaripappeus muotoutuu erityisen vahvasti eron varaan ja tuottaa erillistä pappeutta kuvaamani tavallistamisen sijaan.

Fairclough (2003, 100–104) esittää Laclauhun ja Mouffeen (2001) tukeutuen, että sosiaalisissa käytännöissä luoduissa luokituksissa voidaan nähdä olevan läsnä sekä eroja ja jaotteluita luovan *eron logiikan*, että niitä heikentävän ja kumoavan *vastaavuuden logiikan* (Fairclough 2003, 100–104). Samaiseen ilmiöön viitanee Hall (1999, 139–222) tahollaan puhuessaan toisen tuottamisesta suhteessa omaan sisäryhmään. Ymmärrän eron ja vastaavuuden logiikan myös väljästi toistuvan Juhilan kuvaamissa vastapuheen strategioissa, joita hän kutsuu *eron politiikaksi* ja *tavallisuusretoriikaksi*. Muuttaakseen itseensä liitettyjä kielteisiä tai omasta näkökulmasta sopimattomia määrittelyjä pelastaudutaan tavallisuusretoriikan kautta puolustamaan tai korostamaan omaa tavallisuutta ja irrottaudutaan näin leimatusta ryhmästä. Eron politiikasta on Juhilan mukaan kysymys muun muassa silloin, kun etuoikeutettujen kategorioiden rinnalle rakennetaan yhtä hyviä identiteettejä. Ihmisten, jotka on eri tavoin määritelty kuuluviksi marginalisoituihin tai leimattuihin kategorioihin ja ryhmiin, on havaittu käyttävän molempia vastapuheen strategioita puhuessaan kielteisiä tai omasta näkökulmastaan sopimattomia määritelmiä vastaan. (Juhila 2004, 30; ks. Sacks 1984; Goffman 1990, 141.) Mielestäni omassa aineistossani voidaan ymmärtää keskeisesti tukeuduttavan vastaavuuden logiikkaan ja tavallisuusretoriikkaan.

Mikäli sateenkaaripappeus halutaan käsittää väljästi vastapuheena ei-heteroseksuaalisuuteen torjuvasti suhtautuvassa ympäristössä, voitaisiin erityisesti sen kohdalla kenties Juhilan tavoin puhua pikemminkin eron politiikasta kuin tavallisuusretoriikasta. Muutosagenteilla ei-heteroseksuaalinen suuntautuminen tuo tavallaan oman lisäarvonsa muutostyöhön, ja toisinaan juuri ei-heteroseksuaalisuuteen liittyvällä erolla voi olla merkitystä hyväksytyin moninaisuuden tavoittelussa, mutta tavoitteena ei näytä ymmärrykseni mukaan kuitenkaan olevan erilaisen pappeuden tai seurakunnan luominen ja tavoittelemisen sinänsä vaan moninaisuuden hyväksyminen kirkon tavanomaisiin käytäntöihin.

Aineistossani pappien voidaan ajatella keskeisesti muokkaavan ja muotoilevan uudelleen myös pappuuteen liittyvää heteronormatiivista järjestystä niin, että sen kattama tavallisuuden piiri laajenee sulkemaan sisäänsä myös siitä perinteisesti poikkeavia muotoja eikä seksuaalisten suuntautumisten ero saa sille heterojärjestyksessä perinteisesti annettua keskeistä sijaa. Vaikka tavallistamisen ja yhtäläisyyksien tuottamisen kautta haastateltavat kykenevät tuottamaan ei-heteroseksuaalisen papin mahdollisuutta ja oikeutusta ja vastustamaan sitä torjuvia ja kyseenalaistavia tendenssejä, voidaan nämä käytännöt myös paradoksaalisesti nähdä ainakin paikoitellen konformistisina suhteessa heterojärjestykseen: tavallistamisessa hyödynnetään osin merkityksiä ja merkitysjärjestelmiä, joiden kautta heterojärjestys legitimoit itsensä ja tuottaa ei-heteroseksuaalisten käytäntöjen toiseutta.

3.1.5 Lopuksi

Analyysini tuloksia tarkasteltaessa on hyvä muistaa, että vaikka tässä tutkimuksessa nostetaan yhteiskunnallisen ja kirkollisen keskustelun motivoimana erityiseen tarkasteluun Suomen ev.lut. kirkon pappien erilaiset tavat suhteuttaa ei-heteroseksuaalisuutta ja pappuutta toisiinsa ja tuottaa ratkaisuja ei-heteroseksuaalisen papin mahdollisuutta koskevaan ongelmallisuuteen, ei seksuaalinen suuntautuminen ole minunkaan aineistoni kaikissa haastatteluissa keskeisin tai ainoa keskeinen ja merkityksellinen teema pappien puhuessa työstään ja papiksi tulemisen prosessista. Seksuaalisuuden lisäksi keskeisiä teemoja tai ”juonia” papiksi tulemisen prosessissa tai papin työstä kerrottaessa olivat muun muassa työajan rajaaminen ja työssä jaksaminen, kasvu näkemään papin työ realistisemmin aikaisempiin mielikuviin nähden työnä eikä esimerkiksi kaiken osaavan ja tietävän yli-ihmisen tehtävänä tai toisaalta mahtavan ”kirkkoruhtinaan” asemana sekä erilaiset siirtymät kuten yleisesti työelämäänsä siirtyminen, siirtyminen pappuuden säätyyn tai ”erityisellä tavalla kutsutun” papin rooliin ja luopuminen maallikon roolista.

Seksuaalisuusteeman jättäminen huomioitta voidaan tietysti myös joiltain osin tulkita spekulatiivisesti osana tavallisuuspuhetta. Tällöin haastateltavat tulevat osoittaneeksi ei-heteroseksuaalisista papeista kiinnostuneelle lopputyöntekijälle, ettei seksuaalinen suuntautuminen ole välttämättä ollenkaan keskeistä heidän pappautensa ja papin työnsä suhteen. Haastattelussa esittämilläni kysymyksillä, aiheen ja tutkimustavoitteen esille ottamisella ja oletuksella, että haastateltavilla on jotain erityistä kerrottavaa sekä myötäilyllä ym. tein epäilemättä eksplisiittisemmän vastapuheen mahdolliseksi ellen jopa toivotuksi.

Itse koin yllättävänä, että sukupuoli ja ikä rakentuivat usein yhä merkityksellisinä papputeen liittyvinä erotteluina osassa haastatteluja. Kiinnostavaa voisikin olla tutkia tarkemmin, miten papit itse konstruoivat sukupuolten ja sukupolvien eroja papputeen liittyen, millaisia funktioita ikä- ja sukupuolikategorioiden käytöllä nykyisin on ja millaisia valtasuhteita niiden kautta rakennetaan. Lisäksi nyt käyttämälleni aineistolle mielekäs ja mielenkiintoinen jatko- tai lisäkysymys voisi koskea itsemäärittelyjen suhdetta haastattelussa rakentuvaan ajalliseen ulottuvuuteen, vaikka tässä tutkielmassa rajasinkin näkökulman systemaattisemman analyysin ulkopuolelle sen vuoksi, ettei näkökulma mielestäni toiminut analyysin pääasiallisena ulottuvuutena ja lisäkysymyksenä se ei tuntunut mahtuvan tähän tutkielmaan.

Sen lisäksi, että ymmärrän rajaavani paljon haastatelussa konstruoituja pappuden merkityksiä tarkasteluni ulkopuolelle ja siten korostavani seksuaaliteeman tärkeyttä muiden näkökulmien kustannuksella ymmärrän myös, että jo rajaamalla lesboksi, homo- tai biseksuaaliksi itsensä määrittelevät tai ei-heteroseksuaaliset papit tarkastelun kohteeksi tullen myös itse vahvistaneeksi ajatusta erillisestä ei-heteroseksuaalisen papin kategoriasta. Näin siitä huolimatta, että tarkoituksenani on yhtäältä ollut juuri kyseenalaistaa jäykkiä, itsestään selvinä pidettyjä ja osin alistaviinkin hierarkkisiin arvoituksiin kietoutuneita erotteluita ja määrittelyksiä. Monikerroksisen ei-heteroseksuaalisuuden käsitteen suosimisessa taustalla on ollut juuri ajatus, että se mahdollistaisi paremmin moninaisuuden tulkintaa ja murtaisi osaltaan hetero- ja homokategorioiden poissulkevuutta.³⁹

Joihinkin seksuaalivähemmistöjen sisäisten erojen tuottamiseen pureutuminen analyysin osana olisi kenties toiminut hetero-homo-erottelua häivyttävänä tekijänä, mutta siihen en jo muutoinkin laajassa analyysissä nähnyt mahdollisuuksia. Erotteluja rakennettiin erityisesti eri-ikäisten pappien

---

³⁹ Tällä valinnallani saatan myös tulla osin hälventäneeksi eroja, jotka ovat olennaisia haastateltavien itsemäärittelyissä, ja joilla voi haastateltaville itselleen olla myös poliittista merkitystä.

välille kuvaten ei-heteroseksuaalisten pappien aseman muutosta parempaan ja hyväksyttävämpään suuntaan sekä myös eri-ikäisten pappien erilaista uskallusta olla avoimesti ei-heteroseksuaalinen. Analyysini kuitenkin osoittaa, että papit, joiden itsemäärittelyihin ei-heteroseksuaalisuus jollain tapaa kuuluu, tuottavat seksuaalisen suuntautumisen suhdetta pappeuteen moninaisin ja vaihtelevin tavoin eri haastatteluissa ja samojenkin haastattelujen sisällä, ja sellaisenaan analyysini kyllä tuo mielestäni esille seksuaalisten suuntautumisten moninaisuutta ja konstruoitua luonnetta.

Haastattelujen toteuttamisen jälkeen keskustelu kirkossa ja sen hallinnollisella tasolla on edennyt huomattavasti. Ei-heteroseksuaalisuuteen ja samaa sukupuolta olevien suhteisiin myönteisesti suhtautuvat äänenpainot ovat saaneet kirkon virallisellakin tasolla vahvemman sijan. Se, että piispat ovat todenneet, ettei seksuaalinen suuntautuminen tai parisuhteen rekisteröiminen saa vaikuttaa työllistymiseen, täyttää sitä vastuullista paikkaa, joka piispoille omassa aineistossani rakentuu. Myös yhdenvertaisuuden edistämiseksi kirkossa suunnitellut toimenpiteet kuten johtajien sitouttaminen yhdenvertaisuuskoulutukseen ja yleisen avoimuuden lisääminen (Kohti yhdenvertaisuutta kirkossa 2010) ovat keinoja vaikuttaa seksuaalivähemmistöjä toiseuttavien käytäntöjen muutokseen.

Nähtäväksi jää, miten erilaiset polarisoituneet näkökulmat saadaan kokonaiskirkon ja paikallisten seurakuntien tasolla soviteltua rinnakkaiseloon, kun tavoitteena kirkossa vaikuttaa olevan kieltäytyä syrjinnästä, mutta turvata mahdollisuudet myönteisen ja hyväksyvän suhtautumisen lisäksi kielteisille ja torjuville näkemyksille ja näin ollen kai myös niiden mukaiselle opetukselle. Aika näyttää, kuinka paljon kysymys ei-heteroseksuaalisuudesta tulee vielä repimään kirkkoa ja syntykö kirkon sisälle paikallisia alakulttuureita, joista toisissa ei-heteroseksuaalisille identiteeteille ja käytännöille on tilaa ja toisissa ei. Haastatteluissani ei-heteroseksuaalisen ihmisen mahdollisuus toimia pappina voidaan ajatella rakentuvan vahvimmillaan sellaisen tavallisen pappeuden kautta, jolloin seksuaalinen suuntautuminen ei näyttäytynyt työn suhteen merkityksellisenä, mutta missä määrin nykyisessä ja tulevaisuuden kirkossa on tilaa olla sekä tavallinen että myös täysi pappi niin, että perinteisestä heteroideaalista poikkeavalle seksuaaliselle suuntautumiselle on sijaa työn piirissä osana papin itsemäärittelyä ja elämäkäytäntöjä?

3.2 Teoreettis-metodologiset päätelmät

3.2.1 Tulkintojen pätevydestä

Reliabiliteetti ja validiteetti ovat positivistiseen ja empiristiseen tieteelliseen paradigmaan sitoutuneen tutkimuksen legitimitetin kulmakivi. Koska sosiaaliseen konstruktionismiin pohjautuvassa tutkimuksessa kaikki tieto ymmärretään historiallisesti ja kulttuurisesti spesifinä eikä tutkimuksessa tavoitella objektiivisiä faktoja tai totuutta, eivät klassiset reliabiliteetin ja validiteetin käsitteet ole sopivia arvioitaessa sosiaaliseen konstruktionismiin tukeutuvaa tutkimusta. (Ks. Burr 2003, 158.) Analysoitavat tekstit ovat usein ambivalentteja ja avoinna useille tulkinnoille (ks. Fairclough 1992, 75), ja tutkijan analyysillään tuottamat tutkimustulokset on ymmärrettävä yhtenä mahdollisena tulkintana tarkastelun kohteena olevasta aineistosta. Luonnollisesti myös haastateltavat itse voivat olla tulkinnoistani eri mieltä ja heidän keskinäiset käsityksensä voivat poiketa toisistaan. Koska lopullista tai kaikenkattavaa tulkintaa ei ole aineistosta mahdollista esittää, tämänkin tutkimuksen tulokset saavat yhä uuden muotonsa lukijoidensa tulkintaprosessissa.

Diskurssianalyyseissä on kuitenkin kysymys tutkijan ja aineiston väliseen vuoropuheluun pohjautuvasta perustellusta tulkinnasta (Jokinen ym. 1993b, 28; Juhila ja Suoninen 1999, 251). Tulkintoja on mahdollista todentaa aineiston tarkalla lukemisella ja sen kanssa tiiviisti keskustelemalla sekä tutkijalle keskustelun kuluessa heränneiden havaintojen riittävän tarkalla ja havainnollistavalla raportoinnilla (Jokinen ym. 1993a, 13), mihin olen analyysiprosessissa ja tutkimusraporttia kirjoittaessani pyrkinyt. Tieteen teorioihin ja metodeihin tukeutumalla sekä aineiston huolellisten ja useiden lukukertojen kautta uskon näkeväni kohteeni selvemmin, kuin arjessa on usein mahdollista.

Todellisuuden rakentamisen yksityiskohtien tarkastelun ollessa hyvinkin työlästä, ei järkevää ole suhteuttaa myöskään aineistomäärää tilastollisesti päteviin vaatimuksiin. Tutkimuksessani mahdollisten haastateltavien määrä on Suomessa jo lähtökohtaisesti väistämättä varsin pieni. Haasteeksi muodostuu se, miten pienestä aineistosta voi esittää perusteltuja tulkintoja, joilla olisi laajempaa kiinnostavuutta. Suonisen (1997, 28) mukaan tulkintojen vahvuutta ja relevanssia on mahdollista vahvistaa muun muassa juuri tunnustamalla, ettei aineisto varsinaisesti kerro kulttuurisista yleisyyksistä, mutta se voi havainnollistaa ja herätellä ajatuksia siitä, mikä on kulttuurisesti mahdollista. Kuten mainittu, harvoinkin aktualisoituvilla merkityksillä voi olla merkittävä osa kulttuurin rakentumisessa ja muutospotentiaalissa.

Tiedon ollessa sosiaalisesti konstruoitua ja kontekstisidonnaista, on tutkijan olennaista tarkastella omaa osuuttaan tutkimusprosessissa ja tulkintojen tuottamisessa (ks. Burr 2003, 152). Tutkija on osallisena rakentamassa sosiaalista todellisuutta samoin kuin toiminta, jota hän tutkii (ks. Edwards 1997, 46, 53–61; Dant 1991, 228). Refleksiivisyyden käsitteellä viitataan siihen, että tutkija pyrkii eksplisiittisesti tunnistamaan ja tunnustamaan henkilökohtaiset ja poliittiset arvonsa ja perspektiivinsä⁴⁰ sekä arvioimaan kriittisesti omaa kielenkäyttöään ja sen mahdollisia seurauksia (ks. Burr 2003, 157; Juhila ja Suoninen 1999, 251–252). Vaikka jäsenyys analysoituun kulttuuriin auttaa tutkijaa hahmottamaan haastateltavien puheessaan hyödyntämiä kielellisiä merkityksellistämisen resursseja, se voi myös esimerkiksi sokeuttaa tutkijan uusintamaan kulttuurin tarjoamia valtasuhteita ylläpitäviä kategorioita ja dikotomioita (Jokinen ym. 1993b, 23). Pyrkimällä tiedostamaan ja tunnustamaan oman osuutteni tiedon muodostuksessa uskon voineeni tuottaa luotettavampaa tietoa ja samalla ehkä kyenneeni näkemään aineiston paremmin koko kielellisessä rikkaudessaan. Refleksiivisyys on näin ollen myös tutkimuksen pätevyuden arvioinnin kriteeri.

Olen pyrkinyt antamaan lukijalle edellytykset arvioida tutkimuksen luotettavuutta esittämällä tutkimuksen tavoitteet ja tekemäni valinnat mahdollisimman läpinäkyvästi, pohtimalla niiden seurauksia sekä reflektoiden omaa osuuttani merkitysten ja tulkintojen tuottajana pitkin tutkimusraporttia muun muassa käsitellessäni rooliani tutkimushaastattelujen suunnittelijana ja toteuttajana sekä analytikkona ja aineiston tulkitsijana. Siinä määrin, kuin aineiston analyysi jää pinnalliseksi ja puutteelliseksi kirkon, kristinuskon ja papin ammattia koskevan osaamattomuuteni ja suhteellisen perehtymättömyyteni suhteen, luotan oppineempien ja perehtyneempien lukijoiden tekemän tulkinnoistani ja aineisto-otteista omat valistuneet jatkotulkintansa.

Poliittisten arvojeni voi ajatella näkyvän jo esittämässäni tutkimusintresseissä ja -kysymyksissä. Toivon, että ei-heteroseksuaalisten pappien puheen ja näkökulmien nostaminen tarkastelun kohteeksi lisää osaltaan avointa keskustelua moninaisuuden hyväksymisestä. Jo ymmärrys diskursiivisesta lähestymistavasta kielenkäyttöön voi parhaimmillaan lisätä kielenkäytön sensitiivisyyttä ja rohkaista pohtimaan omien lausumien seurauksia (Juhila ja Suoninen 1999, 244–245). Tässä mielessä jo sosiaalinen konstruktionismi teoreettisena orientaationa on mielestäni omalla tavallaan emansipatorinen.

---

⁴⁰ Arvioidessaan diskurssianalyysiin liitettyä relativistista epistemologiaa feministisestä perspektiivistä Rosalind Gill (1995) esittää tutkimuksen olevan aina poliittisesti sitoutunutta. Arvot, joihin tutkijat sitoutuvat, on myös tärkeää tuoda esiin tutkimusraportissa. Gillin mukaan relativistien ideaali tutkimuksen arvovapaudesta ei juuri eroa vastaavista positivistisista lähtökohdista.

3.2.2 Teoreettis-metodologisten lähtökohtien sopivuudesta

Sosiaalinen konstruktionismi ja diskurssianalyttinen orientaatio tarjoavat toimivia välineitä hahmottaa ”sopivaa” ja ”oikeanlaista” seksuaalisuutta ja pappeutta koskevaa moninaista ja muuttuvaa todellisuutta sekä siihen liittyviä valtasuhteita. Ne myös tarjoavat perusteita Suomen ev.lut. kirkon pappien omien näkökulmien nostamiseen tutkimuksen keskiöön erityisesti kriittisen diskurssianalyysin lähtökohdissa, kun marginaaliin asetetun ryhmän kielenkäytön tutkimisen kautta uskotaan potentiaalisesti olevan mahdollista tarjota aineksia eriarvoistavan ja alistussuhteita ylläpitävän todellisuuden muuttamiseen.

Rajaaminen osoittautui tässä tutkimuksessa kuitenkin monin tavoin haasteelliseksi. Haastavana koin lähestymistapaani liittyvien valintojen tekemisen erilaisten diskurssianalyttisten suuntausten suossa. Kovin vähällä työllä ei vaikuta olevan mahdollista hahmottaa, millaisiin keskusteluihin ja väittelyihin itse valinnoillani osallistun ja tulen ottaneeksi kantaa. Vaikka laaja aineisto mahdollisti aineiston ja tutkimusongelmien laajemman tarkastelun, jäi analyysi sen vuoksi myös väistämättä jokseenkin pintapuoliseksi. Myös valitsemani litterointitarkkuus oli kompromissi, joka toisaalta mahdollisti aineiston laajemman tarkastelun yleisemmällä tasolla, mutta samalla karsi tarkemman, yksityiskohtaisemman ja rikkaamman analyysin mahdollistavia kielenkäytön yksityiskohtia analyysin ulkopuolelle. Jälkeenpäin ajateltuna haastatteluja suunniteltaessa tai viimeistään aineistonkeruun ja aineistoon tutustumisen jälkeen tapahtuvassa tutkimuskysymysten tarkistamisessa ja rajaamisessa olisi ollut järkevää keskittyä johonkin täsmennetympään teemaan tai näkökulmaan ei-heteroseksuaalisuuden ja pappeuden suhteutuksissa. Myös analyysin jakaminen aineistossa keskeisinä näyttäytyvien teemojen tarkempaan analyysiin olisi voinut selkeyttää ja rikastuttaa analyysiä. Haastatteluteemojen ja tutkimuskysymysten rajaamisessa olisi kenties auttanut syvempi etukäteistutustuminen taustakirjallisuuteen ja kirkon tilanteeseen.

Aineiston ja analyysin laajuus vaikutti myös siihen, ettei tämän tutkimuksen puitteissa ollut mahdollista huomioida haastattelijan osuutta haastatteluvuorovaikutuksessa ja merkitysten tuottamisessa siinä määrin, kuin olin alun perin ajatellut. Haastattelijan taitamattomuutta valinnoissaan johdattaa uuteen kysymykseen tai toisaalta tukea haastateltavaa jatkamaan ajatustaan ja vastaustaan on mahdollista kritisoida suhteessa haastattelujen suunnittelussa huomioituihin lähtökohtiin. Epäkohdistaan huolimatta pidän haastatteluja kuitenkin käyttökelpoisena ja rikkaana aineistona vastattaessa tutkimusongelmiini.

LÄHTEET

Kirjallisuus

- Aaltonen, Milla & Joronen, Mikko & Villa, Susan (2009) *Syrjintä Suomessa 2008*. Helsinki: Ihmisoikeusliitto.
- Andrews, Molly (2004) *Opening to the original contributions. Counter-narratives and the power to oppose*. Teoksessa Michael Bamberg & Molly Andrews (toim.) *Considering counter-narratives: narrating, resisting, making sense*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company, 1–6.
- Augsburgin tunnustus (2003) Teoksessa *Evankelis-luterilaisen kirkon tunnustuskirjat*. Helsinki: Kirkon keskusrahasto, 47–79.
- Beck, Ulrich & Beck-Gernsheim, Elisabeth (1995) *The normal chaos of love*. Kääntäneet Mark Ritter & Jane Wiebel. Cambridge: Polity Press.
- Billig, Michael (1987) *Arguing and thinking. A rhetorical approach to social psychology*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Boswell, John (1994) *Same-sex unions in premodern Europe*. New York: Vintage Books.
- Burr, Vivien (2003) *Social constructionism*. London: Routledge.
- Butler, Judith (1993) *Bodies that matter. On the discursive limits of "sex"*. New York: Routledge.
- Butler, Judith (1999) *Gender trouble. Feminism and the subversion of identity*. New York: Routledge.
- Cederberg, Trygve (1994) *Homoseksuaalisuus ja etiikka. Eettisten kannanottojen analyysi erityisesti suomalaisen kirkollisen keskustelun valossa*. Kääntäneet Heidi Kvist & Leila Kvist. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus, Sarja B nro 74. 1994.
- Charpentier, Sari (1999) *Pyhä sukupuoli homo- ja lesboliittojen vastustamisen taustalla*. Teoksessa Hovi, Tuija (toim.) *Uskonto ja sukupuoli*. Helsinki: Yliopistopaino, 43–72.
- Crawley, L. Sara & Broad, K. L. (2008) *The construction of sex and sexualities*. Teoksessa James A. Holstein & Jaber F. Gubrium (toim.) *Handbook of constructionist research*. New York: The Guilford Press, 545–566.
- Dant, Tim (1991) *Knowledge, ideology & discourse. A sociological perspective*. London: Routledge.
- Edwards, Derek (1997) *Discourse and cognition*. London: Sage.
- Edwards, Derek & Potter, Jonathan (1992) *Discursive psychology*. London: Sage.
- Fairclough, Norman (1992) *Discourse and social change*. Cambridge: Polity Press.
- Fairclough, Norman (2003) *Analysing discourse: textual analysis for social research*. London: Routledge.
- Foucault, Michel (1980) *Colin Gordon (toim.) Power/knowledge: selected interviews and other writings, 1972–1977*. Kääntäneet Colin Gordon, Leo Marshall, John Mepham & Kate Soper. Brighton: The Harvester Press. Ranskan- ja italiankieliset alkuteokset 1972, 1975, 1976 ja 1977.

- Foucault, Michel (1983) Afterword: the subject and power. Teoksessa Hubert L. Dreyfus & Paul Rabinow Michel Foucault. *Beyond structuralism and hermeneutics*. Chicago: The Chicago University Press, 208–226.
- Foucault, Michel (1990) *The history of sexuality. 1: an introduction*. Kääntänyt Robert Hurley. New York: Vintage Books. Ranskankielinen alkuteos 1976.
- Giddens, Anthony (1991) *Modernity and self-identity. Self and society in the late modern age*. Cambridge: Polity Press.
- Gill, Rosalind (1995) Relativism, reflexivity and politics: interrogating discourse analysis from a feminist perspective. Teoksessa Sue Wilkinson & Celia Kitzinger (toim.) *Feminism and discourse*. London: Sage, 165–186.
- Goffman, Erving (1990) *Stigma. Notes on the management of spoiled identity*. London : Penguin Books.
- Gubrium, Jaber F. & Holstein, James A. (2001) Introduction: trying times, troubled selves. Teoksessa Jaber F. Gubrium & James A. Holstein (toim.) *Institutional selves. troubled identities in a postmodern world*. New York: Oxford University Press, 1–20.
- Gubrium, Jaber F. & Holstein, James A. (2002) From the individual interview to the interview society. Teoksessa Jaber F. Gubrium & James A. Holstein (toim.) *Handbook of interview research. context and method*. Thousand Oaks: Sage, 3–32.
- Haavio-Mannila, Elina & Kontula, Osmo (2001) *Seksin trendit meillä ja naapureissa*. Helsinki: WSOY.
- Hall, Stuart (1999) Mikko Lehtonen & Juha Herkman (toim.) *Identiteetti*. Kääntäneet Mikko Lehtonen & Juha Herkman. Tampere: Vastapaino. Englanninkieliset alkuteokset 1988, 1992, 1992, 1997, 1990 ja 1996.
- Hautamäki, Antti (1996) Individualismi on humanismia. Teoksessa Antti Hautamäki, Eerik Lagerspetz, Juha Sihvola, Juha Siltala & Jarmo Tarkki Yksilö modernin murroksessa. Helsinki: Gaudeamus, 13–44.
- Have, Paul Ten (2004) *Understanding qualitative research and ethnology*. London: Sage.
- Hentilä, Jorma (2007) Kirkot ja homoseksuaalisuus. Teoksessa Kati Mustola & Johanna Pakkanen (toim.) *Sateenkaari-Suomi. Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen historiaa*. Helsinki: Like, 151–162.
- Herek, Gregory M. (1992) The social context of hate crimes: notes on cultural heterosexism. Teoksessa Gregory M. Herek & Kevin T. Berrill (toim.) *Hate crimes: confronting violence against lesbians and gay men*. London: Sage, 89–104.
- Hiltunen, Rainer (1999) Rikoksesta kohti tasa-arvoa – homoseksuaalien oikeudellisen aseman kehitys. Teoksessa Jukka Lehtonen (toim.) *Homo Fennicus – miesten homo- ja biseksuaalisuus muutoksessa*. Helsinki: Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus, Naistutkimusraportteja 1/1999, 41–53.
- Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena (2001) *Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. Helsinki: Helsinki University Press.
- Hirvonen, Vesa (2004) Onko homoseksuaalisessa parisuhteessa elävä kelpoinen papinvirkkaan? Teologinen aikakauskirja 5/04, 470–478.
- Hytönen, Maarit (2003) *Kirkko ja nykyajan eettiset kysymykset*. Helsinki: Kirjapaja, Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja 80.
- Hyvärinen, Matti & Löyttyniemi, Varpu (2005) *Kerronnallinen haastattelu*. Teoksessa Johanna Ruusuvaara & Liisa Tiittula (toim.) *Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus*. Tampere: Vastapaino, 189–222.

- Iso katekismus (2003) Teoksessa Evankelis-luterilaisen kirkon tunnustuskirjat. Helsinki: Kirkon keskusrahasto, 325–423.
- Jokinen, Arja (1999) Diskurssianalyysin suhde sukulaistraditioihin. Teoksessa Arja Jokinen, Kirsi Juhila & Eero Suoninen Diskurssianalyysi liikkeessä. Tampere: Vastapaino, 37–53.
- Jokinen, Arja & Huttunen, Laura & Kulmala, Anna (2004) Johdanto: neuvottelu marginaalien kulttuurisesta paikasta. Teoksessa Arja Jokinen, Laura Huttunen & Arja Kulmala (toim.) Puhua vastaan ja vaieta. Neuvottelu kulttuurisista marginaaleista. Helsinki: Gaudeamus, 9–19.
- Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi (1993) Valtasuhteiden analysoiminen. Teoksessa Arja Jokinen, Kirsi Juhila & Eero Suoninen Diskurssianalyysin aakkoset. Tampere: Vastapaino, 75–108.
- Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi (1999) Diskurssianalyttisen tutkimuksen kartta. Teoksessa Arja Jokinen, Kirsi Juhila & Eero Suoninen Diskurssianalyysi liikkeessä. Tampere: Vastapaino, 54–97.
- Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero (1993a) Johdanto. Teoksessa Arja Jokinen, Kirsi Juhila & Eero Suoninen Diskurssianalyysin aakkoset. Tampere: Vastapaino, 9–14.
- Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero (1993b) Diskursiivinen maailma. Teoreettiset lähtökohdat ja analyttiset käsitteet. Teoksessa Arja Jokinen, Kirsi Juhila & Eero Suoninen Diskurssianalyysin aakkoset. Tampere: Vastapaino, 17–47.
- Juhila, Kirsi (1999a) Kulttuurin jatkuvasti rakentuvat kehät. Tilanteisesta kulttuuriseen kontekstiin. Teoksessa Arja Jokinen, Kirsi Juhila & Eero Suoninen Diskurssianalyysi liikkeessä. Tampere: Vastapaino, 160–198.
- Juhila, Kirsi (1999b) Tutkijan positiot. Teoksessa Arja Jokinen, Kirsi Juhila & Eero Suoninen Diskurssianalyysi liikkeessä. Tampere: Vastapaino, 201–232.
- Juhila, Kirsi (2004) Leimattu identiteetti ja vastapuhe. Teoksessa Arja Jokinen, Laura Huttunen & Arja Kulmala (toim.) Puhua vastaan ja vaieta. Neuvottelu kulttuurisista marginaaleista. Helsinki: Gaudeamus, 20–33.
- Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero (1999) Kymmenen kysymystä diskurssianalyysistä. Teoksessa Arja Jokinen, Kirsi Juhila & Eero Suoninen Diskurssianalyysi liikkeessä. Tampere: Vastapaino, 233–252.
- Juva, Mikko (1985) Aika ajatella, aika uskoa. Helsinki: Otava.
- Juvonen, Tuula (2002) Varjoelämää ja julkisia salaisuuksia. Tampere: Vastapaino.
- Kaskisaari, Marja (1997) Homoparisuhdekeskustelu – Diskurssi ja performatiivi. Teoksessa Eeva Jokinen (toim.) Ruumiin siteet. Kirjoituksia eroista, järjestyksistä ja sukupuolesta. Tampere: Vastapaino, 233–253.
- Ketola, Kimmo & Kääriäinen, Kimmo & Niemelä, Kati (2007) Näkykö uskonto elämässä? – Uskonnollisuuden vaikutus suomalaisten asenteisiin, arvomaailmaan ja moraalikäsitteisiin. Teoksessa Sami Borg, Kimmo Ketola, Kimmo Kääriäinen, Kati Niemellä & Pertti Suhonen Uskonto, arvot ja instituutiot. Suomalaiset World Values -tutkimuksissa 1981–2005. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto, Yhteiskuntatieteellisen tietoarkiston julkaisuja 4/2007, 60–85.
- Kettunen, Eero (1999) Homoseksuaalisuus kirkollisessa keskustelussa. Teoksessa Jukka Lehtonen (toim.) Homo Fennicus – miesten homo- ja biseksuaalisuus muutoksessa. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö, Naistutkimusraportteja 1/1999, 55–69.
- Kitzinger, Celia (1989) The regulation of lesbian identities: liberal humanism as an ideology of social control. Teoksessa John Shotter & Kenneth J. Gergen (toim.) Texts of identity. London: Sage, 82–98.

- Kjellberg, Seppo (1994) *Finländsk arbetsetik och Luthers kallelselära. En jämförande analys av finländska arbetsetiska teorier från 1980-talet och Martin Luthers kallelselära.* Åbo: Åbo Akademis förlag.
- Kontula, Osmo (2008) *Halu ja intohimo. Tietoa suomalaisesta seksistä.* Helsinki: Väestöliitto ja Otava.
- Kurvinen, Arja (1999) *Tilinteon aika. Tutkimus pankissa työnsä menettävien naisten identiteetin uudelleen arvioinneista.* Joensuu: Joensuun yliopisto, Joensuun yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja nro 41.
- Kuula, Arja (2006) *Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys.* Tampere: Vastapaino.
- Laclau, Ernesto & Mouffe, Chantal (2001) *Hegemony and socialist strategy. Towards a radical democratic politics.* Julkaistu ensimmäisen kerran 1985. London: Verso.
- Laulaja, Jorma (1994) *Elämän oikea ja väärä. Eettiset valinnat tänään.* Helsinki: Kirjapaja.
- Lehtonen, Jukka (1997) *Seksuaalisuuden ja sukupuolen monimuotoisuus.* Teoksessa Jukka Lehtonen, Jussi Nissinen & Maria Socada (toim.) *Hetero-olettamuksesta moninaisuuteen. Lesbot, homot, bi- ja transihmiset sosiaali- ja terveystieteiden asiakkaina.* Helsinki: Edita, 18–30.
- Lehtonen, Jukka (2006) *Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöt Suomen kunnissa. Keinoja ideoita yhdenvertaisuuden tueksi.* Helsinki: Työministeriö, ESR tutkimukset ja selvitykset 8/06.
- Lehtonen, Jukka & Mustola, Kati (2004) *Seksuaalisuuden ja sukupuolen moninaisuus työssä – Tutkimuksen tausta ja keskeiset käsitteet.* Teoksessa Jukka Lehtonen & Kati Mustola (toim.) *”Eihän heterotkaan kerro...” Seksuaalisuuden ja sukupuolen rajankäyntiä työelämässä.* Helsinki: Työministeriö, Tutkimukset ja selvitykset 2/04, 18–24.
- Miller, Leslie (2008) *Foucauldian constructionism.* Teoksessa James A. Holstein & Jaber F. Gubrium (toim.) *Handbook of constructionist research.* New York: The Guilford Press, 251–274.
- Monikasvoinen kirkko. Suomen evankelis-luterilainen kirkko vuosina 2004–2007 (2008) Tampere: Kirkon tutkimuskeskus, Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja 103.
- Niemelä, Kati (2004) *Uskonko niin kuin opetan? Seurakuntatyöntekijä uskon ja elämän ristipaineessa.* Tampere: Kirkon tutkimuskeskus, Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja 85.
- Nissinen, Martti (1994) *Homoeroitiikka Raamatun maailmassa.* Helsinki: Yliopistopaino.
- Nätkin, Ritva (2003) *Moninaiset perhemuodot ja lapsen hyvä.* Teoksessa Hannele Forsberg & Ritva Nätkin (toim.) *Perhe murroksessa. Kriittisen perhetutkimuksen jäljillä.* Helsinki: Gaudeamus, 16–38.
- Parker, Ian (1992) *Discourse dynamics. Critical analysis for social and individual psychology.* London: Routledge.
- Peräkylä, Anssi (1990) *Kuoleman monet kasvot. Identiteetin tuottaminen kuolevan potilaan hoidossa.* Tampere: Vastapaino.
- Peräkylä, Anssi & Silverman, David (1991) *Owning experience: describing the experience of other persons.* Text 11:3, 441–480.
- Peura, Simo (2007) *Luterilainen työmoraali ja protestanttisen etiikan haamu.* Teoksessa Aku Visala (toim.) *Kirkko ja usko tämän päivän Suomessa: STKS:n symposiumissa marraskuussa 2006 pidetyt esitelmät.* Helsinki: Suomalainen teologinen kirjallisuusseura, 47–60.

- Pietilä, Ilkka (2010) Ryhmä ja yksilöhaastattelun diskursiivinen analyysi. Kaksi aineistoa erilaisina vuorovaikutuksen kenttinä. Teoksessa Johanna Ruusuvuori, Pirjo Nikander & Matti Hyvärinen (toim.) Haastattelun analyysi. Tampere: Vastapaino, 212–241.
- Potter, Jonathan & Hepburn, Alexa (2007) Qualitative interviews in psychology: problems and possibilities. Teoksessa Jonathan Potter (toim.) Discourse and psychology Vol. 1. Theory and method. London: Sage, 305–331.
- Potter, Jonathan & Wetherell, Margaret (1987) Discourse and social psychology. Beyond attitudes and behaviour. London: Sage.
- Pulkkinen, Tuija (1996) The postmodern and political agency. Helsinki: Tuija Pulkkinen.
- Richardson, Diane (1996) Heterosexuality and social theory. Teoksessa Diane Richardson (toim.) Theorising heterosexuality: telling it straight. Buckingham: Open University Press, 1–20.
- Ruusuvuori, Johanna (2010) Litteroijan muistilista. Teoksessa Johanna Ruusuvuori, Pirjo Nikander & Matti Hyvärinen (toim.) Haastattelun analyysi. Tampere: Vastapaino, 424–431.
- Ruusuvuori, Johanna & Tiittula, Liisa (2005) Tutkimushaastattelu ja vuorovaikutus. Teoksessa Johanna Ruusuvuori & Liisa Tiittula (toim.) Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Tampere: Vastapaino, 22–56.
- Sacks, Harvey (1984) On doing “being ordinary”. Teoksessa J. Maxwell Atkinson & John Heritage (toim.) Structures of social action. Studies in conversation analysis. Cambridge: Cambridge University Press, 413–429.
- Salonen, Kari (2002a) Pappisliiton jäsenkysely 2002: Jäsenillä on myönteinen kuva pappisliitosta. *Crux* 3/02, 25–27.
- Salonen, Kari (2002b) Neljäsosa papeista puoltaa homoparien siunaamista. *Crux* 3/02, 27–28.
- Sawicki, Jana (1991) Disciplining Foucault. Feminism, power and the body. New York: Routledge.
- Segal, Lynne (1997) Sexualities. Teoksessa Kathryn Woodward (toim.) Identity and difference. London: Sage & The Open University, 183–238.
- Shuy, Roger W. (2002) In-person versus telephone interviewing. Teoksessa Jaber F. Gubrium & James A. Holstein (toim.) Handbook of interview research. Context and method. Thousand Oaks: Sage, 537–555.
- Silverman, David (2001) Interpreting qualitative data. Methods for analysing talk, text and interaction. London: Sage.
- Stålström, Olli (1997) Homoseksuaalisuuden sairausleiman loppu. Helsinki: Gaudeamus.
- Strömsholm, Gustav (1997) De homosexuella som kyrklig spelbricka: en analys av aktörerna, aktionerna och debatten i Finland år 1993. Åbo: Åbo Akademis förlag.
- Suhonen, Marja (2002) Kaapissa Jumalan nimeen – Homoseksuaalisten työntekijöiden asema Suomen evankelisluterilaisessa kirkossa. Teoksessa Lehtonen, Jukka (toim.) Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöt työelämässä. Helsinki: Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus- ja kehittämiskeskus, 97–104.
- Suoninen, Eero (1993) Mistä on perheenäidit tehty? Haastattelupuheen analyysi. Teoksessa Arja Jokinen, Kirsi Juhila & Eero Suoninen Diskurssianalyysin aakkoset. Tampere: Vastapaino, 111–150.

Suoninen, Eero (1997) Miten tutkia moniäänistä ihmistä? Diskurssianalyttisen tutkimusotteen kehittelyä. Tampere: Tampereen yliopisto, Acta Universitatis Tamperensis 580.

Suoninen, Eero (1999) Näkökulma sosiaalisen todellisuuden rakentumiseen. Teoksessa Arja Jokinen, Kirsi Juhila & Eero Suoninen Diskurssianalyysi liikkeessä. Tampere: Vastapaino, 17–36.

Sykes, Wendy & Collins, Martin (1988) Effects of mode of interview: Experiments in the UK. Teoksessa Robert M. Groves, Paul. P. Biemer, Lars E. Lyberg, James T. Massey, William L. Nicholls II & Joseph Waksberg (toim.) Telephone survey methodology. New York: John Wiley & Sons, Inc, 301–320.

Särs, Ulf (2003) Yhteys-liike, kirkko ja homoseksuaalit. Teoksessa Nissinen, Martti, ja Tuovinen, Liisa (toim.) Synti vai siunaus. Homoseksuaalit, kirkko ja yhteiskunta. Helsinki: Kirjapaja Oy, 33–40.

Törrönen, Jukka (2005) Toisen ääni, näkökulma ja kohteena oleminen. Teoksessa Sakari Hänninen, Jouko Karjalainen & Tuukka Lahti (toim.) Toinen tieto. Kirjoituksia huono-osaisuuden tunnistamisesta. Helsinki: Stakes, 15–37.

Valentine, Gill (1993) (Hetero)sexing space: lesbian perceptions and experiences of everyday spaces. Environment and planning D, Society & space, 11:4, 395–413.

Valve, Katri (2004) Arki ja kutsumus – Seksuaalivähemmistöjen kokemuksia kirkon työyhteisöissä. Teoksessa Lehtonen, Jukka & Mustola, Kati (toim.) ”Eihän heterotkaan kerro...”: seksuaalisuuden ja sukupuolen rajankäyntiä työelämässä. Helsinki: Työministeriö, 210–222.

Voipio, Risto (2008) Kirkkojärjestyksen kommentaari: Pappisvirka. Teoksessa Matti Halttunen, Pirjo Pihlaja & Risto Voipio (toim.) Kirkkolainsäädäntö 2008. Kirkkolain, kirkkojärjestyksen ja kirkon vaalijärjestyksen kommentaari. Helsinki: Kirjapaja, 319–325.

Wetherell, Margaret & Potter, Jonathan (1992) Mapping the language of racism. Discourse and the legitimation of exploitation. New York: Columbia University Press.

Willig, Carla (2001) Introducing qualitative research in psychology. Adventures in theory and method. Maidenhead: Open University Press.

Woodward, Kathryn (1997a) Introduction Teoksessa Kathryn Woodward (toim.) Identity and difference. London: Sage & The Open University, 1–6.

Woodward, Kathryn (1997b) Teoksessa Kathryn Woodward (toim.) Identity and difference. London: Sage & The Open University, 7–61.

Internet-lähteet

Aamenesta öylättiin (2010) Hakusanana kirkko. Kirkon tiedotuskeskus. <http://www.ev12.fi/sanasto/index.php/Kirkko>. (Viitattu 9.2.2010).

Akavan kirkolliset ammattiliitot ry. (2009) Crux-lehden mediakortti. <http://www.pappisliitto.fi/cgi-bin/linnea.pl?document=00010188>. Viitattu 20.4.2009.

Arcus-ryhmän internet-sivut a. <http://www.arcusfinland.net/9>. (Viitattu 5.11.2010.)

Arcus-ryhmän internet-sivut b. Teesit (luonnos 21.10.2010). <http://www.arcusfinland.net/45>. (Viitattu 5.11.2010.)

- Eckermann, Liz (1997) Foucault, embodiment and gendered subjectivities: the case of voluntary starvation. Teoksessa Alan Peterson & Robin Bunton (toim.) Foucault, health and medicine. London: Routledge, 151–169. <http://site.ebrary.com/lib/tampere/Doc?id=10017369&ppg=189>. Viitattu 30.11.2009.
- Fenig, Shmuel & Levav, Itzhak & Kohn, Robert & Yelin, Nava (1993) Telephone vs face-to-face interviewing in a community psychiatric survey. *American journal of public health* 83:6, 896–898. http://helios.uta.fi:2092/ehost/pdf?vid=6&hid=5&sid=5ebda4db-f231-4e90-86f9-db11d4ef5804%40session_mgr4. Viitattu 3.1.2010.
- Grönlund, Henrietta (2010) Yhdenvertaisuus Suomen evankelis-luterilaisen kirkon työyhteisöissä. Helsinki: Kirkkohallitus, Suomen ev.lut. kirkon julkaisuja 2010:4. <http://www.evl.fi/kkh/to/KION/GronlundYhdenvertaisuusjaKirkko.pdf>. Viitattu 31.5.2010.
- Heinonen, Kirsi (2010) Kohti yksilöllistyvää perhettä. Perhe, sukupuoli ja seksuaalisuus suomalaisessa lainsäädäntökeskustelussa 2000-luvulla. Helsingin yliopisto. Poliitiikan ja talouden tutkimuksen laitos. Yleisen valtio-opin pro gradu -tutkielma. <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/18051/Kohti%20yksilollistyvaa%20perhetta.pdf?sequence=1>. Viitattu 24.1.2010.
- Helsingin hiippakunnan internet-sivut (2007) Hakeutuminen pappisvirkaan. http://www.helsinginhiippakunta.evl.fi/hallinto_ja_lakiasiat/tyopaikat/hakeutuminen_pappisvirkaa. Viitattu 26.9.2010.
- Holt, Amanda (2010) Using the telephone for narrative interviewing: a research note. *Qualitative research* 10:1, 113–121. <http://qrj.sagepub.com/content/10/1/113>. Viitattu 17.9.2010.
- Humanistisen, yhteiskuntatieteellisen ja käyttäytymistieteellisen tutkimuksen eettiset periaatteet ja ehdotus eettisen ennakoarvioinnin järjestämiseksi (2009) Helsinki: Tutkimuseettinen neuvottelukunta. http://www.tenk.fi/JulkaisutjaOhjeet/HYMY_mietinto.pdf. Viitattu 18.1.2011.
- Kalliomäki, Maija (2005) Jumalan kuva etsii itseään. Argumentaatioanalyysi Suomen evankelis-luterilaisessa kirkossa vuosina 1992–2004 käydystä homoseksuaalisuuskeskustelusta. Helsingin yliopisto. Systemaattisen teologian laitos. Teologisen etiikan ynnä uskonnonfilosofian pro gradu -tutkielma. <http://www.evl.fi/kkh/ktk/parisuhde/Kirkotjahomoseksuaalisuus/Suomi/kalliom.pdf?openElement>. (Viitattu 8.11.2010.)
- Kallion seurakunnan internet-sivut. <http://kallio.kirkkohelsinki.net/?depid=2590>. Viitattu 13.2.2011.
- Kasvamaan yhdessä. Piispojen puheenvuoro perhe- ja seksuaalietiikan kysymyksistä. (1984) Helsinki: Kirjaneliö, 60–64. <http://evl.fi/kkh/ktk/parisuhde/Kirkotjahomoseksuaalisuus/Suomi/Kasvamaan yhdessa.pdf>. (Viitattu 2.11.2010.)
- Kirkko ja rekisteröidyt parisuhteet (2009) Suomen evankelis-luterilaisen kirkon piispainkokouksen 14.9.2005 asettaman työryhmän mietintö. Suomen ev.lut. kirkon keskushallinto, Sarja B 2009:1. [http://evl.fi/evlfi.nsf/Documents/A62BEB619D717FF8C225757B003313FF/\\$file/Kirkko-ja-rekisteroidyt-parisuhteet-mietinto-1-2009.pdf](http://evl.fi/evlfi.nsf/Documents/A62BEB619D717FF8C225757B003313FF/$file/Kirkko-ja-rekisteroidyt-parisuhteet-mietinto-1-2009.pdf). (Viitattu 6.11.2010.)
- Kirkon säädöskokoelma nro 105. Piispainkokouksen päätös pappisviran kelpoisuusvaatimukseksi hyväksyttävästä teologisesta tutkinnosta 13.9.2006. <http://kappeli.evl.fi/Kirkkolainsaadanto.nsf/a16399f0218eff85c2256e6d00473b03/c6be273c53277099c22571ff00251c5b?OpenDocument>. Viitattu 25.9.2010.
- Kirkon tiedotuskeskus (2010) Kirkkohallituksen täysistunto 14.12.2010: Kirkko lisää työyhteisöissään tietoisuutta yhdenvertaisuudesta. Uutinen julkaistu 14.12.2010. <http://evl.fi/EVLUutiset.nsf/Documents/1A0539A6A9EAD629C22577F9003C7B90?OpenDocument&lang=FI>. Viitattu 15.2.2011.

Kohti pappisvirkaa. Suomessa suoritettavien teologisten tutkintojen pätevöittäminen pappisvirkaan (2008) Kirkon teologikoulutustoimikunta, Kotimaisten tutkintojen työryhmä. Kirkkohallituksen erillisjulkaisuja 2008. [http://apostoli2.evl.fi/julkaisut.nsf/0/35E30220A574ECF9C225745100325D61/\\$file/kohti%20pappisvirkaa.pdf](http://apostoli2.evl.fi/julkaisut.nsf/0/35E30220A574ECF9C225745100325D61/$file/kohti%20pappisvirkaa.pdf). Viitattu 24.9.2010.

Kohti yhdenvertaisuutta kirkossa (2010) Yhdenvertaisuus ja kirkko -hankkeen loppuraportti. Kirkkohallitus. [http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/97F96949ADC51E4CC22578140054C8BB/\\$FILE/YVjaKirkkoLoppuraportti.pdf](http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/97F96949ADC51E4CC22578140054C8BB/$FILE/YVjaKirkkoLoppuraportti.pdf). Viitattu 15.2.2011.

Kuula, Kari (2005) Raamattu ja homoseksuaalisuus. Eksegeettinen ja raamattuteologinen selvitys Raamatun viittauksista homoseksuaaliseen käyttäytymiseen. Piispainkokouksen taustaselvitys. <http://www.evl.fi/kkh/ktk/parisuhde/Kirkotjahomoseksuaalisuus/Suomi/KuulaRaamattujahomoseksuaalisuus.pdf?openElement>. Viitattu 16.1.2011.

Kuula, Arja & Kleemola, Mari & Sivonen, Jouni & Haverinen, Sanni & Alaterä, Tuomas J. (2009) Tutkittavien informointi. Teoksessa Tutkimusaineistojen tiedonhallinnan käsikirja. Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto. <http://www.fsd.uta.fi/tiedonhallinta/osa3.html>. Viitattu 24.4.2009.

Kuusniemi, Johanna (2005) Sateenkaarimessu. Seksuuallivähemmistöihin kuuluvien kokemukset hengellisen elämän toteuttamisesta kirkossa ja Sateenkaarimessussa. Helsingin yliopisto. Käytännöllisen teologian laitos. Käytännöllisen teologian pro gradu -tutkielma. http://www.evl.fi/kkh/ktk/partnership/Suomi/Kuusniemi_Sateenkaarimessu_Gradu2005.pdf?openElement. Viitattu 30.10.2010.

Lienemann, Wolfgang (1998) Churches and homosexuality. An overview of recent official church statements on sexual orientation. The ecumenical review. 50:1, 7–21. <http://content.epnet.com/ContentServer.asp?T=P&P=AN&K=300021&EbscoContent=dGJyMNHr7ESeprI4y9f3OLCmrlCep69SsKm4S7eWxWXS&ContentCustomer=dGJyMPGqtU%2B2q7BLuePfgex%2BEu3q64A&D=aph>. Viitattu 4.5.2008.

Niemelä, Kati (2010) Papisto ja kanttorit 2010. Akavan kirkollisten ammattijärjestöjen jäsenkyselyn raportti. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus, Kirkon tutkimuskeskuksen www-julkaisuja 20. [http://apostoli2.evl.fi/julkaisut.nsf/0/C224D9C4F9A81C38C2257731001D829B/\\$file/www20.pdf](http://apostoli2.evl.fi/julkaisut.nsf/0/C224D9C4F9A81C38C2257731001D829B/$file/www20.pdf). Viitattu 14.6.2010.

Niemelä, Kati & Palmu, Harri (2006) Papisto ja kanttorit 2006. Akavan kirkollisten ammattiliittojen jäsenkyselyn raportti. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus, Kirkon tutkimuskeskuksen www-julkaisuja 11. [http://apostoli2.evl.fi/julkaisut.nsf/0/F6F2C22DE24E53F7C225737E0040F3E3/\\$file/11_niemelapalmu.pdf](http://apostoli2.evl.fi/julkaisut.nsf/0/F6F2C22DE24E53F7C225737E0040F3E3/$file/11_niemelapalmu.pdf). Viitattu 14.6.2010.

Novick, Gina (2008) Is there a bias against telephone interviews in qualitative research? *Research in nursing & health*, 31:4, 391–398. <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1002/nur.20259/pdf>. Viitattu 13.9.2010.

Opdenakker, Raymond (2006) Advantages and disadvantages of four interview techniques in qualitative research. *Forum: Qualitative social research*, 7:4. <http://www.qualitative-research.net/index.php/fqs/article/view/175/392>. Viitattu 17.9.2010.

Papin paras tawara (2006) Versio 2.10.2006. Helsingin hiippakunnan tuomiokapituli. http://www.helsinginhiippakunta.evl.fi/koulutus_ja_toiminta/ordinaatiot/papin_paras_tawara/2_pappisvirka_ja_papinvirka/. Viitattu 9.1.2010.

Papin ydinosaamiskuvaus (2008) Kirkon koulutuskeskus, Pappien ydinosaamistyöryhmä. <http://kappeli.evl.fi/koulutuskeskus.nsf/sp2?Open&cid=content3D19A9>. (Viitattu 9.2.2010).

Papiston ammattieettisten ohjeiden tausta-aineisto. Aineisto liittyy pappisliiton valtuuston marraskuussa 2009 hyväksymiin uusiin eettisiin ohjeisiin. www.akiliitot.fi/liitteet/00010184/0/akiliitot-00010184-1.pdf. (Viitattu 28.1.2011).

Parisuhdelain seuraukset kirkossa (2010) Piispainkokouksen selvitys kirkolliskokoukselle 2010. <http://www.evl.fi/piispainkokous/PARISUHDESELVITYS-10-2-2010.pdf>. Viitattu 16.6.2010.

Perustevaliokunnan mietintö (2010) Kirkolliskokouksen perustevaliokunnan mietintö 4/2010 piispainkokouksen esityksestä 2/2010. <http://kappeli.evl.fi/kkweb.nsf/c7f32a5129224528c2256dba002d78f0/3ebe011f240e3e51c22577d7002d4031?OpenDocument>. Viitattu 26.11.2010.

Piispojien kannanotto parisuhdelakiin 1.10.2001 (2001) <http://www.evl.fi/kkh/kt/uutiset/lok2001/piispar.htm#TopOfPage>. Viitattu 16.6.2010.

Rakkauden lahja. Piispojien puheenvuoro perheestä, avioliitosta ja seksuaalisuudesta (2008) Helsinki: Kirjapaja. http://www.evl.fi/piispainkokous/tiedostot/rakkauden_lahja.pdf. Viitattu 26.10.2010.

Saarinen, Maria (2004) Piispojien pappiskandidaatteihin kohdistamat odotukset. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus, Kirkon tutkimuskeskuksen www.julkaisuja.3. http://www.evl.fi/kkh/ktk/3_saarinen.pdf. Viitattu 1.6.2010.

Sorjonen, Marja-Leena (2001) Responding in conversation. A study of response particles in Finnish. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company. <http://helios.uta.fi:2065/lib/tampere/docDetail.action?docID=10022302&p00=sorjonen>. Viitattu 12.1.2011.

Sturges, Judith E. & Hanrahan, Kathleen J. (2004) Comparing telephone and face-to-face qualitative interviewing: a research note. *Qualitative research* 4:1, 107–118. <http://qrj.sagepub.com/cgi/content/abstract/4/1/107>. Viitattu 3.1.2010.

Suomen evankelis-luterilaisen kirkon internet-sivut. Asennetutkimus rekisteröityjen parisuhteiden siunaamisesta. <http://evl.fi/evlfi.nsf/Documents/53410900BD6F3E94C22573A1002ED8CC?openDocument&lang=FI>. Viitattu 8.2.2010.

Taylor, Stephanie (2006) Narrative as construction and discursive resource. *Narrative Inquiry*; 16:1, 94–102. <http://helios.uta.fi:2082/ehost/pdfviewer/pdfviewer?hid=106&sid=798fd134-cf95-406c-844a-e8801e0a3b2d%40sessionmgr115&vid=5>. Viitattu 12.2.2011.

Taylor, Stephanie & Littleton, Karen (2006) Biographies in talk: a narrative-discursive research approach. *Qualitative sociology review* 2:1, 22–38. http://www.qualitativesociologyreview.org/ENG/Volume3/QSR_2_1_Taylor_Littleton.pdf. Viitattu 26.5.2009.

Tulkaa kaikki -liikkeen internetsivut. Liikkeen ohjelma. <http://www.tulkaakaikki.net/ohjelma.html>. Viitattu 5.11.2010.

Yhteys-liikkeen internet-sivut. http://www.yhteys.org/julistus_frame.html. Viitattu 5.11.2010.

Sanomalehdet

Aamulehti 23.10.2010. Viisi piispaa valmiita hyväksymään homoparien siunauksen. Uutiset A04.

Helsingin Sanomat 31.10.2010. Valtaosa suomalaisista pitää kirkon puheenvuoroja epäonnistuneina. Kirkon homolinja on horjuva. Kotimaa A11.

Helsingin Sanomat 19.7.2009. Kirkko tukee monin tavoin parisuhteiden seksuaalisuutta. Pääkirjoitus A, Vieraskynä: Liisa Tuovinen. <http://www.hs.fi/paakirjoitus/artikkeli/Kirkko+tukee+monin+tavoin++parisuhteiden+seksuaalisuutta/HS20090719SI1MA0193j>. Viitattu 5.11.2010.

Suomen säädöskokoelma

HeTiL 22.4.1999/523. Henkilötietolaki. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990523>. Viitattu 18.5.2009.

KJ 8.11.1991/1055/1993. Kirkkojärjestys. Teoksessa Matti Halttunen & Pirjo Pihlaja & Risto Voipio (toim.) Kirkkolainsäädäntö 2008. Kirkkolain, kirkkojärjestyksen ja kirkon vaalijärjestyksen kommentaari. Helsinki: Kirjapaja, 293–441.

KL 26.11.1993/1054. Kirkkolaki. Teoksessa Matti Halttunen & Pirjo Pihlaja & Risto Voipio (toim.) Kirkkolainsäädäntö 2008. Kirkkolain, kirkkojärjestyksen ja kirkon vaalijärjestyksen kommentaari. Helsinki: Kirjapaja, 19–291.

PL 11.6.1999/731. Perustuslaki. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731>. Viitattu 2.11.2010.

RL 19.12.1889/39. Rikoslaki. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1889/18890039001>. Viitattu 2.11.2010.

TSL 26.1.2001/55. Työsopimuslaki. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2001/20010055>. Viitattu 2.11.2010.

TTL 23.8.2002/738. Työturvallisuuslaki <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2002/20020738>. Viitattu 2.11.2010.

YhdverL 20.1.2004/21. Yhdenvertaisuuslaki. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2004/20040021>. Viitattu 2.11.2010.

LIITTEET

LIITE 1

Haastattelurunko

1. *PAPIKSI LÄHTEMINEN:*

- *Miten sinusta tuli pappi?*

Kerrontaa tukevia kysymyksiä:

vaiheet / tapahtumat / käänteet

mahdolliset valinnat

ratkaisun syntyminen

ajatukset, tunteet

2. *KOKEMUKSET PAPPEUDESTA JA PAPIN TYÖSTÄ:*

- *kokemukset papin työstä*

Kerrontaa tukevia kysymyksiä:

merkkipaalu / käännekohtat kokemuksessa papin tehtävästä

Jatkokysymyksiä:

vaikeat / antoisat tilanteet

3. *PAPPIIN KOHDISTUVAT ODOTUKSET JA KIRKKO TYÖNANTAJANA:*

- *itseän pappina kohdistuvat odotukset*

- *kirkon odotukset työntekijältä*

Jatkokysymyksiä:

kirkon suhtautuminen työntekijöihinsä, kirkko työnantajana

- *kyky ja halu vastata itseän pappina kohdistuviin odotuksiin*

Jatkokysymyksiä:

Oletko sellainen pappi, kuin haluaisit olla?

- *kirkko työnantajana seksuaalivähemmistöihin kuuluville*

- *Jatkokysymyksiä:*

pappeutta tai työntekijyyttä tukevat ja kyseenalaistavat tekijät

oma asema kirkossa, seurakunnassa

4. *TULEVAISUUDENNÄKYMÄT PAPPINA*

5. *TAUSTATIEDOT:*

ikä

työkokemus (kesto, työtehtävät)

seksuaalinen suuntautuminen

LIITE 2

Pro gradu -tutkimus
Tampereen yliopisto
Sosiologian ja sosiaalipsykologian laitos

TUTKIMUSESITE

Miten minusta tuli pappi?

Tutkimus Suomen evankelisluterilaisen kirkon
seksuaalivähemmistöihin kuuluvien pappien työntekijyydestä

Teen pro gradu -tutkielmaani Suomen evankelisluterilaisen kirkon lesboksi, homo- tai biseksuaaliksi itsensä määrittelevien pappien näkemyksistä ja kokemuksista omasta ammatillisuudestaan ja työntekijyydestään. Olen erityisen kiinnostunut papiksi tulemisen prosessista ja kertomuksista siitä.

Tavoitteenani on saada esille pappien oma ääni sekä kirkon sisällä että laajemmin yhteiskunnassa käydyssä keskustelussa. Kerään tutkimusaineiston haastattelemalla. Haastattelu tarjoaa haastateltaville mahdollisuuden pohtia omaa pappeuttaan ja omaa paikkaansa kirkossa ja tuoda esille itse tärkeinä pitämiään näkökohtia tässä keskustelussa siten, että heidän henkilöisyytensä pysyy tunnistamattomana.

Haastattelu toteutetaan puhelinhaastatteluna, mutta Helsingissä, Tampereella ja Oulussa on mahdollista järjestää haastattelu vaihtoehtoisesti myös kasvotusten. Haastatteluun olisi hyvä varata noin tunti aikaa.

Nauhoitetut haastattelut kirjataan tekstitiedostoiksi ja anonymisoidaan. Tutkimusta raportoidessa kaikki tutkittavien tai muiden haastattelussa mainittujen yksittäisten henkilöiden tunnistamisen mahdollistavat tiedot muutetaan.

Haastatteluista kirjatut anonymisoidut tekstitiedostot arkistoidaan Tampereen yliopiston Sosiologian ja sosiaalipsykologian laitokselle tieteellisen tutkimuksen ja opetuksen käyttöön. Äänitallenteet hävitetään tutkielman valmistuttua.

Tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista ja osallistujalla on oikeus kieltäytyä siitä milloin tahansa syytä ilmoittamatta ja pyytää, että nauhoitettu aineisto tuhotaan.

Lisätietoja antavat:

Gradun tekijän yhteystiedot

Ohjaajan yhteystiedot

LIITE 3

Pro gradu -tutkimus
Tampereen yliopisto
Sosiologian ja sosiaalipsykologian laitos

SUOSTUMUS

MITEN MINUSTA TULI PAPPI?

Tutkimus Suomen evankelisluterilaisen kirkon
seksuaalivähemmistöihin kuuluvien pappien työntekijyydestä

Olen saanut informaatiota Suomen evankelisluterilaisen kirkon seksuaalivähemmistöihin kuuluvien pappien työntekijyyttä käsittelevästä tutkimuksesta ja sen tavoitteista. Olen lisäksi saanut mahdollisuuden esittää tutkijalle kysymyksiä, mikäli olen kokenut sen tarpeelliseksi.

Haastattelussa antamiani tietoja käsitellään seuraavasti:

1. Haastattelu kirjataan tekstitiedostoksi ja siinä yhteydessä haastateltavan ja haastattelussa esille tulleiden muiden henkilöiden, organisaatioiden ja paikkakuntien nimet muutetaan peitenimiksi. Tämän jälkeen haastateltavan nimet ja osoitetiedot hävitetään.
2. Tutkimusta raportoitaessa kaikki osallistujan ja haastattelussa mainittujen yksittäisten henkilöiden tunnistamisen mahdollistavat tiedot muutetaan.
3. Haastattelun anonymisoitu äänitallenne on tutkielman ohjaajan sekä arvostelijoiden käytössä tutkielman hyväksymiseen asti. Tämän jälkeen äänitallenteet hävitetään.
4. Tutkimuksen päätyttyä anonymisoidut tekstitiedostot arkistoidaan Tampereen yliopiston Sosiologian ja sosiaalipsykologian laitokselle tieteellisen tutkimuksen ja opetuksen käyttöön.

Ymmärrän yllämainitut ehdot ja suostun siihen, että haastatteluani käytetään mainittuun tarkoitukseen.

Paikkakunta ja päiväys

Osallistujan allekirjoitus

Nimenselvennys

Tätä sopimusta on olemassa kaksi kappaletta, joista toinen on osallistujan ja toinen tutkijan hallussa.